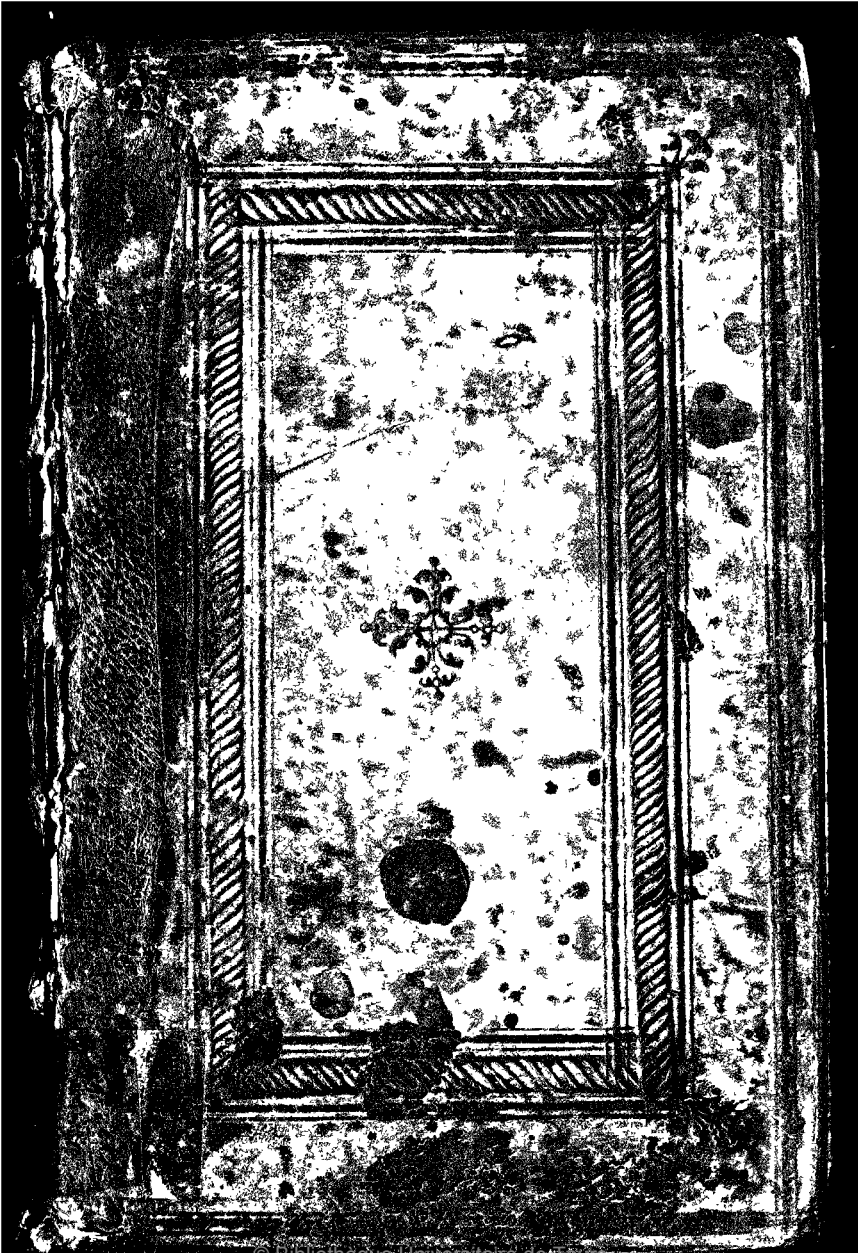

Les Bibliothèques Virtuelles Humanistes

Extrait de la convention établie avec les établissements partenaires :

- ces établissements autorisent la numérisation des ouvrages dont ils sont dépositaires (fonds d'Etat ou autres) sous réserve du respect des conditions de conservation et de manipulation des documents anciens ou fragiles. Ils en conservent la propriété et le copyright, et les images résultant de la numérisation seront dûment référencées.
- le travail effectué par les laboratoires étant considéré comme une « oeuvre » (numérisation, traitement des images, description des ouvrages, constitution de la base de données, gestion technique et administrative du serveur), il relève aussi du droit de la propriété intellectuelle et toute utilisation ou reproduction est soumise à autorisation.
- toute utilisation commerciale restera soumise à autorisation particulière demandée par l'éditeur aux établissements détenteurs des droits (que ce soit pour un ouvrage édité sur papier ou une autre base de données).
- les bases de données sont déposées auprès des services juridiques compétents.

Copyright - © Bibliothèques Virtuelles Humanistes

2.11

DE RATIO

NE STVDII PVERILIS,
deq; uita iuuentutis instituenda,
ac moribus studijsq; corrigendis,
opuscula diuersorum autorũ per-
quam erudita, quæ uersa
pagella enume-
rantur.

B A S I L E A E,

M. D. XXXIX.

IN HOC OPUSCULO

contentorum INDEX.

Ioannis Ludouici Viuis Valentini Epistolæ dux.	Pag. 9
Eiusdem ad ueram Sapientiam introductio.	37
Satellitium animi, siue symbola.	112
Rodolphi Agricolæ de formando studio Epistola eleganti- tissima.	155
D. Erasmi Roterodami ratio colligendi exempla.	170
De ratione studij, ac legēdi interpretādīq; autores Lib.	350
Concio de puero Iesu.	376
Philippi Melanchthonis de corrigendis studijs Sermo.	198
Eiusdem adhortatio ad Christianæ doctrinæ, per Paulum proditæ, studium.	219
Declamatio de studio artium dicendi.	233
Christophori Hegendorphini de instituenda uita, & corrigen- dis moribus iuuentutis, Parænesis.	267
Othonis Brunfelli de disciplina & puerorum institutione Parænesis.	306
Diui Hieronymi institutio puellarū ex epistola ad Lætiam.	330
Præcepta generalia ex Socrate, Stobæo, septem Sapientibus, & cæteris.	339
Nili episcopi & martyris, gnomæ quædam selectiores.	339
Quo pacto ingenui adolescentes formandi sint, præceptio- nes pauculæ, Christiano Theodidactio autore.	405

FB 7166

BALTHASAR

LASIVS AEQVO

LECTORI S.

EXHIBERE nobis viri
aliquot boni ac eruditi, Ioannis
Ludouici Viuis, viri clarissimi,
de studij ratione libellum planè
aureum, obnixè efflagitantes,

uti typis nostris excudendum susciperemus, rati
nos hoc facto nostræ adhuc hebescenti officinæ,
& puerorum rectæ educationi, pariter & maio-
rum in liberos studio contentioniq; belle consu-
lere. Nos maiorem in modum horum sedulitate
& accuratone propensa, quam in educandis præ-
cipue filiolis suis adhibere conabatur, oblectati,
nihil ausi fuimus eiusmodi flagitatorum precibus
recusare, aut quicquam eorum consilio reluctari.
Qui semper animum induxi meum, sapienter &
summa cum ratione huic ætati providendum, ut
bonas literas, uirtutem, & honestos mores in te-
neris rectè imbiberet annis. Rectissimè namq; Di-
uinus ille Plato nutrices admonuisse uidetur, ut
ne friuolas ac turpes pueris fabellas mandent, ne

æ 2 illorum

EPISTOLA.

illorum animos confestim ex initio stultitia & corruptis moribus imbuant. Pulchrè itaq; Phocylides poëta monuit:

Dum tener est gnatus generosos instrue mores.

Hoc etenim certū ac stabile legatum. Nam quū reliqua momentanea, fugacia, & ludibria quædam fortunæ sint, uirtus profectò constans æternāq; habetur. Quoniam igitur Viuis docendi rationem quū ad eruditionem, tum ad uirtutem parandam impensius profuturam speraui, formulam cuiusdam Enchiridij typis imprimi nostris curauī. Accesserūt eiusdem argumenti præter institutum paulatim amicorū consilio reliqui, unde ERASMV S Roterodamus omnibus numeris omnium primus, eum, quem uides, locum sortitus est, qui primum alioqui occupasset. Hoc mihi in primis præter cætera in his de educatione et studiorū ratione libellis probatur, quod CHRISTVM uitæ scopum præfigunt, ad quem iuuentus uitam & mores componat. Deum Opt.

Max. precor, ut istam ad hoc impensè adiuet. Vale candidè lector.

RERV

R E R V M A C V E R

B O R V M H O C L I B R O

M E M O R A B I L I V M

I N D E X.

A

Aboluta uer-	eorumq; cognomi-
ba 26	na 60
Accentuum	affectus obitare iudi-
Latinae &	cio 102
Græcæ linguarū di	affectuum regnū 64
uersitas 14	de affectibus senten-
accentuum ratio 35	tiae 60
Acronis commētarius	Agasicles Lacedæmo-
in Horatium 13	niorum regis dictū
actiuum uerbi genus	108
eius formæ 25.26	agricolationum scri-
Adiectiua 21	ptores 11
aduerbia 20	Aldi Grammatica 12
adulatio 98	Hieronymi Aleandri
Aeschines 16	tabulae Græcæ
Aesopi fabellæ Græcæ	14
15	alienum quid 132
artas alata 132	alimēti gratia nullum
Affabilitas 88	facinus admitten-
affectus 51	dum 75
affectus animi morbi,	Amare omniū felicissi-
	mum

* 3

INDEX.

mum	79	mum	79
amare se quid	104	amor omnia exæquat	
amari omnium tutis-		& communia red-	
simum et iucū diffi-		dit	ibid.
mum	85	amor sui	64.104
amicus inimicus fu-		amor philtrea	123
giendus	137	magnum satelli-	
amicus quomodo		tium	ibid.
amandus	136	amorem cogi nō pos-	
amici fideles, poten-		se	130
tissimū satellitium		animus	52
85		animus hominis feli-	
amicorum necessitati		citatis aut miseriæ	
ultra succurren-		fons	112
dum	96	anim ⁹ proprie homo	
amicitia certissimæ		39	
opes	85	animus quomodo læ-	
amicitia uera & dura-		datur	66
tura, tantum inter		animi harmonia uera	
bonos	ibid.	Musica	115
amicitia uitæ sal	113	animi uelocitas	137
de amicitia multa ele-		animi morbi affectus	
gantissima præce-		60	
pta	86	animi partes	58
amor amoris ma-		animi pulchritudo	
gues	123	115	
amor amorem elicit		animum præter nihil	
85		homini proprium	
amor erga proxi-		61.133	

de

INDEX.

de animo præcepta	Argus	142
51	Aristides	16
annorandi studium	Aristophanes	ibid.
7.56	Aristoteles	ibid.
annotandi studium	arrogantia odiosa	
puellæ conueniens	93	
36	arrogantia omnis à	
annotationes loco-	studijs arcenda ibi.	
rum communiū 6	ars usu constituta, seu	
anomala	nata	12.36
Ἀντιλαργίη	artes fugiendæ quæ	
128	52.53	
ἄου & ebrietas	Astrologia fugienda	
148	52	
Appellis Coi industria	assentatio	90
149	assentatio execranda	
appellatiua nomina	98	
quæ	assentator amicus ini-	
22	micus	37
Sidonius Apollinaris	assentatores cauendi	
10.36	98	
Apollonius de diale-	attentio lectionis	54
ctis Græcis	15	
16	Attilij dictum	148
Apollonius tenebri-	Audire multa ut facil-	
cosus	limum, ita & utilis-	
15	simum	55
Apulei asinus & Flori	auditus, discendi sen-	
da	sus	ibid.
10	Augusti symbolū, Ma-	
Arator	tura	
12.36		
arcani committēdi ra-		
tio		
93		
argentangia Demo-		
sthenis		
140		

tura	110	bonis omnia bona	112
D. Augustini opera	36	bona ad quid dicta	138
aures animi fenestæ		bona cur dicta	ibid.
56		bona maxima quæ	46
aurum, nisi utare, à cœ		bonorum appellatio	
no non differre	42	40	
autoritatis uis	122	bos moneta, bos in lin	
autores in primis le-		gua	140
gendi qui	9	Budæi trāslatio in Plu	
autores puellæ uersan		rarchi aliquot opu-	
di qui	36	sculis.	17
autores spurci non at-		c	
tingendi	53	Cæsar's commen-	
autores studiosis per		taria	10
se legendi	13	Calentij lusus	ibid.
autorū interpretes ibi.		Calepini dictionariū	
autorū Græcorum		13. 37	
lectionis ordo	15	Callipides	118
autorū lectionis ex-		calumniæ nullum re-	
ercitatio	16	medium	149
B		casus nominum quot	
Belli pestis	83	22	
beneficium in quē		Cato	11
conferendum	128	Catonis disticha	31
beneficij meminisse		Cebetis tabula	16
non qui dat, sed qui		Ceruius	121
accipit, debet	127	cervix à frigore custo-	
Boni gratia, thesau-		dienda	48. 58
rus	138	Charitas erga Deū	71
		charitas	

charitas sola Deo gra-	tur egenis	75
tiosum reddit 82	christiani poëtae	36
de Charitate obser-	Cibum sumpturo quæ	
uanda 79	cogitanda	74
Chiromantia fugiēda	post Cibum non stu-	
52	dendum	57
Christ ^o humani gene	à Cibo quid agen-	
ris cum Deo pacifi-	dum	75
cator, & salutis no-	ciborum uarietas ho-	
stræ autor 63	mini pestilens	48
Christus uitæ scopus	Cicero	36
112.152	multum Terentio	
Christi actiones docu	usus	9
mento nobis pro-	Ciceronis epist. ibid.	
positæ 79	ad Atticum ibid.	
Christi aduētus causa	ciconiæ beneficium	122
69	Cœna sit modica	57
Christi dictū, Vnum	cœnæ frugalitas	48
necessarium 151	à Cœna nihil biben-	
Christi gratia & uita	dum	49
Christi pax 112 (82	à Cœna non studen-	
Christi uita, miracula,	dum	57
lex 69	Cogitatus liber	146
Christi nomē auditū,	colloquio prudentis	
aut epitheton, quo	nulla maior uolu-	
modo cogitādū 72	ptas	92
Christi patientia 79	Columella	11
Christo nihil ueri ⁹ da	comitas	88
ri, quàm quod da-	cōmentariorū usus	12
	4 5 com-	

commune genus à du	cōstructionis ratio	15
bio quo differat	cōsuetudo, tyrān ⁹	148
commune uerbi ge-	contēptibilis nemo	89
nus	cōtemptus omnis in-	
compositorum eadē	tolerabilis	ibid.
quæ simplicium de	contentio in differen-	
clinatio	do uitanda	92
cōcordiæ autor Deus	contentio studiorū	6
83	conuiuio quales adhi-	
condiscipuli fratrum	bendi	56
loco habendi	in cōuiuio qualia esse	
coniugationes uerbo	omnia debeāt	74. 75
rum	cor cogitationem se-	
cōiunctiones	des	130
quasi cōiunctiones ibi.	cor ingenij & mentis	
conscientia	sedes	117
conscientia mille te-	cordis humani late-	
stes	bræ	81
consciētia murus ahe-	Cornucopię Peroti	
neus	13. 37	
cōsciētię accusatio	corpus animi manci-	
conscientiæ fiducia	pium	47
conscientię quietę ni-	corpus excors fragile	
hil beatius	122	
consilij præcipitis co-	corpus hominis qui-	
mes pœnitentia	bus constet	39
consilij uires	corpus humauū qd	41
constructio syntaxis,	corporis cura quò re-	
puellæ discenda	ferenda	47
	corporis	

INDEX.

corporis exercitatio- nes 50	Delphini symbolum 118
corporis forma seu pulchritudo 44	dæmonū supplicia 65
corporis partes cre- bro purgandæ quæ 48	Demosthenes 16
de corpore præcepta 47	Demosthenis argen- tangia 140
crocodilus 118	deponens uerbi ge- nus 27
Croni ⁹ Cardinalis 121	Deus 66.67
Cubitū ituro quæ co- gitanda 76	Deus iniuriarum uin- dex 101.102
quæ ue obseruanda 101	Deus in quos sit maxi- mè beneficus 68
cultus Dei uerus quis 70	Deus unus omnium pater 83
cupiditas insatiabilis 114	Dei amandi ratio po- tissima 68
cupiditati quare non seruiendum 63	Dei cognitio & amor ex religione 67
curiarum foribus qua le dictum inscriben- dum 151	Dei cultus uerus quis 70
curiositas 86	Dei iniussu nihil in to- to mundo geri 67
D	Dei maiestas adoran- da, nō scrutanda 146
Anaidū doliū 144	Dei regnum quæren- tibus nihil defutu- rum 75
Declinationes no- minum 23	Dei templū nos esse 72
delectatio corporea 45	Deo

Deo gratiosum red-	da contentio	92
dit sola charitas	diues opinione nemo	82
Deo parēdum	115	126.130
Deum nosse, sapien-	diuitibus quare ceden-	
tię gradus postre-	dum	87
mus.	diuinatrices artes fu-	107
Deum rerum omniū	giendę	52
autorem in omni-	diuitię ad quid	42
bus admirandum,	diuitię iniurię pigno-	
adorādumq;	ra	138
Diaboli insidię	diuitię quę proprię	40
dialogi puellę, quibus	diuitiarum stulta accu-	
derebus scribendi	mulatio	39
30	diuorum cultus	78
dies unaquęq; huma-	Doceri a quouis non	
nę uitę imago	erubescendum	54
differentię uocabulo-	Domestici	95
rum ex Valla decer-	Donati commētarius	
ptę	in Terentium	13
dignitas quid	Dualis numerus Grę-	
dignitates	corum proprius	22
dimidium plus toto	dubium genus	21
125.152	E	
Diogenis apophthe-	E Brietas madida	
gma	147	
diphthongi	ficca	ibid.
discordię autor diabo-	ἄσινος	148
lus	Ediscendi ratio	58
in differendo uitā-	ediscendum quotidie	
	ali-	

INDEX.

aliquid	4	Euripides	16
Egens pauper	116	Exercitationes corpo-	
Emendatio	8	ris	50
emere malo,quàm ro-		exilium quid	129
gare	148	externa bona,non ef-	
Enchiridion Erasmi		se nostra	45
36		externa omnia uel ad	
ἐπιμύησις	119	corpus, uel animū	
epicœnum genus	22	referri	41
Epicuri dictum	143	F	
epitheta	22	F Abellæ quales puel-	
Erasmi colloquia 9,29		lis discendæ	31
Syntaxis	ibid.	faciei,uelum uerecun-	
Erasmi institutio		dia	145
principis	36	facundia prudens	8
errare cuiusuis homi-		fama	103
nis	55	fama opibus potior	
eruditio animi ad qd		130	
comparetur	41	famæ custodia	46
eruditio diuina	53	fames paruo cōstat	151
eruditio ingenij pa-		familiares quomodo	
stus	60	faciendi	97
eruditionis fabrican-		& quales	98
dæ instrumenta	54	fascēs, fascēs	131
de Eruditione præce-		Felicitas unica quæ	112
pta	52	Fest. Pompeij dictio-	
Etymologiarū usus	30	narium	13
Eucherius Lugdunen-		festina tarde, Augusti	
sis	138	dictum	127
		Fiden-	

Fidendum, non confi-	futurum perfectū	24
dendum	G	
132		
fides salutis nostrę fun-	G Alba à satellitibus	
damentum	proditus	109
70	Theod. Gaza interpre-	
fidei donum	tum princeps	17
107	Theod. Gazę gram-	
fidei obseruātia	matica	15
93	Theod. Gaza de con-	
fiducia nimia pedica-	structione	ibid.
117	Gellius notatus	30
finis in re omni spe-	genera nominum	21
ctandus	uerborum	25
71	genera propter adie-	
L. Florus	ctiua tantum reper-	
36	ta	22
Forma corporis	generosus quis	40
44	generositas uirtus, nō	
fortitudo quid	sanguis	120
125	gentilium eruditio ad	
fortuna blanda, hama-	quid nobis discen-	
ta	da	53.54
121	gerundij constructio	
fortuna nō alia quā	33	
Deus	Griselidis exemplum	
ibid.	31	
fortunę bona, sarcir-	Gloria, crocodilus	118
nę	gloria, flatus	132
63	gloria proprię quę	40
fortuna temperata q̃	gloria	
ampla, melior		
121		
fortunę tiben uir-		
tus		
113		
D. Francisci dictū		
150		
Frontē perfricare		
145		
frugalitas in prandio,		
aut cœna		
49		
Futura omnia incerta		
145		

gloria quid	43		
gloria uirtutis umbra	130	H	Abitus, ^h _h 148
gloriæ difficilis custodia	145		Hæreticorum opinionones nostræ religioni contrariæ, fuentendæ 52
Græcarum literarum prolatio, & Latinarum diuersa	14		^h _h ^h _h 119
Græcarum literarum studium, eiusq; ratio	ibid.		Hermolai uersio in Themistio 17
Græcia maximorum ingeniorū feracissima	17		Herodianus Politiani 16
græcitatis fructus	ibid.		Herodoti translatio ibid.
græcolatinum lexicon	16		Hesychij lexicon ibi.
Græcorum autorum legendorum ordo	ibid.		^h _h ^h _h habitus 148
Græcorum interpretationes	ibid.		D. Hieronymi epistolæ 36
grammatica ars ex usu nata	36		hippanis fluuius, 119
Ioannes Grāmaticus de Græcis dialectis	16		historiarum lectio 10
Grammatici	13		Homerus 16
gratiarum typus	127		homo, animus propriè 39
			hominis cōstitutio ib.
			homini tria per o-
			mnem uitam medi-
			tanda 59
			de hominum conui-
			ctū 86.87
			hominū discrimen 95
			homi-

hominibus quomodo		Imitatio teneræ ætatis	
utendum	95	propria	35
honor nisi ex uirtute,		imitationis usus in flu	
prauus	43	dijs	ibid.
honor quibus deferen		impatientiæ ex delictijs	
dus	87		65
honor quid	40	imperare officium, nō	
honoris usus	88	regnum	133
honores onera	131	imperatiuus modus	
Horatius	11		24
Humanitas pro erudi		imperium quieti	119
tione	88	impersonalia uerba	32
Hydromantia fugien		imprudencia despera-	
da	52	tiani signum	87
I		Indicatiuus modus	
I Nconsonans quan		qui & narratiuus	
do	19		23
Iactantia omnis odio		infinitiuus modus	24
sa	93	infinitiuorum cōstru-	
Ientaculi usus	48	ctio	33
Iesu Christi appella-		inflectionum ratio	15
tio sacrosancta de-		inflectio nominum	21
bet esse audienti-		infrenes	140
bus	72	ingenium	52.54
Ignobilitas non con-		ingenium ferro simi-	
temnenda	43	le	148
ignoratio turpis	8	ingenij pastus erudi-	
Ignoscere genero-		tio	60
sum	100	ingratitude immeren-	
		tibus	

INDEX.

tribus noxia	135	Iosephi exemplum ex	
contra Ingratos lex in		sacris literis	31
Græcia lata, ibid.	(136	id est nūquā cōsonās	19
inimicus quō odiēdus		Ira	69
iniuria non uindican-		eiusdēq; uiolētia	ibid.
da	101	ira nō armāda ferro	135
Iniuria obliuione ulci		ira q̄modo domāda	66
scenda	135	seu placanda	97. 129
iniuria quō fiat	66 (128	irati deformitas	65
innocētia maximē tuta		irridēdi improbitas	87
innocētia omniū fide-		Isocrates	16
lissima et certiss. prin-		Isocratis orationes ibi.	
cipum custodia	108	Iudiciū homini de ho-	
innocentiæ præsidium		mine quare ademe-	
securitas	127	rit Christus	81 (38
infantia hilaris	129	iudiciorū deprauatio	
insignia principū	110	iurandi uitium	95
intelligendi uis	51 (34	Iustini historia	36
interiectio cur sit dicta		iustitia esse gratuita de	
interiectiones	20	iuuenib. q̄ ci- (bet	150
inter os & offam	145	bus maximē nocēs	59
interpretes autorū	13	Iuuenius	12. 36
interrogādi sedulitas	8		
inuerecūdiā nihil dete-			
stabilius	238		
inuidia	145		
inuidia ex opulētia	131		
inuidiæ cibus, optima			
inuidig uenenū ibi.	(126		

L

Aborandi necessi-	
tas	105
labori pposita omnia	
diuinitus	124
labore parta iuuāt	147
Lascaris grāmatica	15

A Addo

INDEX.

Azē Bīwōg	143
Latinè scribēdi exercitatio puellaris	30
Latini à Græcis quantum habeant	17
Latinorum in Græcis studium	ibid.
Lectio puellaris	18
lectio studiosi qualis esse debeat	7
lectio uariorum autorum utilissima	14
lectionis attentio	54
lectionis autorum exercitatio	15
lectionis autorū Græcorum ordo	16
in lectione tria obseruanda	7
lētum ingressio quae cogitanda	76
lex in ingratos lata apud Græcos	135
lexicō Græcolatīnū	16
liber quis	62
Thomas Linacer eius Grammatica	24
lingua quo uadis pro uerbium	91
linguae usus, de q̄ ea coërcēda p̄cepta	89
linguas esse liberas in libera ciuitate decet	146
liquidæ	19
Literarū diuisio	18.19
Liuius	10
Locorum cōmunium annotationes	6
loquacitatis mala	91
loq̄edi uiciissitudo	92
Lucanus	12
Luciani dialogi ab Eras. trāslati ibi.	16
Lucretij exemplum	31
Lysias	16
M	
Magister sequendus, nō p̄currēd⁹	45
magistratibus honor deferendus	87
māestas diuina non scrutanda	52
maledictentia	90
malum occultum perniciosissimum	134
mala aliena semper nostris uideri leuiores	64
mala	

INDEX.

mala maxima quæ pu-	memoriæ mors ui-
randa 46	num 58
Malorum consuetudo	mēdaces qd lucent 123
fugienda 99	Mendaciū utilitas non
Malis alienis nō gaudē	solida 94
dū, sed cauendū 117	mendacio comites te-
Ant. Mancinelli thesau-	nebræ 129
rus 29	de mēdacio p̄cepta 94
elegantix ex Valla	mens 51.52
decerptę 30 (ca 12	mensæ sacra læta & fe-
Mancinelli grammati	sta 75
Mane surgēti quid ob	metus ex cōsciētia 108
seruandum 77	metus malus potētix
manibus non gesticu-	custos. 145
landum 87	miser cordia 84
MANUSCRIPTA 52	miser cordia uenalis,
Marcelli Non. dictio-	crudelis 150
narium 13	modestia inter homi-
matura, Augusti sym-	nes 86.87
bolum 110.127	modi uerborum 13
Mediocritas nimietate	mores bonos corrum-
p̄stabilior 125	punt collo cutiones
memoria 54	prauæ 53
memoria crebro exer-	Tho. Mori Vtopia 36
cenda 56.57	mori recte eū, qui re-
memoria omnis erudi-	cte uixerit. 119
tionis thesaurus 4	mors nō metuenda 63
quomodo parei 45	mortis simulachrū so-
memoria puellaris 21	mnus & nox 96
MEMORIA 21	mundus

INDEX.

mūdus Dei domus, et	nominum inflectio	22
unde dictus	Non. Marcelli dictio-	
musica uera animi har-	narium.	13
monia	nosce seipsum	38
mutæ	nosce teipsum	152
N	nosse se, & nosse Deū,	
Arratiuus mod⁹ q	sapiētiae gradus	107
et indicatiu⁹	nox & somnus mortis	
23	simulachrū	76 (149)
naturę lex, alteri quod	nulla dies sine linea	59.
tibi 78. quō per Chri-	numeri nominum	22
stum cōfirmata, ibi.	O	
naturæ necessaria	Bliuione ulciscen-	
46	da iniuria	135.
ne quid nimis	ociosum esse satius q̄	
152	nihil agere	148
Nebrissenſis grāmati-	(149)	
ca elegātiae ex Valla	ociū uitiorū seminariū	
decerptæ	oculus in ſceptro	117
30	oculorū modestia	87
necromātia fugiēda	odisse, omniū eſſe in-	
52	feliciſſimum	79
Nero à ſatellitio ſuo	odisse ſe quid	105
desertus	Oecolampadij gram-	
109	matica Græca	15
neutrū uerbi genus	opera	4 (138)
26	opes maximæ, pdeſſe	
neutrorū tres ſimiles	opinionē diues nemo	
caſus	20	115
22	opum	
Nihil agere		
148		
Niniuitæ grāmatica		
12		
nobilitas quid, 40.42		
& nobilis quis		
120		
nocere promptum		
116		
nomen præ opibus		
134		
nomina		
20		

INDEX.

opū stulta accūlatio	peccatum	51	(105
optatiu ⁹ modus	24	(41	peccatū hominis mors
oratio apud Deū effica	peccati stipendiū mors		
cissima quæ	101	pecuniæ studiū	(ibid.
oratio dominica, ibid.	idololatria	42	
orationis partes	20	De peccato p̄cepta	105
P		percōtator molest ⁹	92
P Aedonomi paren-	perfricare frontem	145	
tib ⁹ proximi	97	Peroti grammatica	13
Palladius	11	Cornucopiæ	13.37
Papyrii Prętextati exē-	Pertinax à satellitio		
plum in Gellio	31	suo occisus	109
Paraphrases Eras.	36	perturbationes	51
parasiti	97	philautia, siue amor	
parta labore iuuāt	147	sui	64.104
participia	20.28.29	Philelphi epistolæ	10
parentes uenerādi se-	philosophorū opinio-		
cundū Deū	96 (49	nes nostrę religioni	
parsimonix usus	48.	cōtrariæ, fugiendæ	93
passiuū uerbi gen ⁹	26	pietas, plixus quæstus	
pater idem omniū	43	pietatis donū	107 (46
patet	51	Plato	15
patientia omnium do-	Platonis dialogi	36	
mitrix	120	Epistolæ	15
patiētia, uitæ antidotū	Plinius	11	
paulinus	12.36 (113	Plinij epistolæ	10
pauper natura nemo	Plutarchus	16	
pauper quis	116 (115	Plutarchi opera	36
pax Christi	112	Plutarchi opuscula à	
		β 3	Budæo

Budæo uersa	17	præpositiones	20
pœnitētia præcipitis		præteritorū in uerbis	
consilij comes	135	discrimen	22
poētæ Christiani	12	princeps quibus rebus	
poëtarum lectio	11	excellere alios de-	
Græcorum	16.17	beat	132
Politiani epistolæ	10	principis officiū	ibid.
Herodianus	16	principum insignia &	
populus belua multi-		symbola	110 (109
ceps	141	principū satellitia	108.
erroris magister	38	prodesse abstrusum	146
populo cedendum, nō		promiscuum genus	22
parendum	141	pronomina	20
Porphiri cōmentaria		prosper	12.36
in Horatium	13	proximus quomodo	
potētatiuus modus	24	Christi exēplo amā-	
eiusdem uis	14	dus	79. 80
potentia quid	40.43	prudētia principē po-	
potētię cedēdū	136 (49	tissimum decet	117
pot ⁹ qualis esse debeat		Prudentius	12.36
Præceptoris obseruan-		Publiani Mimi	31
tia	5	puellaris lectio	18.19
præceptores parētibus		scriptio	20
proximi 97. patres	5	memoria	21
prandij frugalitas	43	puellaris sermo	34
preces, magnum pre-		pulchritudo uera in	
cium	148	animo	115
preces quales esse de-		Pyromātia fugiēda	52
beant	73.74	Pythago. symbola	110
		Quicquid	

Q	Vicqđ in buccā 91	Sallustius 12
Q	Quintiliani de	salutandi ac resalutan-
	Græcis literis discen	di officium 82
disiudicium 14.	salutis nostræ funda-	mentum, fides 70
R		sanitas quid 40
R	Regnum Dei quæ-	sapiendum ad mode-
	rentibus nihil	rationem 52
defuturum 75	sapiens solus pulcher	Stoicis 115
regnum quid 40		sapiens solus longæ-
religio 66.67	uus 116	sapientia humana diui-
religio in intimis pe-		næ collata, stultitia
ctoris sita 73	est 69	sapientia perfecta siue
religionis uita 107 (66	uera quæ, ibid. (114	sapientia, uitæ oculus
de religione præcepta	sapientiæ studio nullus	in uita terminus sta-
reprehēdendi ratio 93	tuendus 59	sapientiæ gradus, nos-
reprehensionem nun-	se se, et nosse Deū 107	satellitium Principum
quam obesse 97	108.109	sat cito, si sat bene 140
rerum diuisio 39	scribendi diligentia 7	ordo 9
naturę ac præcia 40	scribendi latine exerci-	ratio
rerum natura fluxa 60		
respondendi ratio 55		
Richemundia 121		
risus moderatio 87		
robur quid 40.44		
S	Abellici exempla 31	
Sacris dictis ad ine-		
prias abuti impiū 72		

INDEX.

tatio puellaris	30	simulatio nulla diutur	
scriptio puellaris	20	na	55
se nosse, sapientiæ pri-		Sion	121
mus gradus	107	Socratis dictum	116
se uel amare, uel odif-		somnus & nox mortis	
se, quid	104	simulachrum	76
sedulitatis uis	124	somnus qualis esse de-	
Sedulius	12	beat	50
seuiuocalis	19	sonorum in Græcis li-	
Seneca philosophus	36	teris prolatio	14
Seneca Tragicus	11	Sophocles	16
seni assurgendum	88	species quid	40 (132)
senes bis pueri	144	spōde, iactura p̄sto est	
sententiæ quales pucl-		Studiorum cōtentio	6
lis discendæ	31	studiorum initia usus	3
sententiarū ex autori-		à studijs arcēda omnis	
bus decerptarū usus		arrogantia	59
septimus casus	22 (9)	stultorum uita, non est	
sermo puellaris	34	uita	118
eiusdēq; accentus	35	stylus crebro exercen-	
sermo qualis esse de-		dus	9
beat	8.91.92	optimus dicēdi ma-	
Seruij cōmentarius in		gister	57 (24)
Virgilium	13	Subiunctiuus modus	
seruitus necessitate ex-		substantiua, substantia	
excusanda	137	lia nomina	22
seruitus turpis quæ, ib.		Suetonius	10
seruus quis	63	Suidæ lexicon	16
Silius Italicus	11	suipfius obseruandi	
		præcepta	

præcepta 102.103
 Sulpitij grammatica 12
 sum, es, est 27
 eiusq; composita 28
 superbia de alienis stul-
 ta 132
 suspicandi uitium 95
 suspicax 139
 suspicacibus uita non
 est uita 86
 suspicionibus non in-
 dulgendum 113
 sustine & abstine 152
 Syllaba 19
 quibus cõstet, ibid.
 syllabarũ quantitas 34
 symbola 109
 symbolorum lex 110
 syntaxis Erasmi 29
 syntaxis puellæ discẽ-
 da 25
 syntaxeos ratio 15

T

T Acere interdum ui-
 tium 92
 Cor. Tacitus 10
 Templũ Dei quod 71
 tempus edax rerũ 130
 tempus, uita 118

temporis filia ueritas
 tempori pare 118 (129
 & tẽpori parce, ibi.
 Terentius 9
 Themistij trãslatio ab
 Hermolao Barb. 17
 Theophrastus 16
 Theopõpus rex, eiusq;
 apophthegma 124
 Thucydides 16 (ibid
 Thucydidis translatio
 Thyrrhenorũ in obset
 uãdis Pythag. sym-
 bolis religio 110
 Timidis uita non est
 uita 86
 Tiresias domi, foris
 lynx 142
 Tragoedia tristis 120
 Tutores parentibus
 proximi 97

V

V Cõsonãs quãdo 19
 Valerij Maximi
 exempla 31.36
 L. Vallæ elegãtiæ à Ne-
 brissensẽ excerptę 30
 L. Vallæ translatio in
 Thucyd. et Herodia
 num

num	16	Videri quicquid cupis	
Varro	11 (13	idipsum ut sis cura	
Yarronis dictionariū	55		
Vbi amici, ibi opes,		uindicta solius Dei	102
prouerbiū	124	uinū memoriæ mors	
Velle instar omniū	115	uiperæ ingeniū	126 (58
ueniā precari nō turpe		uires	40.44
uerba	20 (135	uirtus	39
uerbalia	29 (32.33	ad quam omnis eru-	
uerborum cōstructio		ditio referēda	53 (119
uerborum delectus	8	uirtus aduersus crescit	
uerborū cōiugationes		uirtus diuinū donū	50
genera, ibid.	(24.25	uirtus fama potior	130
uerborum ratio puel-		uirtus fortuna poten-	
læ discenda	23	tior	125 (113
uerecundia	87	uirtus fortunæ tibicen	
uerecundia humanæ		uirtus immortalis	135
faciei uelum	147	uirtus instar omniū	113
Virgilius	11	uirtus natura sua ama-	
ueritas odiosa, sed nun-		bilis	85
quā opprimitur	94	uirtus nobilitas	120
ueritas temporis filia		uirtus opibus & hono-	
129		ribus præstātor	132
ueritatis uis	146	uirtus uera seu perfe-	
de ueritate præcepta		cta quæ	42.69
94.95		uirtutis certissima pos-	
uestium ornatus	41.42	sessio	142
Vt uerax, ne suspicax.		uirtutis radices	
prouerb.	88	altæ	131
			signa

signa	85	tis, sed Dei uolunta	
uis	125 (130	te sustentari	75
uirtutis umbra gloria		Ludouici Viuis sym-	
uita æterna quæ	107	bolum	140
uita humana Comœ-		Vocabularia	13
dia	128	uocatiuus quando si-	
Tragœdia	ibid.	milis nominatiuo	22
uita nihil aliud quàm		uoluntas pro facultate	
peregrinatio quæ-		uoluptas qd 40.47 (115	
dam	41.62.119	uoluptas malorū esca	
uita nihil incertius	142	uoluptates	45 (143
uita perturbationibus		uoluptatum abeuntiū	
obnoxia	63	sceditas	143 (74
uita proprie quæ, &		uota qualia esse deceat	
quorum	116	uotorum nostrorum	
uita religionis	107	stultitia	68
uita tota, dies unus	141	usus potius, quàm ars,	
uita, uigilia	51	sequendus	12
uitæ breuitas	50	Ex usu nata ars	36
seu fugacitas	107	uulgi opiniones	38
uitæ humanæ imago		uultus modesta com-	
una quæq; dies	76	positio	87
uitæ oculus, sapiëntia	114		
uitæ sal, amicitia	113 (112	X Enophon	16
uitæ scopus Christus			
uitam non solis alimē-		Y in u latinum	19

F I N I S.

S A T E L

SATELLITIVM SI
VE SYMBOLORVM, IUXTA
MARGINALEM EORVM-
DEM NUMERVM,
INDEX.

A

Ccipe ocula

tus 81

**Accurate co-
gita im-**

mutabilia 158

Alata ætas 111

**alienum quicquid adi-
mitur** 116

alieno risulatio 30

**alienis lachrymis cau-
tior** 29

Amicus ut non alius
135

**amicum inimicum fu-
gito** 144

**Animo corpus fulcien-
dum** 194

**antidotum uitæ, pa-
tientia** 11

**Autoritas rerū geren-
darum telum** 60

B

B Ellum cū uitijis 146

**Beneuoli multi, cō-
filiarij pauci** 204

**Blandum imperium
imperiosum** 50

**Bona ad benefacien-
dum** 148 65

**bonis omnia in bonū
bonus bonis & malis**
82

**bonorum rector, ma-
lorum uictor** 207

C

C Aede, modò doce
163

**Calumniæ morsui re-
mediū nullum** 203

Certum in incerto 171

Ciconiæ beneficiū 86

Cogitatus liber 190
cogitatus

cogitatus quis coget:		Et pilo sua umbra	161
uis ueritatis	191	Excusanda seruitus	
columbi oculus in ser-		sub necessitate	141
pentino corde	33	exilium inter malos	95
comœdia uita huma-		expende	154
na	87	extorquet quies	48
confide recte agēs	89	ex usu, non collatio-	
cor canum in iuuenili		ne, fortuna	167
corpore	31		F
cor uel incorporeum		F Acie ne aperias	181
firmum	58 (57	falle uiuēs, sed non	
corpus excors fragile		te	174
Cuius pudebit, pigeat		falso nomine non gau-	
113		dendum	134
	D	fama pluris quàm	
D A cæcus	80	opes	99
Deum sequere	98	fastigio caput summit	
Diarii omnes	166	te	133
difficilis gloriæ custo-		Felicitas unica, intus	
dia	182	nil strepere	4
disce uiuere	42	Fideli nullæ seræ	59
disce mori	43	fidens, nō confidēs	112
diuitiæ iniurię pigno-		firmissime opes amor	
ra	147	Foris Argus, do-	(66
Domitrix omniū pa-		mi talpa	169
tientia	51	fortitudo in fortunā,	
	E	non homines	75
E Brietas nec madi-		fortuna fallacior, quo	
da, nec sicca	196	blandior	95
		for-	

INDEX.

fortuna nimis blanda,	scenda	128
hamata	54	innocēs nec casum 149
Frenum in lingua	156	inter spinas calceatus
G		intus q̄ exterius (97
G enerosa uirtus fla		formosior 18
tu accēditur	46	intus quàm exterius
generositas uirtus, nō		ornatior 19
sanguis	53	inuidia sibi & alijs ue-
Gloria crocodilus	40	nenum 77
gloria uento discuti-		inuidia uipera 78
tur	106	in uirtute delphinus 35
H		in uirtute oculi & ma-
H emorobia uana		nus 14 (36
gloria	41	in ultione Callipides
Harmonia interna	20	Iustitia gratuita 205
Homo homini par	192	L
honores onera	108	L Achrymis ignis ex-
hospes ne curiosus	162	tinguendus 132
I		Linguas ne præscinde,
I mmodica imbecilla		sed caue 188 (159
70		Longius, modò tutius
Ingenium exercitatū,		Lupus mendacio tem-
torpidum	200	pus 92
ingenium situ pereat,		M
non sentibus	201	M Agnes amoris
ingratitude multis im-		amor 63 (72
merentib. noxia	127	magnus ope minorū
inimicus, ut nō idē	136	magnum hospitium ma-
iniuria obliuione ulci		gni hospitis 164
		magnum

INDEX.

magnum fatellitium,	fatis	15
amor 65	murus ceneus, sana cō-	
magno uendendum	scientia	3
tempus 39	N	
maiores superbus, mi-	Natura quis pau-	
nores mœstus 163	per?	22
malus nec malis, nec	Ne apudendo uinca-	
bonis 83	ris hoste	142
malus potentiaē custos	ne bis puer	178
metus 183	ne bos in lingua	157
malum occultum per-	nec malū, nec frōtē	24
niciofissimum 123	ne feceris, quod factū	
manum per frontē ne	nolis	114
ducito 186	ne ferrum igni	131
matura 85	ne hilarem insaniam	
maximæ opes, prodes-	insanias 96 (179	
se 149	ne laborem citra p̄miū	
Mendacio comites te-	ne laborē laboris p̄g-	
nebræ 93	mium ibid.	
mendaci nō creditur,	ne lingua mente cele-	
& iurato 62	rior	145
mente Deo defix* 313	ne nimiū scrutare	170
Misericordia uenalis,	nescis quid uesper se-	
crudelis 206	rus uehat	184
miserrimū p̄dere 177	ne uita tragœdia	88
Modica firma 71	nobilitatē nō dat un*	
mortalibus immorta-	dies 52 (139	
lia p̄ferenda 110	nocēs metuit p̄nam	
Multi nimium, nemo	nocens se iudice nun-	
	quam	

quā absoluitur	195	Pauper egens, non ca-	
nomē prę opibus	125	rens	28
non diues, ni con-		Pax Christi	2
temnas	153 (103)	Pedica nimia fiducia	32
nō extorquebis amari		persona publica priua	
non quādiu, sed quā		tam depone	210
bene	124	pertuso dolio nihil in-	
nō refert quā, sed quō		funde	180
	175	Philtrā amor	64
noscere promptum, ut		Populo cede, nō pare	
pestimum	26 (202)		160
nullus sine linea dies		potentiorē in te ne	
	O	admittito	197
O Cul ⁹ in sceptro	34	Princeps multis con-	
oculus uitę, sapiē-		fulendo	121
tia	13	pręcipitis cōsilię asse-	
oculum in metam	138	clapœnitentia	129
oculos in pectus	102	præsidium in innocen-	
Odiosus, modō imme-		tia	84 (198)
rito	126	precibus emptū, carū	
Omnia proposuit la-		princeps priuatis sub-	
bori Deus	69	limior sentiēdo	120
opinione q̄s diues	23	prodesse abstrusum, ut	
optima, cibus inuidiæ		optimum	27
Ora uirtute obtu-	(76)	propter inuidiam uel	
ra, non metu	189	opulentiam	107
	P		Q
P Aruo fames cōstat,		Q Viesce nihil actu-	
magno fastidiū	211	rus	199
		quod	

INDEX.

quod cōmodauit fortuna, tollet 117

quod Deo & homini 79

quod inuenisse pigeat, ne quæras 208

quod mutuauit natura, repetet 118

quod parauerit uirtus, retinebis 119

quod uideri uis, esto 137

quod uides, nō diu 151

quod uni et omnib. 130

S Al uitæ, amicitia 12
sanus intus & exterius 10

sapiens solus longæu⁹ 25

satis hoc contento 16

satis relicturo 17

Scopulus in undis 176

scopus uitæ Christus 1

Splendor summus nō intruendus 187

Sine querela 155

Strauit fortunam uirtus 74

stabilissima fortuna, stultissima 56

stulta de alienis superbia 115

Suauiissimus post laborem fructus 193

subiecta Dei manu cōsistimus 105

suspicionibus securis 6

T

Tantum scis, quantum operaris 209

Thesaurus gratia boni 150

Tempus edax rerū 104

temporis minister 37

tempori parcus dispensator 38

terret imperium 49

Tibicen fortunæ uirtus 9

Tota uita dies unus 165

Turpe gigantem in nano 181

turpibus ne seruito 143

tut tibi uenerabilis 122

V

Vbi terror, ibi timor 67

ubi

INDEX.

Vbi ubèr, ibi tuber	68	uirtus instar omniũ	7
Velle instar omniũ	21	uirtus pluris, quàm fa-	
ueraci creditur, et men-		ma	100
tiendi	61	uirtutis radices altæ	
ueritas premitur, non			109
opprimitur	92	uirtutis umbra gloria	
ueritas tēporis filia	90		101
ueritatis splendor co-		uiue, ut post uiuas	44
mes	94	Vnum est necessarium	
Vicit uim uirtus	73		212
uirtus citra fortunam		Voluptas malorum	
ualida	8	esca	179
uirtus exercetur, non		uoluptates spectata ab-	
perit	45	euntes	172
uirtus inimicitijis for-		Vt uerax, ne suspicax	
tunq̃ crescit	47		152

FINIS.

IOANNES

IOANNES LVDОВI
CVS VIVES CARO.
LO MONTIOIO, GVILIEL
MI FILIO, S. D.

VVM patri tuo clarissi-
mo, & omni uirtutū gene-
re ornatissimo uiro, osten-
dere cuperem, quantum
à me diligeretur, quod
ipse in me singulari sem-
per beneuolentia fuerit:
decreui aliquid ad te de
initijs studiorum scribere, in quibus tota uis est & ra-
tio deinceps eruditionis, ut in seminibus stirpium spes
ac futura qualitas. dedi operam, ne te preceptorū uel
copia obruerē, uel difficultate deterrerē. omnia aptata
sunt, quoad præstari à nobis potuit, captui istius æta-
tis tuæ, aut paulò maioris, Libellum hunc quū tibi mie

6 2 10

to, patri me tuo existimo mittere: cui uirtus & institutio tua nō minus curæ sunt, quàm sua sibi uita: qua tene rius te amabit, si talē te præstiteris, qualem ipse optat, probissimum uidelicet & doctissimū. Est in tua manu situm, ut utrunq; ingenio & diligentia consequare. Vale, & exemplum quod domi habes sapiētissimi patris, imitare. Londini M. D. XXIII.

RELIGIO.

Quam sapientia & uirtus, et sciētia omnis diuinitus cōtingant, equū est, ut primus aditus ad hæc omnia sit per Deū, in quē decet esse te maxima pietate, & eius rebus interesse mente religiosissima: nec ullum opus eius quantūcūq; leue exequi segniter aut frigide.

OPERA.

Et quatenus Deus non dat munera sua ociosis, ideo labore & diligentia in studijs literarum & uirtutis opus est.

MEMORIA.

Memoriā scito thesaurum esse totius eruditio nis: quæ si desit, non secus superuacaneus est omnis labor, quàm si in pertusum doliū aquam infundas. Sed nemini tam infelix cōtingit memoria, qui non tam fidelissimā possit reddere exercitatione. nihil est enim quod magis opere et labore gaudeat, nihil quod facilius corūpatur et intereat, quiete ac ocio. Quocir-

ca aliquid quotidie ediscendū est, etiā quum nō est ne-
cesse: tantūne torpor in memoriā inuadat, quo nullus
est illi morbus perniciosior. Continetur etiā memoria
bona ualitudine, cauendumq; in primis à repletionē,
à cruditate, à crapula, à uino immodico, à densa cerui-
fia, à supino cubitu.

P R A E C E P T O R.

Praeceptor nō minus amandus, uenerandus, co-
lendus, quā si esset pater. nam reuera praece-
ptores imaginem quandam nobis referūt patrū: & à
nullo maius accipere potes beneficiū, quā à quo sis
eruditior, et melior. quibus duobus bonis nulla possūt
in uita comparari. Adde quod facilius disces, si amaris
docentem, cuius dicta nunquam uel contempseris, uel
neglexeris. semper cum dignatione in animum admit-
te, & oraculi cuiusdam uice habe. Nec solum illū ama,
sed da operā, ut ab illo redamere, sic te ille diligentius
docebit: quod assequeris, parendo modeste eius praece-
ptis, obseruando eum, honorando, admirando quaecun-
que seu dixerit, seu fecerit. si quid probarit in uita, aut
in sermone, sic age, ut sentiat te illud probasse. si
quid improbarit, uita. Attentus illum audi: uerba eius,
formulas dicendi, sententias annota: & imitatione te
simile ipsius, quoad facere poteris, effinge. quod Prae-
ceptor quū uidebit, dabit uicissim operā, ne tu aliquid
ex se possis accipere, quod imitatione sit indignum.

CONDISCIPULI.

Condiscipulos fratrum loco habe. geniti enim estis ab eodem magistro, uelut patre: & coniuncti sacris literarum, nō minore uinculo, quā sanguinis. idcirco illis non minus bene cupias, quā fratribus. Si quis eorum est te doctior, ne odoris eum hac causa: sed faue ingenio, et cōtende, ut doctrina et uirtute sis par: etiā superes, quo similis tibi cōtingat fauor.

CONTENTIO.

Cum melioribus, aut sapiētioribus te, ne certes inuidia aut maleuolētia, sed uirtute, probitate, studio. Imperitiores te ne despice, potius adiuua, et erige, ut queant ascendere. Neq; enim peior eris, aut imperitior, si alios habueris tibi pares: sed melior, si opera tua illi eō euaserint. Quod si omnes fuerint impili, nemo erit q agnoscat, ac proinde admiretur bona tua. Pulchrū est profectō certare cum bonis, pulcherrimū eos uincere, recte qdē et per uirtutē, extra dolū omnē.

ANNOTATIONES.

Compones tibi librū chartæ uacuae, iustæ magnitudinis: quē in certos locos, ac uelut nidos partieris. In uno eorū annotabis uocabula usus quotidiani, uelut animi, corporis, actionū nostrarū, ludorū, uestium, habitaculorū ciborū: in altero uocabula rara, exquisita: in alio idiomata & formulas loquendi, uel quas pauci intelligūt, uel quibus crebro est utendū: in alio

alio sententias, in alio festiuè, in alio argute dicta: in alio prouerbia, in alio scriptorū difficiles locos, et quæ alia tibi aut institutori tuo uidebūtur. Sicq; hæc omnia habebis annotata, ne solus conscius sit liber. tibi legenda, relegenda, memoriæ mādanda atq; insigenda sunt, ut non minus scripta gestes in pectore, quàm in libro: & occurrant, quoties erit opus. Parum enim prodest libros habere eruditos, si pectus habeas rude.

DILIGENTIA SCRIBENDI.

CVraut manu sis ad scribendum exercitatissima, nec unquā ad audiendū institutorē accedas, penna et charta inermis. ne quod præteruolet uerbū elegās aut rarū, aut necessariū, uel formula loquendi lepida aut exculta, uel graue et sapiēs dictū: quod nō subito exceptum in tuos thesauros referas. Sic tibi breui tempore maximas eruditionis diuitias paraturus.

LECTIO.

NEc librum ullū legas, quin eadem excerpas, quæ de sermone præceptoris dixi. Nihil unquam legito animo peregrinante, & alijs rebus intento, totus in lectione esto. in qua tria sunt animaduertenda, uerba, formulæ loquendi, & sensa: ut diligenter consideres, quibus utantur uerbis ad res de quibus tractant explicandas, quibus idiomatibus, quibus loquendi formis. Tum res ipsæ sunt spectandæ, quid sibi uent ea de quibus loquuntur. In singulis horū est quod

signes,

signes, est quod teneas, est quod in usum tuum uertas. Adsit semper penna & charta, quæ miraberis, quæ te delectabunt, insigni aliqua notula: itidē et quæ te remorabuntur, ut à magistro, uel etiā cōdiscipulo sciscitare.

INTERROGATIO.

Nec pudeat rogare, quæ nescis. neq; enim hoc est turpe, sed ignoratio turpis est. Nec uelis persuadere alijs, te scire, quod ignoras, te ipsum fallere, non alios: & deprehensus in ignorantia, rideberis.

EMENDATIO.

Quæ reprehensa aut emendata, non solū in te, sed in alijs esse uideris, cura ne excidant. tum ne ipse bis de eadem re sis corrigendus, tum ut aliena errata in utilitatem tuā uertas. Sapiens enim ex alienis erratis uitam emendat suam.

SERMO.

Vt audieris doctos loquētes, aut legeris apud scriptores Latinos, sic ipse loquere. Verba quæ habebis suspecta, siue loquendo, siue scribendo fugito, ni prius sciscitatus sis ab institutore, quàm sint latina. Cū ijs qui imperite loquuntur Latine, quorū sermo potest tuum corrumpere, malis Britānice, aut alia quauis loqui lingua, in qua non sit idem periculi. Versare libens cum prudenter facundis. nullum est oblectamentum maius, quàm eos audire, qui gestant in lingua morbis omnibus animi præsentanea medicamēta.

STYLVS.

EXercēdus est crebro stylus, optimus magister atq; effector dicendi. & initio quidē nō solum uocabulis utaris ex autoribus sumptis, sed etiam sententiolis ex illis decerptis, aptè tamē cōpositis, ut magna ex parte alienum sit scriptum. sensim admiscebis tua, donec crescente cū ætate eruditione, fias omnino tuus. Primum scribes pauca & accuratè, ut spectes potius nō quàm multa, sed quàm bona. nā accedente usu, curā retinebis, & prōptitudo ac facilitas exercitatione parabitur. ita simul & optime scribes, et facillime.

A V T O R E S.

INterea dū tu per ætatē iudicare de autoribus non potes, hos tibi cēseo & ad locupletandā linguam, & ad uariarum rerum cognitionē in primis tenēdos. Ad sermonem quotidianum plurimum cōferet Terentius, quo multū Cicero utebatur, et cuius fabulas propter lepōrem & festiuitatem orationis scriptas à nobilissimo Romano fuisse, multi crediderunt. Cicero-
nis quoq; epistolæ familiares, sed in primis ad Atticū, multum erudire sermonis usum possunt. nam in illis est sermo ille purus, & simplex, quo Cicero cū uxore, cum liberis, cū seruis, cū amicis, in triclinio, in balneo, in lecto, in hortis utebatur. Sunt & familiaria colloquia ab ERASMO conscripta, quæ non modò utilitatem, sed uoluptatem quoq; habent, haud sanè exiguam,

quam, ut est uir ille exculto & urbano ingenio. Epistolæ Plinij iunioris plurimas suppeditare sententias possunt, cuiuscunq; generis epistolas scripturus quis sit, quæ propemodū cōpositæ in hoc uidentur ab autore. nam ut res gestas paucas admodum narrant, quod Cicero fecit, delitias tantum sententiarū continent, ac uelut gemmulas, quibus epistolæ ornari possint. Eodē ferē spectant epistolæ Politiani, nisi quod interdum nimia cura factæ sunt paulo duriores, dū scriptor dat operam, ne nihil sit non expolitiſsimū, nec uult ullum bonum uerbum perdere: quæ anxietas non magnopere epistolarem dictionem decet. Sunt epistolæ Philelphi, quæ plus habent uerborum, quàm gratiæ. & Calentiꝝ lusus. Si cui uacat Sidonium Apollinarem legere, eidem legantur & Apulei Asinus, & Florida.

HISTORIAE.

Historiæ quoq; instruere possunt linguam, ut Liuij, & Suetonij, in quo mirabilis est dicendi proprietas, astricta illa, & quæ plus habeat neruorum quàm corporis. Cornelio Tacito non parum adiuuaremur, si integer ad nos & emendatus peruenisset: sed qualiscunq; est, prodest multum. In Cæsaris commentarijs ostenditur castitas illa sermonis latini, qui erat in prisca Romana nobilitate. nihil fingi potest tersius, expolitiꝝ, elimatiꝝ. & hij quoq; accurate cognoscendi, magnopere linguam locupletabunt. Sallustius

stius, rerum Romanarum florentissimus scriptor, ut inquit Tacitus, frequens est in manibus puerorum: sed mihi aptior uidetur prouectioribus.

SCRIPTORES AGRICOLATIONVM.

Cato, Varro, Columella, Palladius, Plinius, uariarum rerum suggerunt uocabula, qui diligenter legendi sunt, & uerba cum rebus conferenda, ne quid pro diuerso usurpemus. Plinius tam uariis est, quam ipsa rerum natura, quam tractat. magnæ illic uerborum diuitiæ, magnæ rerum.

POËTÆ.

Poëtæ sunt quoq; attingēdi, partim animi gratia: nam leuant sæpenumero tædiū negociorū, sæpe etiā lectionis solutæ orationis. & illa alternatio carminis prosequi, diutius intentionē animi in studijs detinet. Ad hoc scatent reconditis uocabulis, & figuris omnis generis, quibus etiā cōmunis sermo plenus est. Sunt in inuentione sublimes, festiui, acuti, acres, graues, faciles: in uerbis, suaves, lepidi, rapiūt in affectus omnes, prout cuiusq; est argumentū. Vergilius ponitur primus meritō, mea sententia, propter grauitatem ei sententias. Huic Horatius adiungitur, carmine excultus, uerbis proprius, & sapienter præcipiēs. Silius multū habet diligentiae. ex Latinis tragicis solus ad nostrā aetate peruenit Seneca. sed omnes et uerborum maiestate.

maiestate, & argumentorum uiribus, & sententiarum pondere ac numero, uincit meo quidem iudicio Lucanus. Legendi & poëtae nostrae pietatis, Prudentius, Prosper, Paulinus, Sedulius, Iuuenius, & Arator: qui quum habeant res altissimas, & humano generi salutareis, non omnino sunt in uerbis rudes, aut contemnendi. Multa habent, quibus elegantia & uenusta te carminis certent cum antiquis: nonnulla, quibus etiam eos uincant.

GRAMMATICI.

IN his omnibus autoribus animaduertes, quemadmodum formulæ grāmaticæ scructur, quemadmodum negligatur. Nā in multis uariis & multiformis usus in normas & præcepta cōcludi nō potuit: sequendus tamen potius quàm ars, quæ est usu constituta, non è cōtrario. Neq; uerò despicienda est idcirco ars, modò ne sit superstitiose anxia. formulis enim est hoc tempore opus, quum populū non habemus, & eruenda sunt ex scriptoribus omnia. alioqui cū non succurret ex his loquendi ratio, ut solœcissimus necesse erit, etiā ut maxime succurrat. nam alia dicenda sunt, & alijs de rebus. Quid quod ne tunc quidem canonibus caruerūt, quum esset in Latio & Græcia, eadem populi totius, quæ eruditorum, lingua. Scripsere autem complures, sed unus, aut ad summum alter eligendus, Perotus, aut Aldus, Nebrissensis, Mācinellus, Sulpitius, Nimiuita.

Versandus

*Verſandus diligēter Valla in elegātis. immodice ille q̄
dē ſupſtitioſus, ſed ad reddēdos cautiores aptiſſimus.*

INTERPRETES.

E Get iſta tua ætas, etiam adultior, interpretibus
autorū. nam multa ſunt in ſcriptoribus diffici-
lia, quæ tu uix tādē moleſtiſſimo labore aſſequeris.
illi rem totam explanāt magno compendio temporis
& operæ, maioreq; utilitate & auctū eruditionis. In
quo numero ſunt Seruius in Vergiliū, Donatus in Te-
rentium, Acron et Porphyrio in Horatium. Vocabu-
laria eodem loco haberi poſſunt, quæ uelim tibi ſem-
per, dum ſtudes, præſto eſſe, ut illa ſubinde conſulas, ſi
quid dubitas. Magna partis huius laboramus in lati-
nis literis inopia. nam erudiſſimi illi, Varro, Feſtus,
Marcellus, & difficiliores ſunt, quā ut à mediocri-
ter doctis intelligātur: & non omnia tradunt, quibus
eſt nobis opus. quæ uerò terūt omnes, Cornucopiæ Pe-
roti, & opus Calepini: nec ſatis copioſa ſunt, & docta
parū: nec quibus tutò fidatur. Præſtitit quod potuit Pe-
tus, nec omnino cōtemnendū quod reliquit. Calepinus
uerò acceſſit ad alios docendos, quum ipſe potius ege-
ret doctore. Sed interea utendum erit iſtis, donec exi-
ſtat aliquis, qui hanc literarum partem felicius orbi
tradat. Legendi ſunt ipſi tibi per te autores, nec
expectandum, dum omnia præceptor explanauerit:
alioqui nihil unquam intelliges ſine prælegente. ita
quando

quando parabitur copiosa illa rerum & uerborum supellex, quærenda ex plurimis uariarum rerum scriptoribus: ex intelligentia unius aut alterius auctoris, quem institutor enarrarit, adhibito non segni & incerti studio. multi sunt alij cognoscendi. Verba eadem sunt in omnibus, & loquendi formulæ, quibus rerum intellectus contegitur: ut nullus sit liber, qui probe intellectus non sit ad alios complures intelligendos magister, adhibeatur modò iudicium, & audita præsentibus conferantur.

GRÆCÆ LITERÆ. PROLATIO SONORVM.

GRÆCÆ literas Quintilianus simul disci cum Latinis posse putat. Primū sonus literarum diligenter animaduertendi sunt: & quantum fieri poterit, integre ac perfecte exprimendi. non enim maior labor est bene addiscere prima, quàm male: quū sit tanto fructus uberior. Obseruabis quemadmodum periti proferant, & eos imitabere. necesse est enim aut par, aut certe non absimilis illorum euadas, ad quorum te exemplar componis. in usum recte proferendi conscriptæ sunt à Hieronymo Alexandro tabellæ eruditæ. Caueendum tamen ne sic assuescas Græcæ pronunciationi, ut Latina illo more proferas, neu accentuum rationes confundas, qui sunt in illis linguis diuersi. Græcus ferè ultimam spectat syllabam, Latinus penultimam.

INFL

INFLECTIONES.

Tvm ad inflectiones nominum & uerborum uenietur, quas memoriæ penitus insiges, ne illarum ignoratio cogat te in altioribus, hæere ac resistere. Habes Theodori Gazæ duos primos libros, qui ea de re magno compendio præcipiunt. dehinc accentuum & orthographiæ formulas, quæ in plerisque cõiunctæ sunt, percipies collectas ex tertio Theodori Gazæ. ne totum illud uolumen legendum habeas molestum, & frugis multis in locis exiguæ, sufficiet in hoc tempus, quæ sunt illinc ab Oecolampadio decerpta

EXERCITATIO LECTIONIS AVTORVM.

Hic iã proderit uocabulorum gratia scriptores aliquot prælegente institutore tuo audire, eosque maxime facileis et apertos: cuiusmodi sunt dialogi aliquot Luciani, præsertim ij, qui res cãdidas nõ nigrat: & oratiũcula Isocratis, Platonis epistolæ, & Aesopi fabellæ. in quibus animaduertes, primũ quibus uerbis utantur ad exprimendã rem, tum quomodo inflectat.

SYNTAXIS.

Simplicia uocabula in sermonẽ cõiungenda sunt. de constructione plura sunt à Latinis scripta, quàm à Græcis. Gaza in quarto lib. difficillime præcipit atque obscurissime, secutus Apolloniũ, & ipsum in primis tenebricosũ. Lascaris conatus est reducere uerba Græca ad quinque illa genera et formulas uerborum latinorum

norū, prolixè et parū apte. præstabit ex autorū lectione formulas loquēdi Græcas obseruare, et quēadmodū idiomata sermonū Græci & Latini inter se differant.

L E C T I O.

Initio censeo legēdos oratores, Isocratē, Demosthenem, Lysia, Aeschinē, Aristidem, & partē Luciani. Hinc philosophos, Platonem, Aristotelem, Xenophontem, Theophrastū. tū ferreos, Thucydidē ac Plutarchū, si quos prius Latine cognoueris, hos primos etiam leges, quo prōptior sit uerborū ex sentētia intellectus. Poētas priusquā attingas, leges de dialecticis Græcis Apolloniū, aut Ioannē Grāmaticum. tū facillimi, et maximē Attici, initio uersandi, qualis est Aristophanes. post Homerus, fons reliquorū. tū Euripides et Sophocles. Aderit lexicon Suidas, aut Hesychius. sed et Græcolatinum expediet habere, quo apertius interdū fiat, quod Græcè ab illis explicatū nō satis intelliges.

I N T E R P R E T A T I O N E S.

Conferes Græca cū interpretationibus latinis, initio si qua sunt ad uerbum uersa: ut, Fabellæ Aesopi, Tabula Cebetis, et ferē Dialogi Luciani, quos ERASMVVS transtulit, hinc iā illi inspiciendi, qui uerbis sunt usi arbitrato suo, sentētia autori seruata quem interpretabantur: uelut Thucydides & Herodotus, quos fecit Latinos Laurentius Valla. sed ante alios omnes, Herodianus Politiani, & aliquot Plutarchi opuscula

opuscula à Budeo uersa. Hermolaus in transferendo Themistio calore iuuenili, & sui ostentandi cupiditate, longissimè abreptus est. Princeps interpretum consensu omnium est Theodorus Gaza, in libris de animalibus, & problematis Aristotelis, & de stirpibus Theophrasti: siue candore interpretationis, siue copia latina, qua certauit cum Græca: siue felici audacia, fingendis ad analogiam uocabulis, quibus carebant Latini, ut commodius græca redderet.

FRUCTVS GRÆCITATIS.

N Acto peritiam Græcæ linguæ, patent fontes omnium disciplinarum, quæ à Græcis manarunt. adest & cognitio maximorum ingeniorum, quorum fuit semper Græcia feracissima: tum copia Latini sermonis instructior, quia schemata figurasque dicendi & colores argumentorum illinc petierunt Latini homines. & quia quum uocabulum latinum ad rem notandam non est ad manum, ex Græco licet mutuari, agro copiosissimo. Quum & Latini scriptores post Ciceronis tempora, ita uel studiosi fuerunt Græcæ linguæ, uel ostentatores, ut maximam partem idiomatum illius in latinam transfuderint.

Habes mi Carole Montioi, quibus rebus adiuuari posse rudimenta studiorum tuorum existimè: tu annitere, ut breui tempore ipse tibi magnus sis monitor, et ex primo illo bonorum genere, per sese qui omnia norunt.

b IOANNES

IOANNES LVDOVI CVS VIVÈS DOMINAE

CATHERINAE REGINAE
ANGLIAE, PATRONAE
VNICE, S.

VSSISTI, ut breuem aliquā rationē
conscriberem, qua in Maria filiatua
instituēda praeceptor eius uti posset.
Parui libens tibi, cui in rebus multo
maioribus obsequi uellem, si posse.

Et quoniam institutorem illi, doctum in primis homi
nē ac probū, ut par erat, delegisti, res uelut digito indi
casse fui contentus: ille reliqua explicabit, quæ tamen
aut obscure tradita, aut prætermiſſa ab ſcriptoribus ar
tis grammaticæ putauī, ea paulò pluribus conſignauī
uerbis. CHRISTVM precor, ut hæc docendi ratio Et
ad eruditionem, Et ad uirtutem filiam tuam impenſe
iuuet. Vale, Et hunc meum animum addictiſſ. Maie
ſti tuæ ſcito. Oxoniæ, Non. Octob. M. D. XXIII.

LECTIO.

LIterarū ſonos doceatur planè, diſertè, Et exa
ctè proferre. neq; enim parum ad inſequentē
inſtitutionem intereſt, quomodo didicerit elementa et
ſyllabas pronunciare. Sciat ex literis, alias eſſe uoca
les, alias conſonantes: quot ſint illæ, quot iſtæ, Et cur
ſic

sic dictæ. Esse ex consonantibus alias mutas, quæ à se
 incipiunt & finiunt in uocali, ut, b, c, d. sic uocantur,
 quod quæ fari incipiant, nisi succurrat uocalis, obmut-
 tescent. Alias semiuocales dici: ex ijs quasdam li-
 quidas, ut, l, m, n, r. Tum duas ex uocalibus, i & u,
 transire in consonantes, quum post eas sequitur uoca-
 lis, cui in sono iunguntur: ut uiuo, coniicio, uinū, uul-
 pes. In Græcis dictionib. nunquam *ιωτα* fit consonās,
 ideo nec Iacobus, nec Ioannes consonantem i habent.
 u consonans, apud eos est *βυτα*. uocalis u, est *ου* diph-
 thongus. quocirca assuescat scribere v uocalem hac for-
 ma. propter græcū *υ*, quod sæpenumero ad Latinos in-
 utrā fit, ut Sylla, Sulla: Tybur, Tubur: et cōsonātē hāc
 u propter *βυτα* Græcum. Syllaba dicitur quasi com-
 prehensio literarum. sed ex sola uocali potest fieri syl-
 laba, ut Maria, Iesus. Tum discat syllabā constare aut
 ex uocali sola, aut ex uocali & consonante, aut ex uo-
 cali & consonantibus: sine uocali nunquam fit syl-
 laba. & quot sunt uocales, totidem syllabæ. Ex uo-
 calibus fieri diphthongos quatuor: duas scribi et pro-
 ferri, duas scribi & non proferri: nisi quod paulò
 crassior est sonus, quàm si esset uocalis simplex.

Eadē in literis Græcis ostendenda, ut emendate sciat
 in utraq; lingua legere. Infigenda hæc sunt, & incul-
 canda, ut recte literas & syllab. s proferat, nec ullum
 insit in ore uitium.

b a P A R T E I

PARTES ORATIONIS.

DEinde sciet esse apud Latinos octo partes orationis, quatuor uariabiles, & quatuor inuariabiles. Ex uariabilibus, quæ significāt aliquid fieri, & inflectuntur per modos & tempora, dicuntur Verba: quæ declinantur per casus, & significant aliquid fieri in tempore, dicuntur Participia. certa quindecim sunt Pronomina, reliqua nomina. Ex inuariabilib. certas quinquaginta esse Præpositiones. eas uerò quæ cōiungūt partes orationis, uocari Coniunctiones, cōiunctiones olim esse nōnullas subitū mētis affectū significātes, quæ uocātur Interiectiones: reliquas Aduerbia nominari. Hæc sint à nobis crasse ac ruditer utcunq; ostensa, sicut & alia in hoc libello omnia, magis ut intelligantur, quàm ut exactè à nobis tradātur.

SCRIPTIO.

INter hæc omnia det aliquid temporis formandis literis, nō tam elegāter quàm uelociter, ut si quid præceptor dicet, ipsa suis scribat digitis. Si quem autorem legat, & uel uerbum, uel sententiā placeat, excerpāt. Magis hæret memoriæ, quæ nos ipsi scripsimus, q̃ quæ alij. Interim etiam dum scribimus, animus à cogitatione rerum siue leuium, siue turpium auocatur. Versus qui ad imitationem proponuntur, contineant grauem aliquā sententiolam, quam iuuet edidicisse. nam toties rescribendo, necesse est retineatur, Dabitur

tū opera, ut initio saltem imitando castigatè scribat.

M E M O R I A.

Memoriam quotidie exerceat, ut nullus sit dies, in quo ipsa aliquid non ediscat. sic & acuetur ingenium, & facillimam sibi ac promptissimam parabit memoriam, ut postea quaecunque libuerit, nullo retineat negotio, & firmissime: durantq; in reliquam uitam, quæ ista ætate percipiuntur. Initio poterit de nocte cubitum itura, attente bis aut ter relegere, quæ memoriæ mandari uolet, & postridie mane à se reposcere.

I N F L E X I O N O M I N V M.

Incipiet nomina inflectere, et discet esse sex nomina genera. Masculinum, quod signatur hac uoce, hic. Fœmininū, quod ista, hæc. Neutrū, quod, hoc. Cōmune, quod, hic et hæc. Omne, quod, hic, hæc, hoc, aut per tres uoces. Dubium, quod signatur per ista duo, hic uel hæc, id est, quod si uolumus, potest esse masculinum: & si uolumus, fœmininum: ut margo, cortex. dicimus enim amarus cortex, & amara cortex. Et inter commune et dubium hæc est differentia, quòd quū omne genus pertineat ad adiectiua, cōmuni quū additur adiectiuum, respiciendū est de quo sexu loqueris, & sic addi genus adiectiui: quod postquam addidisti, non potes mutare de eodem loquens. in ambiguo uerò liberum est, utruncunq; genus adiectiui libuerit adde-

b 3 re. &

re, & postquam addideris, de eodem loquens potes mutare: ut si dicas, *Albus canis*, de mare bene dicis, de scœmina nō bene: & quū dixisti de mare, *albus canis*, de eodem non licebit dicere, *alba canis*. at de quacunq; cortice loquaris, dices ut uoles, *albus cortex*, siue *alba cortex*. & postquā illud dixeris, de eadem loquēs cortice, dices, *alba cortex*. Promiscuū, quod Græci epicœnū, non est genus: nā hic de natura rerū nō loquimur, sed de qualitate uocū. Substātiua siue substantialia, siue appellatiua nomina dicuntur omnia, præter illa quæ sunt omnis generis: hæc uerò dicuntur epitheta, siue adiectiua. Illud annotabit, propter sola adiectiua, reperta esse in substantiuis genera. nā si adiectiua nō essent, nihil esset opus generibus. ut cum dicimus, reue-reor patrem, ne ledas hominem, exclude canem: non refert cuius sit generis. si sit addendum adiectiuū, tūc considerandū est cuius generis. Post hæc tradētur numeri duo, nā dualem Græcorū nō recipimus Latini, nec magnopere obseruāt Græci. Tū casus seni in utroque numero additur septimus, cuius meminit Quintilianus, & post eū Seruius, ut, Præcib. Deū placo. Vocatiuus semper similis est nominatiuo, præterquam in quibusdā nominibus primæ declinationis, & secūde. Nomina neutra habent accusatiuum & uocatiuū similes nominatiuo, & in plurali hi tres casus finiuntur in æ. Nomina composita sic declinātur, ut sua simplicia.

Hinc

Hinc explicandæ declinationes quinque, quomodo prima cognoscatur ex genitiuo singulari, uel plurali, & quot habeat finitiones in nominatiuo, & quemadmodum omnia nomina huius declinationis finita in *as* uel in *es*, sint Græca, hic inflectet nomina huius declinationis. Secūda quomodo cognoscitur, et quot habet fines. Tertia uidem, in qua sunt undecim fines, *a, e, o, c, d, l, n, r, s, t, x*. Hinc sequuntur quarta & quinta. Post hæc incipiet discere congruentiam adiectiui & substantiui in numero, genere, & casu: in qua exercetur aliquandiu, multis exemplis propositis.

DE VERBIS.

Iam ad uerba ueniendū, in quibus duo sunt noscenda: naturæ uerborū, & syntaxes siue constructiones. Quinque sunt modi in uerbo, Indicatiuus, et quasi narratiuus, per quem referimus aliquid: in quo sunt quinque tēpora, præsens, tria præterita, & futurū. Inter præterita hoc est discrimen, quod perfectum significat rem actam, sicut nomen ipsum sonat: Imperfectum significat rem nondum fuisse perfectā, aut transactam eo tempore, de quo loquimur: Plusquamperfectū significat rem perfectam, ante aliam factā, ut, *Veni ad te hora decima, tunc è lecto surgebas, & mater tua iā fecerat rem sacram.* ita præteritum imperfectum & plusquāperfectum ad aliquid aliud referuntur, cuius ratione aut imperfectam rem, aut plusquamperfectā

b 4 denotant.

denotant. Addunt nonnulli futurum perfectum, quod subiunctiui esse dicitur, id propterea perfectum nominatur. nam si dicas, quum coenabo, significas inter coenandum: si uerò, quum coenauero, id est, perfecta coena. Imperatiuus modus, quod per illū imperamus, sed & precamur hoc, & adhortamur. Duo de derunt huic tempora, præsens & futurū. Additur & futurū subiunctiui huic modo, ut dixeris, feceris: præcipue cū negatione, ne dixeris, ne feceris: et negatione ne, aut neq; nūquā nō. Optatiuus per quem optamus, huic placet esse quinque tempora, præsens & præteritū imperfectū, utinā discerē: præteritū perfectū, utinā didicerim: præteritū plusquamperfectū, utinā didicissem: futurum, utinā discam. Subiunctiuus, quia subiūgit aliā orationem: ut, Quum bene feceris, letare. Quinque sunt huic tempora, & solent ea interdum capi pro temporibus indicatiui. dehinc Infinitiuus cur dicatur, & quot habeat tempora. Addidit Thomas Linacer modū Potentatiuum, idq; meritò & doctè. hunc trades, quī paulò plus in literis promoueris. Exercenda est in modis, & temporibus diligentissime, addita uoci latinæ uoce Britannica, quæ illi respondet, & usus ostendendus: nam Britanni ex proprietate uernaculæ linguæ, nonnunquam in temporibus peccāt. Hæc ubi erunt cognita, sciat numeros esse in Verbo geminos, personas ternas. Interea inflectet uerba per quatuor

coniuga-

coniugationes: simul discet, quibus hæ coniugationes inter se notis distinguantur. Habebitq; generalia quædam de illis præcepta, quæ spectent ad præterita & supina, ut in prima declinatione præteritum terminari in aui, supinum in atū: in secunda in ui uocales, & supinum in tum uariè. In tertia nonnulla præterita & supina exempli causa adferentur: nam res est multiceps. In quarta præteritum in ui syllabam, et supinum in itum, quæ excipiantur ab ijs canonibus, procedente tempore paulatim cognoscet. Dehinc quæ tēpora ex quibus manāt, et quemadmodū formentur.

SYNTAXIS.

TVM ueniendum erit ad eam, quæ Græcis dicitur syntaxis, Latine constructio. Primum intelligat, orationem nullam posse cōstare sine uerbo. Nec uerbum posse poni sine supposito, uel expresso, uel subintellecto, ut in prima persona et secunda. Suppositū hoc & uerbum, quomodo debeant congruere, ne uitiū admittatur. His cognitis, uenietur ad quinque uerborum genera. Actiuum, quod finitur in o, et habet passiuum in or. Huic datur nominatiuus in re agente, & hæc est suppositum: datur accusatiuus in re patiente, seu recipiente actum uerbi, ut, Maria amat matrem suam. Sunt ex his uerbis alia, quæ præter istos casus admittunt genitiuum, ut Deus accusat genus humanū ingritudinis: & Superbus postulat superbum arrogantie.

b s gantia.

gantie. alia datiuū, ut, Suade optima etiā inimicis, Da egenis necessaria. alia accusatiuū, ut, Ne doceas philomelas cantū, Roga Deū bonā mentē. alia ablatiuū sine præpositione, ut, Exue pavonē plumis, quibus ornes canem. alia ablatiuū cū præpositionibus à uel ab, uel e, uel ex, uel de, ut, Audi iucundam fabellam à patre, ex patre, de patre. Istæ possūt dici formæ, siue species uerborum actiuorū. Et casus isti præter nominatiuū & accusatiuū rei agentis & patientis, dicantur casus speciales. Passiuum uerbū est, quod ex actiuo fit, addita r, ut amor ab amo in re patienti, seu quæ fit. habet nominatiuū, & hoc est suppositū: in re agēti ablatiuum, cū præpositione à uel ab, uel datiuū. Interdū accusatiuum cū præpositione per. Casus speciales eodē modo manent in actiua et passiua, ut, Maria amatur à matre, & ornatur ab ea uirtutib. Neutrum est, quod finitur in o, & nō habet passiuum in or, nisi in tertijs personis, quandoq; nominatiuum habent pro supposito.

Ex istis alia habent genitiuum post se, uel ablatiuum sine præpositione, ut, Bonus homo iracundia caret, & indiget Dei solius. alia datiuum, ut, Maria inseruit matri: &, Sapiens tempori paret. Alia cum præpositione iungūtur, quæ nominantur absoluta, ut, Cœnata deambulo in porticu, Pulcher animus habitat in pulchro corpore. Alia habent ablatiuum sine præpositione, ut, Ardeo amore recti, Malus flagrat cupidine uindictæ.

uindictæ. alia ablatiuū cū præpositione, ut uerba passiua, & significant passionem, ut, Desides pueri merito uapulanti præceptore. Sed multa habent accusatiuum significantē rem uerbi, ut, Seruio seruitutem, Curro cursum, Viuo uitā. Sum, es, est, ponitur inter neutra, quod ante se habet nominatiuū, post se interdum nominatiuū, quū res pertinet ad idē, ut, Virtus est maximum bonū: & genitiuū, ut, Liber hic est Mariæ: & datiuū, ut, Eruditio est omnibus magnæ uoluptati: & ablatiuum, ut, Sis puella probo ingenio. Adduntur cōposita huius uerbi undecim, adsum, absum, &c. quæ post se recipiunt datiuum, adsum uirtuti, desum uitio. Cōmune uerbū finitur in or sine actiuo in o, et retinet significationem actiuā & passiuā. Quū capitur in significatione actiua, habet constructionem uerborum actiuorum: quū in passiuā, uerborum passiuorum: ut, Ego ueneror probitatem, Probitas ueneratur à me. quod tamen est rarius, & sunt hæc per pauca. Depo-nens finitur in or, sine actiuo in o, & alteram significationem retinet, actiuā in pluribus. Hæc uerba pro supposito, quemadmodum & cætera, nominatiuum habent: post se uerò alia genitiuum, ut, Miserere communis naturæ, Recordare accepti beneficij. alia datiuum, ut, Dominare cupiditatib. Obsequere benemonentibus. alia accusatiuū, ut, Sequere Deū, & nā-ciscēris beatitudinē. alia ablatiuū sine præpositione,

ut, Vtor

ut, Vtor, non fruor pecunia. alia cū præpositione, quæ passionem significant, ut, Ex paucis uerbis magnum bellum oritur. Habebit formulam, omnia uerba recipere datiuum, in re cuius designatur utilitas, uel cōmodum, uel damnum, ut Cato docebat sibi suum filium, perdo tibi tuam pecuniam. Sæpe ex proprietate latini sermonis, quam facilius est intelligere, q̃ explicare: ut, Ego tibi hunc hominē bellissime tractaui. Tum et nominatiuum habet post se, quum pertinet ad idem quod suppositum, ut, Ego disco libens literas, in seruiō tibi letus, tu uocaris Maria, tu diceris, prædicaris, scriberis, putaris, habebis bonus: recta cōscientia uiuit semper læta, expeditus currit celerior. Istorū omniū satis erit in singulis speciebus unū aut alterum, ad summū tria exempla proponere. Inter loquendum uerò aut legendum annotari poterit, quæ uerba ad quas species pertineāt. Sic fiet in uerbis impersonalibus, & in alijs quæ dicemus. danda est opera, ut exempla sint interdum grauiā, quæ sancte illam erudiant: interdum festiua, quæ delectent. Admischebuntur castæ & puræ aliquæ fabellæ, quæ animum eius reficiant, & redintegrent, tum etiam excitent.

P A R T I C I P I A.

DEinde sequuntur participia, quæ Latini habent trium temporū, et unde formantur. Hæc explicabuntur, & quæ significant actionem, quæ passionem.

sionem. Ante se nullum habent casum, post se uerò casum sui uerbi, ut inferuiens foro, dilectus à patre, cariturus uitio, docendus à bono magistro.

VERBALIA.

Sunt quædam uoces, quæ habent participiorum faciem, & sunt nomina, quæ tempus non denotant: ut amans librorum, homo uenerandus, uerbalia nominantur. Sunt & uerbalia in or, quæ formantur ab ultimo supino, ut amator, suator: & alia foeminina in trix, quæ fiunt à uerbalibus in tor, ut amatrix, genitui iunguntur. Sciet, quæ participia quibus uerbis uel adsunt uel desunt: & uerba, quæ formulas generales in inflexione sequuntur, quæ non. Illa etiam quæ anomala dicuntur, uel defectu, ut aio, inquit, salue, uale: uel uaria declinatione, ut fero, tuli. postea, quæ multiplicem habent constructionem, id est, quæ uarijs iungi possunt casibus, ut recordor hanc rem, & illius rei: postulo te huius criminis, & de hoc crimine: qua de re scripsit libellum Antonius Mancinellus, quem thesaurum appellauit. Hæc quæ erunt semel utcumque exposita, neque enim tradi exactè necesse est, adhibebitur compendium grammaticæ Thomæ Linacri, & Libellus de constructione, qui circumfertur Erasmi nomine. simul & eiusdem Colloquia, ex quibus retinebit aliquot uocabula & loquendi formulas, quibus in sermone quotidiana utetur: quas subinde expediet ab ea reposcere, ne excidant,

dant, & iubebitur alios sic alloqui. Expediet cōscribi illi dialogos aliquot ijs de rebus, in quib. quotidie uersatur, ut illis latine nominādis assuescat: uelut de indumentis, de partibus ædium, de cibis, de partibus temporis, de instrumentis musicis, de supellectile. Vocabulorū ueræ & propriæ significatiæ, explanabūtur, ne improprie utatur. Tū differentiæ, inter illa quæ similia uidentur: et cōgruentiæ, inter ea quæ dissimilia. In hoc proderit non totum Vallā enarrare, sed quædā ab illo excerpta, qualia Nebrissensis collegit, & Antonius Mancinellus. Sed acri opus est iudicio, ne friuolas, aut parum obseruatas, aut falsas quoq; præceptor tradat: cuiusmodi sunt haud sanè paucae in Vallā, Nonio, Seruio, Donato, sed maximè in Gellio. Etymologias quoq; multorum, cur dicta sint, accipiet. Sic enim uerius & certius tum intelliget, tum continebit, & ea cognitione delectabitur: multūq; in his latet peritiæ, modo rectè et acutè expendātur, nec undecūq; friuolæ aut ridiculæ petātur: quod fecerūt patrū & auorū memoria, qui hanc partē tractandā susceperāt, Latini & Græci sermonis penitus ignari. Annotabuntur ei, quæ usu in eruditorū barbarā uocabula usurpantur: et quæ sunt quidē latina, sed inuersæ significationis.

EXERCITATIO LATINE SCRIBENDI.

Incipiet hoc loco oratiūculas ex Anglico in latinū uertere. faciles initio, paulatim difficiliiores. per
omnia

omnia genera & formulas uerborum: sed partim graues et sanctas, partim festiuas et urbanas. Simul cū his discet Catonis disticha, & mimos Publianos, & sentē-
 tias septē sapiētū, quæ omnia eodē libello ERASMV3
 cōiunxit, & explicauit. Ediscet ex illis sententiolis
 aliquot uitæ maxime utiles, quas habeat in posterū, ue-
 lut antidota aduersus uenenū, & prosperæ fortunæ,
 & iniquæ. Discatq; iam nunc in hac tenera ætate ue-
 ras & incorruptas opiniones, ut ea sola bona putet,
 quæ uere sunt talia, uelut uirtutes et eruditionē: ea ma-
 la, quæ re uera mala, ut uitia et ignorantiam, et stulti-
 tiam: ne mala pro bonis accipiat, aut e contrario: ne te-
 nuibus & exiguis rebus tanquā magnis capiatur &
 moueatur: ne etiā magna & præciosa tanquā uilia cō-
 tēnat. Delectabitur interim fabellis, quæ uitā erudiāt,
 quas ipsa alijs referre possit, ut de Papyrio Prætexta-
 to puero apud Gelliū, de Iosepho in sacris libris, de Lu-
 cretia in Liuiο, de Griselide, & alijs, ut ex Valerio, Sa-
 bellico, & huius notæ scriptoribus, quæ pertinebūt ad
 aliquam commendationem uirtutis, aut detestationem
 uitij. Habeat Dictionarium Latinū & Anglicū, quod
 sæpe cōsulat, ut sciat, quid quodq; uocabulū significet.
 Res quum non intelliget, explicabuntur à præcepto-
 re. Turpium & foedarum rerum uocabula nec intel-
 ligat, nec si fieri possit legat, uel audiat. Conficiat
 sibi libellum ex uacua charta, in quo sua manu con-
 scribat

scribat sententias, quas memoriae mandatura est, eritq; ei uice cuiusdam enchiridij.

REDITVS AD PRIORA
EXACTIVS.

Poterit hoc loco repetere, quæ de quinque uerborum generibus dicta sunt. Post ad uerba quæ dicuntur impersonalia, quorum alia sunt actiue uocis, alia passiue. Actiue uocis cur dicantur, et eorū esse species quinque: aliorū quæ ante se habent genitiuū post se infinitiuum, ut, Interest huius parafiti adulari. quæ datiuum, & post infinitiuū, ut, Stulto non placet audire uerum. quæ possunt esse personalia, mutata cōstructione, ut, Tu proba placebis matri. alia quæ ante se accusatiuum post infinitiuum, ut, Decet nobilem nō suberbire. alia quæ ante se accusatiuum, post genitiuū, uel infinitiuum, ut, Pœniteat te peccati, aut peccasse. alia quæ quum adduntur uerbis impersonalibus sunt impersonalia, & habent constructionem eorū: cū uerò personalibus, sunt personalia, ut, Incipit me tædere ludi huius, et, Ne incipias senex insanire: Nō potest Athenienses pœnitere Phocionis, qui unus poterat, & solebat, stultas illorum consultationes improbare.

Verba impersonalia passiue uocis, sunt similia tertijs personis singularibus uerbi passiui. Veniunt ab actiuis & neutris, nullum habent suppositum, post se uerò casum uerborum, à quibus descendunt, ut, A nobis,

nobis auditur, à uobis statur in cubiculo, sedetur in triclinio, æstur, bibitur affatim. Si quis addat suppositum, sit passiuum, ut, Scribitur liber. Sequitur constructio infinitiuorum, illa est uulgaris, ante se habere accusatiuum pro supposito, post se casum sui uerbi, ut, Me legere tibi librum, erit utile. Adduntur uerbis, in quibus diligenter est animaduertenda constructio. nam sunt multa uerba, quæ ante se, et post se etiam in teriecto infinitiuo eundem casum requirunt, quum res pertinet ad idẽ. Exemplis res est declaranda, Ego uolo pudica esse, Tu uelles fuisse ad tales epulas inuitatus. nisi si quis adderet accusatiuum ante infinitiuum: ut, Ego uolo me esse literatam. Iam in alijs, Socrates non potest esse ferox, Maria existimatur & dicitur esse castissima. & in hoc uerbo uideor: Ego uideor tibi esse literata, Tu uideris mihi esse sancta, Romani uidetur nobis nimis cupidi belli & pecuniæ, Dico uos uideri simias, Mihi licet esse doctæ, Tibi uacat esse discreto. Hinc de constructione gerundij & supini, quæ est apud Vallam, & ex illo apud recentiores istud annotabitur, gerundium adiectiuum non uenire nisi à uerbo, cui additur accusatiuus, & ratione illius casus. non enim dicimus, Veni huc tui seruiendi causa, uel ad carendam uoluptatem: nec, ad scribendum te, uel scribendo tibi, ut sit adiectiuum: sed, causa obseruandi tui, cogito de te docenda, propter uos erudicendos. Commo-

6 dum

dum nunc erit explanari uim potentatiui modi, quæ sunt uoces temporum subiunctiui: ut, Tu uirgo hoc dicas? Quis crederet mēdaci? Peccaueris sanè, sed semel. Nemo sic dixisset, nunquam accessero prauis consultoribus. His cognitis uenietur ad significationem & syntaxin reliquarū partiū orationis. De ui pronominis, de aduerbio, de præpositione, de coniunctione. Quibus addatur uerbi modis, & quomodo coniungat. Interiectio cur sit ita appellata, quod per affectū interponatur orationi, ut, Magnum heu fecerat nefas. Poterant ista dici à me fusius, sed admonere satis habui, quæ ab alijs essent copiose tractata; quæ omnia usus et lectio autorum explanabit & expoliet, reddetq; ut apertiora, sic etiam certiora.

S E R M O.

LOquatur cum præceptore & cum discipulis latine, quas habeat tres aut quatuor. nam solā institui non conducit: sed nec plurimæ sint, & eæ puellæ, atq; etiam selectissimæ, liberaliter & sanctissime educatæ: à quibus nihil audire possit, aut discere, quod mores corrumpat, quorū prima semper debet esse cura. Stimuletur modo præmiolis, modo contentione & æmulatione: laudetur ipsa, laudetur & alia, ipsa audiente. Conabitur exprimere, quæ apud autores legerit: et quæ admodū alios audierit loquētes, quos putet eruditos esse, attēte auscultatos, sic & loquetur ipsa: in quo est imita-

est imitatio, res in studijs non parū utilis, præsertim tenere ætati, quæ nihil melius quàm imitatur. Nec solum uoces æmulabitur, sed pronuntiationem quoque, ne in accentibus peccet.

ACCENTVS.

DE quibus cognoscat initio generalia præcepta, duo in primis in sermone latino: penultima syllaba longa, in ea est accentus, ut, Parentis. Altera, penultima breui, in antepenultima est accentus, quantacūq; sit, ut, Hominis, Dominus. In ultima nullæ latinæ dictiones accipiūt accentū, præter pauca inflexibilia: ut, porrò, unà, illò. in desyllabis omnib. accētus est in penultima, præter ea quæ dixi, indeclinabilia. Tū licebit uniuersalia illa cognoscere, De uocali ante uocalē, quæ est breuis: de uocali ante duas consonantes, aut cōsonantē uim duarū habentē, quæ longa. et omnis syllaba diphthōgo scripta, longa est. anxia illa de syllabarū quātitate, uel aliās discet, uel non eget foemina, quod magis puto. Obseruabit institutor, quē admodū loquetur, uitiaq; tū sermonis, tū linguæ sedulo repurgabit, ne hæreere sinat. Ostēdet rationē, cur uel solœcisimū castigarit, uel barbarismū, uel uitiosam pronuntiationem. Admonebit ut uitet, ne iterū idē peccet, si rursus eodem relabatur, admoneat prioris errati.

ANNOTATIONES.

Habeat librū chartaceum maiusculum, in quo

C 2 manu.

manu sua annotet tum uerba, si qua inter legendum graues autores inciderunt, uel utilia usui quotidiano, uel rara, uel elegantia: tum loquendi formulas, argutas, uenustas, lepidas, eruditas, tum sententias graues, facetas, acutas, urbanas, salsas: & historias, ex quibus exemplum uitæ suæ possit petere. Aduertet etiam ubi, & quemadmodum Grammaticorum seruentur præcepta, ubi negligantur: nam ars grammatica ex usu autorū nata est, ideo hic est arti præferendus, quū discrepant. ars tamen necessaria est, quæ rectè et emendatè loqui ex obseruatione docet. Auctores in quibus uersabitur, ij erunt, qui pariter & linguā, & mores excolant atq; instituunt: quiq; non modò bene scire doceant, sed bene uiuere. huiusmodi sunt Cicero, Seneca, Plutarchi opera, quæ sunt à uarijs uersa: aliquot Platonis dialogi, præsertim qui ad rempublicam gubernandam spectant: Hieronymi epistolæ, et quædam Augustini opera, ERASMI institutio principis, Enchiridion, Paraphrases, et alia eius permulta pietati utilia, Thomæ Mori Vtopia. Historiam poterit leuiter cognoscere ex Iustino, & L. Floro, & Valerio Maximo. Inter hæc omnia & cum surgit è lecto, & cum it cubitū, aliquid quotidie ex Nouo testamento legat. Sunt & Christiani poëtæ, quos iucundum fructuosumq; erit legere, uelut Prudentius, Sydonius, Paulinus, Arator, Prosper, Iuuenius, qui multis in locis possint

fiut cum quouis ueterum certare, elegantia carminis dico. nam rebus tanto sunt superiores, quantum bona malis præstant, & humanis diuina. Quñ hos leget, habeat uocabularium latinæ linguæ, Calepinum scilicet, aut Perotum, ad quẽ recurrat hærens in latina uoce. Hanc puto esse rudẽ studiorũ delineationem: ex altiora tempus admonebit, & prudentia tua inueniet.

FINIS.

IOANNIS LVDOVI
CI VIVIS VALENTI
NI, AD SAPIENTIAM
introductio.

*ERA sapientia est, de rebus incorru-
pte iudicare, ut talem unamquãq;
existimemus, qualis ipsa est: ne ui-
lia seclmũ, tanquam preciosa, aut
preciosa tanquam uilia reijciamus.*

C 3 ne

ne uituperemus laudandā, néue laudemus uituperanda.

2 Hinc enim error omnis in hominum mentibus, ac uitium oritur. nihilq; est in humana uita exitiabilius, quàm deprauatio illa iudiciorum, quū rebus non suum præcium redditur.

3 Quocirca perniciosæ sunt uulgi opiniones, quæ stultissime de rebus iudicant.

4 Magnus erroris magister, populus.

5 Nec aliud magis laborandum est, quàm ut sapientiæ studiosum à populari sensu abducamus, & uindicemus.

6 Primum omnium suspecta illi sint, quæcūq; multitudo magno cōsensu approbat: nisi ad illorum normā reuocarit, qui singula uirtute metiuntur.

7 Assuescat unusquisq; iam tū à puero, ueras habere de rebus opiniones, quæ simul cū ætate adolescunt.

8 Et ea cupiat, quæ recta sint: fugiat, quæ praua. ut assuefactio hæc bene agere, uertat ei propè in naturā: ut non possit, nisi coactus & reluctans, ad male agendum pertrahi.

9 Eligenda est optima uitæ ratio, hanc consuetudo iucundissimam reddet.

10 Tota reliqua uita ex hac puerili educatione pēdet.

11 Ergo in curriculo sapientiæ, primus gradus est, ille ueteribus celebratissimus, SE IPSVM NOSSE.

DIVI

DIVISIO RERVM.

Homo ex corpore constat & animo. Corpus 12
habemus ex terra, & his elementis quæ cer-
nimus ac tangimus, corporibus bestiarum simile.

Animum diuinitus datum, angelis & Deo similẽ, 13
unde censetur homo: & qui solus meritò esset homo
appellandus, ut maximis uiris placuit.

In corpore sunt forma, sanitas, firmitas, integritas, 14
robur, celeritas, delectatio. & his contraria, deformi-
tas, morbus, mutilatio, imbecillitas, tarditas, dolor, &
alia corporis seu commoda, seu incommoda.

In animo eruditio, & uirtus: & contraria, rudi- 15
tas, uitium.

Extra hominem sunt diuitiæ, potentia, nobilitas, 16
honores, dignitas, gloria, gratia. & contraria his pau-
pertas, inopia, ignobilitas, uilitas, dedecus, obscuritas,
odium.

RERVM NATVRÆ AC
PRECIA.

Regina & princeps rerum omnium præstā- 17
tissima est VIRTUS: cui reliqua omnia, si
suo uelint officio defungi, ancillari oportet.

Virtutē uoco, pietatē in Deū et homines, cultū Dei 18
& amorem in homines, uoluntatemq; benefaciendi.

Reliqua si quis ad uirtutem hanc referat, non ma- 19
lauidebuntur.

c 4 Nec

20 Nec qui primum hæc nuncupauere bona, sic de illis senserunt, ut nunc uulgus: quod ueros illos ac naturales significatus corrumpit, unde & rerum æstimationes mutatae sunt.

21 Sic enim sunt intelligenda hæc, quatenus cēsentur bona. Diuitiæ sunt non gemmæ, aut metalla, non magnifica ædificia, uel supellex instructa: sed, nō ijs carere, quæ sunt ad tuendam uitam necessaria.

22 Gloria, bene audire de uirtute.

23 Honor, ueneratio ob uirtutem.

24 Dignitas, recta hominū opinio de magna uirtute.

25 Potentia & regnum, habere multos quibus probè ac rectè consulas.

26 Nobilitas, excellentia actuum esse cognitum. uel à bonis prognatum, similem parentum se præbere.

27 Generosus est, ad uirtutem à natura optime compositus.

28 Sanitas, talis habitudo corporis, ut ualeat mens.

29 Species, lineamenta corporis, quæ animum formosum ostendant.

30 Vires & robur, ut exercitijs uirtutis sufficias, ne facile defatigeris.

31 Voluptas, delectatio pura, solida, & diuturna, quæ capitur ex ijs solis, quæ ad animum pertinent.

32 Si q̄s hæc aliter, ut à populo uidelicet intelligūtur, discutiat ac expēdat, reperiet inepta, uana, noxia esse.

Primum

Primum externa omnia uel ad corpus referuntur, 33
uel ad animum: ut diuitiæ ad tuendam uitam, honor ad
iudicium uirtutis.

Corpus ipsum nihil aliud est, quàm tegumentum 34
uel mancipiū animi, cui & natura, & ratio, & Deus
ipse iubent subiectum esse, ut brutum sentienti, morta-
le immortali ac diuino.

Porrò in ipso animo eruditio in hoc paratur, ut co 35
gnitum uitium facilius fugiamus, cognitam uirtutem
facilius persequamur, teneamusq; alioqui superuaca-
nea est.

Quid aliud est uita, quàm peregrinatio quædam, 36
tot undiq; casib. obiecta & petita? cui nulla hora non
imminet finis, qui potest leuissimis de causis accidere.

Quare stultissimum est, cupiditate tam incertæ ui 37
tæ foedum aliquid, aut prauum agere.

Et quemadmodum in uia, sic in uita, quo quis ex- 38
peditior, & pauciorib. sarcinis implicitus, hoc leuius
& iucundius iter facit.

Tum natura humani corporis ita constitutum est, 39
ut paucissimis egeat: ut si quis animaduertat, haud du-
bie insaniæ damnet eos, qui tam multa tam anxie con-
gerunt, quum sit tam paucis opus.

Diuitiæ nanq; & possessiones, & uestimenta in 40
usum tantum parantur: quem non adiuuant immensæ
opes, sed opprimunt, ut nauem ingentia onera.

c 5 Nec

- 41 Nec aurum, si non utare, à coeno differt: nisi quòd magis angit eius custodia. & efficit, ut dū ubi uni studeas, ea negligas, quæ maxime sunt homini curanda.
- 42 Est enim pecunia idolorum seruitus, quum ei reliqua post habentur, nempe pietas & sanctum.
- 43 Ut transeam, quot insidiæ diuitijs tēduntur, quot & quàm uarijs casibus percunt, in quam multa uitia detrudunt.
- 44 Culta uestimenta quid aliud sunt, quàm superbiæ instrumenta?
- 45 Vtile indumentum excogitauit necessitas, preciosum luxus, elegans uanitas: suborta est in uestitu contentio. hæc multa docuit superuacanea & damnosa, dum homines etiam ex eo quod infirmitatem nostrā arguit, honorem captant.
- 46 Ita diuitiarum pars maxima, ædificia, supellex numerosa & opulenta, gemmæ, aurum, argentū, ornamentorum omne genus, spectantium oculis & comparatur, & exponuntur, non possidentium usibus.
- 47 Iam nobilitas quid est aliud, quàm nascēdi sors & opinio, à populi stultitia inducta? ut quæ sæpenumero latrocinijs quæritur.
- 48 Vera & solida nobilitas à uirtute nascitur. Stultumq; est, gloriari te parentem habuisse bonum, quū sis ipse malus, & turpitudine tua dedecoris sis pulchritudini generis.

Sed

Sed certe omnes ex eisdem constamus elementis, 49
 & idem omnium pater Deus.

Ignobilitatem contemnere, hoc est, Deum nascendi 50
 autorem tacite reprehendere.

Potentia quid est aliud, quàm speciosa molestia? in 51
 qua si quis sciret, quæ sollicitudines, quæ anxietates
 insint, quantum malorum mare, nemo est tã ambitio-
 sus, qui non eam fugeret, ut grauem miseriam.

Quantum est odiũ, si regas malos? quanto maius, 52
 si malus ipse?

Honor si ex uirtute non oritur, prauus est: sin ex 53
 uirtute, hoc præstat uirtus, ut is negligatur. aliter uera
 non erit uirtus, si quid honoris facit gratia: sequi enim
 debet honor, non expeti.

Dignitates, quis potest sic appellare, quũ indignis- 54
 simis quoq; hominibus contingant? nempe fraude, am-
 bitione, præmijs, peßimis artibus quæ sitæ.

Et gloria, est ne aliud quàm ut ille dixit, Aurium 55
 uana inflatio?

Ex qua, ut honore & dignitate nihil omnino ad 56
 eum pertingit, de quo sunt, & incertæ, uagæ, iniquæ,
 momentaneæ sunt, similes parentis suæ multitudinis:
 quæ eodem die eundem hominem & cõmendat atq;
 euehit summè, & uituperat ac deprimat extrêmè.

Quid dicam nasci hæc ex rebus partim deriden- 57
 dis, partim stultis, partim sceleratis: sicut ludo pile
 profusione.

profusione patrimonij in comesationes, scurras, mimos: bello potissimū, hoc est, impunito latrocinio, quo magis uulgi dementiam agnoscas?

58 Secedat in se unusquisq; ac solus cogitet, inueniet quàm parum ad se attingat ex fama, rumoribus, uenere ratione, honore populi de quibus gloriatur.

59 Quid in somno, quid in solitudine inter summiū regem interest, & infimum seruum?

60 Denique sic unusquisq; sentiat, nobilitatem, honores, potentiam, dignitates ex prisca hominum persuasione, quam Christus animis suorum ademit, nata & relicta esse: et in Christianos homines inuecta, tanquā lolliū, quod hostis diabolus asperfit bonæ segeti Dei.

61 In corpore ipso quid est forma? nempe cuticula bene colorata. si intraria cerni possent, quanta uel in corpore speciosissimo cerneretur foeditas?

62 Lineamēta et corporis decor quid iuuant, si turpis sit animus? et sicut Græcus ille dixit: In hospitio pulchro hospes deformis?

63 Robur quorsum pertinet in homine, quū res maximæ & homine dignæ, non uiribus neruorum gerantur, sed ingenij?

64 Nec uires quantumcunq; duceantur, maiores erūt quàm tauri uel elephāti. ratione illos, ingenio, uirtute superamus.

65 Transco quòd forma, uires, agilitas, & cæteræ corporis

poris dotes, ut flosculi celeriter marcescunt, exiguis casibus diffugiunt: uel una febricula ualidissimum quãdoq; hominem concutit, & summum decorem tollit.

Vt nihil accadat, certe necesse est illa omnia cum ætate flaccescere ac decidere. 66

Nemo ergo potest externa iure sua dicere, quæ tam facile ad alios transeunt: nec corporea, quæ tam cito auolant. 67

Quid quod hæc quæ multi admirantur, magnorum uitiorum sunt causæ: uelut insolentiæ, arrogantiæ, socordiae, ferocitatis, liuoris, emulationis, simultatium, rixarum, bellorum, cædis, stragis, cladis? 68

Delectatio corporis, ut corpus ipsum, uilis ac pecudina est, quæ sæpius et uehementius, & diutius pecora quam homines perfruiuntur. 69

Ex hac quum morbi plerique ad corpus redundant, & ad rem familiarem per magna damna: tum ad animum certa poenitentia, & hebetudo ingenij, quod delicijs corporis extenuatur ac fragitur: denique odium uirtutum omnium. 70

Nec aperte frui licet: nam ut dedecet generositatem nostræ mentis, ita nemo tam perditus est, quin eas erubescat apud arbitros capere. pariunt enim ignominiam, idcirco tenebras & latebras quærunt. 71

Quid quod sunt fugacissimæ, & momentaneæ, nec retineri ullæ ui possunt, nec unquam ueniunt puræ, cuiuscumq; 72

cuiuscunque amaritudinis expertes?

73 Ergo exclusis uulgi sensibus, maximum malū putato, non paupertatem, aut ignobilitatem, aut carcerē, aut nuditatē, ignominiam, deformitatem corporis, mortos, imbecillitatem: sed uitia, & his proxima, infcitiam, stuporem, dementiam.

74 Magnum bonum credito horum contraria, uirtutem, & quæ huic sunt finitima, peritiam, acumen ingenij, sanitatem mentis.

75 Reliqua uel externa, uel corporis si habes, proderunt tibi ad uirtutē relata: oberunt, ad uitia. Si nō habes, caue ne queras uel cū minimo dispendio uirtutis.

76 Prolixus quæstus est pietas cū sufficientia. Fama, tametsi nihil agendum est ut uidearis, conseruanda tamen est integra, quod interdum ea cura à multis nos turpibus cohibet, sed præcipue in exemplum cæterorum.

77 Vnde præceptum illud sapientium & sanctorum uirorum: Nec malum faciendum, nec eius simile.

78 Quod si hoc assequi non possumus, conscientia debemus esse contenti: & quum tam deprauati erunt hominum sensus, ut quæ sunt optima, putent esse sceleratissima: tunc laborandum erit, ut interna et externa soli Deo approbemus, idq; abunde nobis sufficiat.

79 Etiam mala, quæ dicuntur corporis, uel fortuna, licebit in bonum uertere, si patienter feras: & tanto
sis

sis ad uirtutem promptior, quo minus tibi in illis succedit, ac proinde es expeditior.

*Sepenumero ex damnis corporis, uel externorū, 80
magne sunt accessiones uirtutibus natæ.*

DE CORPORE.

ET quoniam in hac nostra peregrinatione ani- 81
mum gestamus in corpore inclusum, maxi-
masq; opes in uasis fictilibus, non omnino repudian-
dum nobis est, & contemnendum corpus.

*Sic curandum tamen, ut se non dominum, non so- 82
cium esse sentiat, sed mancipium: nec sibi pasci aut ui-
uere, sed alteri.*

Quo curatius est corpus, hoc animus neglectior. 83

*Quo mollius habetur corpus, hoc acrius menti relu- 84
ctatur: & ut equus delicatè pascitur, scissorem excutit.*

*Grauis sarcina corporis animū elidit, acumen in- 85
genij, sagina corporis, aut indulgentia retunditur.*

*Cibi, somni, exercitationes, tota corporis curatio, 86
ad sanitatem referenda est, non ad uoluptatem: ut ani-
mo proptè inferuiat, nec ferocia cultus insole scat, neu
uirium inopia decidat.*

*Nihil est quod æquæ & uigorem mentis debilitet, 87
& robur ac nervos corporis infringat, ut uoluptas.
quippe uires omnes & corporis & mentis, opere
ac labore uegetantur, ocio & molicie uoluptatis
languescunt.*

Mundities

- 88 *Mundities corporis et uicius citra delicias aut morositatem, ad ualeitudinem & ingenium confert.*
- 89 *Ablucis subinde manus, et faciē frigida, detergesq; mundo linteolo.*
- 90 *Repurgabis crebro eas partes, quæ sordibus & recrementis ad extima corporis meatus præbent.*
- 91 *Hæ sunt, caput, aures, oculi, nares, axillæ, & pudē*
- 92 *Pedes mundi & calidi foueantur. (da.*
- 93 *Arceatur frigus quum ab alijs partibus, tum uel maxumē à ceruice.*
- 94 *Ne statim edas à quiete, nec ante prandium, nisi tenuiter.*
- 95 *Ientaculum enim sedando stomacho, aut resocillando datur corpori, non satietati.*
- 96 *Ideo tres aut quatuor panis buccæ sufficiūt, sine portione, aut certe exigua, atq; ea tenui, salutare hoc non minus ingenio, quàm corpori.*
- 97 *In prandio & coena assuesce non uesti, nisi ex uno obsonij genere: eodem simplicissimo, & quantum per facultates licebit saluberrimo, quamuis multa mensæ inferantur: & si tua sit mensa, noli admittere.*
- 98 *Varietas ciborum homini pestilens, pestilentior condimentorum.*
- 99 *Munda & pura parsimonia, temperatis & castis animis congruens, conscruatrix rei familiaris: et quæ sola efficit, ne multis indigere nobis uideamur, nec suscipiamus*

scipiamus pessima facinora quæstus gratia, quo gulæ morē geramus, irritatæ uel luxu, uel lauticijs, uel delicatis nimium & exquisitis cibis.

Tum præstat, ut quæ adsunt non modò nobis suffi- 100
ciant, sed ex eis liceat egentibus impartiri.

Ostendit hoc Dominus exemplo sui, qui post exa- 101
turatam multitudinem, reliquias perire panum & pi-
scium non est passus.

Natura necessaria docuit, quæ sunt pauca, & para 102
bilia. Stultitia superflua excogitauit, quæ sunt infini-
ta, & difficilia.

Naturæ si des necessaria, delectatur, & roboratur, 103
tanquam proprijs: si superflua, debilitatur, &
affligitur, tanquam alienis.

Stultitiam necessaria non explent: superflua quæ 104
obruant, non satiant.

Potus erit, uel naturalis ille, uniuersis animanti- 105
bus incommune à Deo paratus, pura et liquida aqua,
uel tenuissima ceruisia, uel uinum bene dilutum.

Nihil est quòd iuuenum corporib. magis officiat, 106
quàm calidus cibus, aut potus. incendit enim & euxe-
rit eorum uiscera, agitq; in libidinem & temeritatem
præcípites.

Acœna ne bibe: aut si id admonet sitis, sume humi 107
dum aliquid & frigidiusculū, aut perpufillum tenuis
potiuncule.

d Inter

- 108 Inter campotionem & quietem, interpone quum
minimum horæ dimidium.
- 109 Leuaturus animum, fac cogites, quàm exiguum tem-
pus datum sit uitæ hominum : ex illo non oportere
multum descindi ad lusus, ad comesationes, ad puerili-
tates, ad ineptias.
- 110 Breue spaciū esse uitæ nostræ, etiamsi totum bo-
næ menti impenderetur.
- 111 Nō esse nos à Deo creatos ad lulum, aut nugas, sed
ad seria, ad moderationem, modestiam, temperantiā,
religionem, omne genus uirtutis & laudis.
- 112 Morbos corporis, morbis animi ne curaueris.
- 113 Exercitationes corporis non erunt immodicæ ce-
terum aptandæ rationi ualitudinis . in quo sequenda
erunt medicinae consultorum consilia.
- 114 Sic tamen, ne quid habeant turpe, immodestū, ob-
scœnum, flagitiosum. etiam in remissionibus, & refe-
ctionibus animi, adsit aliqua memoria uirtutis.
- 115 Absit arrogantia, contentio, rixa, inuidia, cupiditas:
qui enim conuenit cruciare animum, dū delectare stu-
des? non aliter quàm si fel infundas in id mel, quod cu-
pis esse quàm dulcissimum.
- 116 Somnus sumendus est tanquā medicina quædam,
curando corpori: tantūmodo quantus sufficit. immo-
dicus enim reddit corpora redundantia noxijs humo-
ribus, segnia, pigra, lenta, et celeritatē mentis tardat.
- Nec

Nec est existimandum uitæ id tempus, quod so- 117
mmo impenditur: uita enim uigilia est.

DE ANIMO.

IN animo due sunt partes: illa quæ intelligit, me- 118
minit, sapit, ratione, iudicio, ingenio utitur ac ua-
let. hæc pars superior appellatur, et proprio nomine,
Mens: qua homines sumus, qua Deo similes, qua cæ-
teris animantibus præstamus.

Est altera ex coniunctione corporis bruta, fera, 119
atrox, bestię quàm hominis similior: in qua sunt mo-
tus illi, qui siue affectus, siue perturbationes nominā-
tur, Græcè πάθη, arrogātia, inuidētia, maleuolētia,
ira, metus, mœror, cupiditas, stulta gaudia. pars infe-
rior nominatur etiam Animus, qua nihil à beluis dif-
ferimus, & quàm lōgissime discedimus à Deo, extra
morbum & perturbationem omnem posito.

Hic est naturæ ordo, ut sapientia regat omnia, pa- 120
reāt homini cætera, quæ uidemus. in homine uerò cor-
pus animo, animus menti, mens Deo. Si quid huic or-
dinem egreditur, peccat.

Ergo peccatum est in homine perturbationes illas 121
tumultuari, sæuire, ac trahere ad se ius & ditionem
totius hominis, spreta & contempta mente: mentem
etiam relicta Dei lege, animo & corpori seruire.

DE ERVDITIONE.

IDcirco menti indita est uis intelligēdi, ut singula 122
expēdat,

expēdat, sciatq; , quid factū bonū sit, quid secus : et uis uolendi summa, ut imperio huius nihil sit in animo, quod nō pareat, si illa cōtēdat, nec de iure decedat suo,

123 Ingenium multis artibus, & humanis, & diuinis excolitur & acuitur: instruiturq; magna & admirabili rerum notitia, quo exactius singulorum naturas & precia cognoscat: possitq; uoluntatem docere, quid sequendum bonum, quid uitandum malum.

124 Igitur fugiendæ artes illæ, quæ cū uirtute pugnat. quales sunt diuinatrices omnes, quæ à Græcis *μαγεία* dicuntur: ut, chiromantia, pyromantia, necromantia, hydromantia, etiam astrologia: in quibus est plurimū exitiabilis uanitatis, excogitatæ ab impostore nostro diabolo.

125 Tractantq; & profitentur id, quod sibi uni Deus reseruauit, futurarum & abstrusarum rerū peritiā.

126 Nec inquirendum in Dei maiestatem, & arcana à cognitione nostra procul remota, à quibus Deus hominem arcuit.

127 Qui scrutatur maiestatem, opprimetur à gloria.

128 Et Paulus iubet nos non plus sapere, quàm oporteat: sed sapere ad moderationem. Hebræus quoque concionator inquit: Altiora te ne quæsieris, & fortiora te ne scrutatus fueris: sed quæ præcepit tibi Deus, illa cogita semper, & in pluribus operibus eius ne fueris curiosus.

Et arcana

Et arcana illa quæ uидit, negat licere homini eloqui. 129

Vitanda ars omnis à dæmone tradita, cum quibus
uelut Dei hostibus nullū debet nobis esse commercium. 130

Nec expedit uel philosophorum, uel hæreticorum
opiniones, pietati nostræ contrarias, cognoscere: ne
quem scrupulum subtilis artifex diabolus in animos
nostros iniiciat, qui nos nimium torqueat, etiam ad-
ducatur in exitium.

Non attingendi auctores spurci, ne quid sordium
animo ex contagio adhæreat. 132

Corrumpunt bonos mores colloctiones malæ. 133

Reliqua eruditio munda est, & frugifera, referatur
modo ad suum scopum, uirtutē, hoc est, recte agere. 134

Est diuina eruditio à Deo tradita, in qua sunt the-
sauri omnes scientiæ & sapientiæ reconditi, hæc est ue-
ra mentium lux, reliqua omnis ad hanc collata, densissi-
mæ sunt tenebræ, et ut res hominum ludicra et puerilis.

Legitur tamen uel in hoc, quo tanquam ex compa-
ratione fulgentior appareat nostra lux. 136

Tum ut testimonijs hominum aduersus eos uta-
mur, qui diuinis parum acquiescunt, ut uitiosi oculi
auersantes solis splendorem.

Ad nos quoque commonefaciendos, quum in multis
gentilium tanta præstantia fuerit uirtutis, quantam
esse conuenit in homine Christiano, discipulo magistri
Dei, cui ex luce pietatis, quam proficitur, magna est

d 3 imposita

imposita necessitas bene uiuendi.

139 *Suppeditant quoq; facundiam & usum, ac prudentiam uitæ communis, quibus nonnihil interdum indigemus.*

140 *Tribus uelut instrumentis fabricamur eruditionem, ingenio, memoria, cura.*

141 *Ingenium, exercitatione acuitur.*

142 *Memoria, excolendo augetur.*

143 *Vtrumq; eneruant delitiæ, bona uoletudo confirmat, ocia & diurnæ remissiones profligant, exercitia ad manum & in promptu ponunt.*

144 *Siue legis ipse quid, siue audis, attentus id fac. nec uagetur mens tua, sed coge illam ibi esse, & agere quod adest, non alia.*

145 *Si incipit digredi, paruo murmure eam reuoca. cogitationes omnes ab studijs alienas, in aliud tempus differ.*

146 *Scito te operam & tempus perdere, si quæ legis, uel audis, non attendas.*

147 *Quæ ignoras, ne pudeat quærere. Ne erubescas quouis doceri, quod maximi uiri non erubuerunt. erubescere potius ignorare, aut nolle discere.*

148 *Quæ ignota tibi sunt, ne iactes te scire: sciscitare potius ab ijs, quos scire credis.*

149 *Si uideri uis doctus, da operam ut sis: nulla est cõpensisior uia, quemadmodum non alia ratione facilius consequere.*

consequeris, ut existimeris bonus, quàm si sis talis.

Deniq; quicquid uideri cupis, fac ut sis, aliter frustra cupis. 150

Falsa tempus infirmat, uera corroborat. 151

Nulla simulatio diuturna. 152

Magistrum semper sequere, noli præcurrere: & illi crede, ne repugna. 153

Ama illum, & parētis loco habe: putaq; uerissima & certissima esse, quaecunq; dicit. 154

Attēde, ut quod semel errasti, emendatus iterū aut tertio ne idem pecces. labora, ut proficiat emendatio. 155

Illorum decet te præcipue meminisse, in quibus falsus es, ne te rursum decipiant. 156

Cuiusuis hominis est errare: nullius, nisi insipientis, perseverare in errore. 157

Scito nullum esse sensum, per quem promptius docemur, quàm auditum. 158

Et nihil facilius, quàm audire multa, & nihil utilius. 159

Nec malis leuia, aut inepta, aut ridicula audire, quàm seria, grauias, prudentia. 160

Pari labore utraq; discuntur, quum sit adeò modum dispar. 161

Ne labores quàm multa respōdeas, sed quàm apte, & in tempore. 162

Prandio tuo & coenæ illos adhibe, qui te possint

d 4 institue-

institueret, quiq; suavi ac docta colloctione pariter et exhilarent te & peritiorem reddant.

164 *Scurras, parasitos, imperite loquaces, aut spurce, moriones, nugatores, bibaces, & id genus hominum aptum ad risum mouendum, uel uerbis, uel factis, nec honore mensæ tuæ digneris, nec illi te dum reficeris, oblectent: potius iucunda aliqua, & ingeniosa confabulatio.*

165 *Non os modò à turpibus cohibe, sed etiã aures, tanquam fenestras animi. memor dicti ueteris, quod citat Apostolus: Corrumpunt mores probos confabulationes malæ.*

166 *Siue ad mensam, siue alio quouis loco diligenter quid quisq; dicat, ausculta.*

167 *Ex sapientibus discas, quo fias melior.*

168 *Ex stultis, quo fias cautior.*

169 *Quæ sapientes probarint, sequeris.*

170 *Quæ stulti laudarint, uitabis.*

171 *Si quid uideris à cordatis recipi, tanquam uel argute, uel grauitè, uel sapietè, uel doctè, uel ingeniosè, uel urbanè dictū, retinebis, ut & ipse in occasione utaris.*

172 *Habebis librum chartaceum, in quo annotabis, si quid legeris, uel audieris dictum festiuè, aut eleganter, aut prudenter: uel uocabulum aliquod exquisitum, rarum, utile sermone quotidiano, ut quum usus poscat, habeas paratum.*

Annitere,

*Annitere, ne sola uerba intelligas, sed præcipue
sensa.* 173

*Quæ legeris, uel audieris, fac alijs narres, tū tuīs
condiscipulis latinè, tum alijs lingua tibi uernacula:
& conare, ne minus ipse uel lepidè, uel uenustè refe-
ras, quàm audieris, aut legeris: sic & ingenium exer-
cebis, & linguam.* 174

*Est etiam tractandus, & agitandus sæpenumero
stylus, optimus dicendi magister.* 175

*Scribe, transcribe, rescribe, crebrò, atq; annota: cō
pone alternis diebus, aut ad summum tertio quoq; epi-
stolam ad aliquem, qui tibi respondeat: & tuam osten-
de institutori emendandam. mendarum, quas sustule-
rit, fac recordere, ne rursus ad easdem impingas.* 176

*Post cibū, uelut à prandio & coena cesset studiū:
sumpto prædio sede, confabulare, audi aliquid suauē:
aut sic lusita, ne nimium corpus exagites & cōcutias.* 177

*Post coenam, quā uolo esse modicam, de ambulato
cum iucundo aliquo & docto confabulatore: qui te
sermone oblectet, cuius uerba & sententias imitari
cum decore possis.* 178

*Inter coenam, & quietem uita omnino potū: nihil
perniciosius simul corpori, memoriæ, ingenio. quum
urgebit te sitis, si biberis, pone inter potum & lectum
interuallum, quum minimum semihoræ.* 179

Memoriam quiescere non fines. 180

d 5 Nihil

- 181 Nihil est quod æque labore gaudeat, & augeatur.
- 182 Commenda ei quotidie aliquid.
- 183 Quo plura commendabis, hoc custodiet omnia fidelius: quo pauciora, hoc infidelius.
- 184 Quum aliquid ei credideris, sine eam quiescere. & aliquanto post ab ea uelut depositum reposce.
- 185 Siquid uis ediscere, id de nocte quater aut quinques attētissimus legito: hinc ito cubitū. de mane exigo à memoria rationē eius, quod pridie credideris.
- 186 Cauendum à crapula, à cruditate, à frigore, potissimum cervicis.
- 187 Vinum memoriæ mors.
- 188 Optimum esset singulis noctibus paulo antequā cubitum concederes, in sella te sine arbitris sedentem quæcunq; die illo uidisses, legisses, audisses, egisses, in memoriam reuocare.
- 189 Siquid fecisses honestè, moderatè, prudenter, cordatè, cum decore & laude, gauderes: sciresq; id esse Dei munus, & similia pergeres facere.
- 190 Siquid turpiter, immodestè, flagitiosè, pueriliter, ineptè, uituperio dignum, scires ex tua malitia profectum, doleres, & uitares in posterum.
- 191 Si quid uel audisses, uel legisses elegans, doctum, graue, sanctum, retineres.
- 192 Si quid uidisses probatum, imitarere: si quid improbatum, fugeres.

Nulla

Nulla tibi abeat dies, in qua non uel legeris, uel au- 193
dieris, uel scripseris aliquid, quod seu eruditionem, seu
iudicium, seu uirtutem augeat.

Cubitū iturus lege, uel audi aliquid dignum, quod 194
memoriæ mandetur, & de quo salubre ac iucundum
sit per quietem somniare: ut etiam nocturnis uisis di-
fcas, & fias melior.

Studio sapiētiæ nullus in uita terminus statuendus 195
est, cū uita est finiendū. semper illa tria sunt homini,
quādiu uiuit, meditanda, quomodo bene sapiat, quomo-
do bene dicat, quomodo bene agat.

Ab studijs arrogantia omnis arcenda est. nam ea 196
quæ uel doctissimus mortalium nouit, non sunt minu-
tissimum eorum quæ ignorat. exiguum quiddam, &
obscurum, & incertum est, quicquid homines sciunt,
mentesq; nostræ in hoc corporeo carcere deuinctæ
magna ignoratione, & altissimis tenebris premuntur:
aciemq; adeo retusam habemus, ut nec summas pene-
trems rerum facies.

Tum profectui studiorum plurimum nocet arro- 197
gantia: multi enim potuissent ad sapientiam perueni-
re, nisi iam putaissent se peruenisse.

Vitanda etiam contentio, æmulatio, obtrectatio, 198
inanis gloriæ cupido: quum in hoc sequamur studia,
ut illa fugiamus.

Nihil excogitari potest iucundius cognitione multa- 199
rum rerum,

rum rerum, nihil intelligentia uirtutis fructuosius.

200 *Studia res letas condiunt, tristes leniunt, temerarios impetus iuuentæ cohibent, senectutis molestant tarditatem leuant: domi, foris, in publico, in priuato, in solitudine, in frequentia, in ocio, in negotio comitatur, adsunt, imò præsumt, opitulantur, iuuant.*

201 *Eruditio pastus ingenij uerissimus, ut indignum sit, pasci corpus esuriente animo: ex qua uoluptates, & oblectamenta, & solida, & perpetua: quæ alia ex alijs nascentia & se renouantia, nunquam nos deserunt, nec lassant.*

DE VIRTUTE.

202 **P***ræstantissima illa rerum uniuersarum uirtus, neq; dono ab hominibus datur, neq; accipitur: diuinitus contingit.*

203 *Idcirco à Deo suppliciter ac pie petenda est.*

DE AFFECTIBVS.

204 **S***ummum in literis omnibus atq; eruditione est ea Philosophia, quæ ingentibus animi morbis remedium adfert.*

205 *Magna cura adhibetur curando corpori: maior adhibenda est animo, quo huius morbi & occultiores, & grauiiores, & periculosiores sunt.*

206 *Hi non iniura tempestates, cruciatus, tormenta, flagra, faces, furie animi humani nuncupantur. maxime hi adferunt calamitatem, et indicibiles dolores, si regnent,*

*si regnent, si agitentur: incredendam tranquillitatem,
& beatitudinem, si sedentur, & cohibeantur.*

*Huc tendant, quæcunque à maximis ingenijs de
uita moribus que acutissimè sunt excogitata atque
perscripta.* 207

*Hoc est ingens præmiū literati laboris, cuius ue
rissimus fructus est, ut non in admirationem, aut osten
tationem uanā sit nobis magna illa rerū supellex col
lecta, sed ut transeat in usum uitæ, & primum omnium
prosit possidenti: nec in eius mente sit tāquam in pixi
dicula, unde petitur res alios iuuatura, ipsi uasculo
utilis.* 208

*Nec aliud conatur pietas Christiana, quàm ut sere
nitas humanos animos exhilaret, & trāquillitate ani
morum, compositisq; affectionibus simus Deo & an
gelis quàm simillimi.* 209

*Remedia his morbis, uel ex reb. ac nobis ipsis, uel
ex Deo, uel ex CHRISTI lege ac uita petuntur.* 210

*Natura rerū est, ut incerta, & fluxa, et momenta
nea, & uicissitudinaria, et uilia sint omnia, præter ani
mum: qui est unusquisq; aut certe potissima eius pars.
reliqua ab alijs ad alios transferuntur, ne quis extra
animum quicquam possit suum dicere.* 211

Quæ habet, nō donata esse putet, sed accōmodata. 212

*Quocirca ingētis dementiæ est, graue aliquod cri
mē, & magna luendū pœna ob res minutas suscipere.* 213

Nec se

214 Nec se quisquam efferat, quod aliquid de externis aut corporeis contigerit, quum id omne breue futurū sit, ac incertum: nec proprium, sed alienum: quod ut concessum est, sic etiam reposcetur, ad summū in morte, sæpe in uita ipsa.

215 Nec dolendum, si quod accommodatum ac uelut depositum est, repetatur: quin potius agēdæ gratiæ, quòd tantisper uti licuit.

216 Intolerandæ ingratiitudinis est, si sis aliquando affectus beneficio, iniuriam te credas accipere, quòd id non sit perpetuum: nec quid habueris, spectes: aut quā diu, sed quid, aut quandiu non habueris.

217 Nec letandum, quod fortuita tibi accesserunt, aut amicis, adempta sunt inimicis: quum in omnibus tāta sit celeritas, & ambiguitas, ut plerumq; inani lætitiæ proximus sit acerbus fletus.

218 Nec despondendus animus, aut contrahendus re flante fortuna: quippe aduersis matutinis, interdum succedunt prospera uespertina.

219 Iam quæ conditio corporum, quæ ratio uitæ fictis ex tam uili initio, tam fragili, quum sit anceps uita, septa tot undiq; periculis: & ut sit aliquantisper certa, utiq; non est diu duratura: quid habemus, quur in tanta infirmitate ferociamus?

220 Quumq; nihil sit aliud hæc uita, q̃ peregrinatio, qua in alteram sempiternam tendimus, paucissimisq;
ribus

rebus ad hoc iter conficiendum egeamus.

Quid est quam ob rem his quæ huc atque illuc uolui & iactari cernimus, sollicitemur aut omnino moueamur? 221

Cupiditati quare seruiendum est, quum sint futura incertissima, & præsentia paucis contenta? 222

Liber ille, qui cupit solum, quæ sunt in ipsius manu: seruus, qui contrà. 223

Iam fortunæ muneribus expleri, quid aliud est, quàm peditem multis sarcinis impediri ac obrui? 224

Nemo est tam stupide amens, qui non se illi ciuitati, ad quam tendit, & ubi morari destinat, potius quàm itineri adornet, componatquæ. 225

Vita hæc nostra, quum sit natura sua fugax & arcta, maxima eius pars, ac ferè tota perturbationib. perit. neque enim uiuimus, quoadiu affectibus concutimur, & in primis mortis metu. 226

Quæ quum ex infinitis causis immineat, & appropinquet, expauenda non est ex una & altera: quum necessario perucitura, fugienda non est per scelus, aut moerendum quòd accedat. 227

Quum sit uita innumeris tædijs ac miserijs referta, cur est tam arctè retinenda? quum ad alteram æternam proficiscamur, ita nos comparemus, ut rectè ad illam euoleamus, plenissimam bonorum omnium. 228

Ergo

229 Ergo premimur sæpius nostris erroribus, quàm rebus ipsis: quàm magna mala, aut bona censemus, quæ non sunt.

230 Natura & conditio, et uera rerum præcia illa sunt, quæ initio posui. quo apparet, nihil præter uirtutem pulchrum aut magnum esse, aut etiam nostrum.

231 Nos uerò in consilium mentis amorem corporis, & cupidinem rerum uitæ huius accersimus, quæ à multis uocari solent, Amor nostri.

232 Hic animos uiriles eneruat, ut nulla res tam minuta sit, quæ in eos non penetret: nec ulla tam exilis aut tenuis, quin eos concutiat.

233 Hinc tenebræ oboriuntur oculo mentis, & ubi regnum affectus occupauere, iam illis tãquam dominis blandimur, indulgenus, paremus.

234 Ita aliena mordicus tanquam nostra apprehendimus: & si detrahantur, lamentamur, & afflicti sumus nos ipsos.

235 Et nostra tanquam aliena negligimus, & auersamur profutura, ceu in primis noxia: & nocitura amplectimur prouilibus.

236 Aliena mala nobis uidentur leuissima, nostra illis non maiora intolerabilia: & semper queruli nec aliena desideria ferimus, nec nostra.

237 Nec iam nobis placemus ipsi, nec hic mundus cū sua lege nobis satis facit. immutatas uellemus rerum naturas:

naturas: tanta est ex delicijs impatientia.

Quæ cruces possunt cum his comparari? nec sunt 238
alia apud uitæ sanctos tormenta.

Nec dæmones alijs suplicijs sunt miserrimi, quàm 239
superbia, inuidia, odio, ira.

✓ Cernere est uultus eorum, qui his affectibus tenen- 240
tur, quàm uarij sunt, quàm anxij, anhelij, truces, hor-
ridi: ad eundem modum & animi sunt affecti.

✓ Ira perturbationum omnium atrocissima, maxi- 241
me hominem dedecet.

Naturam hominis in truculentam mutat feram. 242

Et quum quæuis perturbatio mentis aciem & iu- 243
dicium omne obscurat, tum ira tenebras densissimas of-
fundit, ut nec uerum, nec utile, nec decorum possit cer-
nere.

Arrodit cor, & ualeitudinem affligit. 244

Id cogit facere, quod ilicò pœnitentia consequatur. 245

Iam in facie quàm turpis mutatio? quæ tempestas? 246
oculorum ardor? dentium stridor? despumatio? & to-
tius oris pallor? fœda in lingua titubatio & clamor?

✓ Ut ille, qui iratum se ad speculũ uidit, non sine cau- 247
sa dicatur se non agnouisse.

Ob hanc toruitatẽ uultus, atrocitatẽ dictorũ, crude 248
litatẽ factorũ adimitur uiro omnis autoritas, omnis be-
neuolentia, diffugiunt amici, recedũt obuij, solitudo
undique, omnes oderunt, omnes detestantur.

¶ Quo fit

249 Quo fit, ut maximi uiri nihil uel cauerint magis,
uel texerint, quàm iram, et irati opera: adeò ut natu-
ræ etiam suæ repugnarint, ac uim attulerint.

250 Quid enim ridiculum magis, quàm tantulum tam
imbecillum animalculum sic ferocire ac furere?

251 Et tantas tragœdias, tam atroces de uilissimis reb.
excitare, ut de corporc is, de fortuitis etiã, si dijs pla-
cet, de uno uerbulo?

252 Iram facile domabis, si illud animo perceptũ & fi-
xum tenueris.

253 Iniuriã nõ fieri, nisi lædatur animus: cui à nemine
noceri potest, nisi à possidente, introducto in eũ uitio.

254 Hæc ad hominem, ex homine. nunc altius, nempe
ex Deo, etiam si & illa quoq; ex Deo, sed hæc aliquã-
to expressius ac proprius.

DE RELIGIONE.

255 **N**ihil potuit hominum generi dari maius, aut
præstabilius, q̃ religio: quæ est cognitio &
amor Principis & parëtis uniuersitatis mûdi huius.

256 In nullos homines æquè est beneficus Deus, ac in
illos, quos docet qui sit uerus sui cultus.

257 Idcirco Psalmista inter maxima Dei in populum
Israëliticum munera, illud ponit: Qui annunciat uer-
bum suum Iacob, iustitias & iudicia sua Israëli.

258 Non fecit taliter omni nationi, & iudicia sua non
manifestauit eis.

Pet

Per religionem Deus cognoscitur : cognitus fieri 259
nequit aliter, quin ametur.

Vnus Deus est princeps, & autor, & dominus 260
uniuersorum, qui potest, qui scit omnia.

Mundus hic, est uelut domus quædam eius, uel po- 261
tius templū: ipse ex nihilo in hanc faciē atque ornatū
protulit. unde nomen accepit apud Græcos ornati.

Idem regit atq; administrat non minore conserva- 262
tionis miraculo quàm creationis.

Et quemadmodum in domo prudentissimi patris- 263
familiās nihil iniussu eius agitur: sic in omni mundo
nihil iniussu Dei geritur, omnia potentis & scientis.

Illi angelos, dæmones, homines, animantia, stirpes, 264
lapides, cœlos, & elementa, cuncta deniq; curæ esse
ac parère.

Nihil fieri, nihil moueri, nihil contingere, ac ne sti 265
pulam quidē attolli ullam, aut floccum uolitare extra
illius præscripta & iussa.

Hanc esse uniuerſi legem, non alium esse in rebus 266
casum, non fortunam, aut sortem.

Omnia ab eo fieri cum summa æquitate & sapien 267
tia, tametsi uijs nobis ignoratis.

Quæcunq; cuius contingunt, ad eius referri com 268
moda: si sit bonus, non ad ista pecuniolæ, aut mundi
huius momentanei, sed illius æternæ salutis.

Ergo quæcunq; in hoc mundo accidunt, tanquā ab 269

6 2 auctore

autore Deo profecta, æquis animis accipienda atq; approbanda sunt. ne affectu nostro, & tanquã iudicio cõsiliũ damnare uideamur, & improbare uoluntatẽ iustissimi illius, & sapientissimi rectoris omniũ Dei, quia non assequimur.

270 E inos obsequi ac subditos præbere, laudare, atq; approbare cuncta quæ facit, fas piũq; est.

271 Nos pueri & meliorum rerum inscij, quæ damno sissima sunt deslemus non dari, tanquã utilissima. quæ utilissima, horremus tanquam aduersissima.

272 Vt nihil sit nobis sæpenumero pestilentius, quàm fieri uotorum nostrorum compotes.

273 Quumq; in tantis tenebris ignorationis uersemur, sic Deo uisum est, ut nobis sola sit præstanda culpa, cætera omnia illius curæ remittantur.

274 Nobis uelimus nolimus exequendum est, quod de nobis statuit ac iubet rector huius tanti operis, quorsum igitur spectat malle cum lachrymis detrectantes & reluctantes trahi, quàm hilariter & ultro duci?

275 Certe amicus omnis Dei, legibus & uoluntati amici obtemperabit.

276 Hæc potissima ratio est Dei amandi, sicut CHRISTVS inquit: Vos amici mei critis, si feceritis quæ ego præcipio uobis.

277 Pacificator humani generis cum Deo, & autor salutis nostræ est IESVS CHRISTVS, homo Deus,
Dei

Dei omnipotētis filius unigenitus, quē ad hoc ipsum pater misit, quum ei uisum est misereri generis humani, quod maximo suo malo inimicum se fecerat Deo.

Nullum excogitari potest malum pestilētius, aut exitiabilius, quā per peccatū à Deo separari, perenni bonorum omnium fonte ad perniciosissimam conuerti miseriam, & à dulcissima uita in acerbissimam mortem.

In hoc inter cætera CHRISTVS uenit, ut rectissimā uiam nos edoceret, qua insisteremus proficiscentes ad Deum, nec ab ea uel pilum deflecteremus.

Hanc ipse & uerbis indicauit ac patefecit, & exemplo uitæ suæ muniiuit expeditissimam atq; certissimā.

Humana omnis sapientia, si cum religione Christiana conferatur, cœnum est & mera stultitia.

Quicquid graue, prudens, sapiens, purū, sanctū, religiosum: quicquid cū admiratione, exclamatione, plausu apud gentiles sapientes legitur: quicquid ex illis commendatur, ediscitur, in cœlum tollitur: id totū purius, rectius, apertius, expeditius inuenitur in pietate nostra.

Hanc nosse, perfectā est sapientia: iuxta hanc uiuere, perfectā uirtus. sed nemo uere nouit, q̄ nō sic uiuat.

Vita CHRISTI testatur humanam eius probitatem: miracula, omnipotentiam diuinitatis: lex, cœlestem sapientiam.

c 3 Vt ex

- 285 Vt ex probitate accedat exemplum ad imitandū,
ex autoritate uis ad obediendum, ex sapientia fides
ad credendum.
- 286 Probitas amorē eliciat, maiestas cultū, sapiētia fidē.
- 287 Si quis quæ CHRISTVS præcipit expendat, com-
periet omnia ad nostras utilitates referri, ut nemo ni-
si maximo suo bono sentiat se credere.
- 288 Vt nihil est homini gratius, quàm fidi sibi, ita nec
Deo: nec quisquam bene de illo cogitat, cui timide sei-
psum credit.
- 289 Fundamētum salutis est, credere Deum esse patrē,
et huius filium unicum IESVM CHRISTVM legis la-
torem nostrum: & ex utroq; spirari sanctum illum af-
flatum, sine quo nihil agimus, nihil cogitamus excel-
sum, aut profuturum nobis.
- 290 Verus Dei cultus est, animum morbis & prauis af-
fectibus perpurgare. & in illius quàm proxime posu-
mus transformari simulachrum, ut puri & sancti si-
mus, sicut & ipse est, neminem oderimus, omnibus
prodesse studeamus.
- 291 Quo magis te à corporalibus ad incorporea trā-
stuleris, hoc uitam diuiniorē uiues.
- 292 Ita fiet, ut Deus cognatam & similem sibi naturā
agnoscat, eaq; delectetur: ac uelut in uero & germano
templo habitet, multo sibi acceptiore, quàm ista sunt
lapidum & metallorum.

Templum

*Templum Dei sanctum est, inquit Paulus, quod
estis uos.* 293

*Tantus hospes conseruandus est: nec tetro pecca-
torum foetore expellendus.* 294

*Corporalia opera fatua sunt ante Deum, nisi con-
ditura ex animo addatur.* 295

*In occultissimis recessibus, & procul ab omnium
oculis, atq; adeò in corde ipso, atq; in animo tuo scito
te habere Deum arbitrum, testem, iudicem omnium, etiã
cogitationum tuarum: ut illius præsentiã reueritus,
nihil non modò facias, sed nec in animum admittas ne-
farium, aut turpe.* 296

*Charitas erga Deum hæc esse debet, ut illum cæte-
ris rebus uniuersis anteponas, honoremq; & gloriã
illius chariorem habeas, cunctis uitæ huius honoribus
& commodis.* 297

*Et quemadmodum amicus, quum amici memoria
occurrit, beneuola quadam afficitur & pia lætitia: sic
curare te decet, ut diuina omnia amicissima tibi sint,
& proinde gratissima, uerserisq; in illis multo li-
bentissime.* 298

*Quoties nominari audis Deum, maius quiddam
& admirabilius occurat, quàm quod possit humana
mens capere.* 299

*Quæ de illo et diuis dicuntur, audi, non quomodo
humana, sed cum magna animi admiratione.* 300

- 301 De Deo ne quid temere censcas, aut de illius factis pronuncies aliter, quàm uenerabundus & timide.
- 302 Impium, in res sacras iocari, aut dicta sanctorum scripturarum ad lusus, ineptias, aniles fabulas, scommata cōvertere: ceu quis medicina ad salutem parata cœnum aspergat. ad obscœnitatem autem trahere, id uero nefarium & intollerabile.
- 303 Omnia decet illic esse admiranda: & cum ingenti dignatione in animos recipienda.
- 304 Sacris intersis attēte ac pie, nō ignarus, quæcumq; ibi seu uides, seu audis, esse puriss. & sacrosancta, spectareq; ad immensam illam Dei maiestatem: quā adorare facile est, comprehendere impossibile.
- 305 Ita ut in diuina illa sapientia altiora semper existimes latere, quam quò possit uis ulla humani ingenij pertingere.
- 306 Dicta sapientum hominum etiam non intellecta ueneramur, quanto id æquius est diuinis deferri?
- 307 Quoties nominari audis IESVM CHRISTVM, toties ueniat tibi in mentem charitas illius in nos inestimabilis, et recordatio illius sit tibi dulcedinis & uenerationis plena.
- 308 Quum titulum aliquem, aut epitheton CHRISTI audis, extolle te in eius contemplationem: & ora, ut talem se præbeat erga te. uelut cum dementem, mitē, placidum: ut talem illum experiare, quum omnipoten-

tentem, ut id ostendat in te, ex pessimo reddens optimum, ex hoste filium, ex nihilo aliquid. quum terribilem, ut eos à quibus terrere terreat.

Quum Dominum uocas, fac illi seruias: quum 309
patrem, fac ames, & te dignum præstes tanto patre
filium.

Nulla res est in toto uniuerso, cuius si uel originē, 310
uel naturam, uiresq; intuearis, non suppeditet, quo au-
torem omnium Deum admireris & adores.

Nihil exordire, non inuocatoprius numine. Deus 311
enim, in cuius manu sunt progressus, & exitus, opta-
tos eos tribuit ijs actibus, quos ab ipso auspicamur.

Quicquid aggressurus es, finem spectato, et ubi tu 312
rectū consiliū præstiteris, de euentu ne sis sollicitus.

Illi fide, in cuius potestate sunt rerum euentus. 313

Quandoquidem religio omnis sita est in intimis 314
pectoris, preces da operam ut intelligas: & caue ne
ore tantum permurmures, sed quum oras, totus &
animo, et mente, & cogitatione, & uultu in hoc sis, ut
omnia secum consentiant, & excellentissimæ respon-
deant actioni.

Execrantur illum cœlestia oracula, qui opus Dei 315
facit negligenter.

Si in citharædo turpe est, aliud ipsum ore, aliud fi- 316
des eius sonare: multo est turpius, quum Deo psalli-
mus, aliud linguam dicere, aliud animum cogitare.

e s Vota

- 317 Vota nostra sobria sint, & digna, quæ à Deo petantur. & quæ Deus det, ne stulta illum, aut inepta offendant.
- 318 Sumpturus cibum, recordare omnipotentiae Dei, qui cuncta ex nihilo cōdidit: sapientiae ac benignitatis, qui ea sustinet: mansuetudinis & clementiae, qui etiam inimicos suos pascit.
- 319 Expende quantum illud sit, tot uitis uniuersitatis mundi huius, tam uariam quotidie alimoniam sufficere, conseruare omnia, & uindicare ab interitu, quò nutu suo tendunt.
- 320 Nullam neq; hominum, neq; angelorum sapientiam nō modò hoc posse præstare, sed nec intelligere.
- 321 Itaque quum scias te de illius bonis uiuere, cogita quàm execrandæ sit ingratitude, quàm perditæ te meritatis, audere te cum illo inimicitias exercere, cuius beneficio, & uoluntate consistis: non amplius, si nolit, futurus.
- 322 Ad mensam sint casta omnia, pura, cordata, sancta: qualis ille est, inter cuius munera tunc uersaris.
- 323 Omnis detractio, uirulentia, atrocitas, crudelitas à mensa arceatur, in qua tu sentis incredibilem Dei erga te suauitatem & clementiam.
- 324 Quo intolerabilius est, eum te locum asperitate aut odio in fratrem contaminare, ubi tu benignam & largam in te lenitatem percipis.

Quod

Quod nec gentiles ignorarunt, qui eā ob causam 325
mense sacra nominabāt lata & festa: ad quam triste
aliquid, aut atrox dici, fieriue nefas erat.

Quūq; sis omnipotenti, sapientissimo, largissimo 326
Deo curæ, tu immodicam sustentandi tui curam depo-
ne, tanquam bonitati illius diffusus. unicam curam su-
scipe, quomodo illi placeas, ac satisfacias.

Stultissimum est, alimenti causa prauum ullum fa- 327
cinus admittere: et illū offendere, à quo solo alimenta
ueniunt: ut eum tibi iratum facias, à quo aliquid con-
tendis impetrare.

Præsertim quū alimentis nō conseruetur uita, sed 328
uoluntate Dei, quemadmodū diuinis oraculis decla-
ratum est, non pane hominem uiuere, sed uerbo Dei.

Habemus syngrapham IESV, uniuerforum in coe 329
lo & in terra domini: nihil eorum quæ opus sunt ho-
mini, de futurum ijs, qui quæsierint regnum Dei, &
iustitiam eius.

Tum ex Dei donis, quæ ipse arbitrio suo & largi- 330
tur, & tollit, quum is in te tam benignus fuerit, tu in
fratrem tuum, illius filium, malignus ne esto, reputās
uos ex æquo esse Dei filios: nec Deū plus tibi debere, q̃
illi tantum uoluisse te dispensatorem & administrato-
rem esse, & à quo secundū Deū frater tuus peteret.

Nihil ucrius datur CHRISTO, quàm quod ege- 331
nis datur.

Sumpto

- 332 Sumpto cibo, considera cuius sit sapientiæ, cuius potentiæ, uitam nostram ijs rebus, quas edisti sustentare, & rucntem fulcire.
- 333 Itaq; habes Deo gratiam, non quantam haberes illi, qui tibi pecunia sua cibariū emisset: sed quanta habenda est ei, qui te & cibum ipsum condidit. & cibū propter te, & cibo te sustentat: non ui illius, sed sua.
- 334 Quum petis quietem, & quū surgis, reminiscere beneficiorum Dei, non in te solum, sed in totum genus hominum, atq; adeò mundum uniuersum.
- 335 Cogita quantæ sint hostis hominum per licentiam quietis insidiæ, dum homo uelut cadauer iacet, impos sui: quo instantius orandus est CHRISTVS, ut nostra imbecillos tucatur.
- 336 Nec ullo nostro peccato irritandus est custos & præses noster.
- 337 Et frons & pectus crucis nota exterius munientum: interius uerò, pijs precibus & sanctis meditationibus.
- 338 Vbi iam lectum ingrederis, fac cogites, unumquēque diem imaginem esse humanæ uitæ: cui succedit nox, & somnus, simulachrū mortis expressissimum.
- 339 Itaq; rogandus est CHRISTVS, ut in uita & in morte adsit semper propitius ac fauēs, illamq; ipsam noctem præbeat nobis placidam atq; tranquillam.
- 340 Néue in somnijs terreamur: semperq; etiam sopi

tis, ille menti nostræ obuerfetur, illius solatijs recreati
ad matutinum tempus, sospites et læti perueniamus
cum pia memoria sanctissimæ mortis ipsius precij,
quo genus humanum redemptum est.

Cubile seruabis castum mundumq;: ne ius ullum 341
in id inueniat autor ille, & caput totius spurcitiei.

Signo crucis, & sacra aqua, & inuocatione diuini 342
nominis, sed in primis sanctis cogitationibus, & statu
to custodiendæ pietatis, omnem ab eo diaboli ditio-
nem pelles.

De mane surgens commenda te CHRISTO: cui et 343
age gratias, quod illius ope ac præsidio non es illa
ipsa nocte oppressus dolis & inuidia immanis hostis.

Et quemadmodum de nocte dormijsti, postea cui- 344
gilasti: sic nostra corpora recordare dormitura per
mortē, hinc reddenda uitæ à CHRISTO, quum appa-
rebit iudex uiuorum & mortuorum.

Quem supplex obtestare, ut sequentem diem uelit 345
ac faciat te in obsequio suo totum consumere, ne quem
lædas, neu à quo lædatur tua probitas: sed septus un-
dique ac munitus pietate Christiana, sospes & in-
teger tot euadas retia, tot pedicas, quot per uias o-
mnes & aditus humanos sparsit tetenditq; insidio-
sus diabolus.

Sanctissimam Dei parentem MARIAM, & reli- 346
quos diuos, diuasq; uenerare, tanquam charos amicos

CHRISTO

CHRISTI. Dei uiuentis in secula seculorum.

347 De illorū uita & actis crebrò uel legito, uel audito attentissimus & libentissime, pio & uenerabundo animo, ut tibi ad imitationem profint.

348 De illis sic senti, sic loquere, tanquam non iam hominibus, sed supergressis naturā omnem & fastigium humanum, diuinitati proximis & coniunctis.

349 Inter homines uerò quum tanta sit cognatio similitudinis in corpore, et toto animo, simusq; omnes pariure in mundum inuecti, ad societatem & uitæ communionem facti: ad hanc conseruandam lex est à natura proclamata, ne quis alteri fecerit, quod sibi factum nolit.

350 Hoc unum instaurator ille naturæ collapsæ suum esse dogma professus est, sed explicatum & illustratū.

351 Nam ut humanā naturā ad similitudinē Dei, quod ad eius fieri potest, sublatam suis omnibus numeris cōsummaret, non modò mutuum amorem imperauit, sed eorum quoq; qui nos oderunt.

352 Vt simus cœlestis patris similes, qui suos quoq; inimicos amat. quod declarat beneficijs illos prosequendo, & quidem maximis, neminem odit.

353 Quid quod hominum ingenium ita fert, ut beneuolos in se illos uelint, etiam in quos ipsi sunt maleuoli.

DE CHARITATE.

354 **S**apientissimus uitæ nostræ magister, nempe & autor

autor,unicum dedit ad uiuendum documentũ,ut amemus:gnarus uitam nostram,si amemus,fore felicissimos,nec alijs opus esse legibus.

Nihil felicius,quàm amare: idcirco Deus et angeli 355
felicissimi,qui amant omnia.

Infelicius nihil quàm odisse,quo affectu miserrimi 356
sunt diaboli.

Verus amor omnia exæquat, ubi is figet,nemo alteri querit præferri,nemo à dilecto rapere: quũ apud se esse censeat,quæ apud illum. 357

Non litem mouere fratri charo,ac neq; se unquàm 358
iniuria putat ab illo affici: ideo nec ultionem meditaturnemo inuidet ei, quem amat. nec quisquam malis amici gaudet, nec bonis indolet: contra potius gaudet cum gaudentibus(iuxta dictũ Apostoli) flet cum fletibus: idq; non fictè aut simulatè, sed ex animo, quoniam amor omnia reddit communia,suãq; esse existimat,quæ sunt eius quem amat.

Documenti huius solidum & uerissimũ exemplar 359
oculis nostris ad imitationem propositum,sunt CHRI
STI actiones.

Venit enim Dei filius,nõ ut uerbis modò, sed exemplo uite suæ rectam nos doceret uiuendi rationem, ut illustratis sole illo suo animis nostris, aperte qualis quæq; res esset cerneremus. 360

Primũ exercitus per omne genus patientie quantam 361
tam

tam ostendit animi moderationem, in quanta potentia? impetitus tot tam grauibus contumelijs nemini re maledixit: tantum docuit uiam Dei, aduersam detestatus. uinciri se est passus, qui mundum euertere uel unco poterat nutu.

362 Calumniam quàm patienter tulit?

363 Deniq; sic gessit sese, ut nemo in eo potentiam no- uerit, nisi ad iuuandum.

364 Rex & Dominus uniuersorum, per quē fecit pa- ter hunc mundū, quàm æque tulit æquari se infimis mortalium? & propriam sibi domum, & charis suis ministris deesse alimenta?

365 Conditor rectorq; naturæ, malorū naturæ nostræ expers non fuit, esuriit, sitiit, de lassatus fuit & mor- stus. quorsum hæc, nisi ad exemplum nostrum?

366 Tam amicus pacis, concordie, charitatis, ut nullū uitium magis sit infectatus, quàm superbiam: & quæ illinc oriuntur, arrogantiam, ambitionem, contentio- nem, dissidia, simulates.

367 Ostendens nihil esse, quid quis uel ab externis sibi quicquam arroget, uel à corporeis, quum sint aduenti- tia, & aliena.

368 Nec ab internis, & uirtute, quum à Deo dentur. & ob hoc ipsum tolluntur, quod quis eiusmodi mune- rib. sese efferat, nec fontē atq; originem agnoscat: de- spiciens eos, ad quorum utilitatē hæc à Deo accepit.

Et

Et ad superbiam infringendam, ne quis tanquã ri 369
te subditus religioni, & seruator legis Euangelicæ si-
bi placeat, audiuius ab eo, Quum omnia quæ uobis
præcepi, feceritis, dicite, serui inutiles sumus.

Quanta stultitia est eorum, qui se exacte Chri- 370
stianos gloriantur? & alijs in obseruanda lege sese
anteponunt?

Quum nemo de se norit, an uirtutem habeat, utrũ 371
odio Dei an gratia dignus sit: an ille, cui sese præfert,
uirtute sit locupletior: an ascitus & destinatus in cõ-
sortium cœlestium, quum sit ipse miserijs sempiternis
assignatus.

Idcirco iudicium omne de homine homini ademit, 372
cæco & ignaro recẽssuum cordis, ad se transtulit scru-
tatores pectoris humani.

Exteriora enim quæ sola oculus hominis intuetur, 373
infirma & incerta sunt interiorum signa.

Non ergo uno cõgressu, quod nonnulli faciunt te- 374
merarij, non centum, non longissimo conuictu de inge-
nio, uitijs, aut uirtutibus cuiusquam sententiam into-
tumferas.

Longissimæ & obscurissimæ sunt in humano cor- 375
de latebræ, quæ humana acies in tantam caliginem
penetrabit?

Et cum CHRISTVS uniuersum genus hominum 376
morte sua sibi asseruerit, tantoq; precio de seruitute
f diaboli

diaboli redemerit, nemo ausit contemnere, nemo lude
re animam: quam ita Dominus amavit, ut nihil cum-
ctatus sit uitam suam pro illa effundere.

377 Pro uniuersis crucifixus est Dominus, & pro
singulis.

378 Nec speres fore CHRISTO rem gratam, si tu
oderis, quem ille amat.

379 Hanc uult sibi referri gratiam, ut quemadmodum
ipse dominus nos seruos nequam & pessime meritos
amavit, ita & nos conseruos nostros.

380 Hic inchoauit mutuam hominum inter se & cum
Deo charitatem, hoc est, humanæ beatitudinis iecit
fundamenta, in cœlo absoluit.

381 Hæc est uita & gratia CHRISTI, sapientia hu-
manum ingenium excedens: æquitate intelligenti-
bus congruens, bonitate cunctos alliciens.

382 Nemo se Christianum esse putet, nemo se Deo esse
charum confidat, si quem odit: quum CHRISTVS no-
bis homines omnes commendarit.

383 Hominem tibi à Deo cōmendatum, si dignus est,
ama, quia dignus est, quem ames: sin indignus, ama,
quia Deus dignus cui parcas.

384 Non ieiunia, nō erogatæ opes omnes in pauperū
usum, hominē Deo gratiosum reddunt: sola hoc præ-
stat hominū charitas. hoc nos Apostolus eius docuit.

385 Nullū uidebis hominem, quem non existimes de-
bere tibi

beret tibi esse fratris germani loco, ut eius rebus prosperis gaudeas, aduersis doleas, iuuesq̃, quantum erit opis tuæ.

Non natio affectum hunc minuat, non ciuitas, nō 386
cognatio, non professio, non conditio, non ingenium.
unus est omnium pater Deus: quem tu edoctus à CHRI
STO quotidie patrem compellas, qui te filium agno
scet, si tu eius filios fratres agnoueris?

Ne sit tibi turpe fratrem illum habere, quē Deus 388
non dedignatur filium.

Pacem & concordiam, & amorem inuexit Deus. 389

Partes & factiones, & priuatas utilitates cū alie
nis damnis, sicut etiam dissidia, rixas, contentiones,
bella, diabolus, peritissimus horum artifex. 390

Deus quia uult nos saluos, spargit beneuolentiā: 400
diabolus quia perditos, inimicitias.

Concordia etiam pusilla coalescunt: discordia ma
xima dissipantur. 401

Qui pacem, qui concordiam student inter homi
nes uel conciliare, uel conseruare sartam tectam, ij fi
lij Dei uocabuntur, teste CHRISTO. hi uerè sunt pa
cifici, de quibus ipse loquitur. qui uerò discordias
ferere, charitatem hominum inter se rescindere, ij sū
lij diaboli. 402

Summū inimicitarum, quo beluarum feritatem 403
omniū homo superat, bellum: scito rem esse non homi

f 2 num.

num, sed quod uerbum ipsum loquitur, beluarum.

304 Quam detestatur natura: quæ hominem inermem genuit, ad mansuetudinem & communionem uitæ: auersatur Deus, qui penitus uult & imperat mutuat inter homines omnes charitatem.

395 Nec quisquam homo homini uel bellum facere, uel nocere potest sine scelere.

396 Si quem arbitreris iniquo aut infenso esse in te animo, nullum laborem aut operam refugias, dum illum quacunq; ratione lenias & places tibi.

397 Neq; in ea re uel precibus, uel obsequio, uel fortunis parcas, modò tibi gratiam omnium pares, celerem uiam ad gratiam Dei.

398 Neminem irriseris, cogitans quod uni alicui accidit, posse cuius accidere. age potius Deo gratias, quòd te extra eam sortem posuerit: & ora, tum tibi ne quid tale accadat, tum illi sic afflicto saltem remedium aliquod, uel æquum animum: et ipse subueni, si potes.

399 Crudelis animi est, alienis malis gaudere, & non miserari communem naturam.

400 Esto hominibus misericors, & consequere à Deo misericordiam.

401 Fortuna & casus humani, sunt omnibus communes, unicuiq; minantur, unicuiq; impendent.

402 Hoc amore hominibus debito, nihil existimato pos se te facere aptius, & congruentius, quàm si maximū bonum,

bonum, hoc est, uirtutē eis procuraueris: si studueris, ut omnes, si potes, utiq; quā plurimos reddas bonos.

Nihil magis amori dissonū, nihil damnosius aut deterius feceris, quā si quos malos reddideris uel suasi bus, uel exemplo, uel ullo alio incitamento. 403

Primum omnium & felicissimum est, si ames etiā odiosus: sed iucundissimum quoq; est, & maximè tutum amari. 404

Nullae certiores opes, quā certae amicitiae. 405

Nullum potentius satellitiū, quā amici fideles. 406

Solem è mundo tollit, qui è uita amicitiam. 407

Sed uera & solida, & duratura amicitia, tātumodo est inter bonos, inter quos facile amor coalescit. 408

Mali nec inter se amici sunt, nec cum bonis. 409

Vt ameris, certissima est & breuissima per amorē uia: nihil enim sic amorem elicit, ut amor. 410

Cōciliatur quoq; uirtute, quae natura sua amabilis est, ut uel ignotissimos ad se amandā inuitet et trahat. 411

Tum etiā uirtutis signis, mansuetudine, modestia, pudore, humanitate, comitate, affabilitate: si nihil uel dixeris, uel feceris, quod arrogantiam, aut insolentiā, aut petulantiam, aut obscœnitatē respiciat: omnia sint dulcia, mitia, lenia, & pura. 412

Amicitiae uenenum, si ames tanquam osurus: & amicum sic habeas, ut putes posse inimicum fieri. 413

Salutare illud, odi tanquam amaturus. 414

f 3 In amicitia

415 In amicitia nulla sit inimicitiae cogitatio, quem habes amicū, ne credas futurum unquam inimicū: alioqui infirma & fragilis erit amicitia.

416 In qua decet inesse fidem, constantiam, simplicitatem, ut de amico nec ipse suspiceris, nec suspicantibus aut deferentibus aurem accommodes.

417 Vita non est uita suspicacibus aut timidis, sed assiduamors.

418 Ne in alienas uitas inquiras, neue curiosus scruteris quid quisq; agat. multæ hinc suboriuntur similitates.

419 Et qui hæc faciunt, suorum solent esse incuriosi, alienorū solliciti. Stultum est, alios tam probe nosse, seipsum ignorare.

420 Nec amare tantū homines debes, sed etiam quos æquum est reuereri, ac inter eos honestè uersari, & cum decore, in quo est officium uitæ communis.

421 Ne putes nihil interesse: ubi, cum quibus, apud quos agas.

DE CONVICTU HOMINVM.

422 **S**it tibi inter homines modestia, & moderatio in uniuerso corpore: & præcipue in oculis, ac ore toto. à quo absit species omnis fastidij & contemptus. absit gesticulatio & lasciuiæ: serenitas illud & quietudo exornent argumentum animi ad cummodum affecti.

Solum

Solum humanæ faciei tegumentū decorum in pri- 423
mis & fauorabile, modestia & uerecundia, qua nu-
dis nihil dici potest foedius aut detestabilius.

Desperāda illius salus, quæ desijt pudere malefacere. 424

Nec uultus sit in atrocitatē, aut seueritatē nimiam 425
cōpositus. unde colligitur seuius & impotēs animus.

Risus ne sit frequens, aut immoderatus, aut cum 426
clamore & concussione corporis, ne in tachinnum
aut irrisum exeat.

Nullam esse rem talē existima, quæ te tantopere 427
queat exhilarare, ut ingentem attollere risum cogat.

Sed risus potest esse causa aliqua, irrisus nulla. 428

Irridere bona nefas, mala crudelitas, merita stulti- 429
tia, probos impiū, improbos seuiū, notos immanitas,
ignotos dementia, deniq; hominem inhumanum.

Oculi sint quieti, manus ne ludibundæ, ne gesticu- 430
latrices.

Nec assuesce quenquam cedere. ex talitro ueni- 431
tur ad pugnum, hinc ad silem & ferrum.

Solos bonos uero ac germano honore prosequere, 432
qui ex uenératione animi nascitur.

Magistratibus exteriorem honorē exhibe, illisq; 433
audiens esto, etiam si grauiā & molesta imperent.
hoc enim uult Deus, propter publicam quietem.

Diuitibus cede, ne irritati & tibi, & alijs bonis 434
noceant.

f 4 Seni

435 *Seni assurge, reueritus ætatem et rerum usum, prudentiamq; quæ in illa esse solet. Honorationi, aliena non modo paria facito, uerum etiam, iuxta præceptum Apostoli, præuerte. Salutantem non resalutare, nec feliciter precanti feliciter reprecari, si id factum cognoscas. aut extremæ barbariei est, aut incuriæ secordissimæ. Quàm exiguæ res sunt & nullius impendij, salutatio, affabilitas, comitas, honor: at quàm magnas amicitias conglutinât exhibitæ, dissoluunt prætermisæ? Quanta est bonarum rerum ignorantia, nolle multorum beneuolentiam tâtulo redimere? Generosissimus ut quisq; est, & optime educatus, ita se maxime mitè omnibus & comem præbet: ut fastidium & ferocia ex uilitate sunt, aut hebetudine, aut imperitia, unde in bonas artes eruditio Humanitas nuncupata est. Ipse si non salutare, aut resalutare, negligentia magis adscribito, uel inconsiderantiæ, quàm contemptui. parib; aut honorifice appellatus, seu morib; seu naturæ attribue, non malitiæ uel odio. Hisce interpretationib; ac similibus, sanctam tibi ac iucundissimam parabis uitam. quippe omnes diliges, nec à quoquam te offensus arbitrare. Vetus dictum, Vt uerax, ne suspicax: hoc uerbis nouum, sententia prisum, Vt quietus, ne suspicax.*

436 *Neminem contemnere uidearis, non uultu, non uerbo, non facto aliquo.*

Si in se

Si inferior es, quis superiorum ferat se contemni 437
ab te? sin maior, irritas, et auertis minorem contēptu.

Intolerabilis est contemptus, propterea quòd ne- 438
mouidetur sibi tam uilis, ut contemptum mereatur.

Multi laborant ut à contemptu se uindicerent, sed 439
plures ut de contemptu.

Nec quisquam tantus est, quem non aliquando for 440
tuna indigere minimis cogat.

Præter hæc omnia, nullus est cōtēptibilis, quē Deus 441
filium dignatur, nisi in hoc Dei iudiciū contemnas.

Et sæpe quem homines contemptu dignum putāt, 442
si perscrutarentur, ueneratione & adoratione dignis-
simum comperirent.

DE VERBIS.

L Inguā dedit Deus hominibus, ut sit instrumē- 443
tum societat̃is & communionis, ad quam na-
tura hominem homini conciliat.

Hæc magnorum & bonorum, et malorum est cau 444
sa, prout utaris. scite Iacobus Apostolus assimilauit eā
clauo nauis. freni sunt illi iniiciendi: & cohibenda, ne
uel alijs noceat, uel sibi ipsi.

Nullum est peccati, ut facillius instrumentum, ita 445
nec crebrius.

Nemini conuiuium feceris, neminem execreris, ne 446
mini noceto: non modò in re, sed nec fama atq; exi-
stimatione.

f s in

- 447 In neminē petulantius aut procacius debaccheris,
uel effusius ac immoderatus inuehere, etiam laces-
sus et læsus: magis enim te & apud Deū, & apud ho-
mines cordatos lædes, quàm illū ipsum cui maledicis.
- 448 Conuitiū conuitio regerere, est lutū luto purgare.
- 449 Mimitari, muliercularum est, nec probarum.
- 450 Nec sis tam tener, ut uerbulis transuerbereris.
- 451 Nec faciundia exerceas caninam, nec disertilau-
dem affectes in alienam contumeliam, in quem infan-
tem & mutum esse satius est.
- 452 Alios reprehendere ne sis sollicitus. hoc cura, ne in
te sit, quod alij possint meritò taxare.
- 453 Verum reprehēdens ne utare acerbitate, aut atro-
citate ulla uerborum, fac ut obiurgationis amarori
aliquid admisceatur dulce, quod plagam leniat si quā
facis.
- 454 Modò ne fructus pereat reprehensionis, dum rem
studes nimium mitigare, neu in assentationem pro-
labaris.
- 455 Assētatio deforme uitium turpe illi, qui dicit: per-
niciosum ei, qui audit.
- 456 Nec putes rem ullam esse tantā, ut à recto & uero
propter eam sustineas deflectere. non hoc abs te opes
non ullæ necessitudines, non preces, non minæ, non
mortis metus & certum periculum extorqueant.
- 457 Sic tibi & autoritatē parabis, et fidem, ut oracula
putentur.

putentur esse, quæcumq; dicas. aliter despicieris, & indignissimus iudicaberis, qui uel audire.

Sermone utitor modesto, ciuili, comi: non aspero, 458
non rusticano, uel imperito, sed nec accurato aut affectato nimis. ne quum loquendū sit, ut intelligamur, sermoni tuo interprete sit opus.

Nec contumeliosum usurpes sermonem, aut reprehensorium, aut rigidum. sed neq; blandum, aut fractum, aut adulatorium.

Est quiddam mediocre, quod nec suam dignitatē 460
abijcit, nec alienam tollit.

Lasciuia & spurcicies à sermone extirpanda, ut à 461
cibis uenenum.

Ne celeritatem in loquendo nimiam suscipias, nec 462
ut cogitationem præuertant uerba: nec respondeas, antequā quæ de re agatur plenè intellexeris: & quid ille cui respondes, dixerit, senseritq;.

Rarissimū debet esse illud Ciceronis, Quicquid in 463
buccam: & meritò soli Attico dictum, ac nescio an usquam admittendum, quum inter amicos cauendum sit, ne quid dicamus, quod amicitia dirimat aut ledat.

Quàm turpe illud & periculosum, Lingua quo 464
uadis?

CHRISTVS Dominus noster, sciens ex loquacitate plurima oriri mala, et illa in primis quæ pugnāt cum capite legis suæ, rixas, discordias, simultates.

Ad cir-

- 466 Ad circumspeditionem loquendi interminatus est:
De omni uerbo ocioso, quod homines fuerint loquuti,
reddituros eos rationem in disquisitione illa mundi.
- 467 Idcirco Psalmista inquit: Pone custodiam ori meo,
& ostium circumstantiæ labijs meis.
- 468 Ne sis in sermone immodicus, ac ne multus quidē:
neue audiri uelis solus. est enim in loquendo uicissitu-
do: etiam si cum imperitissimis agas, aut uilissimis. sed
nec adeo rarus aut tardus, ut ipse te auscultare existi-
meris, idq; facere, quod singula tua uerba singula tibi
rosæ uideantur.
- 469 Inter prudentes præstat audire, quàm loqui. sed est
locus, ubi tacere tam est uitium, quàm loqui quando
non oporet. Nulla uoluptas est tanta, quæ comparari
queat colloquio prudentis hominis ac disertī.
- 470 Ne sis nimius percontator, est enim molestum &
odiosum. Noris & illud Horatij: Percontatorem fugi-
to, nam garrulus idem est.
- 471 In differendo ne sis contentiosus, aut pertinax. si
uerum audias, hoc protinus silentio reuerere, illiq;
tanquam diuinæ rei assurgito.
- 472 Sin nō audias, nihilominus concede hoc uel amico,
uel modestiæ tuæ: præsertim ubi nullum neq; probi
mores detrimentum accipiunt, neq; pietas.
- 473 Superuacanea est contentio, si non adsit proficien-
dis spes.

Arrogan.

Arrogantiam, aut iactantiam, aut superbam & fastidiosam auctoritatem non ferunt homines, ne in maximis quidem uiris, & omnem laudem meritis. 474

Ne uerbis quod scis ostentes, sed rebus te ostende scire. 475

Nec quicquid est iucundum tibi dicenti, idem credideris esse alijs audientibus. 476

Caue ne quid facias, quod securus non sis, nisi celatur: sed si fecisse contingat, nemini detexeris: quod taceri uis, prior ipse taccas. sin detecturus es, uide etiam atq; etiam, cui. Arcanum quid aut celandum maxime amico quā committis, caue ne iocum admiscas, ne ille iocum ut referat, occultum retegat. 477

Tibi uero arcanum creditum, accuratius & fidelius custodi, quā depositam pecuniam. 478

Nihil erit in humana uita tutum, si tollatur secretorum fides. 479

Si quid promiseris, præsta, etiā si res sit ardua in primis, & difficilis, saltem ut obligatam alteri tuam fidem soluas. 480

Siquid tibi sit promissū, ne exigas: acrior semper in te iudex, quā in alios. 481

Existimare decet te, homines habere sensum, rationem, mentem, iudicium: ne speres te illis posse persuadere, malefacta esse benefacta, aut contrā. nec falli posse reb. simulatis, tectis, fucatis, adumbratis: quæ tandem

tandem produnt se, & fiunt tanto foediores ac iniustiores, quanto prius occultiores fuerant.

483 Infestis enim animis accipimus ea, à quibus sumus decepti.

484 Ideo cōsultius est omnia esse aperta, nuda, simplicia.

485 Nam etsi aliquando ueritas initio odiosa sit, deinceps tamen nihil est amabilius aut gratius.

486 Laborat aliquando ueritas, nunquā opprimitur.

487 Nec mendacij utilitas solida est, ac diuturna: nec ueritatis damnum diu nocet.

488 A mendacio tanquam corruptela quadam abhorreto: nihil est enim humanæ conditioni abiectius, ut quod illam procul à Deo separat, diabolo similem ac mancipium facit.

489 Deinde seu tarde, seu celeriter mendacium apprehenditur, uertiturq; mentienti in turpem ignominiam.

490 Quid despectius aut uilius mendace.

491 Si mendacem te norint, nemo credet tibi, etiam si affirmes uerissima.

492 Contrà, si ueracem, maiorem habebit fidem nutus tuus, quàm aliorum sanctissimum iusiurandum.

493 Si non uis loqui repugnantia, si uis inesse uerbis tuis cōstantiam, nihil opus est memoria, aut arte alia, quàm ut dicas semper quod credis uerum esse.

494 Verū uero consentiens: falsum nec uero, nec falso.

495 Sed si uis in opinione tua uerum inesse; ne facile credat.

credas nisi comperta, uel magnam ueri faciem præseferentia.

Nec sis suspicax. unde illud sapienter dictum: Si uis esse uerax, suspicax non eris. 496

Miserum illum qui id egit, unde extricare se non potest, nisi per mendacium. 497

Iurare ne consuescas. Sapiens enim ait: Vir multum iurans replebitur iniquitate, & non recedet à domo eius plaga. 498

Et Dominus in Euangelio suo uetat nos penitus iurare. tantum affirmare, ita est: aut negare, non est. 499

Magna est Dei reuerentia, non illum passim, aut facile testem adducere, non hoc debet, nisi ab inuito & coacto fieri. 500

Qui facile in serijs iurat, in iocis iurabit: qui in iocis, & in mendacio. 501

Si qui tibi credituri sunt, æquè in iurato credent, ut iurato: non credituri, magis etiam si iureiurando auertentur. 502

QVOMODO HOMINIBVS utendum.

INter homines est aliquod faciendū discriminē. Sūt enim ex eis alij domestici, alij noti tantū, alij ignoti. 503

Domesticos uoco, consanguineos, affines, & quibus cum in eadem domo & familia degis. 504

Omnes sunt diligendi, etiā in ignotos talē te ostendes, ut 505

des, ut sentiant te in uniuersum toti generi humani
amicum esse, omnibusq; bene cupere.

506 Non tamen te eundem præstabis omnib. ut lineam
albam in albo saxo. alios adhibebis consilijs, alijs pa-
rebis et obsequere, alios reuerberis ac coles, alijs gra-
tiam referes, si quod ab eis tuleris beneficium: & ipsa
potissimum, quorum opera usus es utili tibi, aut dili-
genti, aut fideli.

507 In quo animus pro opere computandus est, non in
multo peiore loco uideatur esse qui conatus est, qui no-
luit prodesse, quàm qui profuit.

508 Operam si accepisti, ne sis minus de reddendo &
compensando sollicitus, quàm si pecunias mutuas.

509 Nec putes minus esse operam dedisse, duntaxat
honestam, & à sincero profectam animo, quàm pecu-
niam: quin hoc maius, quo cuiq; corpus quàm exter-
na charius debet esse. Ne expectes, dum necessitates
ad te suas familiaris deferat: tu illas odorare, & eis
ultro subuenias. Honestis precibus occurre, & ante-
quam oreris exorare.

510 Parentes non amabis solum, sed secundum Deum,
unice uenerabere. illorū iussis tanquam diuinis impe-
rijs obtemperabis.

511 Persuasus id quod res habet, illos uicem tibi refer-
re in terris Dei: nec te uel chariorem cuiquam esse, uel
maiori curæ.

His

His proximi sunt præceptores, pædonomi, tuto- 512
res, deniq; quibus cōmendata est morū tuorum cura,
quīs nihil est in homine preciosius, aut præstabilius.

Istos uelut alteros parentes ama & reuerere, his 513
modestè, imò cum alacritate quadam pare, reputans
quæcunque præcipiunt, non ad sua illos referre com-
moda, sed ad tua.

Quod cum ita sit, peßimam tu illis gratiam redde 514
res, si ubi ipsi commodis tuis intentissimi sunt, tu eis
odium aut cōtumaciam pro tali beneficio reponeres.

Crede te illi esse charū, à quo amice reprehēderis. 515

Nec unquam reprehensionem obesse, uel inimici. 516
nam si uera obijcit, ostendit quod emendemus: sin
falsa, quod uitemus. ita semper uel meliores reddit,
uel cautiore.

Quos familiares tibi facturus es, explora prius, 517
quibus sint moribus, & quemadmodum se cum alijs
amicis gesserint, ne te postea necessitudinis poeniteat.

Ne familiaris illi fias, cuius familiaritatem bonos 518
uides auersari. Eos etiam uita, qui non te amabunt,
sed tua: quales sunt parasiti, & quorum consuetudi-
ne ac tanquam affricū uel peior fies, uel labem aut pe-
riculum contrahes. Illos quoq; , qui amicis felciori-
bus inuident: tum qui iocorum studiosi, nihil pensi ha-
bent, in uitam & maxime arcana amicorum ludere,
ac dicta dicere, aut innata loquacitate reticenda cum

g primis

primis effutiunt. sed illos potissimum, qui ob leuam rixulam grauissimas inimicitias cū charissimis suscipiūt, acriusq; in eos ulciscuntur, quos aliquando amarunt, quàm quos semper oderunt, barbarica quadam persuasione, minus ferendum esse iniuriam quæ sit ab amico, quàm quæ ab inimico. in quo se ostendunt, nunquam amasse: alioqui non putarent se tam cito lesos. eiusmodi præstat inimicos aut certè ignotos habere, quàm amicos.

§ 19 Esto in admittendis ad familiaritatē cunctator, in retinendis semel admissis constantior.

§ 20 Familiares elige, non placituros tantū, sed & profuturos: non eos qui omnia loquentur ad gratiā, sed qui ad commodum: nec qui suauiter assentabuntur, sed qui uerè admonebunt.

§ 21 Si consueueris assentatoribus delectari, nunquam uerum audies.

§ 22 Ex bestiis exitiabiles maxime inter feras inuidia, inter mansuetas adulatio.

§ 23 Quàm amanda sapientia & uirtus, tam execranda assentatio: quæ impedit, ne illuc perueniamus, dū suadet iam peruenisse: tam diligenda recta admonitio, quæ illuc prouehit, dum quantum supersit, & quemadmodum conficiendum sit, docet.

§ 24 Si reprehendi fers ægrè, reprehendenda ne faceris.

Miserum

Miserum illum, qui admonitorem, cum eget, non 525
habet.

Malorum hominum consuetudinem nō secus atq; 526
ictos peste deuittā: utrinque enim metuendum con-
tagium.

Nisi talis sis, qui confidas te posse illos meliores 527
reddere.

Sed huic fiduciæ nō est, nimis fidendū, præsertim 528
quoniam natura nostra in malū fertur prona: ad uir-
tutem autem accliuis est, atq; ardua semita.

Explora & ipse qui sis, quo loco, qua cōditione: 529
nec putes rem ullam esse tantam, ob quam tibi plus-
quam cæteris liceat.

Quo tibi plus concedente more licet, hoc minus 530
& retrahente moderatione libeat.

In minores præbe te comem, in maiores reueren- 531
tem, in pares facilem ac tractabilem.

Sic ut uitio sis semper durus, rigidus, inexorabilis. 532

A potentioribus cōtemni te ne inique accipias, po- 533
tiusq; id crede fortunæ uitio fieri, quàm hominis.

Si quid à minore proficiſcatur, quod tibi parum 534
placeat, cogita non id protinus contumeliam esse, sed
libertatem.

Te etiam nimis esse delicatum, cui leues titillatio- 535
nes, grandes uideantur esse plagæ.

Nec oportet existimes te solum esse hominē, reli- 536

g 2 quos

quos pecudes, quibus nec mutire liceat. homo es, uiue
æquo cum reliquis hominibus iure.

537 Imò uerò si sapientior es, si melior, hoc indulge,
hoc concede magis de iure tuo cæteris tanquam impe-
ritioribus, aut imbecillioribus. tibi uerò minus uelis
ignosci, cui tantū robur sapientia & uirtus attulere.

538 Si uirtute non excellis, cur postulas uideri alijs po-
tior? si excellis, cur affectibus moderandis, non plus-
quam uulgus præstas?

539 Iniuriam accipere, quàm facere: decipi, quàm de-
cipere, satius & præstantius. quod nec humana igno-
rauit sapientia, ut Socrates, Plato, Aristoteles, Seneca.

540 Memineris humanæ imbecillitatis esse falli, erra-
re: ne te grauius aliorum delicta offendant, præser-
tim aduersum.

541 Ignoscere, generosi pectoris: irā retinere, atrocis,
saui, degeneris, uilis: quod & natura in mutis ani-
mantibus ostendit.

542 Quumq; Deus nihil uel crebrius faciat, uel liben-
tius, quàm ignoscere, quis est tam demens, qui negare
possit illud esse pulcherrimum atque excellentissimū,
quo tam prope ad naturam illam accedimus summi
& præpotentis Dei?

543 Eris in homines talis, qualem cupis CHRISTVM
ergate.

544 Et est profecto æquum, ut eam tu des hominibus
ueniam,

ueniam, qua in eisdem delictis, aut alijs non paulò leuioribus ipse eges.

Nulla oratio præstâtior, aut efficacior apud Deū 545
illa, quam edocti sumus ab eius filio CHRISTO domi
no: quæ idcirco Dominica nominatur.

At illam non potes uere ac puro animo dicere, nisi 546
toto pectore homini condonaris, quicquid ipse condo
nari tibi à Deo petis.

Hac lege remittitur nobis ingens debitum, si nos 547
exiguū remittamus.

Quicquid unquā homo in hominem peccauit, mi 548
nutissima pars est eius, quod quiuis hominū singulis
momentis in Deum peccat. nimirum tantum, quanto
maior & excelsior est homine Deus.

Si cui es iratus, fac iuxta monitum Apostoli, ne sol 549
occidat super iram tuam.

Cōcessurus cubitū, omnes ex animo rixas, iras, of- 550
fensiones, cupiditates, sollicitudines depone, ut cōpo
sito & trāquillo animo placidissimæ te quieti tradas.

Cui semel ignoueris, cura ut ille sentiat bona fide 551
id esse actum, ut nec ipse iniuriarum memineris, &
experiatu te amicum, si quā in re iuuare, aut com
modare illi potes.

Affectus iniuria, caue ne ultionē tuis manibus de 552
quoquam sumas, nec eam ulli mortalitū mandes. nō est
tibi ius in seruū alienum: imò in conseruū tuum.

g 3 Domino

Domino tuo iniuriam facis, si non illi cognitionem relinquis de conseruo tuo.

§ 53 Atqui Deus est omnium dominus, uniuersi sumus eius serui. sit satis te questum: ac ne queraris quidem, oculus Domini singula intuetur: & iuxta sacrum uerbum, ipse nouit & facientem iniuriam, & patientem.

§ 54 Idcirco sic ipse omnibus edicit: Mihi uindictam, & ego retribuam.

§ 55 Nam quum in animo sit iniuria, non in facto, solus Deus scit, qui fuerit animus, & quod ei debetur supplicium.

§ 56 Plerumq; putamus eam esse iniuriam, quæ nõ est: ut sunt nobis affectus nostri nimis chari, qui non sinunt nos singularite examinare, sed ad iudicandum transuersos ui sua rapiunt.

QVOMODO SE QVISQVE GERET erga seipsum.

§ 57 **C**onuenit te nõ charum modò esse tibi ipsi, sed etiã uenerabilem præbere, ut pudeat te tui ipsius aliquid facturi uel, ineptè, uel imprudenter, uel impudenter, scedè, flagitiosè, sceleratè, nefariè, impiè.

§ 58 Pluris facias iudicium conscientie tuæ, quàm uoces omnes ingentis multitudinis, quæ imperita & stulta est. ignota temerè ut probat, sic & damnat.

§ 59 Cōscientia est, quæ turbata maximos affert animo
cruciatu

cruciatus, tranquilla maximam beatitudinem, cui nulla opes, nulla possunt regna comparari.

Hoc est quod Dominus in Euangelio pollicetur suis multo plura etiam in hac uita recepturos eos, quàm quæ pro se repudiarint. § 60

Fama nec profutura malo, nec laesura bonum. § 61

Mortuus quid plus referes de fama, quàm pictura Apellis laudata? aut equus in Olympia uictor? nec uiuo quidem prodest, si eam ignorat. si nouit, nihil adfert aliud, nisi ut sapiens contemnat, insipiens sibi magis placeat. § 62

Conscientia uerum & solidum, & duraturũ reddit testimonium, plurimũ in illo Dei iudicio ualiturũ, uitæq; huius magna est magistra. Et quemadmodum scitẽ ille dixit, murus aheneus, quo et tuti agimus inter innumera uitæ pericula, & securi: nec ullus est tantus terror, qui eum commoueat. est enim mente defixus Deo, illiq; fidit uni, ac ei se nouit peculiari esse curæ, cui scit parere uniuersa. § 63

Turpe est alijs notum esse, ignotum sibi. § 64

An non tibi sufficit, te & tibi notum esse, et (quod maximum est) Deo? § 65

Qui tamen nominis curam abijciunt, ut audacius & securius peccent, ij dupliciter sunt mali, quòd nec homines reuerentur, nec Deum. § 66

Et in

- § 66 Et in conscientiam iniurij sunt, quam derident ac deludunt, tanquam ob id spreuerint famam, ut se conscientiae suae liberiori uendicarēt : quae hac de causa confusius delinquit, quod iam nullo metu coercetur.
- § 67 Hoc est amare se conari, laborare, magnis precibus à Deo petere ac contendere, ut excellentissima nostri pars ornata atq; exulta sit ueris germanisq; ornamentis, nempe religione.
- § 68 Non is amat se, qui opes, qui honores amat, qui uoluptates, deniq; quaecūq; siue extrinsecus sunt, siue in corpore: quā potissima hominis pars sit mens.
- § 69 Nec amat se, qui ignoratione sui seipsum fallit, uel falli se ab alijs patitur: interdum gaudet, quum ea sibi persuadet inesse bona, quae nulla insunt.
- § 70 Hic non est in homine amor sui, quum ipse sit animus: sed amor corporis incōsultus, cæcus, ferus, perniciosus sibi & alijs.
- § 71 Quem non iniuria caput esse ac originem malorum omnium. Socrates pronunciauit. quippe tollit charitatem mutuam, unde in genere humano mala omnia nascuntur.
- § 72 Nimum qui se hoc modo amat, is nec alium amat, nec ab alio amatur.
- § 73 Superbus mitibus discors, superbis multò etiam magis.
- § 74 Seruator noster breui declarat documento, quid sit amare

fit amare se, quid odisse: Qui odit, inquit, animam suam, nihil illi in rebus istis foruitis aut perituris indulgendo, is uere amat eam, & saluam cupit: qui uero amat indulgendo, is odit, is uult perditam.

Laborem pro æterno & cœlesti præmio, quis nisi amens refugiat? quum nec caduca hæc & fragilia citra laborem acquirantur. 575

Hæc est lex eorum, quibus pater est Adam, ut laborent: hæc eorum execratio, quibus mater Eua, ut affligantur. 576

Quanto præstat anniti, ut maxima merces opera nostra quærat: quàm exigua, uilis, & euanida, atque hinc sempiternus cruciatus & mœror? 577

Quid quod facilius & tutius, & securius, ac proinde incundius leuiusq; est, bene agere: quum peccatû timoris & sollicitudinis sit plenum. 578

Peccatum hominis mors, ut iugulare seipsum uideatur, quisquis peccat: abducit enim se à Deo uita nostra, & à quiete cōscientiæ suæ. qua nihil est beatius. 579

Peccati sordes ablues lachrymis, poenitentia, & inuocatione diuinæ clementiæ, multum huic cōfusus. 580

Occasio omnis peccandi, & causa, intentissima cura uitanda est. Sapiens ait: Qui amat periculum, peribit in eo. 581

Et imminet semper occasione suæ diabolus, per quem nunquam nobis licet securis agere. 582

g s Semper

584 Semper est cum eo belligerandum, ut uere Iob dixerit: Militia est uita hominis super terram.

585 Et quū sit hostis tam potens, robustus, uaser, tam callidus, ueteranus, exercitatus, tot uires habeat, tot stratagemata, nulla ratione, aut arte, aut ui nostra propria possemus pares illi, nedum superiores è conflictu excedere, idcirco diffisi nostris copijs, ad Deū accurrendum est, ad opem implorandam.

586 Hac causa Dominus ac magister noster suis illud subinde præcipit, orent, & religiosis affectibus à patre omnium petant, ne in tentationem ducantur, hoc est, in prælium, quo manus cum diabolo conferant.

587 Et in oratione, quam ipse nos docuit, illa est coronis, Et ne nos inducas in tentationem, sed libera nos à prauo illo insidiatore.

588 Sic ergo agamus semper, tanquam in acie armati; uigilantes, accincti, intenti, occasionibus nostris non indormientes. & quū tanta sit uitæ fugacitas, in tanta incertitate, ut ne crastinū quidem possit sibi quisquam polliceri, stultum est & periculosissimū, si spes nostras in longum tendamus, differamusq; nos adornare futuro itineri, quò singulis momentis uocamur, inscijs quando (uelimus nolimus) in illud pertrahemur. quam ob rem paremus nobis thesaurum ad futurā uitam, cui aliquid quotidie accrescat, quo instructi & confisi, nunquam per segnitiam aut secordiam
inopinari.

inopinantes opprimamur: aut discedamus mœsti, sed parati abire, & uitæ huius pleni, agentes præ nobis magnam et optimam spem uitæ, innocentcr, sancteq; transactæ per fidem filij Dei, & pietatem, quam nos edocuit, quo munere nullum potuit homini à Deo maius aut pulchrius dari: quo Deū noscimus, & quantum effici à mortali potest, æmulamur, sequimur, consequimur.

Sine hoc quid est homo aliud, quàm immortale 589
pecus?

Vt unus dies humanæ uitæ præferendus est lon- 590
gissimæ ætati corui aut cerui, ita dies unus ex reli-
gione actus, hoc est, diuinæ uitæ, toti æternitati sine
religione anteponendus.

Hæc est uita æterna, inquit CHRISTVS Domi- 591
nus, ut agnoscamus patrē, & quem ille misit IESVM
CHRISTVM.

Hic est cursus absolutæ sapientiæ, cuius primus 592
gradus est nosse se, postremus nosse Deum.

Regi seculorum immortalī & inuisibili,
soli Deo honor & gloria.

Brugis, 1 5 2 4.

IOAN.

IOANNES LVDOVI
CVS VIVES D. MARIAE
CAMBRIÆ PRINCIPI, HEN-
rici VIII. Angliæ Regis
filix S.

SOLITVM est principibus adhiberi satellitiũ, quod pro custodia corporis ac uitæ illorũ perpetuo excubet, recepto magis more quàm sapienti aut probo: quum principes eo ipso metum suum testentur, qui serè ex cõscientia nascitur, nec ulla certior custodia sit, aut fidelior, quàm innocentia, et populorum amor, qui non armis aut terrore extorquetur: amore, fide, diligentia, cura cõmunium commodorum elicitur. Nec immeritò laudata est Agasicles Lacedæmonum Regis sapientissima uox, posse quemuis sine satellitio regnare. qui sic subditis imperaret, ut filiis pater. Sed si consuetudo tot

do tot annorum usu comprobata tolli tam subito non potest, ne custodibus corporis istius careas, parentes tui curabunt. Ego uerò à matre tua, inclyta & sanctissima foemina rogatus, Satellitium circumdabo animo tuo: quod te securiorē ac tutiorē præstabit, quàm hastati aut sagittarij quicumq;. Nam hæc corporea custodia, corrupta nonnunquam uel precio, uel metu, uel delicijs, imperatorem suum aut deseruit, ut Nero-nem: aut prodidit, ut Galbam: aut etiā occidit, ut Per-tinacem. Hi abs te semel bona fide asciti, pectora sua pro salute tua aduersus impetus assultusq; & insidias omnes obijcient. Est enim maius animo periculum à uiribus & astu uitiorum, quàm corpori ab externis aut intimis simultatibus: quāto cuiq; charior esse debet animus quàm corpus, & uitiorum calidiores insi-dia atq; occultiores, & eorum tyrannis grauior, & interitus animi acerbior ac terribilior. Accipies igitur Satellites ducentos, aut paulò plures, quos sic tibi facies familiares, ut nec noctu, nec interdiu, nec domi, nec in publico sinas à tutela tui uel latum unguem discedere. ne his, aut certe similibus destituta, prædæ sis diabolo: qui, ut Petrus ait, tanquam leo rugiens circumit, quærens quem deuoret. Symbola appellauis, Symbola. quasi notas quasdam, cuiusmodi uetus mos erat Principibus se insignire, quod & fit hodie. sed latius res patuit, ad uulgum etiam progressa: unde tanquam ex stultitiæ

stultitiæ fonte manarunt illa stolidæ cuiusdam arrogantia, quæ hoc tempore Principes usurpant, indigna non modò Christianis, sed etiam gentilibus: quibus illi omnibus minantur, omnes terrent, et sibi ipsi plus tribuunt, quàm homini est cōcessum: maioremq; in potentia sua fiduciam collocant, quàm in Deo. Intelligi potest de quibus loquar, nec mihi explicatius quicquam dicere necesse est. Eiusdem ferociæ sunt in-

Insignia. signia leonum, urforum, pardorum, luporum, serpentum, draconum, molossorum, aquilarum, uulturum, gladicrum, ignium, & huiusmodi: tanquam pulchrum & magnificum, & uerè Principe dignum sit, talis esse ingenij, qualis sunt illa, atrocis, rapacis, seu, cruentiq;: quanto præstaret, aliquid pro insignibus ostendere, quod humanitate, comitate, lenitate, dulcedine alliceret atq; inuitaret? aut grauitatis & præstantiæ magnitudine ac maiestate detineret? Porro symbolorum hæc est lex, ut sententiam absoluant uerbis ad summum quinque: & quo breuiora sunt, hoc uenustatis plus habeant. quale est illud Augusti Matura. Obscuritatis aliquid & allegoriæ symbolū condit, ut Paulum à naturali sensu deflectatur: modò ne tanta sit, quanta Pythagoras est usus, ut ab intelligentia dictorum suorum arceret imperitos: qui symbola sua longissimè uerbis abduxit illinc, quò sensus spectabat: adeò ut Tyrrhenos induxerit illis citra omnem

**Symbolo
rum lex,**

omnem allegoriam parere, quum eam non assequerentur. Idcirco & expositiunculas addidi, breues quidem pro rei argumento, sed in hoc tantum, ne te in multis ambiguitas uel remoraretur, uel falleret. Mihi pro hoc satellitio nolo stipendium aliud numerari, quam ut lex CHRISTI, unde sunt nobis hæc desumpta, utique uoluimus, in tota uita atque actionibus tuis regnet: magno exemplo priuatarum, si talis sis Princeps ipsa. quod facile consequeris, matris tuæ imitatione. Homini enim Christiano, quod potest amplius præmium aut præstabilius in hac uita contingere, aut ad futuram fructuosius, quam uidere rectas suas admonitiones, non irritas cecidisse? & opera sua auctam aliquorum pietatem? Impartiat tibi Dominus

IESVS spiritum suum, ut & felicissima quam diutissime uiuas, & fortunis omnibus probitatem anteponas. Brugis
ad Calendas Quintiles.

M. D. XXIIII.

SCOPVS

C O P V S V I - T A E C H R I S T V S

Sit hoc primū symbo-
lum tanquam felix auspi-
cium cæterorū. quo mo-
nemur, omnia referenda
in C H R I S T V M, & in
eum dirigenda, ut iaculan-

tium sagittas in scopulum.

2 P A X C H R I S T I.

Hæc est, quæ in totum hominem placidissimam cõ-
cordiam & quietem inuehit, ne quid in ipso tumultue-
tur: nec cū alio intus aut foris pugnet, uel dissentiat.

3 M U R U S æ n e u s s a n a c o n s c i e n t i a.

Impenetrabilis est enim, & qui maxime hominē
tutatur, ex Horatio: Hic murus æheneus esto, Nil con-
scire sibi, nulla pallescere culpa.

4 F e l i c i t a s u n i c a, i n t u s n i l s t r e p e r e.

Fons humanæ felicitatis & miseriæ in animo est,
qui si tranquillus sit, suauissime agimus: sin commo-
ueatur, insuauissime, ut si fons turbetur, coenosa est
aqua: si quiescat, liquida, & gustui grata.

5 B o n i s o m n i a i n b o n u m.

Homo probus et sapiens, quæcunq; siue bona cõ-
tingant, siue mala, ad suam utilitatem uertit, dexteri-
tate sapien-

tate sapientiæ. Deus etiam omnia quæ dat charis sibi,
conuertit in salutis instrumentũ, sicut Paulus inquit,
Diligentibus Deum omnia redeunt in bona.

Suspicionibus securis. 6

Non indulgendum suspicionibus: nõ leuiter aucr-
tendæ, sed securibus sunt rescindendæ.

Virtus instar omnium. 7

Nulla enim re ad bene uiuendum indiget, qui eam
habet, quod Stoici senserunt: & id sentire Christia-
nos magis decet.

Virtus citra fortunam ualida. 8

Et hoc ex Stoicis, & Christianis.

Tibicen fortunæ uirtus. 9

Infirma sunt sine uirtute, quæcumq; uel exterius
contingunt, uel corpori: ideo sustentaculum fortunæ
est uirtus. hoc est enim in ædificijs tibicen,

Sanus intus & exterius. 10

Iuuenalis, ex Socrate: Orandum est, ut sit mens sa-
na in corpore sano.

Antidotum uitæ, patientia. 11

Horatius, Cuius dolori remediũ est patientia. hoc
est uerum antidotum contra tot uenena uitæ huius,
quibus undique intrinsecus, & extrinsecus inuadi-
mur, ac urgemur.

Sal uitæ, amicitia. 12

h Insulsa

Insulsa est enim uita sine amicitia, et maxima queque oblectamēta insuauia, ut Cice. in Lælio declarat.

13 Oculus uitæ, sapientia.

Sapientia est rerum humanarum & diuinarum notitia, qua sublata cæca esset uita nostra, & indensissimis tenebris destituta.

14 In uirtute oculi & manus.

Inspicienda enim uirtus, & agenda.

15 Multi nimium, nemo fatis.

Habent, intellige, ex Seneca: Fortuna multis nimium dedit, nemini satis. Nam multi quā plus quam sufficit, aut oportet possideant, nondum tamen uidentur sibi habere satis: quòd ad cupiditatem uiuunt, quæ insatiabilis est.

16 Satis hoc contento.

Nihil tam exiguum, quod non sufficiat ei, qui amplius non requirit.

17 Satis relicturo.

Quid iuuat tam multa congerere, aut tam anxie custodire: quum uelimus nolimus, relinquenda sint?

18 Intus quàm exterius formosior.

Vera pulchritudo est in animo. idcirco Stoici solū sapientem uocabant pulchrum. Cicero 3. de Fin. & Socrates apud Platonem in Alcibiade de uotis, optabat, ut intus pulcher efficeretur.

Intus

Intus quàm exterius ornatior.

19

Ornamenta interiora sunt uirtutes, eruditio, acumen: quæ excellentiora sunt uestimentis, aut forma corporis.

Harmonia interna.

20

Ut nihil ab alio dissonet, sed sit cōcentus in animo dulcissimus: hanc uerā esse musicā dicebat Socrates.

Velle instar omnium.

21

Apud Deum sufficit uelle. & gentiliū sunt illa celebrata: Si desunt uires, tamen est laudanda uoluntas: & Voluntas pro facultate.

Natura quis pauper?

22

Nulli potest deesse, quo se sustentet: sic enim prouidit natura, ut facile suppetat animantibus alimonia, modò ne quis putet se non posse uiuere sine panē siligineo, & pisciculis ex mari Aegeō aduectis, aut aui culis multò parandis. panis & aqua uitæ sufficit, interim solum olus.

Opinione quis diues?

23

Nemo est humanis opinionibus diues, quæ in immensum nostros usus auxerunt, ut nemo tam habeat multa, cui non aliquid deesse uideatur. quo fit, ut diues non sit, quum aliquid requirit amplius. Ita si errorem communem recipimus, nec sua opinione quisquam erit diues, nec aliena.

b a

Nec malum

24 Nec malum, nec frontem.

Nec mali quid feceris, reueritus Deum: nec quod malum esse existimetur, reueritus homines: tum ne alios offendas, aut exemplo sis ad malum.

25 Sapiens solus longæuus.

Vita enim stultorum non est uita. ea demū est uita, quæ per sapientiam agitur. ita præferendus est dies unus sapientis, longissimæ æternitati stultorum. ex Cicerone 5. Tuscul. questionum.

26 Nocere promptum, ut pessimum.

27 Prodesse abstrusum, ut optimum.

Nihil est tam imbecillum, aut tenuè, quod nō possit aliquā nocere, sed prodesse difficillimum. non est hoc cuiusvis. et nocere pessimum, nempe diabolicum: prodesse uerò, utpote diuinum, præstantissimum. idcirco nemo explicare debet uires suas nocendo, quum aranei morsus possit hominem necare, sed iuuando, quod rarum est, & pulcherrimum, diuinæq; naturæ cognatum.

28 Pauper egens, non carens.

Non est pauper, qui caret, sed qui eget, qui desiderat. Socrates forum ingressus, Quàm multis ego, inquit, non egeo?

29 Alienis lachrymis cautior,

30 Alieno risu lætior,

Non est

Non est gaudendum alienis malis, sed danda opera, ut illis fiamus cautiore, ne in illorum causam incidamus: nec inuidendum alienæ lætitiæ, sed gaudendum, tanquam si tibi contigisset.

Cor canum in iuuenili corpore. 31

Vt sit prudentia senilis in iuuenta. cor enim sedes est ingenij & mentis, unde cordati homines.

Pedica nimia fiducia. 32

Decipitur facile, quisquis nimium fedit alijs: sed potissimum qui sibi ipse. ne uirtuti quidem suæ, unde facile nascitur arrogantia, & uanitas, quæ sepius uirtutibus succrescit.

Columbi oculus in serpentino corde. 33

Hoc ex Euangelio: Estote prudentes ut serpentes, & simplices ut columbæ. Decet enim nos corde sapere, sed oculo in iudicando uti minimè maligno, aut uastro.

Oculus in scepro. 34

Nulla uirtus magis decet principem, quàm prudentia. quid enim aliud est potētia in stulto, quàm gladius in manu furentis? Istud sumptum ex Hieroglyphicis Aegyptiorum.

In uirtute delphinus. 35

Narrant nullum animalium celerius esse delphino. Admonemur non debere nos differre bene agere, sed

6 3 ut in

uti in eo aggrediendo magna celeritate.

36 In ultione Callipedes.

Suetonius in Tyberio refert, hunc seu hominem, seu animans aliud, quū diem totum se cōmouerit, non promouere tamen cubitum unum, ut tarditas illa in prouerbiū uenerit. Significat symbolum, lentissimos debere nos esse in ulciscendo.

37 Temporis minister.

Allusio ad uetus oraculū, Tēpori pare. de quo Plato, et Cice. & Seneca. Accōmodare se debet unusquisque tēpori, nec speret coacturū se tēpora, ut suis rebus seruiant. ipse potius præsenti rerum statu subseruiat.

38 Tempori parcus dispensator.

Et istud uetus, Tempori parce. Nihil charius debet nobis esse. quippe nihil est aliud tēpus, quam uita, quam unusquisque tantum se amare profitetur, quā nullius rei magis sit prodigius, quā temporis. Seneca de breuitate uitæ, eodem spectat.

39 Magno uendendum tempus.

40 Gloria Crocodilus.

Animal est in Nilo amne Aegypti, cuius hanc ferunt naturam, ut persequentes fugiat, fugientes persequatur: sic gloria quærentes fugit, negligentes sequitur. Sallustius de Catone: Quo minus gloriam petebat, hoc eam magis assequebatur,

Hemerobis

Hemerobia uana gloria. 43

Aristoteles scribit, ad Hippanim Scythiæ fluiuium nasci bestiolas, quæ ad perendinum diem nunquam perueniant, quæ hac de causa dicuntur *ἡμεροβία* & *ἡμεροβίαι*, quasi diariæ: sic inanis gloria cito extinguitur, nec diuturna esse potest.

Disce uiuere. 43

Disce mori. 43

Vtrumq; ex æquo discendum, & rectè uiuere, & rectè mori. nemo rectè moritur, qui non rectè uixerit. hoc est totius uitæ exercitium, ut bene uiuamus, nec iniquo moriamor animo.

Viue ut post uiuas. 44

Sic est hic uiuendum, ut ad alteram perueniamus meliorem, atq; ad cò ueram uitam: nam præsens uita, quid aliud est, quàm peregrinatio?

Virtus exercetur, non perit. 45

Generosa uirtus flatu accenditur. 46

Virtus inimicitij fortunæ crescit. 47

Eodem pertinent, Virtutē maiore fieri aduersis, tanquā materia suorum incrementorū. Medium referri potest, uel ad flatū iratæ fortunæ, uel ad laudem.

Extorquet quies. 48

Nullum imperium grauius aut potentius quieto, in quo inest plus autoritatis & maiestatis, quàm in
h 4 uehementi

uehementi & turbulento. tale describit Vergil. 1. *Aeneidos*: Ac ueluti magno in populo. & Claudianus de consulatu Manlij Theodori: Imperium cōcitatum, ut multum habet impetus, sic minus uirium, citius contemnitur, facilius frangitur.

49 Terret imperium.

De imperio uehementi, quod metum quidem incutit, sed debilitat subditorum uires.

50 Blandum imperium imperiosum.

Maiores enim habet uires, & fortius cogit. *Ausonius*: Blando uis latet imperio.

51 Domitrix omnium patientia.

Vergilius: Vincenda omnis fortuna ferendo est. *Fortuna* & casus humani, & impetus hominum retunduntur, si opponatur moles patientiæ: quod ostenderunt martyres nostræ pietatis.

52 Nobilitatem non dat unus dies.

Nemo est nobilis, quod his aut illis parentibus natus sit, nec sors nascendi, quæ uno die contingit, facit nobilem, sed præclari uirtutis actus. *Iuuenalis*: Tota licet ueteres exornent undiq; ceræ Atria: Nobilitas sola est, atq; unica uirtus.

53 Generositas uirtus, non sanguis.

Ad idem tendit, Inductione ad eam rem utuntur, Quis equus generosus? quis canis? nonne qui optimus? &

mus? & sic in cæteris animantibus, ac stirpibus. ergo
& generosus homo non alius, quàm optimus.

Fortuna nimis blanda, hamata. 54

Publius in Mimis: Fortuna cum blanditur, captatum uenit. nulla est alia fortuna, quàm Deus: sed admonemur, non efferri, nō fidere corporis aut diuitiarum successibus: hi enim fortunæ nomine solent intelligi: nec Deus nos fallit, ipsi nos fallimus, stultè utentes rebus.

Fortuna fallacior, quo blandior. 55

Quod ego ad moderationē animi Cardinali Cronio dederam. sed non tam symbolum id fuit, quàm uaticinium. nam quum se effusissimè fortuna in illius & Ceruiani patruī sinum effudisset, repente utrunq; absumpsit, sed Cardinalem adolescentem adhuc, alterius & uiginti annorum.

Stabilissima fortuna stultissima. 56

Idem Mimus: Fortuna nimium quem fouet, stultū facit. adimit enim mentem, & tantis successibus insolescit animus humanus, ut iam nec alios ferre possit, nec se. Memini matrem tuam sapientissimam foeminā dixisse mihi, quum à Sion ad Richemundiam cymba reueheremur, se quidem temperatam & mediā quandam fortunam malle, quàm uel asperrimam, uel lenissimam: alterutrum tamen optandum si eſset, electus

h s ram

ram citius tristissimam, quàm blandissimam. infelibus non deesse consolationem, fortunatis, deesse mentem. Quod dictum uerè pudici pectoris & sapiētis, ego apud multos in hac regione celeberrimum feci.

57 Corpus excors fragile.

Horatius : Robur sine consilio, mole ruit sua. & apud Ciceronē sæpe, Nihil esse uires citra consilium.

58 Cor uel incorporeum firmum.

Consilium magnas per se habet uires, etiā si corporeæ uires desint. quod ostendit natura in formicis, & apiculis. Sallustius: Nō uiribus, aut uelocitate corporū res magnæ geruntur, sed consilio, autoritate. Eadem est sententia Ciceronis in Catone maiore.

59 Fideli nullæ seræ.

Omnia ei cōcreduntur, nihil est ei clausum. Theognides : O Cyrne, argento fidelis præstat & auro, Contrà, infideli nihil est satis clausum.

60 Autoritas rerum gerendarum telum.

Plura perficit autoritas, quàm uires, aut etiam consilia. declarari hoc potest in principibus, qui magnas res gerunt, non tam opibus aut sapientia, quàm autoritate & maiestate. bella dicebat Cæsar, fama plurimum confici. multum quoque interest, quis dicat, honoratus an inhonoratus: ut ait apud Euripidem Hecuba.

Veraci

Veraci creditur, & mentienti. 61

Propter auctoritatem, & præceptam fidem.

Mendaci non creditur, & iurato. 62

Aristoteles interrogatus, quid lucraretur mendaces: respondit, ut quum uera dicant, nemo credat.

Magnes amoris amor. 63

Nihil est, quod sic eliciat amorem, ut amor. Martialis: Hoc non fit uerbis Marce, ut ameris ama. Est naturalis quædam in rebus coniunctio & harmonia, ut nemo illum oderit, à quo diligitur. De hoc Plato, Seneca, & alij.

Philtrum amor. 64

Itaq; non est opus alio poculo amatorio, ad amorē exprimendum, quàm amore.

Magnum satellitium amor. 65

Claudianus: Non sic excubiæ, nec circumstantia pila, ut tutatur amor. Sallustius: Non arma, aut opes præsidia regni sunt, sed amici. nemo enim uult nocere ei, quem amat. Simile est quod sequitur.

Firmissimæ opes amor. 66

Non modò impia, sed stulta est etià in rebus mundanis illorum uox, qui aiunt omnia in pecunia esse constituta, amorem parum posse, quum uideamus maximas opes propter odiū subuersas: minimas uerò, & infirmas, inimicijs constabilitas. Hinc uerbum
uetus:

uetus: Vbi amici, ibi opes. Apud Germanos & Scythas nullæ fuerunt olim opes aliæ.

67 Vbi terror, ibi timor.

Neceſſe eſt eum timere, qui terret alios. Ex uetere ſententia, apud multos celebri.

68 Vbi uber, ibi tuber.

Apuleius in Floridis: Nihil quicquam homini tam proſperum diuinitus datum, quin & tamen admixtum ſit aliquid difficultatis, ut etiam in ampliſſima quæque lætitia ſubſit quæpiam uel parua quærimonia, coniugatione quadam mellis & fellis: Vbi uber, ibi tuber.

69 Omnia propoſuit labori Deus.

Horatius: Nil ſine magno Vita labore dedit mortalibus. & Vergilius: Labor omnia uincit improbus. Ferunt fabulæ, Iouem hominibus omnia uenalia expoſuiſſe, precium eſſe laborem. Dici non poteſt, quantum in re omni ualeat quantula cunque ſedulitas, ut de formicis ſcribit Plinius.

70 Immodica imbecilla.

71 Modica firma.

Quum Theopompus rex Lacedæmoniorum Ephoros regio imperio oppoſuiſſet, quærenti uxori, quod minorem filiis potentiam eſſet traditurus, quam à patre accepiſſet: At qui firmiorem, inquit. Modicum uero cum mediocre eſt: tum moderatum, utroque dictum pertinet.

pertinet. Et in omni uita res mediocres iucundiores ac stabiliores sunt, quàm uastæ atq; immanes. unde illud Hesiodi: Dimidium plus toto. quia mediocritas nimitate præstabilior. & Claudianus: Viuitur exiguo melius.

Magnus ope minorum.

72

Nemo ad magnitudinem peruenit, nisi auxilio minorum. quo grauius est illum infirmiores despicere, quorum adiumento eò cunctus est, unde hoc ipsi facere liceret.

Vicit uim uirtus.

73

Virtus ut Deo cognata, uires omnes hominum infringit.

Strauit fortunam uirtus.

74

Multis exemplis ostensum est, potentiorē esse uirtutem opibus & casibus fortuitis, ut magni & excellentes uirtute uiri humanos casus sublimes & intrepidi calcarint, & quibus opes succubuiſſent, ea uirtus superauit, uelut carcerem Socrates, Rutilius exiliū, inimicitias potentum Cato, sed atrocissima dictu nostri martyres.

Fortitudo in fortunam, nō homines.

75

Non est fortitudo cedere, sternere, cladem hominibus afferre. hoc beluarum est, non hominum. Vera fortitudo est, uitia cohibere, fortuita despicere, nihil nisi

nisi probitatis timere iacturam.

76 Optima, cibus inuidiæ.

Inuidia non arrodit, nisi excelsa & optima: humilia, abiecta, uilia negligit, non sunt illi esui. molestum est inuidiam ferre, & tamen molestius, nihil habere inuidendum.

77 Inuidia sibi & alijs uenenum.

Alia perimit, sed primum seipsam. in cæteris inuidia est iniquissima. in hoc æquissima, quod & illum tanquam ueneno consumit, in quo est, & eum ulciscitur quem impetit.

78 Inuidia uipera.

Ferūt hanc edi, arrosis matris lateribus: ita priusquam exeat, matrem perimit. sic inuidia, primum omnium enecat eum, in quo gignitur, tum prodit uenenatissima fera.

79 Quod Deo & homini.

Æquum est, nos ipsos uoluntati Dei præbere morigeros, ac obsequentes: nobis q̄; idem placere, quod Deo, ne quis indignetur, aut improbet res sic aut aliter euenire, quum autor sit omnium Deus: nos quorsum tendant ignari.

80 Da cæcus.

81 Accipe oculatus.

Decet eum qui dat, non meminisse beneficii. nec
multum

multum spectare cui det, certè continuo oculos auertere, ne exprobrare aut imputare uideatur, aut laudem quærere. eum uerò, qui accipit, intueri non tam munus, quàm dantem, & semper meminisse gratiæ. Idcirco fingunt tres esse Gratias, duas nunquam retrospicere, tertiam semper priores intueri.

Bonus bonis & malis.

82

Malus nec malis, nec bonis.

83

Bonus & admirabilis, & charus est bonis, & malis: malus uerò neutris.

Præsidium in innocentia.

84

Inter tot uitæ huius pericula, quàm reliqua omnia iniuriæ obnoxia sint, innocentia noceri nō potest. tū & reliqua fluxa, & euanida, et infirma sunt: sola innocentia efficit, ne aliqua uiolari possimus. nec quisquā alia re magis fidere, aut alia debet cōparare suæ salutis munimenta, quis nō tutus modò agat inter pericula, sed inter maximos terrores securus. Innocentia humanorū summū, inquit Plinius in Præfatione.

Matura.

85

Quod aliter dicitur, Festina tarde. Augusti uerbum apud Suetonium. Per quod intellige, debere in negotijs gerendis celeritatem tarditati admisceri. nec quicquā nimis properanter agi, nec nimis lente. Hæc duo uerbo unico significari putāt, Matura. ut apud Sallustium:

Sallustium: Nam prius quàm incipias, consulto: & ubi cōsulueris, mature opus est factio. Quanquā in cōsulendo uelim suscipi plus tarditatis: in agendo autē, modò sit satis grauitèr deliberatum, plus celeritatis.

86 Ciconiæ beneficium.

Ciconiæ hic est mos, ut unum è pullis relinquat ei domui, in qua est nidulata. tum & parètes senio defectos tandiu & nutrit, & gestat humeris, quàm ipsa ab eis fuerat paruula atq; imbecillis educata. unde ἀνελπιστοί. Ita optime in eam collocatur beneficium, & in homines gratos, qui eius significantur nota. tametsi commodandum est cuicumq; possis. Quod uulgò nostrates dicunt: Benefac, nec spesces cui, sed gratis, potissimum propter exemplum.

87 Comoedia uita humana.

Est enim ceu ludus quidā, in quo unusquisq; agit personam suam. Danda est opera, ut moderatis affectibus transigatur: nec cruenta sit Catastrophe, aut funesta, qualis solet esse in Tragœdijs, sed lata, qualis in comœdijs. ideo additur.

88 Ne uita tragœdia.

In qua turbulenta, & seua sunt omnia.

89 Confide rectè agens.

Neminem metue innocens. Nam probo animo nemo potest nocere, & si corpori noceat, hætenus nocet.

nocet, ut animam ex eo tanquam è carcere in libertatem emittat, ueramq; uitam.

Veritas temporis filia.

90

Verum quod diu latuit, procedente tempore existit & apparet, ne quis fidat mendacio, uel putet in occulto semper ueritatem fore. Cicero: Opiniorum commenta delet dies, naturæ iudicia confirmat.

Lupus mendacio tempus.

91

Vorat enim, & absunit.

Veritas premitur, non opprimitur.

92

Laborat uerum, sed eluctatur tandem.

Mendacio comites tenebræ.

93

Tandem enim obscuratur, tum & amat tenebras, quibus tucatur sese.

Veritatis splendor comes.

94

Exilium inter malos.

95

Non est exiliū à patria abesse, sed à bonis, & inter malos agere. Relegarant Sinopenses Diogenem Cynicum: Et ego illos relegaui, inquit Diogenes. quū hic Athenis uiueret, illi in Pontica barbarie.

Ne hilarem infaniam infanias.

96

Ex Seneca, quum quis mente abiecta, uel submersa. uoluptatibus se & delitijs mancipauit.

Inter spinas calceatus.

97

Admonet, non incautè agendum inter inimicos:

i quumq;

quumq; inimicis septa sit hæc uita, circumspectione
 & magna cautione opus est ad eam transigendam.

98 Deum sequere.

Vetus dictum: *Imo u. 6. 3.* potest sic dici, Deus dux
 ut illius et ductui atq; auspicijs te totū in hac uita mi-
 litia permittas, & imperijs obtemperes, & exem-
 plum æmuleris.

99 Fama pluris quàm opes.

Et iucundior est, & utilior. multos uidemus ma-
 gnis spoliatos opibus propter aduersam famā, alios
 propter secundū et fauorabile rumorē locupletatos.

100 Virtus pluris quàm fama.

Res solida & firma, & perennatura pluris esti-
 manda est, quàm ficta, atque adumbrata: & corpus
 quanto maioris, quàm umbra?

101 Virtutis umbra gloria.

Ex Socrate. idco compendiosa est ad gloriam per-
 uirtutem uia.

102 Oculos in pectus.

In pectore est cor, sedes cogitationum. Perinde est
 ac si dicas, Nosce te ipsum.

103 Non extorquebis amari.

Claudianus in Panegyrico sexti cōsulatus Honorij.
 Cætera extorquetur ui, amoris nō potest uis inferri.

104 Tempus edax rerum.

Ouidij

Ouidij in Metamorph. 15. & Aristoteles: Omnia tempore cōtabescunt, & decidunt, præter Deū: & spiritus, quibus ille immortalitatem communicauit.

Subiecta Dei manu consistimus. 105

Nec angeli, nec animæ nostræ sunt natura sua immortales, sed uoluntate Dei: nec res ulla uel momentum duraret, nisi eam regentis Dei cura sustineret. quo intollerabilior est in tanta infirmitate superbia, aut ingratitude, si nō agnoscas cuius munus sit uita, & ea, quibus intumesces.

Gloria uento discutitur. 106

Quum aliud non sit, quàm flatus quidam.

Propter inuidiam uel opulentiam. 107

Inuidia, inquit Sallustius, ex opulentia orta est: ideo opes celandæ sunt, ne inuidiam nobis pariant: graue est enim eam ferre, quamuis innoxiam.

Honores onera. 108

Multæ curæ & sollicitudines suscipiendæ sunt, multi labores ad eundem constitutis in dignitate, aut honore: maximè quum illum student conseruare. non minus erit uenustum, si dicatur, Fasces, fascēs. Erant fascēs magistratum Romanorum insignia, sunt & fascēs sarcinæ ac onera.

Virtutis radices altæ. 109

t 2 Ad stabili-

*Ad stabilitatem uirtutis pertinet, quum reliqua
uix summo solo hereant.*

100 Mortalibus immortalia præferenda.

*Vt uirtus & eius æternum præmium, diuitijs aut
honoribus, aut quibusuis humanis affectibus.*

111 Alata ætas.

*Celerrime enim auolat: Et fugiunt freno non re-
morante dies. & hoc citius, si sit bona ætas: nam mala
diutius immorantur, & premunt.*

112 Fidens, non confidens.

*Sperandum est benè, sed non stolidè, aut pruden-
ter. quumq; incerta sint omnia futura, nec in felici-
tate attollendus est animus, nec in aduersis cõtrahen-
dus. nec id tamen sperandum aut aggrediendũ, quod
maius sit uiribus, aut uerecundiæ terminos excedat.*

113 Cuius pudebit, pigeat.

114 Ne feceris, quod factum nolis.

*Finis in re omni spectandus est: stultũq; est id age-
re, quod postea multò redempturus sis. ne feceris,
quum parum proderit poenitentia.*

115 Stulta de alienis superbia.

*Videtur enim absonum, si ob eas te res extollas,
quæ tuæ non sunt. porrò quid sit alienum, declaratur
proximo symbolo.*

116 Alienum quicquid adimitur.

Quod

Quod tolli potest, nostrum non est, ut fortuita & corporea, solus animus est noster.

Quod commodauit fortuna, tollet. 117

Quod mutuauit natura, repetet. 118

Quod parauerit uirtus, retinebis. 119

Commodata uidentur à fortuna, quæ eâdem redduntur: mutuata à natura, quæ similia. nō eadem, sed utraq; nō diutius futura sunt apud nos, quàm creditor aut commendator permiserit. At uirtutis præclara fecimora, quemadmodum inquit Sallustius, sicuti anima ipsa, immortalia sunt.

Princeps priuatis sublimior sentiēdo. 120

* Non decet principem aut opibus modò, aut potentia priuatos excellere: sed sensu quodam & opinionibus, supra popularem captum sapientissimis. ut non moueatur exignis & uilibus reculis, sicut plebecula, sed sit in eo, ut dignitas, ita sapientia quædam singularis. indignum enim est eos, quibus cæteri parent, non melius de rebus censere, quàm uulgus imperitorum hominum.

Princeps multis consulendo. 121

Hoc demum est principem agere, publicas utilitates suis anteponere, existimareq; neminem esse inter subditos, cuius cura peculiariter ad se non pertineat. Itaq; princeps officium suum implet, propria cōmo-

i 2 da &

da & proprios affectus exuendo, induendo communes. Idcirco enim electi sunt principes, ut essent, qui suis priuatis soluti curis, publicis excubarent. Licet & sic dicere: Officium est imperare, non regnum.

122 Tu tibi uenerabilis.

Ne quid turpe uel agas, uel cogites, reueritus teipsum.

123 Malum occultum perniciosissimum.

Non enim potest aut poenitudine deleri, aut castigatione tolli, aut explicatione leuari, aut cōsolatione leniri, siue sit delictum, siue affectus aliquis.

124 Non quandiu, sed quàm bene.

A uitam & actiones omnes pertinet. Multis breue tempus seu uitæ contigit, seu quid aliud agendi, nemini adempta est in quantulocunque tempore facultas recte se in eo gerendi, quod instituit. ideo non refert, quanta sit ei diuturnitas, sed qualis administratio: nec uitam, ut sit bona, longam esse oportet, uel in uno momento sanctissimè licet uiuere.

125 Nomen præ opibus.

Pluris enim faciendum est bonum nomen, quàm diuitiæ multæ, iuxta sententiam Solomonis.

126 Odiosus, modò immerito.

Ne cures, quòd odio habearis, modò id culpa tua non cōtingat, quòd aliquid ipse feceris odio dignum.

Ingratitudo

Ingratitudo multis immerētib. noxia. 127

Cessant enim homines benefacere, si in ingratos inciderint: ita gratos recusant experiri, ab ingratis lesi. idcirco lex erat in Græcia aduersus ingratos, quod id uitium uideretur communioni & societati hominum uehementer damnosum.

Iniuria obliuione ulciscenda. 128

Non est uerior aduersus iniuriam ultio, quàm si obliuiscaris eius: sic enim nec animum uret, nec magis ledet, quàm si facta non esset.

Præcipitis consilij affecula poenitentia. 129

Multum enim cogitandum & deliberandum est, antequam statuas, sententia ex Platone sumpta.

Quod uni, & omnibus. 130

Pari sumus omnes creati lege, quicquid uni euenit, potest & omnibus euenire: ne quis quum aliena uidet mala, securus agat.

Ne ferrum igni. 131

Nō est ira ferro armāda. Ex Pythagoræ symbolis.

Lachrymis ignis extinguendus. 132

Iram contra te lachrymis & poenitentia, & petitione ueniæ placato, non solum Dei, sed etiam hominum, non est turpe ueniam precari, turpe est Deum aut hominem habere inimicum.

i 4 Fastigio

133 Fastigio caput summitte.

Potentia cede: ne cum opulentiore, aut maiore,
aut meliore contendito.

134 Falso nomine non gaudendum.

Fluxum est enim, & momentaneum: nec iuvat,
quum reclamet conscientia.

135 Amicus, ut non alius.

136 Inimicus, ut non idem.

Amicus sic amandus est, sic colendus, sic cum eo
uersandum, ut non putes posse inimicum fieri: inimi-
cum uerò sic oderis, tanquam aliquando amicus sit fu-
turus. in quo damnatur à Cicerone sententia Biantis
Priennæi, quam sequutus est in Mimis Publius.

137 Quod uideri uis, esto.

Nulla uia facilior, non idem ualent fucata & si-
mulata, quod uera & solida. magna istis inest uis,
infirma sunt illa.

138 Oculum in metam.

Spectandus est in rebus omnibus finis & exitus,
ne præsentibus periculose decipiamur.

139 Nocens metuit pœnam.

140 Innocens neccasum.

Nocens stimulante conscientia, metuit paratam
legibus pœnam. innocens fiducia conscientia nec hu-
manos casus pertimescit, quum sua omnia in se uno,
hoc est,

hoc est, in animo & uirtute posita esse ducat: tum & illū sequitur, illi fidit, in cuius manu sunt casus omnes.

Excusanda seruitus sub necessitate. 142

Non dico honesta, ut Publius, sed excusanda. causam enim probabilem potest asserere, cur seruiat, quia necessitate impellitur. sed multū interest, quam quisque fingat sibi necessitatem.

Ne à pudendo uincaris hoste. 142

Vt uoluptatibus, libidinibus, cupiditatibus, ira, & cæteris uitijis.

Turpibus ne seruito. 143

Vt uitijis, & malis hominibus, quorū consuetudine fis peior, & eorum sceleribus uideris esse administer.

Amicum inimicum fugito. 144

Hoc est, assentatorem, fucatum amicū, & eum qui sub amicitie nomine odit, aut contemnit, aut inuidet. sunt enim, qui amicos infelices diligunt, felicibus inuident. Tum illos potissimum fugito, qui amorē simulant, quum insidientur probitati & uirtuti: aut qui familiaritate ostensa, labem & ignominiam afferūt: quiq; ad flagitia & facinora uel exhortantur, uel incitamento sunt exemplo sui.

Ne lingua mente celerior. 145

Cogitandum prius, quid loquaris. uelocissimus datus est

tus est animus, ne quid possit eum prævertere, si uelit: debet hic esse linguæ clauus.

146 Bellum cum uitijis.

Non cum hominibus debet geri bellum, nec uires ac robur in eos ostentandæ, sed in uitia, qui sunt ueri hostes, nobis exitiabiles.

147 Diuitiæ iniuriæ pignora.

Ex Eucherio Lugdunen. Multis fit iniuria, tantum ut tollantur opes, expilantur à furibus, spoliantur à latronibus, & cæduntur. in hos calumniatores inuadunt, in hos iudices acriter cognoscunt, et animaduertunt: præsertim in ijs criminibus, ob quæ fortunæ adiunguntur: in quibus nulli tutiores sunt, quam qui quod perdant non habent. nulli periculo propiores diuitibus.

148 Bona ad benefaciendum.

Non cõuenit bona uel animi, uel corporis, uel externa data esse homini ad nocendum: nec ad malefaciendum tributa sunt, quod nomen ipsum indicat, ut & sibi profint, & alijs.

149 Maximæ opes, prodesse.

Nihil iucundius ipsi, qui id facit, nihil eidem tutius. nam qui profuit multis, hunc tuentur multi.

150 Thesaurus gratia boni.

Magnus est thesaurus gratia, quam uir bonus debet pro beneficio.

Quod

Quod uides, non diu.

151

Quaecunq; in uita cernis, nō diu cernes: aut enim illa interitus auferet, aut te.

Vt uerax, ne suspicax.

152

Ex Eucherio. Qui enim suspicax est, facile quæ cōperta non habet, affirmabit: ita mentitur affectus impulsu.

Non diues, ni contemnas.

153

Ex Seneca. Nemo enim suis diuitijs, ut oportet utitur: nec fructum ex eis ullum capit, qui noctes & dies pro illis est sollicitus: qui uerò possidet tanquam alienas, hic demum tanquam suis fruitur. nullum bonum iuuat animum, nisi ad cuius amissionem ipse praepratus est, hinc illud Mimi: Despicere oportet, quod possis deperdere.

Expende.

154

Singulorum pondus & precium aestimandum, tum quæ dicturus, quæq; acturus, exordia, progressus, exitus rerum.

Sine querela.

155

Viuentum ita, ut non sit cur uel de te quisquam conqueratur, uel ipse de quoquam, aut de fortuna: nec ipse cuiquam faciat iniuriā, nec factam tibi credas. Seneca de Tranquillitate uitæ: Assuescendū itaq; cōditioni suæ, & quā minimum de illa quærendum, & quicquid

quicquid habet circa se commodi, apprehendendum. Nihil tam acerbum est, in quo non æquus animus solatium inueniat. Hoc est symbolum nostrum.

156 Frenum in lingua.

Ne soluta dicat, quod noceat: unde infrenes nominantur.

157 Ne bos in lingua.

Allusio ad uetus prouerbiū. Bos moneta erat nummi Attici, & hinc ipse nummus sic appellabatur, qui tacebant precio conducti, dicebantur loqui non posse, quòd bouem haberent in lingua. Simile est illud, quod in Demosthenem mercede tacentem, quum anginam causaretur, quidam dixit: Non anginam patitur, sed argentanginam.

158 Accuratè cogita immutabilia.

Multum deliberandum est antequam facias, quod factum mutari non poterit: ut, ducere uxorem, sacris initiari, aut bellum suscipere, aut prælium cōmittere. potest etiā aliò referri, ut multū de æternis illis post uitam cogitemus, quo sanctius hic uiuamus.

159 Longius, modò tutius.

Ad uitam spectat, ad tempus etiam, ne sectemur dispendiosa compendia uel in eruditione, uel in parandis opibus, aut eiusmodi. Augustus solitus erat dicere: Sat citò, si sat bene.

Populo

Populo cede, non pare.

160

Non est cum multitudine pugnandum, belua multipliciti, sed nec eius opinionibus assentiendum.

Et pilo sua umbra.

161

Nullus est tam contemptibilis, qui non et prodesse in loco, et quod facilius est, nocere possit: ideo nemo contemnendus.

Hospes ne curiosus.

162

In aliena domo, in aliena ciuitate decet unumquemque modeste se gerere, nec curiose se interponere in administrationem. multo magis conuenit nos in hoc mundo, minime sollicite aut curiose agere, in quo plene hospites sumus, seu exules uerius.

Cæde, modo doce.

163

Ex amore sciendi dictum à Diogene Antistheni, cum is sustulisset baculum, ut discipulum caderet, molestum sciscitatorem.

Magnum hospitium magni hospitis.

164

Non potest esse exiguum hospitium, quod implet magnus hospes, nec contemnendum id corpus, quod inhabitat excellens animus.

Tota uita dies unus.

165

Ex Quintiliano in Mathematico: Si omnia uitæ huius diligenter excutiantur, quid aliud est uita tota, quam dies unus? aut quid est in uniuersa uita, quod non sit

non sit in quouis die? ut mirandum sit, non exatiani homines eisdem toties redeuntibus.

166 **Diarii omnes.**

Ex superiore pendet, & ad brevitatem ætatis refertur.

167 **Ex usu, non collatione fortuna.**

Vt sis diues, non spectandum est tibi quantum alij possideant, sed quanto tue geas.

168 **Maiores superbus, minores moestus.**

Ad minuendam superbiam spectet quisq; præstantiores se, in eo de quo intumescit: ad leniendum moerorem, infeliciores in eo de quo tristatur.

169 **Foris Argus, domi talpa.**

In eos, qui in aliena mire oculati sunt, ad sua cæci. Argus centoculus fuit, talpa est cæca. Fabella est de manticis apud Aesopum & Persium, quarum altera dependet ad pectus, in qua sunt aliena vitia: altera ad tergum, in qua nostra. Potest etiam dici: Domi Tiresias, foris lynx.

170 **Ne nimium scrutare.**

In eandem sententiã: et sic, Ne molestus percõator.

171 **Certum in incerto.**

Nihil est uita incertius, in hac paranda est uirtus certissima possessio: intuenda altera illa immortalis. cogitanda mors, qua nihil est certius: uanæ et incertæ spes.

spes, et sollicitudines dimittēdæ, quibus (ut quædamo
dū Manlius inquit) dum quærimus æuū, perdamus.

Voluptates spectā abeuntes. 172

Nam quum adueniunt, delectant: ideo pulchræ
iucundæq; existimantur, recedentes turpitudinem
ac sceditatem suam produnt, posset sic affirmari, In
uoluptate deorsum, non faciem. Videbis sceditatem
earum, & poenitentiam, quam relinquunt. sic fiet,
ut eas auerferis ac detestere.

Voluptas malorum esca. 173

Platonis sentētia: Malus capitur uoluptate, bonus
consilio: bono uiro Deus est lex: malo, cupiditas.

Falle uiuens, sed non te. 174

Vetus erat, *Χάθ' βίῃ σῶσθαι*. Putant fuisse dictum Epi
curi, de quo Plutarchus, et Horatius: Nec uixit malè,
qui natus moriensq; se fellit. addendū tamen, ne quis
seipsum in uita ignoret, & si ab alijs ignoretur.

Non refert, quā, sed quò. 175

Nihil refert quā transeas in hac peregrinatione ui
tæ, sed quò peruenias. in omni loco, in omni fortuna
licet rectè agere, & illò peruenire quò intendimus.

Scopulus in undis. 176

Vt sit in animo tanta firmitas, quā undæ omnes,
& fluctus humanorum casuū concutere non ualeant,
semper immobilis, & altior fortuna.

Miserri-

177 Miserrimum pendere.

Inter spem & metum suspensum esse, miserrimum.

178 Ne bis puer.

Antiquum prouerbium, Bis pueri senes. de senibus deliris & dementibus, admonet, ne in grandiore etate uiuamus, aut sapiamus pueriliter.

179 Ne laborem citra præmium. Et,
Ne laborem laboris præmium.

Laboris in res mundanas uel præmium est nullum, aut certe uanitas, uel alter labor honestior quidem, sed molestior, ut qui dignitates dignitatibus mutant. sic clamat Hercules ille in tragœdia: Finis unius mali, gradus est sequentis. Interim præmium horum laborum est sempiternus cruciatus. sicut Paulus inquit: Stipendia peccati, mors.

180 Pertuso dolio nihil infunde.

Allusio ad dolium Danaïdum apud inferos, ut habent fabulæ. Ad multa tendit, ne quid des prodigo & profuso: ne rimosæ auri, & loquaci arcanum credas, ne cupiditatibus inseruias, ne uoluptatibus obsequaris, ne insatiabilibus largiri assuescas.

181 Turpe gigantem in nano.

*In tam pusillo corpore, quantum natura dedit hominibus, tam fragili & infirmo, turpissimum est esse
tam ferum*

tam ferum & superbum animum, qui stultitia & superbia cœlos etiam contingat.

Difficilis gloriæ custodia.

182

Quàm multa perferenda sunt studioso gloriæ, ut paretur, ut parta conseruetur: maior perpetienda est seruitus, quàm emptis de lapide: quum gloria nisi fundamentis uirtutis innitatur, fugacissima sit.

Malus potentiae custos metus.

183

Fragiles opes, quas multi metuunt, ac proinde oderunt. Sententia est omnium ferè sapientum, quâ tractat in Officijs Cicero.

Nescis quid uesper serus uehat.

184

Futura incertissima, ne quis nimium uel confidat, uel desperet. dictum est Varronis, qui sic Satyras aliquot suas inscripsit. Eodẽ refertur, Inter os et offam.

Faciem ne aperias.

185

Tecta est facies humana uerecundia, quod solũ uel lamentũ reliquit ei natura. nõ est exuenda tam honesto tegumento, nihil enim inuerecundia detestabilius.

Manum per frontem ne ducito.

186

Allusi ad illud, Perfricare frontẽ, siue faciem, siue os. de ijs dictum, qui pudorem excutiunt.

Splendor summus non intuendus.

187

Solem si sereno cœlo intuearis, nocet oculis, interdum excæcat: sic si diuinitatis fulgorem tentes con-

templaria

tēplari, oculos mētis amittes. Qui scrutatur maiestatem, inquit Sapiens, opprimetur à gloria: nō capiunt angustiae mentis humanae rem tam sublimem atq; amplam, non uidebit me homo, & uiuet, ait Deus: adoranda sunt haec, non scrutanda.

188 Linguas ne praescinde, sed caue.

Non est libertas hominibus tollenda. nam sicut Augustus dixit: Decet in liberis ciuitatibus liberas esse linguas. sed sic uiuendum, ne sit cur homines suam in te libertatem uelint exercere.

189 Ora uirtute obtura, non metu.

Eodē spectat: Non claudenda sunt ora metu. operculo fragili & inualido, bene agendo efficies, ne quis malè de te sentiat, ac proinde nec loquatur.

190 Cogitatus liber.

Nemo prohibere potest quenquam cogitare.

191 Cogitatus quis coget? uis ueritatis.

Haec enim suspensiones omnes tollit: et tanta est, ut ultro in mētes hominū se insinuet, efficiatq; ut nemi aliter libeat cogitare, saepe nec liceat, ideo rectè agēdū est. nō aliter assequemur, ut omnes de nobis rectè sen-

192 Homo homini par.

(tiant.

Ne quis supra hominem se efferat, ne contemnat, ne despiciat, ne se praeferat alteri, quum simus omnes à Deo parente omnium æquo iure conditi, & in hanc uitam

uitam miſſi . Potest etiam ex Seneca sic dici : Deo imperium, homini consortium.

Suauissimus post laborem fructus. 193

Sic demũ frui iuuat, quum res labore quæsita est, ut molestia præterita usu præsentis leuetur . Vulgarè est, Parta labore iuuant.

Animo corpus fulciendum. 194

Non succumbendum operibus honestis, & deficientibus corporis uiribus, animi conatus tantus sit, ut labens ac decidens corpus sustentet . ex Seneca lib. de Vita beata.

Nocens se iudice nunquã absoluitur. 195

Semper enim accusatur et cõdemnatur à conscientia mentis suæ . Iuuenal. Exemplo quodcũq; malo cõmittitur, ipsi Displicet auctori : prima hæc est ultio, quòd se iudice nemo nocēs absoluitur . De hac re Cice. in Pisonem, & pro Roscio Amerino, & Seneca multis in locis . Apud Quintil. est illud prouerbij loco, Conscientia mille testes.

Ebrietas nec madida, nec sicca. 196

Ebrietas madida est, quæ fit ex uino aut ceruisia : sicca uerò, quæ affectu aliquo immodico, cum is uim omnẽ mentis & iudicij consopiuit, ut ira, letitia, metus, insolentia, ex immodicis fortunæ successibus : arrogantia, uoluptates, & omne delectamentorũ genus,

k z quam

quam ebrietatem Græci uocant *ἀοίρω*, quasi iniuriā, utraq; cauenda, utraque hominem extra se pellit, & impotem sui reddit.

197 Potentiorē in te ne admittito.

Consuetudo uitiorum, & qui à philosophis habitus dicitur, à Græcis *ἥβη*, uiolentiſſimus eſt tyrannus, quum animum occupauit, ideo magnopere laborandū eſt, ne quis talis in nobis inualeſcat. non erimus noſtri iuris, illo admiſſo. Idem dicendum de multis perturbationibus, ut ira, ut auaritia, ſed potiſſimum ludi cupiditate, amore, & uoluptate.

198 Precibus emptum charum.

Vulgare dictum. Cicero: Emere malo, quā rogare. Idem Apuleius in Florid. Magnum precium ſunt preces, quippe illis additur uerecundia. Sic igitur te compara, ut paucis egeas, quo pauca roges: & rogatus magnum te credito accepiſſe precium eius, quod rogaris, ne ſis exoratu difficilis.

199 Quieſce nihil acturus.

Dictum Attilij, quod citat Plinius Nouocomenſis. Satiuſ eſt ocioſum eſſe, quā nihil agere. Nihil agere, eſt rem inutilem, aut non ſucceſſuram tractare. conſultiuſ eſt quieſcere, quā id agere.

200 Ingenium inexercitatum, torpidum.

Cato ingenium hominis dicebat ferro eſſe ſimile,
quod

quod ex usu splendescit: at in ocio, rubigine obducitur
 & exeditur. Exercendum semper ingenium: ocia
 enim feraciss. uitiatorum seminarium, sed honesto aliquo et
 pulchro opere, uelut eruditione & uirtute: nam rebus
 flagitiosis aut turpibus exercere, hoc uerò nō exerce-
 re est, sed corrumpere, de quo est sequens symbolum.

Ingenium situ pereat, non sentibus. 201

Præstat ociosum degere, quàm malis exercita-
 mentis occupari.

Nullus sine linea dies. 202

Ex uetere dicto, et more Apellis Coi pictoris, qui tã-
 ta fuit in arte sua diligentia, ut nullus præteriret dies
 tã alijs rebus occupatus, in quo nō ipse saltem lineam
 aliquã penicillo duxisset. Et erat olim maxima pars
 artis in lineis tenuissimè ducendis sita. Admonet, non
 debere diē ullum abire, in quo non aliquid dignū ho-
 mine egerimus: opus uidelicet ingenij, uel ad eruditio-
 nem, uel ad prudentiam, uel ad probitatem & pieta-
 tē spectans. quē dicunt fuisse Censorij Catonis mo-
 rem. Iis uerò qui alijs artibus uitam quærunt, aliquid
 esse in sua cuiq; arte quotidie exercendum.

Calumniæ morsui remediū nullum. 203

Nullum ferè est tantum malum, cui natura reme-
 diū non pararit, saltem fuga, atqui calumnia & clam
 mordet, & antè occidit, quàm sentiatur.

k 3 Bene-

204 Beneuoli multi, consiliarij pauci.

Ex Solomone: Multis bene et uelis, & facias. arcan tua ne cuius committas, nec quemlibet cōsule. Delige, quo possis in hanc rem tuto & cum fructu uti.

205 Iustitia gratuita.

Ex Cicrone, primo de Legibus: Nihil est iniustius, quàm iustitiæ præmium querere. & qui mercede est uir bonus, mercede etiam erit malus.

206 Misericordia uenalis, crudelis.

Crudele est, eum qui sic affectus est, ut misericordia indigeat, cogere aliquid pendere, quo subleuetur. est enim acerbus & immitis animus, quem non flectit hominis calamitas, sed suum commodum.

207 Bonorum rector, malorum uictor.

Ex Seneca, epist. 85. In secundis rebus regendū est, in aduersis pugnandū. fortuna prospera gubernanda arte, consilio, prudentia, ingenio: irata retūdenda magno robore, et inuicto animo superanda & calcanda.

208 Quod inuenisse pigeat, ne quæras.

Satius est id ignorari, ut probrum domesticum, tristem sortem à diuinaculo: quæ si prædicatur, nihil aliud quàm angit assiduò cor.

209 Tantum scis, quantum operaris.

Ferunt uerbū hoc fuisse frequens Diuo Francisco. Ita est: Verius scit uir bonus & rudis, quid sit uirtus quàm malus & doctus: & in rebus sacris CHRISTI

ſpiritus copioſiſſimè præbet ſe pijs. Quid prodeſt malo ſcientia? nec uerè ſcit, tametſi argutè diſſerat: nã in peccato ſemper ineſt cæcitas. An non melius nouit quid ſit pingere, qui imperitè de pictura diſputans, peritè pingit: quàm qui doctiſſimè diſputans, indoctiſſimè & lineas ducit, & colores inducit?

Persona publica priuatam depone. 210

Cui magiſtratus, aut imperiũ, aut principatus mandatur, ſciat iã nō ſibi ſuas utilitates q̃rendas, ſed populi, cui præeſt. ſic optimè publicũ officiũ adminiſtrabit. alioqui fiet tyrãnus. Deberet pro curiarũ foribus dictũ aliquod in hãc ſententiã inſcribi, quo admoneretur magiſtratus, et corũ conſultores. Huc ingrediens, perſonã priuatam relinque in limine, publicã ſume.

Paruo fames conſtat magno faſtidiũ. 211

Naturæ paucis rebus ſatiſfit, fames exiguo cibo ſacatur & tollitur: ingentes menſe faſtidium adferunt & morbos.

Vnum eſt neceſſarium. 212

Verbũ Domini & Seruatoris noſtri CHRISTI, ad augendam curam pietatis, & minuendam ſollicitudinem rerum periturarũ. procuratio & cibi, et potus, et rei familiaris, in qua Martha uerſabatur, utilis quidem homini ad tempus. at ſedere ad pedes Domini, & uerbum illius puris animis haurire, quod erat

k 4 Magda-

Magdalene munus, id demum necessarium, & quod nunquā aufertur. Cū omnia siue ingenij decora atque ornamenta, siue corporis atq; externa commoda expendis, intelliges unū esse homini necessarium.

213 Mente Deo defixus.

Hoc symbolum tam fausto omine ponetur ultimum, quā illud primum, Scopus uitæ, CHRISTVS. ipse est initium, ipse finis, ab ipso proficiscuntur omnia, in ipsum tendunt. Huic oportet nos affigamus. si volumus beati esse, non alio clauo, quā mente ipsa. Possunt alia permulta Symbola deduci ex Platone, Cicerone, Seneca, Horatio: sed præcipuè sacris literis, fonte ut copiosissimo, ita liquidissimo ac purissimo, et scriptoribus nostræ religionis. Adsunt prouerbia totæ, & metaphoræ, & allegoriæ, fabulæ quoq; & historie, quæ suppeditare magnum numerum possunt: & nostra hæc mutari, atq; in alias uerti formulas licebit, & ex scholiolis alia desumi. quocirca nec illa attigi, quæ sunt omnibus in ore, Nosce te ipsum, Ne quid nimis: Spōde, iactura præsto est, quæ dicuntur tria Apollinis oracula: et, Dimidiū plus toto, quod Hesiodi: tū Sustine et abstine, quod Epicteti. Hæc quæ posui, sufficient siue ad sententiarum copiam, quæ omnes penitus sunt cōclusæ, siue ad rationem ostendendā, quemadmodum alia possint innumera excogitari.

FINIS.

DE

DE FORMANDO
STUDIO, RODOLPHI
AGRICOLAE, ERASMI ROTERO-
DAMI, & PHILIPPI MELAN-
CHTHONIS RATIONES,
cum locorum quorun-
dam indice.

AD LIBELLVM.

Nominibus multis, nec *ἀνώνυμος* neq; libelle es,

Inde suum tacuit qui dedit illa tibi.

Agricolam magnum primo nam limine cernis,

Postq; suam classsem clarus ERASMVSHABET.

Doctus atide Philippus habet, postrema Melächthō,

I, nunc Fladrinus vult quoq; adesse comes.

PHILIPPVS MELAN- CHTHON.

Ad formanda studia, corrigendaq;
iudicia, uix aliud hac epistola leges ac
commodatius. Proinde iuuenis, o-
peram dabis, ut quam familia
rissima tibi fiat.

R O D O L P H V S ¹⁵⁵ A G R I C O L A I A C O B O B A R B I R I A N O S.

CRIBIS suauissimè IACO
 BE atq; optas, dari tibi fa-
 cultatē degendæ mecū ui-
 tæ, quò posses id, quod ma-
 xime cupis, uelut ductu
 auspicijsq; meis, studia
 tua instituere atq; forma-
 re. Vellem equidē tantæ
 mihi eruditionis, tā magni in literis doctrinisq; usus
 conscius eßē, ut istud tā iure meritoq; deberes cupere,
 quā te scio uere id atq; ex animo optare. Hortarer
 te, ut rebus omnibus relictis, quæcūq; uel utilitatis spe-
 cie te deuinciūt, uel uoluptatū illecebris blandiuntur,
 eruditionē studiaq; me duce sequerere: et incisis omni-
 bus, uel abruptis etiā uinculis, quibus alligatus teneris
 prona præcipitiq; ad optima tēderes uia, facerē id nō
 modò tua causa, cuius maxime et deberē, et uellē, sed
 et mea quoq; quū sperarē tantū nominis opinionisq;
 apud multos consequi posse, tantūq; fuisse me plerisq;
 persuasum iri, quantū te monitis, præceptione q; mea
 factū uiderēt, quantumq; fieri te posse exploratū ha-
 beo, et de te ingenij uis, amor studiorū, naturæq; tuæ
 felicitas, mihi promittūt. Nunc cum ad nullam tantā
 spem

spem mei uocare te possum, quæ ullo incōmodo rerū
 tuarum tibi sit redimenda: rebus ipsis pareamus oportet: Vtiq; optabile nobis esset, si unum aliquem in lo-
 cum nos felicior casus contulisset: sic hoc desiderium
 nostrum est hac commoda rerum tuarum conditione
 leniendum, & iucundissima putanda, quæ optima
 sunt. Vt tamen interea præceptoris apud te munere
 fungar, & per literas (qua datur) ostendam, qua ra-
 tione tibi putem studia tractanda, paucis, & quantū
 epistolæ capit angustia, quod optimum censeo, expli-
 cabo. In studijs formandis duo præcipuè spectanda
 crediderim. Prius, quod studiorū maximè genus cui
 lectandum sit. Deinde, qua ratione quis in eo, quod
 elegerit plurimum efficiat, de utroque ordine dicam.

Primum. Studiorum genus, alteri necessitas uel rerum, uel natu-
 ræ suæ assignat. Alter uoluntate sua ad id, quod opti-
 mum censeat, sese adiungit. Vt enim cui angustior res
 familiaris contingit, eas ferè sequitur arteis, unde
 promptissimum putat posse necessitatibus suis præ-
 sidium parare. Vt etiam cui segnior natura obtusior
 mentis acies est, si modò perdere nolit operam, ea se-
 qui debet: non quæ maximè cupit, sed quæ rectissime
 potest. Sic is, cui facultatum uberior copia, & felicior
 ingenij uis tributa est, nimirum errabit, si non totis ui-
 ribus ad optima feretur, quandoq; ad summa periri-
 gere possit, malit inter secunda potius tertiæ subsi-
 stere.

Duo in studē-
 do præcipua.

stere. Ergo ciuile ius alius, alius Pontificum sanctiones, alius Medicinæ artem discendam sumit: plerique etiâ loquaces has, & inani strepitu crepitantes, quas uulgo artes iam uocamus, sibi uindicant, & perplexis disputationum ambagibus, uel etiam (ut uerius dicam) ænigmatibus diem terunt. Quæ tot iam seculis nullum inuenerunt Oedipodem, qui ea solueret, nec inuentura sunt unquam. His miseras adolescentium onerant aures, hæc subinde ingerunt inculcantq; & in plerisq; meliorem ingenij spem atq; frugem, in teneribus adhuc annis, uelut in herba enecant. Laudo eas omnes tamen, plus certè laudaturus, si rectè ordineq; tractarentur: nec enim tantum desipio, ut solus damnem quas tam multi laudant. Quid ni laudem uerò? quibus uideam multos summas opes, amplissimos honores, auctoritatem, famam, dignitatem consecutos. Et quas certe uendibiliores (ut Ciceronis uerbo utar) sciam & planè fatear, alijs nōnullis, quas steriles & ieiunas uocant, ut quæ magis animum explere quàm arcam. Si lucri rationē itaq; ducis, habes ex illustrioribus illis aliquam, quam sequaris, ut diues fias: dum tamen scias hanc laudem ut contingat, tibi cum scenatore fore cōmunem. Sin rectius credis, quæ honestæ sunt, propter se expetere, & quas habes facultates, suffecturas putas modestiæ tuæ. Quandoquidem immodestiæ, & quam uulgi parua, nimis sunt, et quantumuis

Philosophiæ
studendum.

Recte sentire
est duplex.

[Morale.

tumuis magnæ, non sufficiunt, censeo, ut ad Philosophiam te conferas, hoc est, enitaris, ut recte de rebus sentias: & quæ sentis, cōmodè ut possis cloqui. Sentire autem duplex est, proinde & duplex cōditiō rerū quas inquirimus. Aliæ nanq; res ad actiones, moresq; nostros pertinet, quibus omnis ratio uitæ, recte ritē que degēda cōtinetur, quā Philosophiæ pars ea, quæ moralis uocatur, tradit. Huius prima nobis, et præcipua habēda est ratio. Hæc autē est petenda tibi nō modò à philosophis, qui literis eam tradidere, ut sunt Aristoteles, Cicero, Seneca, & si qui sunt alij, uel Latini, uel ita Latine redditi, ut digni sint qui legantur, sed ab historicis etiā, et poëtis, & oratoribus. Quoniā ij, & beneficia laudando, et quæ cōtrā facta sunt, uituperādo, nō docent quidem, sed (quod efficacissimū est) exemplis propositis, quæ recte secus ue fuit, ostendunt. Per hæc gradus ad sacras literas faciendus est, & ad illarum præscriptū dirigendus uitæ nobis ordo, saluberrimisq; illis ducibus, de nostra salute credendum. Reliqua omnia aliorum tradita, plus minus ue erroris, tamen habent admistum aliquid. Neq; enim contingere potuit eis, ut rectum, & nulla aberrantem parte cursum uitæ instituerent, quisquis esset uitæ propositus finis, aut nescirent, aut ueluti per nubem spectantes suspicarentur, dicerentq; constantius quàm crederent. At sacre literæ, tam longè
ab omni

ab omni errore remotæ sunt, quàm qui eas tradidit, Deus. Hæ sunt, quæ solæ nos certa, solida, rectaq; ducunt uia, quæq; omni discussa caligine, sequentem se non falli, non excidere, non usquam aberrare patiantur. Sunt & aliæ res, quarum cognitio magis ad ornamentum animi nostri, honestamq; uoluptatem, quàm ad necessarium utiq; usum pertineat. Cuiusmodi est omnis disputatio de natura rerum, multiplex certe, uariumq; negotium, & multipliciter quoq; à multis summo ingenio uiris tractatum. Quæ ut non necessaria sit ad boni uiri mentem formandam cffingendamq; non parum tamen contulerit, uel eo, quod ubi hæc cura perquisitioq; rerum bona fide sibi cuiusquam uindicauerit animum, nullum sordibus uilibusque curis locum relinquit, deinde quò docet contemnere atq; pro nihilo putare ea, ad quorum conspectum uulgus stupet: per quorum possessionem etiam eis, qui felices putantur, misereatur, quãdã ostendat, quàm uanis omnia futilibusq; constant causis, dicatq; nullam rerum naturæ posse perniciem contingere maiorem, quàm si omnes eius uel sordidissimæ partes tales fiant, quales nunc sunt aurum, gemmæq;, quibus publica humani generis insania summum esse pretium uoluit. Postremo, quia quando intelligimus hac monstrante, fragilis huius caduciq; corporis nostri habitum, omnibus casibus obnoxium, discimus,

omnem

Cognitio rerum
naturalium.

Anima
lenda.

omnem curam nobis ad animam esse transferendam, hancq; excolendam, in qua nulla nobis opera frustra, aut peritura locatur: quippe in quam quicquid collatum sit, immortale (sicut ipsa est) æternumq; sit mansurum. Transco multa, neq; enim epistola esset, sed uoluminis opus, omnia cõplecti, quæ in hanc posset sententiam dici. Hoc satis est ostendisse, quod tute minime ignoras, dignam hanc esse studiorum, in qua uiri boni mens elaboret. Nec ego aditum tantum primaq; initia harum artium percipere te uelim, quod nunc uulgò in scholis fieri uidemus, quodq; tu pridem cum magna laude pulchrè, prolixèq; præstitisti, sed res ipsas attingendas censuerim, tum terrarum, marium, montium, fluuiorum situs, naturas, gentiumq; in his mores, terminos, conditionem, imperia uel accepta, uel prolata: tum arborum, herbarumq; uires, quas Theophrastus iam animantium historiam, generationem, partes, quas Aristoteles literis mandauit, perquirendum. Quid dicam, quæ de re rustica tractata sunt, quidq; de Medicina? alius rem militarè, alius architecturam, alius pingendi, fingendiq; rationem conscripsit, quas artes, tametsi non sum nescius, non intra partem eam disciplinarum claudi, quæ rerum naturam scrutatur: tamen quia cognitæ sunt illi, et ab eisdem ferè prodeunt fontibus, non est quod nunc in eo magnopere sim sollicitus, quando ad eundem ordinem

Res ipsæ ten-
tandæ.

ordinem redigendas putem. Hæc ergo omnia, quæ dixi, & ad mores rostris, & ad rerum naturam pertinere, ex eis discenda tibi sunt autoribus, qui rebus cognitu dignis clarissimum eloquentiæ lumen addiderunt, ut una opera, & rerum notitia tibi, & quod post eam proximum feci, cōmode eloquendi ratio contingat. Qua quidem de re scis multa à summis uiris tradita esse præcepta. Quod tamen ad corruptam institutionem loquendi emendandā pertinet, quam pueri in scholis accipimus, huius mihi admonēdus uideris. Fac suspectum tibi sit, quicquid hætenus didicisti, damnes omnia, atq; abijcienda putes, nisi meliorū autorum testimonio, & uelut decreto, rursus in corū mit-taris possessionē. Præterea quicquid apud emendatos autores leges, utilissimū fuerit, id ipsum quàm maximè proprijs & idem significantibus uerbis reddere uernaculo sermone. Hac enim exercitatione assequeris, ut quoties dicendū tibi aliquid scribendum ue fuerit, quando cōcipiendis uerbis apud animum tuū sese, quo natura fert, uernaculus sermo protulerit, statim quoq; Latina uerba iampridem illic hoc usu accōmodata sequantur. Ad hæc quoq; siquid scribere uoles, optimum erit id ipsum quàm plenissimè rectissimèq; patrio sermone intra animum tuum formare. Deinde Latinis purè proprièq; id significantibus explicare. Sic fiet, ut omnia apertè & quàm maximè plenè
l dicantur.

Vernacul
sermo.

dicantur. Omnes enim, si quid in dicendo est vitij, facillimè in eo perspicimus sermone, ad quem sumus nati: & si quid uel dilucidè parum, uel breuius quàm conueniat, uel cōtortè nimium, nec satis cum re proposita coherens, dictum fuerit, in eo sermone expeditius annotabit quisq; , quem notissimum habebit. Postremo ut hunc locum concludam, quicquid eris scripturus, des operam, ut quàm purissimè id rectè tantū, Latineq; inter initia eloquaris. Ornatè dicendi posterior erit cura, quod contingere cōtē, nisi sana & integra sit oratio, non potest. Euenit enim eloquentia, quod corpori, in quo si non omnia membra sint suo quodq; loco disposita, si sint à recto habitu detorta, si magnitudinis suæ modum egressa, frustra illi circundederis ornatum. Pugnabit enim cum ornamentis suis corpus, et illustriorem deformitatem eius, decor externus faciet illi comparatus. Sed de hac parte, quæ tibi studia potissimum sectanda putem, hætenus. Reliquum est, ut dicam quo pacto plurimum in studijs fructus consequuturum te credo. Alius aliter fortasse, ego ita sentio. Quisquis in percipiendis doctrinis cupiet dignum aliquem laborum fructum adipisci, illi tria esse præcipuæ præstanda, ut planè recteq; percipiat, quod discit: ut fideliter, quod percipit, contineat, ut & ex eo aliquid ipse deinde parere, proferreque ualeat. Primum diligentis lectionis est

Eloquentia
corpori col-
lara.

Secundū præ-
cipuum in stu-
dio, triplex
est.

opus

opus: Secundum, fidæ memoriæ: Tertium, assidue
 exercitationis. In lectione id conandum in primis est,
 ut id quod legimus, quàm maximè fieri poterit, in-
 telligamus, & penitus habeamus perspectum: nec
 rem tantum, quæ traditur, sed & uerborum in diser-
 tis autoribus uim, proprietatem, structuram, orna-
 tumq; perspiciamus: quis decor, quod pondus senten-
 tiarum, quæ uis explicandi, & res proferendi uerbis,
 & uelut in lucem conspectumq; protrahendi. Nec ta-
 men istud eò pertinet, ut si uel per se obscurior, uel no-
 bis ignotus occurrerit locus, statim resistendum il-
 lic: nec progrediendum ultra putemus, ut (quod nō
 nulli) statim proijciamus librum, damnemusq; stu-
 dia, & ingenium nostrum deploremus. Diligentia
 enim, nō indignatione ad profectum est opus. Trans-
 eundum ergo, si quid erit, ubi intellectus non possit
 erui, & in aliud reseruandum tempus, donec uel ho-
 mo, uel liber nobis contingat, qui id aperiat, uel alia
 lectio, quod crebrum est, doceat. Dies enim (quod di-
 cere solco) diem docet. Quod si Quintilianus inter
 uirtutes grāmatici numerandū putauit, aliqua nesci-
 re, quanto magis nobis, ut non dicā necessariū, saltem
 cū uenia erit, nonnulla ignorare? Nolim tamen uide-
 ri cuiusquam desidiæ patrociniū me his cōmemoran-
 dis parare. Nam contrā uideor mihi nulla re alia cui-
 usquam studium posse uehementius accendere, quàm
 si ostens-

Lectio dili-
 gena.

Locus obfeti-
 rus notandus
 est.

Diligentia

Lectio lectio-
 nem adiunxit

Memoria fi-
da, quæ ad
duo potissi-
mū confert.

si ostendam ipsam sibi lectionem aperire uiam, & omnem legendi laborem legendo superari. Proximum est, ut memoria firmiter, quod accepit, asseruet. Constat autem memoria in primis natura, ea tamen adiuuatur arte, quam alij quidem aliter tradidere, sed sic tamen, ut summa rerum eodem serè redeat. Eam artem duobus maximè usibus accomodam arbitror. Aut enim subito dicendum est, & maior aliquis rerum numerus commemorandus, in quo periculum adueniendum est, ne ut ordine, uel numero destituamus, ut quum legati apud Principem, aut Senatum aliquem uel proponimus petita nostra, uel partis aduersæ cogimur respondere postulatis, tunc certè ab hac arte commodissime præsidium petetur. Aut quando exercere memoriā uolumus, id hac uia facile & quàm minima molestia facere licebit, quod sanè ad memoriā firmandam utilissimum esse. Et Quintilianus autor est, & rei usus, si quis experiri uolet, expedite docebit, si quod aliud enim, memoria uel maxima est, quæ creber usus auget, quàmque incuria negligentiaque destituit. In ijs uerò, quæ perpetuò animo nostro cupimus hærere, optimum contendere esse, quàm intentissimā cura primum complecti ea: deinde, quàm creberimè ab animo nostro reposcere, et subinde admonendo eum ad fidem præstandam cogere: postremo, ut animo uacuo, & quantū datur ab aliarum curarum

turba

turba ocioso, id agamus, quod quidem in actionibus omnibus & negotijs, quicquid id est, quod ulla parte nostri fieri debet, exploratum est, ut nemo pluribus æque sufficere possit. Ingenium certe id est, quod ubi intenderis (ut inquit Sallustius) ualet, quod ei in multas diducto curas contingere minime potest. Tertium est, & quod proposueram postremum, quo pacto ex ijs, quæ discendo percepimus, ipsi excudere aliquid, proferreque ualeamus: ne ue studia nostra apud animi segnia, & (ut ita dicam) sterilia reponantur: sed quod semina solent in terra condita, fructum aliquem uberiorem cum fœnore profundant. Amplius copiosusque est hic locus, & dignus, qui pluribus diceretur, quemque ego aliquando exactiori cura mihi puto dicendum, quando hic præcipuus esse uidetur longi laboris, sollicitudinisque in studia collatae, fructus. Quod si nihil ipsi ad posteros mandare poterimus, nihil extra ea, quæ didicimus, ad præsentis proferre, quid tandem inter librum & nos intererit? nisi qualiter quidem ea, quæ semel in illum congesta sunt, bona fide semper seruat: redditque nobis, ut quæ accepimus, continere possimus, iteranda sunt toties, & subinde in animum inculcanda. Complectitur sane locus hic duo, quorum utrumque per se quando sit magnum, coniuncta certè plurimum in studijs laudis merentur. Horum alterum est, ut quæ didicimus, in

Ingenium.

Exercitatio
assidua.

Liber.

Exercitatio
dico comple
ctitur.

1 3 usum

Primi in pro-
prie habenda
quæ didici-
mus.

Secundum est
inuentio no-
uorum, quæ
duobus con-
stat.

Primo locis
communibus

Lucretiæ
exemplū.

usum prompta habeamus: & ubicunq; res postulat,
parata. Plerosq; enim uideas, qui quando multa didi-
cerint, multorum habeant memoriam: ubi proferen-
dum tamen sit aliquid eorum, nihil succurrat eis, ni-
hil queant meminisse: at sciunt quidem, sed id ipsum
scire se nesciūt. Alterum est, ut ex eis, quæ accepimus,
ipsi præter hæc inuenire aliqua possimus, & confice-
re, quæ nobis asseramus, nostraq; esse queamus affir-
mare. Duo sunt autem, quæ præcipue huic parti pro-
futura crediderim. Horum unum est, ut certa quedā
rerum capita habeamus, cuiusmodi sunt, uirtus, ui-
tium, uita, mors, doctrina, incruditio, beneuolentia,
odium, & reliqua id genus, quorum usus fere commu-
nis ad omnia, & tanquā publicus sit. Hæc crebro iu-
remus, & omnia, quæ didicimus, quantum fieri po-
test. Certe quæcunq; discimus, ad ea redigamus, ut
repetendis capitibus illis, ea quoq; quæ ad ea redegi-
mus, repetantur. Sic fiet tandem, ut omnia quæ disci-
mus, certa nobis, præsentiaq; & propè sub conspectu
maneāt. Poterit autē persæpe uel exemplum unū, uel
una sententia, in multa capita cōferri, ut quod de mil-
lata Lucretiæ, apud Liuium est: primū de pudicitia,
quanti scilicet ea facienda sit, cuius damnum Lucre-
tia morte putauit pensandum. Post de pulchritudi-
ne quantorum malorum ea sæpe sit causa, quantum
etiam pudicitie ab ea periculi sit. Iam de morte, ut
ea mala

ea mala non sit habenda, quam Lucretia impudice uitæ prætulit. Hinc de libidine, quas clades, quæ bella ea mouerit, utq; etiam ingentia mala magnorum sæpe bonorum præbeant causam, quando ex eo scelere populo Romano sit libertas quaesita. Sententia itidem diuidetur, ut, Est uirtus, placitis abstinuisse bonis. Ad uirtutis caput ducetur, dicit enim: Virtus est, placitis bonis abstinuisse. Ducetur ad caput bonorum, non omnia bona expetenda esse: quoniam placitis bonis abstinuisse, est uirtus. Ducetur ad caput abstinentiæ, quia abstinuisse placitis bonis, est uirtus. Secundum, quod huic parti adiumento erit, id est, ut in ijs, quæ discimus, diligenter pensimq; conferamus uerba inter se, & latiori quodam tractu explicemus. Sumamus, exempli gratia, quod apud Vergilium est: Optima quæque dies miseris mortali-
bus æui, Prima fugit. Primum, optima inquit, qualia sunt putanda bona humana, quando optima sint: eaque nedum abeant, sed fugiant, & semper peiorum expectatione torqueant, quæ etiam duriora uideantur necesse est, ex meliorum, quæ præcesserunt, comparatione. Sequitur dies æui, id est, uita nostra, ea quàm parui est facienda, si fugax est, & optima protinus initio, uelut in flore consumitur. Quæ potest autem esse felicitas in uita, quando qui fruuntur ea, mortales nedum, sed & miseri sunt? Hinc iam

Collatione
unius ad al-
terum.

miseris mortalibus, quid ni miseri, quorum talia bona sunt, talis est uita, quiq; morti obnoxij sunt? Postremū est, prima fugit. Prima ergo nondum usu cognita, nulla per functione possessa, ut semper quæ sequitur, quando uis forte per se bona, tamen melioris collatione dura uideatur. Fugit etiā, nō dimittitur, non abire iubetur. Quā fallax ergo, quā incerta, quā nequaquam nostri iuris aut arbitrij est. Quod si quis latius ista, & per omnes locos dialecticos fuderit, quatenus cuiusq; natura capax corū est, ingens itaq; copia, & ad dicendū, et ad inueniendum se præbebit. Quod quomodo faciendum sit, maius est, quā ut epistola id capiat, et copiose est à me ea de re in sex libris eis, quos de inuentione dialecticæ scripsi, disputatum. Quisquis ego prius id rectè, & cū cura tractauerit, præsertim si rationem dialecticæ inuentionis illi adiunxerit, ingens illi, paratissimaq; de omni ferè proposita re differendi facultas cōtinget, modò ea res illa ex parte ad eas pertineat, quas didicit artes. Hocq; pacto ueteres illos professores artiū, quos Græci sophistas, id est, doctores uocabant, exercuisse deprehendo, quantū ex Aristotele, et Platone cōiungere licet, atq; ad eam eruditionem, promptitudinemq; dicendi peruenerunt, ut de qua re audire quis uellet, proponi iuberent, dicerentq;, quandiu, quantumq; uideretur de eo, quod esset propositum. Sic Gorgias Leontinus

primus

Vnum quod-
que per locos
dialecticos de-
ducendum.

Sophistæ.

primus tam audacis coepti autor, sic Prodicus Chius, sic Protagoras Abderites, atq; Hippus Eleus, & instituti, & alios docuere. Ad id quod secundum feci multum iudicij parabit in ijs, quæ discuntur, & novas argumentationes, novasq; sententias, aut ueteres, sed quibus noua facies sit, inueniet: estq; eiusmodi, ut si stilus ei addatur, statim exercere eloquentiâ possit, & ad bene dicendum aditum parare. Sed hæc hætenus, ut pro rerum conditione pauca, ut pro modo epistolæ nimis multa. Vt enim Demetrio Phalerio uisum est in libro, quem *περί ἐπιστολῶν*, id est, de explanatione scripsit in epistola, quæ grandior facta est, nō tam epistola dici debet, quàm liber, cuius initio sit salus adscripta. Verū id utcunq; æstimari poterit, haud ponam equidem in magno discrimine, mihi statutum est, aliquo modo, quocūq; possum, studia tua iuuare. Quod ipsum, si non potero ostendere, tamen ut me uoluisse intelligas, quod uoluisse, ut in multis, quæ effectum exigunt, parum est: ita in amicitia, cui pro effectu est animus, tale est, ut nihil plus exigi, nihil magis præstari possit. Vale Hey-

delbergæ, Anno. M. CCCC.

LXXIII. septimo

Idus Iunij.

l 5 Similia

Similia his lector studiose, apud eundē Rodolphum uideto, de iuentione dialectica, libri tertij, capite ultimo, ubi dicit: Hæc ipsa qualiacunque, &c.

D. ERASMI ROTE

RODAMI RATIO COL

LIGENDI EXEMPLA.

VI destinavit per omne genus autorum lectione grassari (nam id omnino semel in uita faciendum ei, qui uelit inter eruditos haberi) prius sibi quàm plurimos parabit locos. Eos

sumet partim à generibus causarū, ac partibus uitiorū uirtutumq; partim ab ijs quæ sunt in rebus mortalium præcipua, quæq; frequentissimè solent in sudando incidere. Eaq; conueniet iuxta rationem affinitatis & pugnantiae digerere. Nam & quæ inter se cognata sunt, ultrò admonent, quid consequatur. Etiam contrariorū eadē est memoria, puta, sit exempli causa, primus locus, Pietas & impietas. Huic subiicietur

Pietas.

species inter se cognatæ. Prima est, pietas in Deū. Secunda, in patriā. Tertia, in parentes, aut liberos, aut etiā in eos, quos oportet parentum loco colere: ueluti præceptores, & quorū beneficio seruati sumus. Iam

his co

his cognata est superstitio, adiicienda igitur. Atq; hic aperit sese campus latissimus de prodigiosis decorū cultibus, & uarijs diuersarū gentiū ceremonijs. Sit proximus, si uidetur titulus, Fides. Hanc in species seces Fides licebit, de fide in amicos, de fide seruatorū in dominos, de fide in hostes, totidemq; de perfidia. Item, si titulus Beneficentia. Huic cum suas species subieceris, restat Beneficentia gratitudo. Non illa quidē huic subiecta, neq; rursum contraria, sed adhærens, deq; ea ueluti consequens. Sed uirtutū ac uitiorum ordinem sibi quisq; suo fingat arbitrio, aut è Cicerone, seu Valerio Maximo, aut ex Aristot. aut ex diuo Thoma, petat. Deniq; si malit, elementorū ordinem sequatur. Neq; enim id magni refert. Quanquā nolim illū omnes huius generis particulas tā minutim cōcisas, in ordines referre, uerū eas duntaxat, quæ uideantur frequenter in dicendo usu uenire. Id autē uel ex locis causarum licebit cognoscere, nempe demonstratorijs, suasorijs, & iudicialibus. Quod genus fermè sunt tituli apud Valeriū Maximū, & nonnulli apud Plinium. Cæterum quæ extra uitiorum ac uirtutū genera sumuntur, partim pertinent ad exempla, partim ad locos communes. Priores generis fermè sunt huiusmodi: Insignis longæuitas, uiuida senectus, senilis iuuenta, insignis felicitas, insignis memoria, subita rerum cōmutatio, subita mors, mors spontanea, mors prodigiosa, partus prodigiosi,

prodigiosi, insignis eloquentia, insignis opulentia. Ex humili genere clari, uasfrices ingenij, insignij, corporis robur, insignis forma, egregiū ingenium in deformi corpore, atq; id genus innumera alia, quorū singulis oportebit subijcere, quæ cum his pugnant, quæq; cum his habent affinitatem, ut insigni eloquentiæ opponitur, insignis infantia: finitima sunt uocaltas, felicitas in gesticulando, histrionica, et si qua sunt huiusmodi. Posterioris autē generis sunt istiusmodi. Plurimum interest, quibus studijs puer assuescas. Magni refert, quibus cum uiuas. Suum cuiq; pulchrum. Facilis offensa, reconciliatio difficilis. Tutissimum nulli credere. Ama tanquam osurus, oderis tanquam amaturus. Bis dat, qui cito dat. Fortunā sui cuiq; mores parant. Et, Lentæ regum iræ. Et, Periculosa principū amicitia. Et, Dulce in expertis bellum. Et, Infida societas regni. Et, Optimū senectæ uaticiniū, eruditio. Sed quid ego hæc recensere pergo, cū sint secenta milia? Ergo ex his ea sunt deligenda, quæ uidebūtur ad dicendum maxime cōmoda. Ad hunc gregem pertinent & illa comparatiua. Cœlibatus ne felicior, an coniugium? uita priuata, an secus? Potior monarchia, an, democratia? uita studiosorum, an, idiotarū? Tum autem ex superioribus, si qua sunt, quæ uirtuti, aut uitio uidebuntur esse confinia, ea licebit suo titulo subijcere, ut illa: Bis dat, qui cito dat. Et, Nihil carius constat,

constat, quàm quod precibus emitur. Et, Beneficium dando accepit, qui digno dedit. Et, Nihil perit, quàm quod confertur in ingratum. Et, Beneficij gratiam perdidit quisquis exprobrauit. Hæc atq; huiusmodi ad liberalitatis titulū referri possunt. Verùm ne indigesta rerum turba pariat confusionem, profuerit titulos qui latius patent, in aliquas secare parteis. Liberalitatis titulum, ut exempli causa loquamur, ita licebit partiri, si subieceris: Beneficium promptè citoq; datum: Beneficium aptum, beneficium digno, aut indigno collocatum: Beneficium exprobratum: Beneficiū mutuū. Et si qua iudicabuntur magis idonea: nā nos indicandi gratia duntaxat hæc ponimus. Ergo posteaquā tibi locos cōpararis, quot erūt satis, eosq; in ordinē quem uoles digesseris, deinde singulis suas partes subieceris, rursum partibus addideris locos cōmunes, siue sententias: iam quicquid usquā obuiū erit, in ullis autoribus, præcipuè si sit insignius, mox suo loco annotabis, siue erit fabula, siue apologus, siue exemplum, siue casus nouus, siue sententia, siue lepidè, aut alioqui mire dictum, siue metaphora, aut parabola. Atq; ad eum modum pariter fiet, ut & altius insideant animo quæ legeris, & asuecas uti lectionis opibus. Sunt enim, qui plurima teneāt, uelut in mundo reposita, cū in dicēdo, scribēdoq; mire sint inopes ac nudi. Postremo, utcumq; postulat occasio, ad ma-

num

numērit dicendi supellex; certis ueluti nidis constitutis: unde quæ uoles, petas. Porro nulla disciplina tam semota est à Rhetorica, unde nō facias locos tuos locupletiores. Nam à Mathematicis, quæ remotissimæ uidentur, sumuntur similitudines. Quandoquidē cum sphaera undiq; sui simili, cumq; tetragono, quocunq; cadat pariter quatuor angulis nixo, cōfertur sapiens suis opibus felix, nec aliunde pendens: & quæcunq; inciderit fortunæ procella, sua uirtute firmus & immobilis, ut ne dicam interim, quòd Theologi mysteriorum enarrationem frequēter à Mathematicis petunt, propter arcanam quandam rerum ac numerorū analogiam. Nam à Physicis nō solum parabole, uerum etiā exempla quædā petuntur. Parabola fuerit, si dicas: Quemadmodū fulmen summos mōtes frequētissime ferit, ita summa potestas grauissimis casibus est obnoxia. Item: Quemadmodū fulmen æs liquefacit intacta cera, ita principū animus in rebelles & obstinentes sæuire debet, in cæteros uti clementia. Exempla fuerint elephanti in abdito coeūtes, si quis etiam in coniugatis modestiam, & uoluptatis dissimulationē desideret. Et delphini foetus adultos diutius comitantes, nec sinētes paruulos suos ingredi, nisi grandior aliquis ceu pædagogus adsit, & custos. Si quis admo-
neat quanta cura seruari atque institui debeat à parentibus, prima illa et lubrica puerorū ætas. Itaq; studia

su

sus ille uelut apicula diligens, per omnes autorū hor-
 tor uolabit. Flosculis omnibus assultabit, undique
 succi non nihil colligens, quod in suum deferat aluca-
 rium. Et quoniam tanta est in his rerū foecunditas,
 ut omnia decerpi nō possint, certe praeipua deliget, et
 ad operis sui structurā accōmodabit. Sunt autē, quae
 eadem non solum ad diuersos, uerū ad contrarios
 usus quadrare possint, eoq; diuersis annotanda locis.
 Quod genus, si de insanabili cupiditate hominis aua-
 ri agas, rectē accōmodabis Charybdis fabulam. Rur-
 sum, si de inexplebili uētris ingluuie, aut libidine mu-
 lieris inexhausta, nimirum conueniet eadem. Item,
 apologus Aesopi de hirco ac uulpe simul in puteum
 descendentibus, quadrabit uel in prospicientiam: qua
 fit, ut non aggrediare negotiū, nisi prius apud te per-
 penderis, qua ratione queas explicare. Vel inficium
 amicorum genus, qui cum uideantur amici commo-
 dis consulere, maximē tamen agunt suum negotium.
 Præterea ex morte Socratis, non solum ducitur exem-
 plum, mortem non esse formidolosam uiro bono, cum
 ille tam alacri uultu cicutam biberit, uerum etiam uir-
 tutē inuidiæ obnoxia, neq; satis tutā esse in turba ma-
 lorū. Rursum inutile, uel potius perniciosum esse Phi-
 losophiæ studiū, nisi te ad mores cōmunes deflexeris.
 Tamq; hoc ipsum factū trahi potest et in laudē Socra-
 tis, et in uituperiū. Laudādius enim, qui nulla sua cul-
 pa, sed

pa, sed sola inuidia damnatus, tam fortiter mortē neglexcrit. Vituperandus, qui inutiles Philosophiæ studio, neglectuq; morum communium, amicis acerbissimum luctum. uxori liberisq; calamitatem, sibi exitiū conciliarit, cū alij soleant utiles esse patriæ, suis præsidio simul & ornamento. Eoq; uerè sapientis esse, relictis aliquando tetricis illis sapientiæ decretis, uulgi studiis & opinionibus accommodare sese, temporiq; (quod aiunt) seruire. Iam si partes exemplificum spicias, quod locos licebit elicere? Accusatus per inuidiam ab Anyto & Melyto, perditissimis ciuibz, locus est: Veritas odiū parit. Item alter: Insignis uirtus conciliat inuidiam. Rursum alius: Apud iudices plerunq; plus ualet nobilitatis ratio, quàm respectus honesti. Rursum alius: Nihil imprudentius opulentia, si cum improbis moribus copuletur. Quid enim absurdius, quàm omni facinore dedecorosos, Socrati in ius uocare? Rursum alius locus: Non quidlibet cuius decorum est, eoq; Socrates non abiicit sese ad iudicum pedes: neq; enim cōueniebat, ut qui per omnē uitam docuerit mortem non esse formidandam, nisi turpis esset, cum nunc ueluti ob mortis metum abietè supplicem esse. Quæ eadem causa commouit, ut neq; iudicium declinaret, neq; in media causa exitiū eligeret: neq; postremo cum liceret, è carcere uellet effugere, ne ipse à seipso discrepare uideretur. Atque

hac

hæc quidem una pars est. Deinde cum moriturus, tam ociose, tamq; placide disputat, cum nō alio vultu cicutam bibit, quàm quo uinum solet, cum mox emoriturus iocatur in Phædonem, admonens, ut Gallum persoluat Aesculapio. Locus est: Mortem etiam optabilem esse his, qui sibi uitæ integrè actæ conscij sunt. Rursum alter locus: Cuiusmodi fuerit hominis uita, id in morte potissimum apparere. Rursum: Constantis, suiq; perpetuo similis exemplū est. Etenim cuiusmodi fuerat in omni uita Socratis uultus oratioq; talis erat etiam morituro. Tertia pars est: Dum in carcere agit Socrates, interim nusquam Alcibiades, nusquam Agathon, nusquam Phædrus, sed Crito, Phædon, Simias. Atq; hic locus est, In periculis demum apparere qui sint puri amici: nam uulgares illi sibi tuum consulunt, quum in officijs communibus adsunt. Quarta pars est: Dum cum amicis de animæ immortalitate multa disputat, uxorem ac liberos cum pauca mandasset, dimittit. Locus est, Philosophum leuiter tangi oportere uulgaribus affectibus, id quod mire cōgruit cum doctrina Christi. Quinta pars est: Statim à morte Socratis, uersus est in accusatores populi furor. Socrati desiderato aurea posita statua. Locus erit, uulgus temere odisse et amare. Rursum alius: Virtutem præsentem odimus: sublatā ex oculis, quærimus inuidi. Rursum alius: Fucatam gloriam unā cum uitā

in perire

Parabola.

perire, uirtutis splendorem à morte maximè clarescere. Hinc arbitror liquere, in quot usus idem exemplum possit accommodari. Similiter et in parabola fiet, uelut in nauigatione, quot similia duci poterunt? Vt optimum gubernatorem tempestas, ita optimum Imperatorem aduersæ res declarant. Item, Vt nemo clauum committit amicissimo, sed nauigandi peritissimo: ita nemo reipub. gubernacula mandabit ei, cui studeat maximè, sed quem maxime iudicari idoneū. Rursum: Quemadmodum uentis nimium secundū nautæ uela contrahunt, cum parum prosperi sunt, tum latius pandunt sinus: ita cum res uehementer succedunt, temperādus est animus, ne insolescat. Contrā, cū inimica est fortuna, tū fortitudine ac spe securitæ felicitatis, dilatandus ac fulciendus. Item, quoties rectum cursum per tempestatem tenere non licet, tum obliquis flexibus eo nihilo secius, quo peruenire uelimus, contendere oportebit. Item, quoties nauem uincit tempestatis impotentia, tum ancoram iaciunt nautæ, uelis collectis: ita uisanti multitudini nunquam cedendum est, donec oratione tractabilis esse incipiat. Item, quemadmodum nauta nō semper eodem modo tenet uelum, uerū nunc tollit in altum, nunc contrahit, nunc in hoc latus, nunc in illud transfert, utcunque uentorum ratio postulat: ita sapiens non in omni loco, omniq; tempore et negotio similis.

simili uitæ tenore debet uti, sed uultum, orationem, mores, præsentibus rebus accommodare. Item, sicut in magis tempestatibus peritissimi nautæ, uel ab imperito nonnumquam admoneri se patiuntur, quod alijs alia soleant in his casibus in mentem uenire: ita bonus rex in magnis reipub. periculis nullius consilium audire grauabitur. Item, ut minimo periculo nauigatur, eo gubernatore, qui maximis sit iactatus periculis: ita tutissimus est ciuitatis status, eo principe, qui grauissimis casibus sit exercitatus. Itē, ut qui clauum regit, non satis arbitratur se suo fungi officio, nisi circumactis oculis, quid cuiq; faciendum, admonuerit: ita principem non agit, nisi qui magistratuū etiam inferiorum officia moderatur ac præstat. Item, quemadmodum insanat nauta, si propter odium aliquorum quos naui uehit, nauim perire sinat, qua perditas nec ipse possit esse incolumis: ita sanæ mentis non sit, qui ob factiones, patriæ incolumitatem non tueatur: quæ nisi sit incolumis, nec ipse incolumis esse possit. Item, ut non nisi sæuissimis tempestatibus sacræ ancoram nautæ iacere solent: ita non est, nisi in grauissimis periculis ac rebus propè desperatis, ad extrema remedia ueniendum. Sed ne ego ineptus, qui ista persequar, cū iam uideas aliquot similitudinū millia hinc sumi posse. Nonnumquam eadem quoq; collationis pars ad diuersa trahitur, quod genus sit, si lunæ

m 2 crebra

crebras mutationes, uel ad fortunæ uices accommodes, uel ad humanæ uitæ instabilitatem, uel ad stultorum inconstantiam, quin eadem quoq; sententia uarios usus deflectitur: ut, Facundus comes in uia pro uehiculo est. Iucundior est uita, si non solus agas, sed cum lepidis, ac festiuis amicis consuetudinem habeas. Rursum: Semper bonus aliquis liber circūferendus, cuius lectione tædium discutias. Item: Si te letus animus comitetur, & bene sibi conscius, nulla pars uitæ sentiet tædium. Hic optimus est uitæ comes, si leta narret: sin turpium factorum memoriam refricet, tædio ene-cat. Eadem est prouerbiorum & apophthegmatū ratio. Quorum usum ostendimus in principio collectioneorum prouerbialium. Proinde quædam erunt eadem diuersis ascribenda locis, aut annotanda certe. Nam sat erit aliquando tribus significasse uerbis à scriptis autorum locis, unde peti possint, præsertim quæ paucis exponi nō queant. Sed iam quores exemplo magis fiat perspicua, sit titulus Inconstantia, aut morum inæqualitas, experiamurq; quot res ad hunc conferri possint. Primum è Poëtarum fabulis petam Mercurium uarias formas sumere solitum, ut est uerfer deus, nunc apud superos, nunc apud inferos, nunc apud mortales agentem, uarijs etiam fungentem officijs, nunc Ganymedis agentem parteis, nunc nuntia perferentem, nunc animas deducentem ad Charontē,
nunc

Inconstantia
exempla ua
ria

nunc negotiatoribus ac patronis operam dantem, nunc cithara utentem, nunc uirga, galero etiam bicolore, postremo uarijs gaudentem cognominibus. Ea sunt apud Aristophanem in Pluto. Dicitur enim *εφοφαιος, ἐμπολαῖος, δολιχός, ἡγεμόνιος, ἐναγώνιος*. Apud Homerū & apud Hesio. *Διακτορος, ἀργεφόντης*. Dicitur et Cyllenius et *ἐριούιος*. Petam Vertumnū dcū, cui inde etiā nomē, quod uertat formā. Petā Proteū, omnia uertentem sese in miracula rerū. Petam Empusam ex Aristophanis Ranis, id est, dæmonis genus, identidē alia atque alia specie sese offrentis. Item: Morphea quoscunq; uelit uultus induere solitum. Item: Circen ueneficijs ac magica uirga homines in uarias ferarū formas uertentem. Nam improbi secum non cōstant, sed diuersis agitantur affectibus. Petam *κουρὸν* uolubilem deum, nunquam sui similem: & huic similem, si uidetur Rhamnusiā. Petam Iouem, nunc aquilam, nunc cygnum, nunc taurum, nunc aureum hymbrem factum. Præterea Chimæram capite leonis, uētre uirgineo, cauda draconis. Ac uarium illud portentum, quod fingit Horatius in ipsa statim fronte artis poëtice. Adducam & Ianum bifrontem, & triformem Geryonem, & Bacchum, cui poëtæ attribunt *ὀνητεα*, hoc est, morum leuitatē & facilitatem, ac talem in Ranis fingit Aristophanes. Et si qua sunt alia apud illos, quæ prodigiosæ uarietatis imaginem habent.

m 3 Adducam

Adducam & Vlyſſem, & quamlibet protēpore perſonam gerentem, unde & πολύτροπος ſtatim in operis initio eum uocat Homerus. Deinde à Phyiſicis petam Lunæ ſimilitudinē nunquam eodem uultu nobis redeuntis, nunc ſemiplenæ, nūc plenæ, nunc emorientis, nunc renaſcentis, nūc pallentis, nunc rubētis, nūc albicantis, nunc antecedentis Solem, nunc à tergo ſequentis. Petā ſimilitudinem cœli uerni aut autumnalis, nunc nubibus obducti, nūc ſereni, nūc tranquilli, nunc uentis cōmoti. Petam collationē maris aſidue uicibus æſtuarijs decurrētis ac recurrētis, præcipuè Euripi mira celeritate ſepties die ac nocte reciprocat. Addam Polyppū, cuius mutabilitas etiā proverbio locū fecit. Addam Chamæleonem colorē ſubinde mutantē. Item, Pantheram ac Pardum uerſicoloribus maculis uariegatū, aut ſi quod eſt aliud animal huiuſmodi. Adiungam pueritiæ in horas mutatū ingenium. Adjiciam mulieris peculiarem incōſtantiam. Vulgus leui momento mobile. Præterea argenti uiui miram mobilitatem. Arundinem ad omnem auram facile mobilem. Foliorum arentium, plumæ, ramentiq; leuitatem, ceræ fluxibilem, ac mobilem naturam. Somniorū incōſtantiam, rotæ uolubilitatē. Adducam laminam, quæ ſummis turrium aut templorū faſtigijs ſolet imponi, quo uentum circumactu ſuo indicet. Adducam bilibrem facili momento huc atque huc uergentē. Adducam

ducam opus uermiculatū uersicoloribus tessellis, miram uarietate ostentās. Quædam etiam ingenio figuntur, ueluti si quis cōparet inconstantis hominis animū, nunc hoc, nūc illud cogitantis, speculo rotundo, in foro frequentissimo suspensio, quod huc & illuc discurrente turba, figuris innumeris uarietur. Aut ai tro, quod quæcunq; colorē subieceris, eū imitari uide tur. Aut pensili chalybi, quod hinc atq; hinc admotis magnetibus, quorū alter alliciat ad sese, alter depellat leui momento, nūc huc, nūc illud rapiatur; nec unquā conquiescat, aut sphaeræ in plano uolubili. Iam ex historijs mutuo sumam Græcorū genuinam leuitatem, quam describit Iuuenalis. Lubricā Allobrogum fidem Pœnos simili morū inconstantia. Scythas in dies mutatis pascuis, nullam certam colentes sedem. Virgam Moysi subinde in aliam atq; aliā uersam speciem. Aristippū quamuis agentē personam, ut quem omnis (ut inquit Flaccus) decuit color, nūc Cynico utentem pallio, nunc regia purpura. Item, ἡμίλακος illum de quo meminit Lucianus. Catilinam uario ingenio, ex Sallustio. Hannibalem ex Tito Liuiio, ex Valerio Maximo, quibus alius fuit uitæ tenor ex adolescentia atq; senectute. Rursum in tertia Horatij satyra Tigelliū. Nil æquale homini fuit illi, sæpe uelut qui currebat, fugiēs hostē, persæpe uelut qui Iunonis sacra ferret. E Comædijs exemplū sumetur muliebris incōstantiæ.

Sostrata in Adelphis: Au mi homo, sanus ne es? an hoc proferendum tibi uidetur esse uspiam? Ac paulo post: Ah minimè gentium non faciam, proferam. Amantium inconstantiam exprimit Phædria è rure repente rediens. Puerilem inconstantiam Antipho ex Phormione. Sed hoc persequi per longum est. E Tragedijs mutuabor Phædræ uariatis secus sententijs, nunc uolentem, nunc nolentem. Medeam item ante filiorum cædem diuersis agitatam affectibus. Ab Ouidio Bibliidem, Narcissum. A Marone Didonem, iam Aeneas parante discessum, atque hoc genus innumerabiles personarum passim exhibent Poëtæ. Ex Apologis allegabo rusticum illum, qui Satyro admirante, eodem ex ore modò calidum, modò frigidum efflabat. Et si qui sunt alij, nam in præsentia rationem duntaxat ostendimus. E prouerbijs mutuabor τὸ παναγατὶ ἀρτεμῖν. Item, ἀνέμου παλιόρ. Et, εὐμεταβολώτερος λογόρην. Et, ὑδρονικιλωτόρος. Et, λιθονόρ θηριόρ, aliâq; consimilia. Nam ipsi in prouerbijs locos adiunximus, unde ista peti possint. Et, Saxum quod subinde uoluitur, nō obducitur musco. Et, Arbor quæ subinde trāsplantatur, non grandescit. Rursum ex apophthegmatis adducā illud dictum in Ciceronem: Duabus sedere sellis. Et in eundem à Sallustio scriptum: Aliud stans, aliud sedens loquitur. Ex Homero ἀλλοπρόσταλλον. Sic enim uocat Martem incertarum partium, quiq; nunc cū his sentit.

senti, nunc illis. Ex Ouidio, ni fallor: Et tantum constans in leuitate sua. Ex Horatio: Leuior cortice. Et, Mutat quadrata rotundis. Et, Romæ Tybur amo, uentosus Tybure Romam. Ex Plauto: Tipula leuior. E' Terentij Phormione: Volo, nolo; nolo, uolo: quod dictum est, non dictum est. Ex Euripide: *πλεῖστα γὰρ φρονίς τὰ μὲν νῦν, τὰ δὲ παλαιά, τὰ δὲ αὐτίκα*. Iam apparet, opinor, quanta huius quoq; generis supellex ex tot scriptoribus colligi possit. Eadem est sententiarū ratio, quas non tantum ab autoribus sumere, uerum etiam pro re nouas parere licet. Quibus omnibus, si totidē opponas cōtraria, deinde subiunxeris utrinque finitima, nimirum quā immensus orationis penus futurus sit, uides. At cum tam uariis sit usus, id quod diligentius ostendemus in opere de ratione conscribendarum epistolarum, nihil erit quod nō aliquo pacto possis ad locupletandam orationem accommodare: quandoquidem contraria quoq; adhibentur, uel per ironiam, uel per dissimile, uel per comparationē. Per ironiam, ut si quis hominem nunquam sui similem, Socratē appellet, qui in omni uita semper eodem uisus est uultu. Per dissimile, ut si dicas: C. Iulium Cæsarem nullius unquā facti poenituit: hic nihil unquā decreuit, quod non mox resciderit. Per comparationem, si dicas, quod Cato ille, quem Cicero præfractū uocat, à sententia non potuit abduci: tam hic non po-

m s testim

test in eadem retineri sententia. Porro finitima, quàm sunt facili deflexu, ad uicina trahuntur. Quod genus Persianum illud: *Tecum habita*. Nam & si propriè quadrat in eum, qui maiora molitur, quàm pro sorte sua, tamen quia non esse sua sorte contentum, cum inconstantia cognationem habet, huc torqueri poterit, præsertim cum Seneca scribat: Primum argumentum compositæ mentis existimo, posse consistere, & secum morari. Quin eadem simul & in laudem torqueri possunt, ut si omnium horarum hominem, uersatiliq; ac dextro ingenio laudes. Ex inconstantiæ penario sumes polypum, ad speciem subiecti soli mutantem colorem. Sumes Euripum, ac negabis mare hoc esse tam uersatile, quàm huius sit ingenium. Sumes flammam, stare nesciam. Sumes cælum subinde alia facie. Sumes arundinem ut cunq; flauerint aura, flectentem sese. Dices sapientis esse, pro re nata, pro tempore, pro loco mutare sententiam, ac uitæ rationem. Stupida saxa, ac brutam tellurem unam non moueri. Cæterum ex animantibus, ut quodque præstantissimum est, ita maximè mobile esse. In uniuersa natura, quo quiq; præclarius est, hoc à quiete longius abesse. Infima est, quæ non mouetur terra, at mobilis aqua, mobiliior aer, ignis hoc quoque mobiliior, cælum quàm maximè mobile. Proinde mentem hominis, auram atq; ignem ab antiquis uocari. Contrà, stultos,

stultos, tardos, stupidos, lapides, plumbum in quas res maximè cadit constantiæ uocabulum. Per huiusmodi locos pleraque è constantiæ suppellectilè ad uituperandum traxeris, & ex inconstantiae ad laudem detorseris. Verùm de his, ut modò dictum est, aliàs tempestiuus.

PHILIPPI ME

LANCHTHONIS DE

LOCIS COMMVNIBVS

RATIO.

PHILOSOPHI digesserunt res humanas omnes ceu in formas quasdam uiuendi, ut alia sunt naturæ, ut uita, mors, forma. Alia fortunæ, ut opes, nataliū splendor, honores. Alia sunt in nostra potestate, ut uitia, ac uirtutes. Sic in singulis studiorū generibus, sunt quedā capita, in quæ referri solent, quæ tractantur illic, ut in Theologia, fides, ceremonia, peccatū. In iure æquitas, seruitus, poena, maleficiū, iudex, aduocatus, & his similia. Qui uolet igitur de rebus humanis rectè iudicare, illū oportet, quicquid inciderit forte fortuna, ad has ceu formas rerū exigere. Pariter, cui cordi est rectè de studijs iudicare, illū oportet

oportet tales locos in numero habere. Nam præter id quod sunt formæ rerum et regulæ, mire etiam memoriam adiuuant. Voco igitur locos cōmunes, omnes omnium rerum agendarū, uirtutum, uitiorum, aliorumq; communium thematum communes formas, quæ ferè in usum, uariasq; rerum humanarum, ac literarum causas, incidere possunt: possuntq; comprehendere locis argumentorum generis deliberatiui, ut fortunam, opes, honores, uitam, mortem, uirtutē, prudentiam, iustitiam, liberalitatem, temperantiam. Et his contraria, paupertatem, ignominiam, exiliū, temeritatem, iniustitiam, sordes, intemperantiam seu luxum. De usu locorum communium optimè scripserunt, Rodolphus Agricola, in epistola De ratione studij, & Erasmus in Copia, in hanc ferè sententiam. Qui destinauit per omne genus autorū lectione grassari, prius sibi quamplurimos paret locos. Eos sumat partim à generibus ac partibus uitiorum uirtutumq; partim ab alijs, quæ, ut ante dixi, sunt in rebus mortalium præcipua, ut natura, fortuna, fatum: digeratq; iuxta rationem affinitatis & repugnantie. Nam & quæ inter se cognata sunt, ultro admonent quid consequatur. Et, Contrariorum est eadem memoria. Puta sit exempli causa primus locus, Pietas & Impietas. Huic subiicientur species inter se cognatæ. Prima est pietas in Deum: secunda, in patriam: tertia, in parentes aut

Rodolphus
Agricola.
D. Erasmus
Roterodamus.

Pietas.
Impietas.

tes aut in liberos: aut etiã in eos, quos oportet parentum loco colere, ueluti præceptores, et quorum beneficio seruati sumus. Accedit ad hæc superstitio, adijcienda est igitur. Atq; hic aperit se latissimus campus de prodigiosis deorum cultibus, ac de diuersarũ gentium diuersis ceremonijs. Est ad hæc accersenda etiã fides in amicos, in hostes: totidemq; de perfidia. Item, sit titulus Beneficentia. Huic cum suas species subieceris, restat gratitudo, non illa quidem huic subiecta, neq; rursus contraria, sed adhærens, eq; ea ueluti cõsequens. Virtutum ac uitiorum ordinem sibi quisque suo fingat arbitrio, aut ex Philosophis petat. Vtile consilium est, quod supra dedi, exercendos in locis cõmunibus genere didactico, iuuenes, ut singulorum naturam, uimq; proprie perspiciant. Plurimum ex eo studio iudicij cõparari, si quando in sublimibus agendum sit, ut in Theologia, quid affectus, quid uirtus, quid uitium. In iure Ciuili, quid iustitia, quid ἀντιστοιχία, quid ἐπικρίσις. In singulos autem locos pertinent, fruitiones, descriptiones, sententiæ, & exempla, fabulosa, seu historica. Vt si iustitia titulus sit, erit eius finitio: Iustitia est, qua cuiq; quod suum est, redditur. Descriptio, qualis est apud Gellium ex Chrysippo, aut apud Hesiodum, Virginem esse, apparere ad Iouis tribunal. Subijcienda interim & ratio fabulorum, seu mythologia: nō illa quidem imperitè aut temere

Superstitio.

Beneficentia.

merè conficta, sed ex illustri aliquo autore petita: ut si iustitiæ Hesiodianæ descriptionem ex Platone deligibus, enarres. Iustitiæ est comes Nemesis, temeritatis & arrogantiae mortalium uindex: eius item descriptio addenda. Gerit enim frena & amussim. Notandum adhuc, si quid uspiam de iustitia insigne dixerit Poëta, sicubi epitheto illustri notauerunt, ut quomodo eam dixit Orpheus ἄργαυς ὁ πρὸς οὐρανὸν ἰδὼς. Iam sententiæ diligenter coaceruandæ sunt, nonnunquam ad describendum quomodo usus sit autor sententiæ quæ petitur. Neque enim proclue est cuius, sententias, prouerbiaq; sic usurpare, ut suam referant faciem. Qualis est illa Teognidis poëta: Iustitia in sese uirtutem complectitur omnem, qua sic uti liceat, ut est usus in moralibus Aristotel. Exempla, ut est Camilli de Faliscorū proditore: Bruti, de Aquilijs: Manlij, de filio, quod contra imperium pugnasset. His qui instruxerit sese, habebit quod suppeditet ad copiam semper in promptu. Si quaecunq; inciderit argumentum, in aliquem locorum communium pluresue referat, ut Cicero restitutionem Marcelli, in clementiam in qua prædicanda, dici non potest, quàm eleganter uersetur. Causam Archiæ, fecit laudem humanitatis. Hæc de locis communibus satis. Neq; uerò putes eos temerè confingi, ex intimis naturæ sedibus eruti formæ sunt, seu regulæ omnium rerum.

Sequitur

Sequitur nunc locorum quorundam index, semper à studioso locupletandus.

Quē olim M. Petrus Fladrunus, ex Brisgavia Vualkilch oriundus, ædium Sapientiæ Friburgi alumnus, linguis tribus præcipue insignis, & præceptor nō tam doctissimus, quā etiam fidelissimus, discipulis suis conscripsit.

Qui præmatura morte, magnum ætatis suæ & tenerum ipse ingeniū, maximo discipulorum mœrore ut maiori literarum iactura, velut in herba enectus, in Alsatiæ Rubeaco obiit,

Anno M. D. XXVI. XV. Calendarum Nouembrium.

1	Deus	Sapientia
	Summum bonum	Cyclopædia
	Felicitas.	Eloquentia
2	Fatum	Doctrina
	Providentia	Eruditio
	Fortuna.	Institutio.
3	Natura	8 Disciplina
	Ingenium	Divina
	Indoles.	Humana.
4	Homo	9 Bonum
	Vita	Vtile
	Valetudo { Bona	Delectabile
	{ Mala	Honestum.
	Mors.	10 Virtus
5	Aetas	Officium
	Pueritia	Mediocritas
	Adolescentia	Decorum.
	Iuventus	11 Vitium
	Senectus.	Abundantia
6	Mens	Defectus.
	Intellectus Idem	12 Affectus
	Animus	Ira
	Voluntas	Amor
	Appetitus.	Odium
7	Philosophia, id est,	Voluptas
	Sapientiarerum	Spes

Metus

Metus	17 Intemperantia
Misericordia	Voracitas
Dolor.	Ebrietas
13 Fortitudo	Violentia
Constantia	Veneris prouocatio
Perseuerantia	Procacitas
Periculum	Libido
Bellum	Scortatio
Pax.	Inuerecundia.
14 Audacia	18 Liberalitas dando et
Temeritas	accipiendo
Insanies	Diuitiæ
Fiducia.	Pecunia
15 Inconstantia	Aurum
Timiditas	Argentum.
Metus.	19 Pauperies
16 Temperantia	Inopia
Abstinentia, seu cibi	Penuriarum.
honestas	20 Prodigalitas.
Sobrietas, seu potus	21 Illiberalitas dando
honestas	Tenacitas
Pudicitia	Auaritia accipiendo.
Castitas	22 Lenocinium
Virginitas	Vsura
Verecundia	Alea
Pudor.	Ars parasitice.
	n Magna

23	Magnificētia	Clementia
	Magnifici sumptus.	Pœna
24	Luxus	Indulgentia
	Ruditās	Licentia
	Sordities.	Reconciliatio.
25	Magnanimitas	30 Iracundia
	Honor	Vindicta
	Gloria	Iniuria
	Nobilitas	Crudelitas
	Natales	Feritas
	Novitas	Sœuitia.
	Industria	31 Affabilitas
	Labor	Humani congressus
	Laus.	Humanitas
26	Superbia	Taciturnitas
	Lentitudo.	Sales
27	Pusillanimitas	Compositi mores.
	Pigrities	32 Difficultas
	Ignavia	Contentio
	Ignominia	Rixæ
	Vecordia	Inhumanitas.
	Otium	33 Adulatio
	Obscuritas.	Assentatio
28	Modestia	Garrulitas
	Ambitio.	Detractio
29	Mansuetudo	Scommata dentata
		linele.

- Inelegantes mores.
- 34 Veritas
Fama
Lucrum.
- 35 Mendacium
Arrogantia
Disimulatio
Malitia.
- 36 Comitatus
Urbanitas
Dexteritas
Festivitas
Opportunitas
Facetiæ
Sales
Ludi honesti
Iocus
Recreatio
Relaxatio animi.
- 37 Rusticitas
Agrestis
Durus
Importunus
Molestus.
- 38 Obscenitas
Turpitude
- Scommata
Scurrilitas
Histrionica ars
Scurra
Cachinno.
- 39 Cōmune bonum
Respublica
Regnum
Principatus
Optimorū potestas
Optimates
Magistratus
Censu potestas, id est,
Timocratia.
- 40 Tyrannis
Paucorum potestas
Democratia
Labes reipublicæ.
- 41 Iustitia
Lex, Ius, Mos,
Aequitas commutativa
Aequitas distributiva
Iustum civile
Iustum herile
Iustum paternum
3 2 Iustum

Iustum œconomicum	Contumelia
Magistratus	Adulterium, furtigenus est
Plebs	Rapina.
Obedientia.	Latrocinium
42 Contractus	Servorum seductio
Mercatus	Falsum testimonium.
Venatio	44 Fides
Emptio	Charitas
Mutatio	Pietas
Vadimonium	Religio.
Locatio	45 Superstitio
Depositio	Perfidia
Mercede cōductio.	Periurium.
43 Iniustitia	46 Amicitia
Iniquæ leges	Benevolentia
Iniquitas	Concordia
Iniustum civile	Aequalitas
Inobedientia	Retaliatio
Seditio	Beneficentia
Clades	Gratitudo
Furtum	Fortune participatio
Violentia	Consuetudo
Iniuria	Conuictus
Cedes	Familiaritas.
Membrorum captio	Inimici
Conuictum	

47 Inimicitia	48 Prudentia
Maleuolentia	Consilium
Ingratitudo	Sagacitas
Inuidia	Sollicitudo
Indignatio	Sententia.
Inæqualitas	49 Imprudentia
Discordia	Stoliditas
Rixæ	Consiliorū inopia
Querelæ	Oblivio.
Iurgia.	

LOCORVM COMMVNIVM

FINIS.

In hæc Capita subsignandæ, digerendæq;
sunt singulorum locorū finitiones, descriptio-
nes, etymologiæ, sententiæ, scite dicta, exem-
pla, epitheta, comparationes, metaphora, alle-
goriæ. Illi enim & similes loci, thesaurus erudi-
tionis & eloquentiæ prehibentur.

I N L I V I D V M O B T R E

CTATOREM PRO INDI-
cis huius patrocinio.

Ne male dammaris quod nec præstare uolebas.

Carpseris ergo hæc quis, tu meliora dato.

N S

DE CORRIGEN DIS STUDIIS, SERMO PHILIPPI MELANCHTHONIS.

EXIMIA PIETATE AC
doctrina uiro, D. Othoni Becman, Iuriscōf.
Canonico Vuitemberg. PHILIPPVS
MELANCHTHON, S. D.

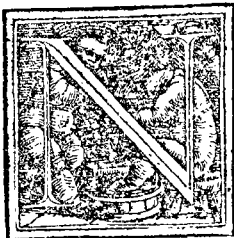
NON parū refert ad uitæ tuendæ rationes, quo genere literarū rudis ætas initio formeretur : cū ob alia multa, tum hoc maximè, qd nihil efficacius est ad mutandā ingenia, moresq; hominū, literis. Nam ferè semper talis est unusquisq; qualē studia faciūt. Nec mihi bonæ literæ, nisi quæ mentis bonæ sunt, uideantur. Itaq; præstat optimis iuuentutē erudiri, mores eñ optimos optimæ literæ cōserunt. At uideas hodie passim in Germania tale quoddā genus iuueniliū studiorū tractari, quod nō modò sit ad omnem reliquam uitam inutile, sed omnino etiā perniciosum. Etenim deserta prædia, quibus nescio nugis ingenia cæterū felicia occupantur ac frangūtur, philosophiā ipsi uocant. Non hoc dico quo à philosophia studios auocem, sed hunc philosophandi ordinem ac ductum non probo. Ne enim angustis adeo finibus circumscripta est philosophia, ut philosophari

Sophari nihil aliud sit quàm nugari. Maxima
eius pars contempta iacet, ea uidelicet, quæ so-
la humanitatis nomine maioribus nostris di-
gna uisa est. Adolescens quispiã ad Xenocratẽ
adductus, percipiendę philosophię gratia, cum
nondũ quicquã Cyclicorũ attigisset, sapientiæ
sacris prohibitus est. Sic enim ait Xenocrates:

Humaniores
literæ cõtem-
pne a Sophi-
stis.

Οὐτὸ παρ' ἡμῶν πόκος οὐ λυκαφθόνεται.

O' nos felices, si recta studia Deũm fauore re-
nascantur, quæ iam ferè caput exerere in Saxo-
nibus cœperunt. Proinde iuuentutem nostrã
sermone nuper habito inhortatus sum, ut ad
bonas literas lætis animis adspiret. Atque hoc
unũ egi paucis, ut intelligat quæ nam sit barba-
ricorum, quę bonorũ studiorum ratio. Neque
dubito, cui satis utrunq; genus cognitũ est, co-
naturũ totis uiribus, ut ea parte præstet, quæ &
optima est, & ab optimis sola probatur. Quæ
enim uesania fuerit, immenso labore, cura nu-
gas emere? Orationem tui nomini Otho do-
ctiss. dedico, Δόσιμ' ὀλίγω τε φίλω τε. Debemus
enim tibi quicũq; literas profitemur, atq; adeo
ego multis sanè nominibus, quẽ pluribus, quo-
tidie soles officijs cumulare. Hoc igitur munus
qualecunq; est, si de animo æstimes meo,
amplissimum ac pulcherrimum
accepisti. Vale.

AE EGO planè uidear im-
pudēs, atq; mei prorsum
oblitus, in hoc coetu, ma-
gnifice Dn. Rector, exi-
mij principes Academiae,
dicturus, quem (cū aliās
et ingenium, et umbra-
tile studiorum genus ab

huiusmodi theatris, et hac plausibili Oratorum qua-
si curia auocet) absterrere modò cum primis rei, quā
acturus sum, difficultas potuit: ni mecum pietas in re-
cta studia, tū officij mei rationes inhortentur, quo bo-
nas literas ac renascentes Musas, quā quod maxi-
mè, commendatas uobis uniuersis uelim. Illarū enim
causam suscepi tutandam, aduersus eos, qui uulgò sibi
in scholis, doctorum titulos ac præmia, barbari barba-
ris artibus, hoc est, ui et fraude arrogarunt, et hactē-
nus ferè malitiosis ingenijs homines retinent. Germa-
nicam iuuentutem paulò superioribus annis alicubi
conatam in hoc felix certamen literarum descendere,
iam nunc quoq; non pauci, uelut è medio cursu, com-
mento plus quā Thracio reuocāt, difficilius esse stu-
dium literarum renascentium, quā utilius: Græcā
quibusdam malè feriatīs ingenijs arripi, ac ad ostē-
tationem parari: Dubiæ fidei Hebræa esse: Interim
genuino literas cultu perire, philosophiam desertum

iri.

Indoctorū in
bonas literas
calumniæ.

iri: & id genus reliquis conuitijs. Cum isto grege indoctorum congressuro, quis non intelligat uel Herculi non uno Theseo opus esse? adeò suscepto negotio. non parū æquo dicar audacior: ut interim sileam uix posse hanc à me prouinciam administrari citra modestiæ periculum: quæ, dispeream, si quid unquam rerū humanarum prius duxi. Ardeo enim amore recti: & quum studia uestra uehementer iuuari adolescentes cupiam, fiet, ut quædam liberius, quàm isti uolent, dicam. At quando me huc siue ratio (ita enim uideor mihi) siue casus aliquis impulit, uolo hanc mecum, Clarissimi uiri, causam habere uos communem, quorum industria, cōsilijs, operaq; fit, ut passim à situ & squalore adserantur literæ, natuumq; nitorem ubiq; recepturæ sperentur. Placuit igitur paucis, commonere iuentutem illustris Academiæ nostræ, ut quantum ad summam præclari instituti uestri attinet, intelligat, quæ sit renascentium studiorum ratio: quæ illorum, quæ Barbari maiores nostri è Scotis in Galliā, è Gallijs in Germaniam inuexerunt: ut ordine ac ductu generis utriusq; cognito, ipsi iudicetis, utrum maiore cōmodo, periculo minore, liceat amplecti. Atq; in hoc omnis oratio mea incumbet, uti spem uobis elegantis literaturæ (de Græca ac Latina loquor) faciam. Scio enim in ipso iam uestibulo plerosq; nouitate rei, si nō deterreri, certè angī. Præstabat autem orationis ar-

gumentū, et quasi filum ab ipsis studiorū fontibus, et
omniū seculorū literatis institutis ducere: sed ea, sce-
næ alterius erūt. Iā quod attinet, breuibūs barbarā stu-
dia cū sinceris cōmittā: docebo quibus auspicijs Latī-
na discēda sint, et Græca tentanda. Interim quæso di-
centē benigni audite, id qđ à uobis uel singulare meū,
erga uos studiū, uel ipsa literarū dignitas impetrabit.

Annis ab hinc opinor ostringētis, orbe propē uni-
uerso à Gotthis cōmoto, & à Longobardis deuastata
Italia, simul cum imperio Romano Romanæ literæ
sunt intermortuæ, quod unā belli furor et bibliothec-
as exciderat, & Musas ocio, ita ut sit, negato extin-
xerat. Scitis enim quā nō conueniat cū sapientiæ stu-
dijs, atq; adeò ciuiliū rerum cultu Marti, quem fingit
Homerus noster cū Pallade acerbis odijs cōsistētē,
μαυόμινον, ut ipse ait, τυκτόν λακέρ. Quo ferē tempo-

Gregorius. re Gregorius, quem isti Magnū, ego præsultorem καὶ
ἀδολύχορ Theologiæ pereuntis uoco, cæterū eximia
uir pietate, Romanā ecclesiam administrauit, & infe-
licissimi seculi casum, quoad potuit, docendo scriben-
doq; sustinuit. Sub id ætatis nemo, ut uidetur nostro-
rum hominū fuit, qui aliquid insigne scriptum ad po-
steros dederit. Vreūm hæctenus in Scotis atq; Hiber-
nijs literas diuturna pax aluerat. Clarebantq; hi cum
Beda. alijs quibusdam, tum maximè Venerabili Beda, Græ-
cè & Latine haud uulgariter perito, ad hæc in philo-
sophia

sophia, Mathematicis, sacris sic erudito, ut cum uetustis quoque cōferri posset. Interim frigebat Italia, frigebat Gallia, Germania, ut semper armis, quàm literis, instructior erat, eaq; tum potissimum in Italia seuebat: nondum enim uniuersa CHRISTVM profitebatur. In hunc rerum statum Carolus natus, cū fines Romani Imperij pacasset, ad instaurandas literas animū adiecit. Nam & ipse præter multarū linguarum cognitionē, plerasq; disciplinas, quæ scholis debentur, expeditas & compertas habebat. Alcuinū ex Anglia in Gallos duxit: quo autore, Parisij literas profiteri coeperūt, auspicio certē leto. Nam puræ adhuc erant, & accedebat Græcarū rerum mediocris peritiā. Ea nobis ætas Hugones, Ricardos, & alios non pessimos scriptores edidit. Philosophia non uti nunc ex Aristotele petebatur, sed totam sibi adseruerant Mathematica, quæ magnæ curæ tum literati omnes habebāt, id quod indicant ueteres Monachorum diui Benedicti bibliothecæ, è quibus nemo clarus extitit, qui non opere Mathematico sit eruditionem suā egregiè testatus. Deinde usures acta est, incideruntq; homines quidā, siue libidine ingeniorum, siue amore litium ducti, in Aristotelem, eumq; mancū & lacerum, et qui alioqui Græcis obscurus, & ὁμιλῆς similis uidetur, Latine sic redditum, ut etiam Sibyllæ furentis coniecturas exerceret, huc tamen incauti homines impegerunt.

Sensim

Carolus Magnus.

Alcuinus.

Aristoteles.

Sensim neglectæ meliores disciplinae, eruditione Græca excidimus, omnino pro bonis non bona doceri cepta. Hinc prodire Thomæ, Scoti, Durandi, Seraphici, Cherubici, & reliqui, proles numerosior Cadmeæ sobole. Accedit insuper, quod non solum contempti ueteres studio nouorum, sed omnino si qui in eâ supererant ætatem, cœu in Lethen ablegati, perierunt, ut dubites num aliare argutiarum autores plus nocuerint, quàm quòd uecordes tot milia ueterum scriptorum ad interuersionem usq; aboleri passi sunt. Talibus deinde, semel iuris diuini ac humani potestas facta est: ex horum decretis iuuentus erudiebatur. Proinde in scientiam iuris ac rem medicam pariter posthac seuitum est. Oportebat enim similem præceptoribus disciplinam esse, ut aiunt uulgo $\lambda\alpha\lambda\alpha\upsilon\acute{o}\nu\ \lambda\acute{o}\rho\alpha\ \kappa\alpha\iota\ \lambda\alpha\lambda\alpha\phi\acute{o}\nu\ \omega\acute{o}\rho$. Hæc ratio studiorum annos circiter trecentos in Anglia, in Gallijs, in Germania regnauit, ut ne quid interim dicam immodestius. Quàm pernitiōsa conijcere licet prope modum ex his quæ dixi: atque ut planè intelligatis, animaduertite. Primum, desertis ueterum disciplinis, quando audax ista commentandi & philosophandi ratio inualuit, simul Græca contempta, Mathematica deserta, Sacra negligentius culta sunt. Quo malo, quæ seuior pestis esse potuit? Certè nulla uulgarior unquam fuit. Nam cum ad eam usq; ætatem, & philosophia tota Græca fuisset, & Sacrorum Latine literæ, præter

*re: præter Cyprianum, Hilarium, Ambrosium, Hieronymum, Augustinũ, nullæ insignes extarent, & Græcorũ usum uernaculũ Sacra occidentis magna ex parte eatenus habuissent, fieri non potuit, quin Græcis cõtemptis, unà quicquid cõmodi studijs humanis philosophia confert (confert autem longè plurimũ) deinde cura sacrorũ sensim interiret. Hic casus, uerè Christianos ecclesiæ ritus ac mores, ille studia literarũ labefactauit. Aequius forsã alterius fortuna ferri potuit. Nam & lapsantes literas, incorrupti ecclesiæ ritus, facillè instaurare poterant: et bonis literis, si quæ saluæ mansissent, liberum erat, ruinosos ecclesiæ mores corrigere, animos hominũ iacentes excitare, confirmare, & in ordinem cogere. At uerò siue fato, siue nostro uitio euēnit, simul bonæ literæ non bonis, prisca pietas ceremonijs hominum, traditionibus, constitutionibus, decretis capitulis, extrauagantibus, glossis *Λειτουργίας* mutata est: neq; retulit quod Nicena synodo Patres tam prudenter cauerunt, τὰ ἀρχαῖα ἔθνη *ὑποτίτω*. Audacius hæc uidear alicui, quàm ex usu uel ætatis, uel studiorum meorũ: uerũ, ut sic dicam, res uestræ, ingenui iuuenes, postulant. Nam ut quidam se gnus cum bonis artibus in gratiã redeant, nimirum in causa est, quòd nondum quisquã eos liberè admouit. Iam igitur cognoscite, quæ nam sit illa barbarorum commentandi ratio, quæ è quibus manarit fontibus,*

Tria artium
genera

Dialectice &
Rhetorice ea-
dem ars.

bus, audistis. Artium genera omnino tria sunt, λογικόν, φυσικόν, ποικιλικόν. Logicum uim omnem ac discrimina sermonis tractat: & cum per ipsum in illa superiora sit iter, primum formandæ pueritiæ rudimentum est, literas docet, proprietatem sermonis aut regulis adstringit, aut collatis autorum figuris indicat quid obserues, id quod ferè Grammatica præstat. Deinde cum paulò progressus fueris, iudicium animis comparat, quo metas rerum, ortus, fines, dictum, sic agnoscas, ut sicubi quid inciderit exactè tractandum, omnia quæ ad institutū pertinent, quasi in numero habeas, & artis adminiculis ita sensus auditorum capias, ut dissentire temerè non queant. Hæ partes illius sunt, quam uos dialecticā, alij rhetoricā uocant: nominibus enim uariant autores, quum ars eadem sit. Atq; hic docendi ordo quondam fuit, quū uiderent adhuc literæ, donec in Bullatos quosdam Magistros incidimus, qui scitis, qua mole commentariorū grammatica primum oppresserant. Sed quādo ea reuixerūt, de Dialecticis uideamus, quæ adhuc ex Tartaretis, Bricot, Peruersore, Eccijs, Copulatis, Bursæ Montis, Exercitijs taurinis & caninis, et alijs huius farinae petimus. Licet hac parte mihi liberius agere, et ipsæ ego annos iam sex perpetuos penè detritus sum. Et cū rem probè meditatam habeam, non erit difficile mihi suis eam coloribus pingere ac declarare, non esse

esse *Διαλεκτική* quæ isti amusi in scitiæ magistri profitentur. Primum, dialectica, methodus quædam est omnium questionum compendiaria, *Διαλεκτική* καὶ *Διακριτική*, qua constat ordo & iudicium cuiusq; rei tractandæ, ut in quoque uideamus, quid, quantum, quale, quur, quomodo. Si simplex sit, sin cõplexum, uerum ne, an falsum, Simplicium discrimina, notionesq; isti per loca senta situ cogunt, noctemq; profundam. Complexorum doctrinæ, quas tenebras non offunderūt argutijs? Quales sunt, Genus est species, Nullus & nemo mordent se in sacco: Parisijs & Romæ uenditur piper. Arcent foro suo, quæ non adsequuntur. Librum *Λεπτοσόφου* aiunt dialectice tabulis non censeri, quū inde omne artificium inueniendi, cœcū ē fonte fluat, & *Λεπτοσόφου* nō sint, nisi *μὲν* & quædam simplicium. Et hic argutantur, num singula genera generalis. realiter (ut uocant) discrepent, atq; de eo nondum inter Scotistas ipsos conuenit, multo minus cum factionis diuersæ nominibus. Analytica posteriora cum sint, disponendi series, ac ut simplicius peripateticus ait, Canon ac amussis artificiosæ disputationis, inter metaphysica nostri retulerunt: nempe quo rem per se non admodum difficilem, ac mire utilem studijs honeste tractandis, & difficilem & inutilem redderent. Hoccine est illud docere quod iactant? hæccine sunt sine quibus pensum arti
cuique

Dialectica
quid.

cuiq; suū reddi nequit? Hæccine sunt, quæ tam splendi-
 didis philosophiæ titulis auctionantur? At quanto mi-
 noris didicissent rectè sapere quàm desipere. Sed, co-
 hibeo animum, ne quem uel bonorum nimia libertas
 offendat. Vos à me adolescentes hoc unum agi pute-
 tis, utilius, quàm quod olim tractabant, studiū uideri
 renascentium literarum. Equidem aliquot noui recti
 iudicij uiros, quibus cū sæpe rem eandem cõtuli pror-
 sum nostræ sententiæ omnibus calculis adstipulantes.
 Amicus mihi quispiam est non uulgaris, sub quo pri-
 mum puer præceptore in Sueuis Tubingæ dialecticis
 merui annum unum aut alterum, hætenus ut fratre
 semper familiaris. usus, Franciscus Stadianus erudi-
 tione ac uitæ genere tali, ut à bonis ac doctis omnibus
 certatim diligi mereatur. Is Analytica posteriora Sue-
 uicæ iuuentuti anno superiore prælecturus, à nobis
 Themistij libellos, quos Latine reddidit Hermolaus,
 accepit. Addidi quædam è Philopono transcripta, ne-
 que Græca omnia satis mihi probantur. Admonui in-
 super illic ab Aristotele Rhetorica doceri. Legit, rele-
 gitq;, & quo est iudicio, protinus ad scopum aduer-
 tit animū: ibi re penitus cognita, & pro felicitate in-
 genij sui aucta illustrataq;, tot notabilibus, acceptio-
 nibus, distinctionibus ex autoratis, causam integram
 ueluti recuperatorio iudicio restituit, scholæ simpli-
 citer ac candidè summæ rei & ἡ ἀγαθὴ traditurus. Ad
 hac

Franciscus
Stadianus.

hæc male precatus nugis, obnoxie à me cōtendit, Aristoteli purgando socias manus adijcerem: conaturum omnia sese pro uiribus, uti artium elementa uindicta barbarorū liberarētur: primi nominis studia, à sordibus recipi nō posse, nisi purgatis adolescētiae rudimentis: id ferè quenque in summis posse, quod in infimis assueuerit: in summa, omnia sibi de grandioribus polliceri, si exercendæ iuuentæ ratio melior iniretur. Placuit amici consiliū, & negotium unā literariū suscepimus. Dij reliqua secudent. Nunc quæso uos, quanti facitis huius uiri iudicium, cum in alijs disciplinis οὐ παρίστω, tum in hoc genere summa cum laude annos opinor decem uersati? Hoc egero uobiscum teste, atq; eò sanè iurato, non esse in his uulgatis stromatis, quod probari cuiquam, præter personatos quosdam professores τὰ λανθάνοντα καὶ ἀλλοτρίως ἢ φιλοσόφους, queat. Iratas habeam Musas, ni hæc ita damnem, ut pro eis meliora, feliciaq; uos amplecti uelim: alioqui liberum per me cuiq; fuerit, quorsum uel usus uocat, uel ingenium trahit, sequi. Sat scio nullum fuisse seculum, neq; Græcorum, neq; Latinorum, quod non sit egregie nugatū philosophando: ueteres aliquāto quàm noui felicius. Quare afferas ad ea studia, oportet, animū acrem & curam: deinde Magistrum adhibeas boni iudicij, qui seligat, quæ nam, & quatenus discenda sint. Dolet enim sanis, esse, qui persuaferūt sibi, nisi hæc nugalia

didice-

didicerimus, non fore ex usu quicquid studiorum affe-
 ctemus. Modestus uir Socrates erat, qui cum opinione
 sapientiae uulgò coleretur, dicebat, Hoc unū se scire,
 quòd nihil sciret: illi contrà, hoc unū nesciunt, quòd
 nihil sciunt. Atq; utinam se liciter eos aliquando
 ὁ λόγος uirga sua demulceat: ut expergeant, ut desi-
 pere se agnoscāt. Vt euagarer longius, ipsa me rei in-
 dignitas perpulit. Volo enim fidem studiosis facere,
 aliud quoddam literarum genus utilius esse, quàm sit
 quod Copulata iactāt: atq; hæc in Rhetoricis nostris
 longas, Quin uideamus, & hoc facile ne sit, hinc
 enim se commendatione diuendunt: quasi uerò angu-
 stis adeò finibus contenta uirtus esse debeat, ut quod
 cuiq; proclive sit aggredi, continuo idem honestum
 sit. Quantum ætatis homini datum est, nedum ado-
 lescentiā, insumunt, ut Euripos omnes, sic enim Sta-
 zanzenus uocat, Aristotelicos exhauriant: id quod
 nescio, an unquā alicui cōtigerit. Subinde enim quod
 exhauritur influit, felicius id quidem, quàm quod de-
 Danaidum dolijs ferunt. Adde quòd cum se ueri scien-
 tiā meditari gloriantur, plurimū operæ fallacijs ne-
 sciendisq; dolis linguæ nauant, ut festiuite ludit Iso-
 crates cum ait: Οἱ προσποιεῖνται μὲν πῶς ἀλλόθεν γε-
 νεῖν, οὐθὺς δ' ἐν ἀρχῇ τῶν ἱπαγγελμάτων, τινὰ δὲ λίγα μὲν
 χαρὰσσιν. Deinde ex tot factionum diuersis opi-
 nionibus, uix unā aut alterā, quæ sibi constet, re-
 periat.

Ruripi Ari-
 stotelici.

perias. Solent enim, ut ex ueteribus theologis quidam primi nominis dixit, In omni humano dogmate, falsis uera, ueris falsa misceri καὶ τὸ ἀληθὲς πολλοῖς ψεύδεσιν ἐκπύρηναι, ut Dionysij uerbis utar. Ibi uerò quanto agas negotio, quibus auditorem persugis trahas, dum sententiæ doctores inter se conueniant, nimirum ut candida nigris: at nil refert, cadat, an recto stet fabula talo, modò clamatum sit fortiter. Quanto satius erat hic uel τὸ ἐπὶ χερσὶ nouæ Academiæ amplecti. Vereor ne molestum sit uobis audire tam inconditas nugæ, alioqui exemplis hæc comprobarem non paucis. Interim partium studiis disceditur, aluntur odia, friget humanitas, cum à literis nihil abesse debeat longius rancore. Nam communia erant Musis & Gratijs quondam sacra. Horum studia, quæcunq; sunt, uel sola nutrit inuidia. Sic imbuti, quum ad sublimia Theologiam, Iuris scientiam, aut rem medicam effœtis iam annis pedem mouent, quid aliud defectus ingenij uiribus, quàm quod in ludo cōsueuerūt, agant? Nugantur ergo, bis pueri senes: quanquā si cui paulò felicior est genius, lusiße pudet, sed nō incidere ludū. Porro uobis adoleſcētibus uestrā gratulor felicitatē, quibus benignitate optimi ac sapiētiss. principis nostri Friderici, ducis Saxonie, Electoris, cōtigat longè saluberrimis erudiri, fontes ipsos artiū ex optimis autorib. hauritis. Hic natiuū ac

O 2 *synce-*

syncerum Aristotelem, ille Quintilianum rhetorem,
 hic Plinium tantum non ditissimum pædiæ, ac ueluti
 quoddam copię cornu, ille argutias, sed arte tempera-
 tas, docet. Accedunt, sine quibus nemo potest eruditus
 censeri, Mathematica, item Poëmata, Oratores, pro-
 fessoribus non proletarijs. Hæc si cognoueritis, quo
 ordine tractanda sint, certò scio & facilia, & admi-
 randi profectus uidebuntur. Puerilia studia, quæ ap-
 pellant $\pi\rho\tau\omicron\upsilon\mu\nu\alpha\lambda\omicron\sigma\mu\alpha\tau\alpha$ Grammatica, Dialectica, Rhetorica eatenus discenda sunt, quæ ad dicendum ac in-
 dicandum instructus fastigia studiorum non temerè
 affectes. Iungendæ Græcæ literæ Latinis, ut Philoso-
 phos, Theologos, Historicos, Oratores, Poëtas lectu-
 rus, quæqua te uortas, rem ipsam adsequare, non um-
 bram rerum, uelut Ixion cum Iunone congressurus
 in nubem incidit. Hoc quasi uiatico comparato, per
 compendia, $\kappa\omicron\varsigma\iota\epsilon\pi\iota\tau\omega\varsigma$, ut Plato ait, philosophiam
 accede. Nam in easum planè sententia, ut qui uelit in-
 signe aliquid, uel in sacris, uel foro conari, parum effe-
 cturum, ni animũ antea humanis disciplinis (sic enim
 philosophiam uoco) prudenter, & quantum satis est
 exercuerit. Nolo autem philosophando quenquã tueri
 gari: ita enim fit, ut communis etiam sensus tandem
 obliuiscare: sed ex optimis optima selige, eaq; cũ di-
 scientiã naturæ, tum ad mores formandos attinentia.
 In primis hac eruditione Græca opus est, quæ naturæ
 scientiæ

scientiam uniuersam complectitur, ut de moribus appositè ac copiosè dicere queas. Plurimum ualent Aristotelis moralia, leges Platonis, Poëtæ, atq; ij sanè, qui & optimi sunt, & in hoc legi possunt, ut animos erudiant. Homerus Græcis fons omnium disciplinarum. Vergilius ac Horatius Latinis. Neccessaria est omnino ad hanc rem historia: cui si ausim, me hercle non inuitus uni contulero, quicquid emeretur laudum uniuersus artium orbis. Hæc quid sit pulchrum, quid turpe, quid utile, quid non, plenius ac melius Chrysippo & Crantore dicit. Hac nulla uitæ pars, neq; publica, neq; priuata uacare potest. Huic administratio rerum urbanarum domesticarumq; debet. Ac nescio an minore incommodo mundus hic noster sole, animo uidelicet suo cariturus sit, quàm historia, ciuiliū negotiorum ratio. Consensu maiorum nostrorum celebratum est, Musas ex memoria natas esse. Eo, ni fallor, significatum, ex historia omne artium genus manare. Complector ergo philosophiæ nomine scientiam naturæ, morum rationes, & exempla. Quibus qui restè imbutus fuerit, ille uiam sibi ad summa munijt. Causas acturus habebit unde diuitem rerū ac amplam orationem condat: Ciuitatem administraturus, unde æqui, boni, iusti formulas petat. Nimirum hæc philosophiæ cōmoda Demostheni, clarissimo oratori, uisa sunt, quæ tam accurate eam adolescenti cuidam cō-

0 3 mendatit,

Historiæ laus.

Philosophiæ nomine quæ cōplectantur.

Sacræ
literæ.

mendarit, *ἡμῶν δὲ*: reliqua ipsi in Erotico legite. M.
Cicero nusquam non dedit philosophiæ primas: et
audistis opinor, quid ille in comparatione Seruij Sal-
pitij, et Quinti Sceuolæ iuriconsult. quendam
φῶρ Romani cognominarunt, admirati uberè in eo
philosophicarum rerum scientiam. Verùm quod ad
sacra attinet, plurimum refert quomodo animum cõ-
pares. Nam si quod studiorum genus, sacra profectò
potissimum ingenio, usu, et cura opus habent. Est
enim odor unguentorum domini super humanarum
disciplinarum aromata: duce spiritu, comite artium
nostrarum cultu, ad sacra uenire licet, sicut ad Hercu-
lianum Synesius scribit, *ἐν ῥῶμαϊκῶς, εὐθυμῶς Ἀπολλωνίου*
φιλοσοφία χεῖμεν et *τὸ θεῖον παλιγγενεῖται ἀξιοπρεπῶς*.
Id si cui non uidetur, cogitet præter cætera et ori-
chalcum à Tyrijs in templi Solymi fabricam collatum
esse. Itaque cum Theologia partim Hebraica, partim
Græca sit (Nam Latini riuos illorū bibimus) lingue
externæ discendæ sunt, ne ueluti *ὡφθαλμοὶ πρὸς ὡτὰ* cum
Theologis agamus. Ibi se splendor uerborum ac pro-
prietas aperiet, et patefcet uelut intra meridiani cu-
bilia uerus ille ac genuinus literæ sensus. Proximè
eum literam percepimus, sequemur elenchum rerū.
Facefferit iam tot frigida glossulæ, concordantiæ, di-
scordantiæ, et si quæ sunt aliæ ingenij remora. Atq[ue]
cū animos ad fontes cõtulerimus, CHRISTVM
per

pere incipiemus, mandatum eius lucidum nobis fiet,
 & nectare illo beato diuinæ sapientiæ perfundemur.
 Ac cū in uineis Engaddi cyperū legrimus, occurret
 sp̄sus saliens super montes, et trāsiliens super colles,
 ductos in palatia Edem, **בשמן חורר** succo liqui
 do, fragrante, impios animos diffuente munget, ac
 morte osculi dignabitur. Illius membris inserti uiue-
 mus, sp̄irabimus, uegetabimur, Sion contemplantes,
 & silentio ~~λεπτομύς~~ salem adorantes. Hic coele-
 stis sapientiæ fructus est. Eam igitur quā purissimē
 non interpollatum nostris argutijs colamus. Id quod
 cum aliquoties inculcat Paulus, tum in epistola ad
 Titum sedulō à Christiani hominis doctrina exigit,
 & Διαφθορίαν integritatem, hoc est, ne lubrica sit fides.
 Deinde ~~καμνότητι~~ munditiam, hoc est, ne alienis lite-
 ris improbe sacra contaminemus. Opinor quod fu-
 turum sciebat, si sacris prophana miscerentur, fore,
 ut simul prophani affectus, odia, studia factionum,
 schismata, iurgia consertim succederent. Proinde qui
 diuinis initiari uolet, Adam illū ueterem exuat opor-
 tet, ut incorruptibilem Adam induat, hoc est, huma-
 nos affectus, ipsumq; callidi serpētis iugū supera uir-
 tute frangat, excutiat, ut in gloria Domini trāsforme-
 tur, in abyssū abyssus. Hoc sanè in causa erat cur dice-
 rem usu literarū destitutā Ecclesiam, uerā ac germa-
 nam pietatē traditionibus humanis alicubi mutasse.

id est, oleo
 effuso.

• 4 • Postquam

Postquam hominum commenta placere coeperunt,
 & amore operum nostrorum uicti, pro Manna, Beel-
 phegor gustauimus, homines, non *χριστοί* esse coepi-
 mus. Hæc uelim ita dicere uidear, ut sentio: sentio au-
 tē omnino aliud nihil, quàm quod Euangelice ueri-
 tati Ecclesiæ decretis probatur, eritq; mihi quod He-
 bræi dicunt, *זנה וסחרה אמתה* Iam ne obscure
 intelligitis, quantum sit in renascentibus studijs mo-
 menti, quantum ad excolendas bonas mentes condu-
 cant? Quem non miserescat superioris ætatis, quo
 tam clara luce studiorum deserta in orci tenebras, &
 nescio quas feces literarum incidit? Quem nō tangat
 ingens nostri seculi calamitas? quod & uetustis auto-
 ribus nostratium incuria orbatum est, deinde quòd hi
 quoq; lucrifecissent ex bonis, ni periissent illi, deside-
 rat. Superest igitur iuuenes, ut audeatis: quanquam
 ita se res habeat, & difficilia sint quæ pulchra sunt, ta-
 men ita uincet industria difficultatem, ut longe mino-
 re impendio bona quàm mala uos sperem assequuti-
 ros. Deligunt uobis præceptores uestri quæ ex usu
 est scire, friuola secernunt, atq; hi Latina quidem. Si-
 mul cū Latinis Græca disci, & debent, & facile pos-
 sunt. Modò succisuias aliquot horas Græcis date, ego
 faxo studio ac labore meo, ne opera uos uestra frustre-
 tur. Statim enim ab initio difficultatem rei gramma-
 ticæ optimorum autorū lectione temperabo, ut quod
 illic

Id est, scutum
 & clypeus ue-
 ritas eius.

illic regula, hic exempla doceant. Accedit obiter in
 autoribus interim quod ad mores, uel rerum secreta-
 rum scientiam pertinet: omnia si cōtuleritis, pucher-
 rime absoluent orbem studiorum. Erit enim curæ mi-
 hi, ut pro re, quæ uidentur diligenter admoneam. Ho-
 merum habemus in manibus, habemus & Pauli epi-
 stolam ad Titum: hic spectare uobis licebit, quantum
 sermonis proprietates ad intelligenda sacrorum myste-
 ria conferat: quid item intersit inter interpretes Græ-
 cæ doctos & indoctos. In alijs nota mala pro bonis
 ducantur, in hoc negotio diutius citra iacturam ine-
 ptire non licet. Capeßite ergo sana studia, & quod à
 poëta dictum est, animo uoluite, Dimidium facti qui
 coepit, habet. Sapere audete, ueteres Latinos colite:
 Græca amplexamini, sine quibus Latina tractari re-
 ctè nequeunt. Ea pro omniū literarum usu, ingenium
 alent mitius, ac elegantius undequaq; reddēt. Paucis
 annis prodire in lucem qui uobis & exemplo, et sti-
 mulo sint. Videor enim uidere mihi tacitus aliquot lo-
 cis reflorescere Germaniā, planèq; moribus & com-
 muni hominū sensu mitescere, & quasi cicurari, quæ
 barbaris olim disciplinis effera, nescio quid immane
 solita est spirare. Proinde locabitis operam, non mo-
 dō commodo uestro, eoq; ad posteros propagando,
 sed omnino gloriæ non intermorituræ principis o-
 mnium gentium consensu optimi, qui nihil asserendis

o s bonis

bonis literis habet potius. E quidē quod ad me attinet
 nihil nō conntar, ne de fuisse uel pientissimi principis
 uolūtati, uel studijs uestris, optimi auditores, uidear.
 Atq; hoc me nomine uobis Clarissimi uiri Academiae
 Saxonicae principes addico ac deuoueo: uestrum erit
 adolescentiam meā bonis literis consecratam, minimē
 malis artibus imbutā, deniq; in fidem uestram sedulo
 cōmendatam, benigne officioseq; tueri ac conseruare.

D I X I.

A N D R E A E . C A M I T I A N O

S V O, P H I L I P P V S M E L A N
C H T H O N. S.

R A E F A T I O N E M, qua diui P A V
 L I doctrinam prijs ac studiosis iuue-
 nibus commendauimus, ad te sua-
 uissimē Andrea mitto. Non ut nostris te nugis
 sacras literas adhortemur, (Ardes enim ipse &
 flagras optimarū rerū studio) sed ut pignus ad
 aliquod amoris in te mei, & amici pectoris te-
 stimoniū habeas. Iam olim enim opto animū
 tibi meū honesto aliquo exemplo testari. Ve-
 rū id hac lege mitto, ut officiū ex animo meo
 iudicēs aestimes, nam ita non dubito amplissi-
 mum fore munus. Sin ipso operis habitu me-
 tiare, iam desperaui gratiā: neq; enim à me quic-
 quam

quã tale scribi potest, quod ingenio iudicioq;
 tuo satisfaciat. Vehementeq; uereor Græcum
 illud *ὑποπόδιστο*, qui tam pinguis delicatiss. ho-
 mini dedico. Quanquã ita optarim te præfa-
 tionis meæ succensere, ut eam grauiore oratio-
 ne uinceret, adeoq; nobilitaret, id ut facias hor-
 tor, etiam non tam mea, quã piarum litera-
 rû causa, quas decet nos, quanta maxima pos-
 sumus opera, ab impijs Sophistarû scholis ad-
 ferere. Me sanè casus magis, quã consiliû ad
 hoc argumentum tulit. Quod in causa fuit cur
 breuius quã pro rei dignitate scripserim.
 Vale. Vuittembergæ.

ADHORTATIO

AD CHRISTIANÆ DO-

ctrinæ, per Paulum proditæ, studium,

PHILIPPI MELAN-

CHTHONIS.

QVIDEM agnosco, Paulinæ phi-
 losophiæ studium uobis commen-
 daturus, rem me conari non pau-
 lò maiorem uiribus. Quæ est enim
 humana eloquentia, nedû mea, quæ
 possit, uel par esse Pauli laudibus explicandis, uel hoc
 doctrinæ

doctrinae genus adserere? quod, quantumvis magno Christianae Reipublicae malo, seculorum aliquot fastidit consensus, quem si usquā aliās, certe in literarū studijs, nisi non dolet dediscere quod semel imbibimus, pertinacissimè tuemur. Verū, cū in pia causa nullus sit non laudandus conatus, non dubitavi audacius fortasse, quā prudentius, sed pie tamen, rem, quamvis impar, egregiam tentare. Nihil aetas, nihil temeritas nostra dehortabatur, quando non alius lusus hanc aetatem perinde decet, atq; quaecunq; rerum Christianarum rudimentum. Nam quod noluit CHRISTVS noster à se pueros arceri, quasi signo sublato adolescentiam ad sui studium inuitavit. Proinde, nisi nihil huiusmodi uotis proficitur, optarim mihi non imitabilem Periclis, aut Lysiae eloquentiam: Quorū alterius labra Peitho insedisse uetus Comœdia testatur. Alterum etiam ille iuxta Apollinis oraculum sapiens Socrates admiratus est: Sed illum ipsum uere flexanimum Paulinae linguae spiritum, diuinitus suppeditari, et orationem nostram animaturum, et peccata uestra, ad cōplectendam cœlestem sapientiam, inflammaturum. Quid enim magis conuenit, quā de sacris rebus dicturos, diuini numinis opem cœlo deuocare? uos item mecum cōmunibus optate uotis, ut benignus Dei spiritus, radijs suis animos uestros collustret, et ad hoc philosophiae genus praearet, quod

Peculiare adolescentiae studiū, Christianae literae.
Precatio.

quod inaditū esse uiribus humanis, uel hoc inditio est, quod paucis admodum post PAULVM contigisse uidemus: recentiores uerò Theologos quos uocant, etiā obscurasse. Quod utinā audacius dicerem, quā uerius. Equidem, ut uelim Paulinam doctrinā non monachis, aut Theologis tantum istis scenicis, sed uulgo etiam Christiano familiarissimam esse: ita puto ad formandam uitam, nullam sapiendi rationem accommodatorem, nullum certius ad felicitatem compendium esse. Primum enim ratione quadam ex doctrina opus esse, ad instituendam uitam, uel hoc argumento est, quod nulla priuatim domus, nulla ciuitas publicè, citra legum usum administrari posse uidetur, ut literas in hoc repertas uerisimile sit, quo præscriptis, adeoq; duraturis legibus, paulatim gliscenti hominum cupiditati frenum inijceretur. Extant uiuendi formulæ aliæ diuinitus proditæ, aliæ ab ingeniosis hominibus conscriptæ, quale est Hesiodi, item Homeri poemata, quales philosophorum commentarij, quales pleræque nobilium ciuitatum leges sunt, quarum memoria, historiarum beneficio, ad nostra tempora propagata est. Verum in his diuinæ leges tanto sanctiores sunt humanis, quanto propius effingunt tum auctore, tum archetypum omnium bonarum rerum: quem nō dubium est nusquam certius expressum, quā in ijs literis, quas suis ipse digitis, inæstimanda benignitate, lapi-

δοτρίης.

Doctrina ad instituendam uitam necessaria.

Hesiodi et Homeri poetis.

Leges.

Euange-
lium.

te, lapideis tabulis insculpsit, præcepitq; omnibus po-
stibus, ædium uestibulis, fimbrijs item uestium inscri-
bi, & scopi uice, ob oculos interq; manus reponi, un-
de uitæ uniuersæ ratio peteretur. Iam & hoc huma-
næ leges diuinis scripturis uincuntur, quod legibus
Euangelicæ literæ additæ sunt, quæ CHRISTVM ge-
neri mortaliū exhibent, qui spiritum impertit, quo hu-
mani animi adcesi, nihil nō cœleste, sua ipsi sponse
adfectent. Lex enim recti uiā monstrat. Sed honestū
animis humanis ille CHRISTI spiritus absoluit.
Adeò planè fieri nequit, ut solis legibus adiutus uitam
probè instituas. Neq; enim satis est uidere quid agas,
sed refert uel omnium maxime, quæ Euangelij fir-
rago est, scire, unde animum petas legibus fauentem,
& honesti amantem: nempe quem à recti amore
naturæ genius auocat. Etenim, si solis legibus hu-
manæ mentes ad uirtutem incitabantur, non erat, cur
aut filius Dei carnem indueret, aut euangelicæ literæ
proderentur. Quare cum ad componendam uitam,
tum legū, tum Euangelij cognitio necessaria sit: cum
unicum salutis compendium, sit sacrarū rerum scien-
tia, quin omnes certatim animos diuinis literis de-
spōdemus? siquidem sua cuiq; salus esse quàm charis-
sima debet. Alia studia alijs uoluptas, alijs quæstus
commendat: hoc uerò pijs omnibus instituendæ uite
cura, adeoq; plus quàm Diomedæa necessitas. Porro
quid

qui è ficticijs philosophorum, aut Theologistarũ cõmentarijs uitæ formam peti posse censent, quàm irreuerẽter, quàm impiè de diuinis literis sentiant uestrũ esto iudicium. Nam si nostris inuentis, cõponi mores humani poterant, quid erat, cur legem ferret? suisq; describeret articulis Optimus Maximus Deus? cur omnibus postibus, fimbrijs etiam uestiũ insculpi mandaret? idq; ne rationis nostræ censurã & consilia sectaremur. Nam hoc diserte additũ est, ne nostras cogitationes sequeremur, ubi satis indicauit cœlestis legislator, mendacem, uanũ, ac futilem esse hominis captũ, planeq; regendũ, seu Thesæo filo Labyrinthum aliquem. Imò, si per se hominum animi ad uirtutem erigi potuere, quid erat, cur carne filius Dei, adeoq; æternus sermo, uestiretur? cur in uniuersum orbem terrarum euulgari præciperet Euangelium? cur æternus pater tam religiose commendaret orbi terrarum filij doctrinam? inquit: Hic est filius meus dilectus, in quo mihi complacui, IPSVM AUDITE. Cur sacrosanctam philosophiam maximi homines tam studiose literis mandarent? Et doctrinam suam cum tanti uelit fieri cœlestis pater, quid homunculi nostra iactamus somnia? quid ἀλασκότως Philosophiam NVGARVM REGNVM, uitæ formã appellamus? Quin uidemus, quàm insanis Philosophi dogmatis cæcitatem suam testati sint, dum in peruestiganda rerum

In Theologiftas qui humanas traditiones docent.

Philosophia regnum nugarum.

rerum natura nusquam non hærent, nusquam nõ hal-
lucinantur, dum, de bonorum ac malorum finibus di-
sceptant: ubi hic uoluptatem, ille indolentiam, hic
ἰδούμια, ille gloriam, Stoicus falso nomine uirtutem,
Peripateticus multo ineptius uirtutis usum, adserit.

Socratis de
philosophia
sententia.

Videbat ipse Socrates, nõ esse certi quicquam in uni-
uerso Philosophiæ genere, cum sapientiam suam uo-
caret ἀμφοτέρωθεν ὄντα. At hominũ λογολιχίαι, etiã
diuinis literis nostrorum temporum Theologi præ-
tulere, quibus debemus, ut nihil hoc tẽpore sint Chri-
stianæ literæ, nisi maliciæ quædam fallacis loquela,
ut ille apud Ciceronem ait. Adeò, quod doctrinæ ge-
nus diuinitus ad corrigendas, confirmandas, conso-
landasq; hominum mentes proditum est, frivola, ad-
do etiam indoctæ loquacium & impiorum Sophista-
rum ὡς Βίβλοι λεγομένης magna ex parte extinxe-
re. Vel contemni poterat, si quid uulgarium artium
interisset, uerùm eam disciplinam intercidere, quæ
una est periclitantiũ animorũ portus & asylum, ad-
flictæ cõscientiæ solatiũ, quis non deploret? Et his lite-
ris antiquatis, quibus solis muniri Christianæ res sole-
bant, quam tyrannidem in omnes hominum ordines
Ab honesto. satan exerceat sæuiens, etiam dicere horreo. Qon-
dam prudenter in administrandis ciuitatibus caueba-
tur, ne publicæ leges ignorarẽtur, nisi quis æneas de-
cemuirorum urbis Romæ tabulas, aut ligneos Athe-
niensium

nienſium ἀξιοῦσθαι nescit. Et ſapientiſſimus rex Minos,
Iouis, ut ferunt, ἀπεισθε, quotannis leges ſuas aeri in-
ſculptas ter circumferri per omnem Cretam uoluit, ne
non eſſent & uulgo notiſſimæ. Quid memorem, quan-
tum operæ, philoſophi dogmatis, ſuæ quiſq; factio-
nis, ediscendis impendant? Pudeat Chriſtianos quibus
ſolis & Dei, & patris, & ſeruatoris ſui ſalutaria pla-
cita ferè ignorātur. Et qui tot regis noſtri inſignibus,
nobis placemus, lauacro βαλανερίου, item ſacro pa-
ne, illud ipſum negligimus, per quod unū proxime ad
ipſum accedi poteſt. Siquidem, ſermo maximi patris
CHRISTVS eſt, non alia ratione CHRISTVM cer-
tius expreſſerint animi noſtri, quàm ſacrae doctrinae
ſtudio, in qua illius uelut in ſpeculo relucet imago.
Carnem æternus Dei ſermo induit, ut & nos ſignifica-
ret diuini ſermonis cōmercio ἀπὸ τοῦ Θεοῦ. Id quod ele-
gans quidam, & pius naſcentis eccleſiæ Theologus
teſtatur, inquiens, nos ſermone ueritatis genitos eſſe,
ut eſſemus primitiæ creaturaru. Quod ſi Chriſtiana-
rum mentiū alius eſt Euangelica doctrina, quæ ueſa-
nia, quæ impietas eſt hominū figmenta præferre? Et
in ſaceris uel maxime neceſſarij ſunt ad formandum
animum PAULI cōmentarij: Nam cum alia uolumi-
na leges præſcribant, alia rerum geſtarum hiftoriam
narrent, PAVLVS noſter methodica quadam diſpu-
tatione eos locos perſequitur, citra quos non admodū
p profuerit

ἐπὶ τοῖς
ἐπὶ τοῖς

profuerit leges didicisse : Nec prophetarum uaticinia,
 nec Euangelicæ historiæ adiri possunt, nisi huius cõ-
 mentarios, ceu annẽ comitẽ ad mare, methodi uice se-
 quaris. Nam, cũ in traciãda hominis natura, tyranni-
 de peccati, legis regno, absolutæ uirtutis origine, ac
 propagatione, sacramētis, cõsistat rerũ Theologicarũ
 summa, unicus Paulus hos locos palàm ob oculos mor-
 taliũ posuit. Breuiter, redẽptionis nostræ gratiã, adeo
 que CHRISTVM ipsum ignoraremus, si PAVLVM
 orbi terrarũ Deus inuidisset. Neq; enim CHRISTVM
 nouisse, est historiam rerũ ab ipso gestarũ tenere, sed
 agnoscere ingentia beneficia, quæ per ipsum in orbem
 terrarũ Opt. Max. Deus effudit: Spiritum scilicet, &
 absolutæ uirtutis autorem, & arrabonẽ gratiæ, quem
 antehac nesciebat mortalitas. Frustra diuinis legibus
 animum deuoueris, nisi CHRISTVM esse, PAULO
 magistro, scias eum, à quo spiritus petendus sit amans
 eorum quæ lege iubentur: deinde & qui, si quid præ-
 ter legem, ut imbecillitas humana, deliqueris, igno-
 scat. Frustra item Euangelicam historiam didiceris,
 nisi historiæ scopos, & usum, illo monstrante, obser-
 uaueris. Vbi de legis abrogatione, de peccato, de car-
 ne, de spiritu, de filiis adoptionis, de libertate, de ser-
 uitude differit, quid aliud agit, quàm ut, ceu methodo
 quadam, uniuersæ scripturæ lumen adferat? Omitto
 quæ mysteria, quàm sublimia doceat, ubi coeperis in
 eum

Farrago Pauli
 næ doctrinæ.

Fructus Pauli
 næ doctrinæ.

eum attentius oculos defigere. Satis amplum enim fructum feceris, si uel à limine salutaueris. Nam, quod ad confirmandas, & consolandas conscientias attinet, nemo PAVLO, mea quidem sententia, præferendus est. Summa cura esto, ut in hoc discas, quò habeas uitæ formam ac regulam. Etenim, si disceptandi, & litigandi gratia didiceris, uide quam facias atrocem sanctissimo uiro iniuriã, qui pacis adsertore, præcone CHRISTI, qui solus uera pax est, tam foede abuteris. Nam quòd quidam Theologica ad scenam, ad uulgi plausum comparant, deplorandum magis quàm insectandum est. Iam & ex PAVLO cognoscere licebit, qui fructus longe pulcherrimus est, inter Christianam doctrinam, & philosophiam proprie quid intersit, quòd ut adprime necessarium est cognoscere quot quot in philosophicis studiis uersantur: ita neglectum uideo à scholicis doctoribus in uniuersum, qui è Theologia nobis nō aliud fecere quàm, illā Græciæ hircissantem animum, philosophiam. De quo discrimine ipse quidem hoc loco dicerē, nisi dehortaretur argumenti difficultas. Verum, hoc uelim omnibus Christianis mentibus persuasum, prorsus aliud esse Christianismum, quàm uel philosophiam, uel nostrorum hominū Theologiam. Alia ad uirtutem uia est, alius bonorū finis, alia hominis εὐνομία. quam præscribit PAVLVS, quàm quæ philosophorum scholis docetur. Miseram remp. Christianam,

Scenici
theologi.

Philosophia
καὺς λανθάνει
G.

p a stianam,

stianam, quæ ipsa sui oblita, in alienas scholas detrusa est, imò, quæ, iuxta scripturam, contubernio Moabitidum alienam linguam, oblita patriæ, didicit. Quam calamitatem non uideo cui debeamus, nisi insanis istis Magistris nostris, qui se imperitæ plebeculæ, e mentito doctrinæ titulo, uenditant. Prætereo, quàm accurate formet PAULVS, omnes hominū ordines, principes, Episcopos, iuuenes, senes, matronas: Nam hæc fortasse cōmunia habet cū alijs sacris scriptoribus. Hanc sibi laudem proprie uindicat, quòd gratiæ originē ac propagationē, adeoq; peccati & legis uim excussit, quos potissimū locos ab eo requires. Atq; hæc omnia, quàm graui, quàm dilucida, quàm elegāti orationi persequitur? Breuiter quidem, sed ita ut nihil desit, ut nusquam non satisfaciatur. Periculis orationē, aiunt, solitam in auditorum animis tenaces quosdam aculeos relinquere. Huius dici non potest, ut flectat, ut uerset, ut rapiat, ut inflammet legentis animū. Dolet conscientia, consolatur. Sollicitat cupiditas genialis, uocat in uiam, retinet ne frena laxes ægrescenti animo, illum ipsum ostentat CHRISTVM, qui seruet: Deniq; quicquid morborū animum fatigat, ab hoc pete præsentaneū remedium. Neq; ulla tam efficax Panacea est, quàm Paulina oratio, nullū aduersus ueneficia tā salutare Moly, q̄ aduersus animi morbos PAULI doctrina. Platoniciū Charmiden morbo, nescio quo, leuaturus Socrates, duplex indicat

Pauli elo-
quentia.

Epodæ So-
cratica.

indicat remedium: & radiculam quandam & incantamentum, censetq; parū profuturam radiculam citra incantamentū, seu, ut Platonico utar uerbo, citra epoden. Porro, radiculam interpretatur temperantiam, epoden philosophicam doctrinā, sine qua, quamcunq; uitæ rationem in eas, incertam & instabilem putat futuram. Quanto amplius pretium operæ facturus es, si morbis animi medicaturus, PAULI doctrina utare, tanto quibusuis epodis efficaciore, quantò diuini spiritus uis, humanis præstat omnibus. Sunt animi morbi, tum carnis cupiditas, tū male consciæ mentis pauor, quibus, quando nemo, ut PAVLVS, medetur, non est cur alterius desideres epodas. Nam, sæuicentē cupiditatem, alij per leges coërcere student: Hic CHRISTVM illum nostrū exhibet, qui in hoc carnem induit, ut expiaret: Neq; præcipit modo imperandū animo, sed eū ostendit, qui uires addat periclitāti. Iam uerò uel unū profer qui docuerit, quomodo male consciam mentem id quod plurimum in rebus Christianis refer, consoleris. Non nego esse locos, quibus adflictam cōscientiam consoleris, & in reliquis scripturæ uoluminibus, sed subobscuros, & quorū nullus usus futurus erat, nisi à PAULO illustrati essent: In humanis doctrinis nego esse in uniuersum, qui sauciæ menti mederi possit. Imò quid agūt aliud scholici doctorculi, quàm ut adflictam conscientia prorsus excarnificent & enecēt? id quod

Paulus unus
cus male cō
scie mentis
consolator.

p 3 est

est cernere in formulis casuum, summis, quas uocant, in satisfactionum aduersarijs, & nescio quibus nugis alijs: Sauciant & male sanæ Pontificû constitutiones, ut iures uerius sanguine scriptas Pontificum, quàm Draconis Atheniensis, leges. Quod genus doctorum apte uocat Hieremias Aspidēs, quæ nullo carmine uinci queant. Quanquam bone Deus, nusquam meliorem nauasse operā sibi scholica Theologia uidetur, quàm

Peroratio. in conscientiae censura. Proinde, iuuenes CHRISTO inaugurati, Paulinæ Philosophiæ animos addicite, nisi non est uobis salus uestra curæ: Hinc formam Christianæ uitæ, hinc animorū solatia, hinc rerū omnium tum diuinarū, tum humanarū iudiciū petite. Etenim, iuuentutē in primis refert, nihil antiquius, nihil prius ducere Christiana disciplina, è qua ceu uaticū feliciter transigēdæ uitæ, paret. Neq; enim fieri potest, ut probe instituas uitā, ut feliciter trāsigas, nisi Paulinis adiutus literis, aduersum insidias pertinacissimorū hostiū Satanae & carnis. Reliquas artes omnes uel cōtēnere licet: Paulina, nisi spē omnē salutis abiecasti, negligi non possunt. Et Episcopos adniti decebat, ut hæc tenerent, nō modò qui studiosi uocātur, sed plane uni-

Academiæ. uersum Christianū uulgus. Decebat Academias nihil maiore cura ac studio docere, quā hoc genus pias literas, quas, barbara et cōfusanea disciplina, philosophiā isti emētito titulo uocāt: forensibus itē litibus, et sordi-

da quadā philosophiæ æmula, Theologia, maiores nostri mutarūt, χαλκία, si dijs placet, χρυσέωρ. Ipse magno animi dolore, nihil aliud uideo Academias esse, q̄ tēpla Tophet, & funestā filiorū Ennon uallē: nempe exulantibus Christianis literis. Habuerūt Athenæ ex Ariopago, habuit Sparta pædonomos, qui adolescentiā optimis quibusq; modis formabāt. Et hi quāto felicius Ethnici iuuentutē erudiere, q̄ nostrorū temporū Academiæ? Quin uos ipsi, studiosi iuuenes, rē cape sitis, fauebit ita conatibus uestris, ut ætati, cœlestis spiritus: & CHRISTVM nusquā euidētius expressum, q̄ Paulinis literis, assiduo cōtēplamini. Nullus Deo gratior cultus, nullū magis pium exemplū, quā in pias literas uelle trāsformari. Et res ipsa semel tētata, suis uos illecebris, ita capiet, ut deserere nō libeat: Nā cum per sese bonarū rerū cognitio iucūda sit, Christianarū etiā salutaris est, ut nihil dubitē multis nominib; iucūdiissimū fore PAULI studiū, ubi semel deliberaueritis. Fama est, Aegyptios gentē sine exēplo superstitionis, nouo quotannis uere legū ac literarū suarū auctori Mercurio quondā solenne sacrū fecisse, multitudinē undiq; cōfluentē publica epulatione, melle ficuq; operatam. Sacri uetustatē ritus arguit: Nam & aureo illo, quod uocāt, seculo, publica ferē cōuiuia, sacrificia fuisse, & opimæ Deorum hostiæ mel ac ficus, quorum usum deinde et in πικράτοις mansisse tradūt. Inter epu-

P 4 landum

Dulcis Ve-
ritas.

landum lætæ uoces iactari solitæ, & quasi Pæan qui-
dam Mercurio cantari, neutiquam inconditū carmen
ἀνὴρ ἢ ἀλθέεια. Qua uoce haud obscure declarauit Ae-
gyptus, quàm grato pectore Mercurij leges & insti-
tuta cōplexa fuerit. Eodē Pæane magna mihi spes est,
Pauli doctrinā uos, ubi degustaueritis, celebraturos.
Cui enim iustius, quàm qui Christiana, eademq; opti-
me & gratiosissime docet, decātari queat hic hymnus
ἀνὴρ ἢ ἀλθέεια.

FINIS.

SIMONI GRYNÆO SVO

PHILIPPVS MELAN-
CHTHON. S.

SV COMPERIMVS, eam esse opti-
marum rerum conditionem, ut uulgo
ferè fastidiantur. Nam cum literis ni-
hil neq; melius, neq; pulchrius habeant huma-
na: tamen uix paucos, diuino haud dubie bene-
ficio nuper restitutæ, admiratione sui cœpere.
Etenim quod Pindarus optimam rerū aquam,
& pulcherrimam possessionem aurum esse ce-
cinit, nā ille, nisi multitudinis auribus inseruis-
set, rebus omnibus literas antetulisset. Neque
enim quicquam est cuius uel usus latius pateat,
uel dignitas harū amplitudinem superet. At ea
est

est uulgi amētia, ut nō aliud perinde contēnat,
atq; elegantiorē literaturam: eamq; cum uide-
rem hoc potissimū tēpore nostris sordere: bre-
ui declamatione laudaui. Institueram equidem
pro eo ac res merebatur, *in idēq; copiosiore*.
Sed cū immorari non liceret, malui qualicunq;
oratione reuocare in uia studiosos, quā cau-
sam literarū, ut Græce dicam, *Λιγνολογία*, planeq;
accidit, ut cum amphora, iuxta Poētā institui
cōpisset, currēte rota urceus exierit. Verū quic-
quid hoc est operis, tibi, mi Simō, ppter incre-
dibilem amorē tuū erga meliores disciplinas,
dedicare uisum est, ut uel tuo exēplo nōnullos
ad literarū studium inuitē. Vale. Vuitembergē.

D E S T V D I O
ARTIVM DICENDI, PHI-
LIPPI MELANCHTHONIS DE-
CLAMATIO.

VE M A D M O D V M Hesio ^{et aliis}
do dolet, nescire mortales ^{a simili.}
quantū & Malua & Al-
bucum adferre cōmodire
bus humanis queant, ta-
met si uiles herbæ: Ita nos
quoq; non nunc primū
querimur, ignorare adole-
scentes.

scientes, quantum momenti habeant ad solidam eruditionem parandam dicendi artes, quæ in speciem nihil profitentur eiusmodi cui uulgus adplaudat, cæterū utilitate facile res humanas omnes uicerint. Neq; enim usquam quicquā est in tota rerū uniuersitate, unde ad mortales ampliora cōmoda, quàm ex hoc artū genere redeant. Sed cū earum pretiū iuuentus ignoret, sit, ut plerisq; sordeāt, minimeq; dignæ iudicetur, quibus discendis operā nauent. Præclarū est Philosophum dici: magnificū, iuriscōsultum audire: Theologico nomine, nihil hoc tēpore ad uulgus plausibilius est: dicendi artium tanquā Megarensium, nulla ratio habetur. Propterea uisum est, hoc loco ostendere, quæ res maxime nobis earū studium cōmendare debeant. Atq; hic mihi uel Pericleā uim optarim, dum stultam iuuentutem in uiam reuocare cōtendo, quæ elegantiorē literaturam partim errore cōtemnit, quod ad reliquas disciplinas comparandas inutilem esse censet: partim inertia, fugit. Est enim et literariū, perinde atq; aliarū bonarum rerum ea natura, ut sine summo labore nemini cōtingant. Notū enim illud est: Difficilia esse, quæ pulchra sunt. Quanquā qui rationē subduxerit, quantulo negotio, quantū lucri faciat, qui cōmodorū magnitudinē ob oculos posuerit, hūc nullæ res quantūuis duræ, ab harum artū studio deterruerint: quas, nisi cognorīs, ne dici quidē potest, quàm infelicitè reliquas discipuli

nas tractaturus sis. Proinde æquis animis audite, quæ me rationes adduxerint, cur elegantiorē literaturam rebus humanis planè necessariā esse iudicē. Primum, nemo tam uæcors est, qui nō uideat nobis certa quadā loquendi ratione opus esse, qua dilucide explicemus animorum nostrorū sensa, quacumq; de re uel publice, uel priuatim agendū est. Fortasse ridiculum fuerit hic disputare, quā necessarius homini sermo sit. Nā qui literas cōtemnunt, neutiquam uideri uolūt homini sermonem adimere, sed orationis cultū aspernātur. Proinde quantum referat, certam loquendi rationē teneri, paucis indicabimus. Nam qui recte rem æstimare uolet, is intelliget non ita multū interesse, mutus sis planè, an artem ad dicendū non adhibeat. Neq; enim fieri potest, ut quæ sentis, sic exponas ut intelligi queāt, nisi arte loquendi facultatē et pares, et cōfirmes. Vsu enim cōpererunt prudentes uiri, nihil esse difficilius, quā dilucidè ac perspicuè de re quapiam dicere. Primum enim nisi uim pondusq; uerborū dicendo tueare, orationē tuā quī adsequetur auditor? Nā cū usu, uelut numi, uocabula probentur, receptis utendum est: quæ quia eloquētes homines, quasi per manus posteris tradidere, obscuritate uacant. Superiore seculo, cū sua sibi quisq; uerba cuderet, et peregrina latinis miscerētur, eiusmodi cōflata est oratio, quæ ne ab illius quidē ætatis hominibus intelligi potuit: tantū abest, ut posteri-

tat

tas adsequatur. Quis enim Scotū, aut eius farinā aliū scriptorem hoc tempore intelligat? Deinde uix exercitissimi præstiterint, nec ubi structuram orationis, ac phrasin uiolent: quæ si uitiata fuerit, necesse est orationem obscuriorem reddi. At hic quàm multa efferūt improprie etiā eruditi? Quoties absurdis ac ineptis metaphoris sermonē obscurāt? Quis enim Apuleium, & huius simias ferat? Sed recte Apuleius, qui cū asinū representaret, rudere potius quàm loqui maluit. Postremo, ut uerba phrasinq; satis noris, difficillimū tamen est, suo quæq; loco distribuere, alia deprimere, alia attollere: quædam breuiter astringere, aliās euagari liberius: quædā dissimulare ac tegere, alia promere, ut tāquā inter umbras lumina extēt ac emineāt. Est enim eloquētia omnino amplius quiddā, quàm tumultuaria uerborū cōgeries. Verū uideo errore labi iuuentutem, quæ cū nesciat eloquētiæ cum uim, tum naturā, nō arbitratur preciū aliquod opere fore, cur eā sibi maiore studio contentioneq; paret, & laudari à nobis professorculis putat uulgari more, quemadmodū sua unguenta solent Pharmacopolæ: nec optimorū prudentissimorumq; hominū autoritate cōmouetur, qui ad illius studium una uoce adolescentes, & cōmuni classico inuitant. Miseram hominū conditionem, quando, ut quæq; res optima est, ita longissime à cōspectu nostro recessit minimeq; agnoscitur. Nec dubitarim ego quin si oculis

Excursus.

is cerni posset eloquentiæ dignitas, mirabiles, ut ille
 ait, amores sui excitaret. Sed cū casu iuuentus, non ra-
 tione uiuat, temerario quodā impetu ad ea delabatur,
 quæ uulgò maxime celebrantur. Quare si quis est non
 imprudens rerū æstimator, is apud se expendat, pri-
 mū, nihil esse cuius usus latius pateat, quàm sermo-
 nis cōmoda. Omnis hominū societas, ratio uitæ insti-
 tuendæ publicæ ac priuatim, conquirendorūq; omnium
 quibus uitam tuemur, deniq; cōmercia omnia sermone
 continentur. Deinde persuadeat sibi neminem adpo-
 site ac dilucide de ulla re dicturū esse, nisi qui arte qua-
 dam, imitationeq; optimorū & magna cura oratio-
 nem ea lingua qua publice utimur, formarit. Quod
 ubi animaduertit, haud dubie nihil prius, nihil anti-
 quius habebit discendis loquēdi artibus. Siue enim cō-
 silio alij iuuandi sunt, siue docendi, siue tuendum est
 dogma aliquod, siue de iure, æquo, ac bono differendū
 est: nihilo plus efficias, quàm ut scenis mutæ personæ
 solent, nisi arte elaboratam orationem attuleris, quæ
 res obscuras tanquam in lumine collocet. Non ignoro Occupatio.
 esse, qui elegantiam à recte loquēdi ratione separant,
 nec referre putant modo rem indicent, qualicunq; ora-
 tione utantur. Qui si rem propius inspexissent, ncuti-
 quam adscititium & superuacaneum ab eloquentiæ Elegantia
quid.
 professoribus fucum requiri iudicarent. Ipsa orationis
 puritas, natinaq; facies elegantia est: quam nisi tuere,
 non

non modò non uenuste aut inquinatè, sed improprie,
 obscure, ac inepte dixeris. Et quemadmodũ in fingen-
 dis corporibus ea demũ elegantia est, ubi iusta propor-
 tione membra omnia inter se consentiunt: si quid secus
 facias, monstrosum erit: Ita, cum germanam orationis
 speciem noua cõpositione deformaueris, monstrosam
 planè ac ineptam facies. Picus in epistola qua barbaris
 philosophiæ scriptoribus patrocinator ludens credo
 in ἀλίσω argumento, & elegantiam à rectè dicendi
 ratione separat, & explicari res qualicunq; oratione
 posse censet. Huic equidem nihil succenseo, qui barba-
 riam nō magis ex animi sententiã tuetur, quàm febrim
 Fauorinus laudabat. Hoc miror, esse quibus tam frivo-
 le argutiæ serio persuaserint, nihil referre, quomodo
 loquamur. An uerò rectè corpus imitabitur pictor, si
 nulla ratione penicillũ regat, si temere feratur manus,
 nec ducantur arte lineæ? Ad eum modum nec animi tui
 sententiam alijs ob oculos posueris, ni proprijs & il-
 lustris uerbis apta uocũ compositione iusto senti-
 tiarum ordine utare. Nam perinde atq; corpora colo-
 ribus, animi sententiã oratione representamus. Quare
 necesse est dicendo certã aliquam imaginẽ arte cõcipi,
 quæ discernat inter se tanquam uultus sententiarum.
 Flagitiũ est, si quis uia ignaro, deuiã semitam mōstret:
 At qui rectè dicendi cura uacāt, quoties lectorem à uia
 abducunt? quoties unius uerbi abusu ludificatur? Non
 semel

semel imposuere in philosophia, in sacris literis solœ- 2. Cor. 1.
 cismi nostris interpretibus. Quis enim omnium, PAV-
 L I sententiã in Corinthijs adsecutus est, ubi Grilli isti
 elegantiae cōtemptores, uerterūt, Ex multis facierum
 personis, &c. Quæ Augustinũ tempestas aufert, quo
 minus propositũ teneat in enarrãdo eo quod est apud
 Ioannem τὸν ἀρχὴν ὁ καὶ λαλῶ ὑμῖν; Hoc genus extant Ioan. 8
 innumera passim, ubi mediocriter etiam eruditos bar- Id est, princi-
 barismi se fellerunt. Adeo non quouis orationis gene- piũ qui & lo-
 re lectori satis feceris, sed cura studioq; paranda facul- quor uobis.
 tas est, qua animi tui sententiã perspicue aliorũ oculis
 subijcere possis: omniaq; commode quæ res poscit elo-
 qui, id est elegãter dicere. Quin igitur helleborũ pro-
 pinamus ijs, qui uenustatẽ orationis fastidiunt, adeo
 à cōmuni hominũ sensu alienis, ut ne quidem, quid lo-
 qui sit, intelligant? Peperit elegantia necessitas, quod
 & barbara omnia incerta sunt: & quæ oratorijs or-
 namentis illustrata sunt, clarius percipiuntur. Nam in
 hunc usum adhiberi schema Fabius scripsit, neq; un-
 quam ueram speciẽ ab utilitate rectẽ diuidi sentit. In sa-
 cris libris, ut interim prophanos omittã, quid quæso
 desideras rhetoricorũ schematum? At his opinor non
 usuri erant Prophetæ, si nihil ad rẽ facere iudicassent.
 Videtis qua ratione uobis eloquẽtiæ studia cōmendẽ,
 quod, nec exponere quæ uolumus ipsi, nec quæ à maio-
 ribus rectẽ scripta extãt, intelligere possimus, nisi cer-
 tam

tam dicendi normam perdidicerimus. Equidē non iū-
 deo quomodo alijs hominum uice futuri sint, qui, nec
 quæ sentiunt, explicare, nec quod recte dicitur, assequi
 queunt. Quare ut nulla sit eloquentiæ dignitas, nulla
 gratia: tamen ea uis est, ut non igni, non aëre, ut aiunt,
 non aqua pluribus in locis utamur. Quomodo enim
 consistant res humanæ, si legum sacrarū & propheta-
 narum patrociniū eloquentia deserat: si nec publicis,
 nec priuatis consilijs oratio, quæ intelligi possit, adhi-
 beatur: si res gestæ nullis literis ad posteros transmi-
 ti queant. Ecquod uestigium humanitatis in tali repub-
 lica reliquum fuerit? Porro ab hac quantulum dista-
 bat ætas superior: quum sacrorū librorum sermonem
 prope nemo iam intelligeret, quotidieq; stultorū So-
 phistarum arbitrio figerentur ac refrigerētur sacræ lé-
 ges. Res gestæ illorum temporū æternis obrutæ tene-
 bris iacent: nemo enim erat, qui eis literarū lumen ad-
 hibere posset. Disciplinæ omnes, dicēdi genere sic ob-
 scuratæ sunt, ut ne doctores quidem ipsi quid profite-
 rentur satis compertū haberent. Digladiabantur in-
 ter se de figuris sermonis Philosophi, tanquam in te-
 nebris Andabatæ, nec quisquam à domesticis suis pla-
 nè intelligebatur. Recte ille ἀνάχατορ καὶ ἀθηναίος
 λογιόεις, ἀθηναίος παρὰ σκούβας. At isti domi suæ ἰσοδο-
 μιστοί, suamq; singuli dialectō mira libertate cōmische-
 bantur. Iures eis uoluptati fuisse, non aliter atq; Hera-
 clito

elito illi, cæteris mortalibus tenebras offundere. Iam cum minime obscurum sit, quanti nobis eloquentiæ contemptus constiterit, cur barbariem non abominamur tanquam nocentissimam pestem? cur non magno consensu è scholis exhibilamus? cur ipsi nobis tantisper invidemus eloquentiam, qua nihil melius, nihil amplius in terris hic Sol uidit? Hactenus docuimus quæ cogat necessitas certam dicendi rationē sectari ac tueri, quæ si quem parum mouet, ei uerò multò iustius a fini auriculas dii addiderint, quàm Midæ. Accedit huc non contemnendus studiorum eloquentiæ fructus, quòd earum artium usu, quibus eloquentia continetur, excitantur, erudiunturq; ingenia, ut res humanas omnes prudentius difficiant: neq; propius umbra corpus adsectatur, quàm eloquentiam comitatur prudentia. De rebus humanis adhuc loquor, de sacris postea. Videbant inter se maiores nostri hæc duo, bene dicendi scientiam, & animi iudiciū, natura cohære: quare & non inepti quidam orationem esse dixerūt, explicatam animi rationem. Et Homerus poëta ijsdem eloquentiā ac prudentiam tribuit: mitto iam alios, Vlyssi, cuius orationem hybernis niuib. comparat, utrunq; uno uersiculo adscribit, cum inquit:

Ζοὶ δ' ἐνὶ μὲν μορφῇ κρείων, ἐν δὲ φρεσὶν ἰδὼταί.

Nec tempero mihi quominus recenscam, & Latine ab erudito quodam expressum,

Argumentum
a fructus

Oratio quidam

q

Mente

Mente uales, iuncta est facundis gratia dictis.

O diuinam sententiā, multoq; digniorem quæ iuuenilibus pectoribus solícite inferatur, quàm Delphica aliquot scita. Quid enim spectabat aliud optimus senex, quàm sic inter se copulatas esse prudentiā ac eloquentiam, ut diuelli nulla ratione possint? Atq; utinam sibi omnes adolescentes hunc uersiculum propositum putent, quorsum tanquam ad scopū omnia studia suas rationesq; dirigant: sentiantq; sibi omnē operam, curam, industriam, cogitationē, mentem deniq; omnem in his artibus parandis fingendam esse, quarū Homerus haud dubie eam ob causam mentionē fecit, quòd uideri omnium rerum humanarū, ut sunt, & pulcherri-
mas & maxime utiles uoluit. Quid in consilio fuisse
censetis ueteribus Latinis, cur dicendi artes humanita-
tem appellarint? Iudicabāt illi nimirū harum discipli-
narum studio, nō linguam tantū expoliri, sed et ferita-
tem, barbariēq; ingeniorū corrigi. Nā cultu perinde
ac pleriq; syluestre indolem exuūt, mansuescunt inge-
nia cicurāturq;. Duæ sunt aut causæ, cur recte dicendi
studio animi iudiciū acuatur. Prior est, quòd qui ijs ar-
tibus operā dant, ad eiusmodi scriptorū exempla se cō-
parent, necesse est, qui in maximis rebus gerendis, ac
tractandis uersati summam prudentiam usu consecuti
sunt: quorū commercio fit, ut nonnihil iudicij contra-
bant lectores, & tanquā qui in Sole ambulant, colorē
tueant.

Dicendi ars
cur huma-
nitas dicta.

Lectio.

tur. Solet enim iuuenilibus ingenijs exēplar aliquod rectè dicendi, sentiendiq; proponi, unde & uerborum uim, & orationis structuram, & explicādi figuras distant. Nā et dicendi rationē, perinde ac ceteras artes, imitatio adiuuat. Neq; enim uerisimile est, pingēdi arti tantū ab Apelle uenustatis, gratiæq; adijci potuisse, nisi fingendorum lineamentorū rationem multò antè ostendissent ij, qui primū *μονοχώματα*, deinde & *τάραφα* pinxerunt. Sic & ex optimis scriptoribus cōcipienda est certa quædam & dicēdi & iudicandī ratio *ῥηϊδία*, quam sequaris, quacūq; de re differendū fuerit. Proinde qui disertos scriptores in manibus habent, secum expendant, quid in quouis potissimū mirari, laudare, imitariq; deceat. Primi omnium sunt, ad quos cognoscēdos inuitatur iuuetus, poëtæ ac historici, quos qui uoluptatis tantū causa, perinde atq; in cōuiujs cytharistras accersunt, nā illi summorū hominum æstimationē grauiter lādūt. Nam et prodesse illi uolueret, & bonas mentes optima potissimū delectant. Est itaq; ab illis & dicēdi fōrma petenda, et obseruandū quid de cōmunibus rebus ferè iudicauerint. Sæpe videre soleo Græcorū Grammaticorum uulgus, qui ad physiologiam totū Homeri carmē referunt, mireq; sibi placent, cū noua Metamorphosi, belli nugatores, ex Ioue æthera, ex Iunone aērē faciūt: quæ ne per se brim quidē, unq̃ somniaturus erat Homerus. Quāto satius

Qui autores
legendi.
Poëtæ.

De Homere.

fuerať ea ostendi, quæ ille lectoribus propriè admirationi esse uoluit? proprietatē ac lucem in explicando, carminis οἰκονομίᾳ, cū uaria cōsilia, uarios casus miro ordine recēset, cū aptas occasiones nouis euētibz accommodat, quanta decōri seruandi cura, quanta sit item uerborū ac figurarū copia, uarietasq; ijs locis in quibus detineri lectore uolebat, q̄ minime frigida sit aut ieiuna seditionis descriptio in secūdo Iliados: nam et motus eius occasionē, et ipsum uulgi furorē, et seditionis quorundā conciones qui multitudini frigidam, quod aiūt, suffundebāt, et Thersitæ mores, morumq; argumentū, formam: duas item grauissimas eorū orationes, qui multitudinis animos sedabāt, in quibus uehementior est Vlyssæa, lenior Nestorea. Bone Deus, q̄ perspicue, quā grauit̄ tractat: nec rectē dicendi archetypū facile usquam reperiās hoc loco absolutionē, cuius elantiā uirtutesq; omnes is demū propius cernet, qui imitari et exprimere stylo conabitur. Cane enim putes Homerū temerē à M. Cicrone planē oratorem uocari, aut incōsultē scripsisse Fabiū, excellere hunc poētā oratorij omnibz uirtutibus. Iam quæ scena, res humanas uerius repræsentauit, quā Homeri carmen? ut fieri nequeat, quin obiter et rerū admiratione tāgamur, quū dictionem cōsideramus. Offerunt sese ultrò spectanda morū exempla, principū uulgūq; adfectus, uaria rerū gestarū cōsilia, quibus nisi eruditi

animos

animos Archefilaus sensisset, nunquam amasiū suum
 Homerū uocasset. Mihi quidem omniū quæ hominum
 ingenia peperere, nullū prudentius Homericō scriptū
 extare uidetur. Nec dubitarim adfirmare, quod Hora-
 tius censuit, Homerū, quid rectum, quid utile sit, melius
 Crisippo & Crantore docere. Quæso quī potuit re-
 gum temeritas festiuus notari, quā cū fingit somnio
 commotum Agamemnonem, uniuersum exercitum
 Græcum in discrimen adducere? Constat enim quā
 ob friuolas causas nonnunquam omnia misceant prin-
 cipes. Quid in Achillis clypeo? non ne rerū elementa,
 & clarissima sydera, præterea horū positus etiam ac-
 meatus graphice descripsit: unde postea philosophi di-
 metiendi coeli rationem accepere? Nam et eodem loco
 circumagi Arcton inquit, nec unquam occidere, et è re-
 gione illi oppositum esse Orionem: qua sententia bonam
 Astronomiæ partem cōplexus est. Quid quod ibidem
 & pacis cōmoda, & belli ærumnas inter se confert,
 cum duas urbes alteram pace florentem, alteram bello
 uastam depingit? quo magis inuisum, opinor, bellum
 rem perniciosissimam optimo cuiq; faceret. In pacata
 urbe nuptijs locus est, exercentur iudicia, agūtur cau-
 sæ, admirationi sunt oratores. In altera iugulantur li-
 beri, silent leges, mutū est forum, postremò miseranda
 est omnium rerū ciuiliū uastitas. Quid cedo potuit
 hoc cōmento excogitari prudētius? Neq; enim plures

Syderum no-
 menclatura
 apud Homē-
 rum.

Homeri locos hic attingere uisum est. Tantū hos indicauī, ut studiosis adolescentibus fidem facerē, bonorū scriptorum cognitione, non os tantum ac linguam, sed pectus etiam formari. Id opinor in consilio quondam Græcis fuit, cur Homerū familiarissime notū esse suis hominibus uoluerint. Solon enim et Pisistratus lege cōstituerūt, ut illius carmē ordine digereretur. Nam aureo illo seculo adhuc suarū partium principes esse sentiebant, præstare, ne quod utile scriptū intercidere. Nunc regiū nihil est, nisi idem sit ἄριστος. Mox institutū est ut Rhapsodis seu Homeristis, publice in theatris decāretur Homericū poēma, ut diuino carmine iuuenum aures adsiduo personarent: essetq; semper in promptu rectē dicēdi, iudicādiq; regula. Felicissime cū

Virgilius. Homero certauit ex Latinis Virgilius: planeq; par, nisi fallor, utriq; laus, siue dictionē spectes, siue sententiarum grauitatē, debetur. Quid Tragici, quā multis exēplis Tyrannorū mores et fata proposuēre? Quid comœdia, nisi priuata uitæ speculum? In uniuersum quid præstare studiosis poëtica possit, indicauit Fabius. Ego figurarū copiam præcipue nostræ orationi suppeditare uideo, uarietateq; rerū animos tū erudire, tum delectare. Historia iudiciū formari, dicēdiq; facultatē augeri Demosthenes censuit, cū Thucydidem adeo familiarem sibi fecit, ut oclies etiam descripserit. Amavit Xenophontē Cicero. Et cū uniuersa historia

De Historia.

πολιτεία quædam sit, uarias constituendarū rerum publicarum formas adumbrat. Nam ut hic nihil aliud dicā, quid admirabilius est τῶν πολιτειῶν collatione apud Herodotum, ubi Persarum satrapæ alij ὁμοαρχία, alij ὀλιγαρχία, alij μοναρχία, probant. Quo loco uides grauissimum scriptorem morbos omnes, uitiaq; ciuitatum, uelut in tabula depinxisse. Verū nemo tam imprudens est, qui nō hoc consilio animaduertit cōscriptas esse historias, ut omniū humanorum officiorum exēpla tanquā in illustri posita loco cernerētur. Quæ si nihil ad erudiendos excitandosq; mortaliū animos conducunt, quid fuit cur Scipio senscrit se clarorū uirorum imagines intuentem, ad uirtutem accendi?

Oratores cū respublicas administrarint, & in iudicijs uersati, de iure, æquo ac bono tam multa differuerint, consentaneum est pleraq; utiliter monere. Quis enim philosophiæ moralis locus est, quē nō attigerint Demosthenes ac Cicero? optimā πολιτεία, nemo philosophorū sic ἐξηγεῖσθαι, ac illi in actionibus suis, cū in improbos ac seditiosos ciues: tanquam ferrum, stylum stringunt: cū aduersus hostilē uim respublicas cōsilio muniūt. Quid de pace popularius ucriusq; excogitari potuit, q̄, quod in ea oratione qua legē Agrariā dissuadet, Cicero dixit? Quid ciuilius ea legū prædicatione, quā ex Demosthenica oratione κατὰ ἀριστοτέλην Iuriscōsulti in suos cōmētarios trāstulere? Sed quorsum

attinet hic prolixius scriptorū *ἱστορίων* texere? Quin ipsi periculum facite, quid ex classicis quisq; præstet, quanta perspicuitate gratiaq; omnia explicet, quàm prudenter omnia colligat, quæ ad institutū pertinent. Nisi enim ad horū imitationem te componas, prorsus desperanda est rectè dicendi iudicandiq; facultas. Superest ut indicemus & alterā causam, cur eloquentie studijs iudiciū acui statuerimus. Id uerò fit, quòd benedicendi cura per se se uegetiorē animū reddit, ut quid in quaq; re maxime conueniat, aut prosit, rectius perspiciat. Nam ut corporū robur exercitio cōfirmari uideamus, ita fieri nequit, quin hebescant eorum animi, qui nullo ingenioso labore excitantur. Nemini dubiū est, quin multū conducat bonorū scriptorū lectio. Verū nisi ad illam scribēdi dicendiq; consuetudo adcesserit, neq; perspicere satis acute poteris illorū sentētiarū ac uirtutes, neq; animo certā iudicandi cōmentandiq; regulam cōcipere. Propterea ad cōparandam tum loquēdi tum iudicandi facultatē, nihil perinde necessariū est atq; styli exercitium. Quid enim aliud uolebat Afranius, cū fingeret usu patre sapientiā progeneratam esse, quàm adsiduo dicēdi cōmentandiq; studio animū expergefieri ac erudiri? Reliquit in eam sententiā, dignā memoria posteritatis uocem Anaxagoras *τῶν ἁπλῶν, οὐ φησὶν οὐδὲν εἶναι, quòd uidebat artes omnes usu cōparari, οὐδὲν οὖν ἰσχυρὸν ἵνα, quòd uidebat artes omnes usu cōparari, οὐδὲν οὖν ἰσχυρὸν ἵνα* ingenia ferè sterilefcere. Nam ut *mechanicæ*

Exercitium
Styl.

artes experiundo discimus, neq; quisquã tam demens est, qui se mox Apellen fore confidat, ubi penicillũ primum in manus acceperit: ita multo usu adsuefacienda mens est, ut sese acrius in omnia intẽdat. Itaq; tantum stylo tribuit Marcus Cicero, ut optimum & præstantissimum dicendi effectorem ac magistrum esse scripserit, solitusq; sit per otium, aliàs è Græcis Latina facere, aliàs noua cudere, aliàs declarare, qua industria et ingenij uim ac uigorẽ tuebatur, et locupletabat faciendã. Sic enim de se ipse in Bruto, ne quid temere cõmimisce uidear, Nos autem non desistebamus, cum omni genere exercitationis, tum maxime stylo, nostrum illud quod erat, augere quantũcunq; erat. Demosthenes aliquãdiu meditandæ orationis causa se in specum quendam abdidit, feruntq; pertinacissime fraudato genio lucubrare solitum, estq; Plutarchus autor, lucernis noctu usum adsiduis, donec quinquagesimũ annum attigit. Didicerunt enim usu prudētissimi homines, quàm nõ uulgaris artificis sit di' ucidẽ apteq; dicere. At ex nostris iuuenibus quotusquisq; uel perpetuo decennio unum aliquem uersiculũ scribere instituit? pleriq; cõpendiariam uiam ad consequendam eruditionem esse censent, si quàm plurima audierint aut legerint. Itaq; alij totos dies sursum ac deorsum currũt, scholas omnes perreptãt, præceptores passim audiũt, miranturq; nõ intellectos, dictata excipiũt, uncialibus literis ele-

Stylus optimus dicendi effectior.

Obiurgatio.

q s chor

chos cōmentariorū notant, minio illustrant. In precia sunt interpretes, qui quā plurima dictando tempus extrahunt, nec quisquam semisse præceptorē emerit, qui ab hac cōsuetudine uel transuersum unguē disceserit. Rursum alij domo nusquā pedē proferūt, librisq; se tanquā pistrino cuidam addicūt, chartas uoluunt ac reuoluunt, beatos se putant, ubi quotidie magnū numerum chartarū percurrerint. An nō utriq; miseri uidentur, cum tanto labore, tantaq; ualetudinis iactura desipere tantū discant? Primū enim nisi stylo excite-
tur animus, per sese hebescit: deinde cum immodica se, uel auscultatione, uel lectione obruūt, ingeniorū acies, si qua cōtingit, obtundunt. Iam & iudiciij inopia fit, ut se rē pessima quæq; cupidissime audiant, ac legant, ne nō multa peruagētur. Quos si quis ceu domū reuocatos interroget, quid hac discēdi ratione sequantur: quis finis, quæ meta animo proposita sit, intelliget nō aliter ac mente captos, quid agant, nescire. Nec enim uel sententias, uel sermonem scriptorū obseruant, cū imitandi cura uacent. Tantum oculis auribusq; negotium faciunt, animus interim Epimenideū quēdam somnum dormit: & cū nullum certū exemplar exprimere studeant, fit, ut et dicendi, et iudicandi ratio deprauetur. Gratulatur sibi Demosthenes apud Athenienses dicturus, quod ipsi per sese quæ optima sint, cernant. At nos styli exercitiū prædicamus his, qui nunquam periculū
rei

rei fecerunt, nec cōmodorum quæ secum hæc exercitatio adfert, uim amplitudinemq; uel per transcennam uiderunt, quo magis metuo ne parum fidei habeat oratio nostra, cū stylo tantū tribuimus. Verū si quis est non planè iniquus Musis, is apud se expendat, quæ ueteribus docendi, discendiq; ratio fuerit, qua disciplinæ omnes non tantū illustratæ, sed etiam auctæ sunt. Pauci in ludis literarijs autores, sed hi optimi proponebantur, quos imitaretur iuuentus. Et quemadmodū de rusticis præceptum est, ne maior fundus sit, quàm qui coli probe possit, ait enim Virgilius,

Ratio docendi
discendiq;
apud ueteres

Laudato ingentia rura.

Exiguum colito.

Sic illi cum uiderent, nec perdisci, nec exprimi posse multos feliciter, turbaq; scriptorum confundi potius, quàm erudiri iuuenilia ingenia, pauciores admittebāt, quos sibi studiosi quàm familiarissimos facerēt. Declamabatur item ad siduo, scribebāt alij uersus, alij solutā orationē. Et quia inter se bene dicēdi studio certabant, cura sollicitudoq; iudicium acuebat. Quo instituto, cū nullum iucundius erat spectaculū, tum nihil priuatim aut publice utilius fieri potuit. Nā ex huiusmodi ludis prodire clarissimi superioribus seculis homines Græci ac Latini, pleriq; etiā Christiani, quos si imitari studerēt nostri, bone Deus, quātores humanæ magis florent, & sacræ literæ feliciter tractarētur? Porro cum

ueteres

ueteres tantū operæ in exercēdo stylo posuerint, curā
 nec eruditio nec eloquētia mediocris citra hoc studiū
 parari queat: cū intelligi non possint, quæ ab alijs pru-
 denter scripta sunt, nisi ipsi styli usu ingenia excite-
 mus: Sinite quæso à uobis impetrari, ut stylo nonnun-
 quam uestras uires experiamini. Rem postulo nō pe-
 rinde difficilē, atq; salutarē: neq; enim aliunde studijs
 uestris amplior accessio fiet. Ludos autē & uersiculos,
 & solutam orationē: uideo enim putidiuscule dicere,
 quotquot poëticen nō attigerūt, planēq; humi repere,
 nec uerborū pōdus, aut ullā figurarū uim tenere. Iam
 cum asperas confragosasq; cōpositiones multo sit fi-
 cillimum in uersibus deprehendere, sit, ut qui carmen
 condunt, de solutæ orationis numeris rectius iudicet.
 Et haud scio an de literis omnibus acū sit, ubi poëtica
 fastidiri cœperit. Fit enim ut ornatus splendorq; uer-
 borum nullo in precio sit, minore cura scribatur, oſci-
 tantius legātur omnia, rerum inquirendarū studium
 frigeat. Quare & Romanis temporibus poëtica con-
 temptū, incredibilis inscitia rerum omnū, infantiq;
 secuta est. Et nuper adeò, cū nostri homines uersiculos
 facere cœpissent, cū literis melioribus in gratiā redie-
 re. Nec uideo ego cōseruari posse quicquid illud est ele-
 gantiae, quod hoc seculo refluuit, nisi exercendo stylo
 carmen iuuentus meditetur. Sensit & M. Cicero facin-
 diam uersibus scribendis alie, amq; ob causam et sepe
 scripsisse

Poetica ne-
 glectum quid
 sequatur.

scripsisse carmen, & poëtarū perstudiosum fuisse constat. Vidit posteritas pleraq; eius epigrāmata, extātq; hodie loci aliquot illustriū poëtarum ab ipso Latinis uersibus luculentissime expositi. Plinius orator editis etiam poëmatibus testatur hoc studio dicendi uim adiuuari. Proinde qui discendo bonas horas bene collocare uolent, ueterum exemplū imitentur, styloq; ut Quintilianus ait, fideli & facundiam parent, & iudicium acuunt. Vehementē enim fallūtur, si quid sine hac exercitatione promoturos se in literis sperant. Marc uitem citius ferat, quā eruditionē aut dicendi facultatē consequatur is, qui tanquā Mandragora sopitus, nunquā incalescit ut ingenium commentando expergeficiat.

Exposui quæ me rationes ad artium dicendi studium **Epilogus** inuitent, nempe, quod & certa dicendi ratio obseruanda sit, & harum artium usu studiosis nonnihil iudicij accedat. Quæ si quis ad se nihil pertinere sentit, is haud dubie ab omni humanitate longissime abest. Contra boni, ubi cōmodorū uim, quæ ad nos à sermone redeunt, cōtemplati fuerint, animaduertentq; et certa ratione dicendi opus esse, & his artibus ingenia cultiora reddi, uelis, ut aiunt, ac remis ad hæc studia properabunt. Verū sunt non parum multi, præsertim hoc **Confutatio** tempore, qui bonorū cursum morantur, hi ad Theologicarum literarū tractationem negant dicendi artium scientiam cōducere, cœpitq; hic error, ceu contagione quadam

quadam late uagatus, plurimos, qui ne non ualde theologicari uideantur, humaniores disciplinas omnes contemnunt. Ego uerò serio illos theologicari optarim, eaq; præstare, quæ Christianam mentē decent. Nunē uideo theologicū nomen ignauiae tantū prætexi, ceterum nihil minus esse, quàm quod profiteretur. Nam dū piget elegantiam discere, seq; difficilimis scriptoribus euoluendis, exercēdoq; stylo macerare (neq; enim ullarum literarum cognitio sine acri studio contingit) sit quando domū bene potiri rediere, conciumculā aliquam legunt: inde ubi decerpserint, quæ ad stomachū faciūt, passim in conuiujs (nam ibi potissimū sapiunt) declamant. Et quia uulgi adplaudit, iam uerò sibi tantum non absolute Theologi uidentur, cū de grauissimis rebus obscœni homines, impuro ore, nulla religione disputent. Et cum uetet PAVLVS καπηλιώτερ λόγου θεοῦ, nemo impudētius cauponatur uerbū Dei, quàm hi qui cum nec moribus, nec eruditione bonis se probare possint, uulgi fauorē impia sacrarum literarū tractatione emerentur. Quid multa? uideas eos aspernari literas nostras, quibus res bonæ honestæq; omnes, quibus pietas, quibus mores publici, imò quibus CHRISTVS ipse fabula est. In quos, si bene constitutam haberemus rempublicam, nō nos oratione, sed ui magistratus animaduerneret. Quā enim crucem non merentur hi, qui ut præterea nihil peccent, exemplo suo iuuentutē à li-

teris

teris auocāt? Quæ nisi discantur, posteritatem sumus habituri nihilo saniorē superioribus seculis, cum literarum imperitia res omnes humanas ac diuina labefacisset. Quin igitur sic cogitamus, Olim cū grauissimè succenscret ecclesiæ Deus, ereptas esse literas, secuta est sacrarū inscitia. Nā cū nostris uerbis loqui Deus uoluerit, de sermone diuino inepte iudicauerint imperiti artium dicendi. Porro quæ illis tēporibus cæcitas mentem hominū tenebat? CHRISTVM quotusquisq; norat? Imò chartæ iam absoluerāt, quibus cōtinebantur sacra. Articulos Parisij cōdebant, quos interim mundus, tanquā diuinas leges, adorabat: piū nihil erat, nisi quod illi somniassent. Et belli homines, cū literas nullas tenerent unde sapere discerent, fatuā illam sophistice pepererunt: cœperuntq; rixari de cōmenticijs uerborum cōpositionibus, ne nō rhetoricarentur, quid intersit inter hæc, Papam uidi, et uidi Papam: Extatq; hodie articulus Parisiensis, Ego currit, male Latine dici, hæreticū esse, quisquis dissenserit. Satim uidentur ultæ cōtumeliæ literæ neglectæ? Quis enim credat cerebrum fuisse taliū nugarum autoribus? Hæc uerò calamitas magna ex parte literarum inscitie imputanda est, non enim patebant sacra, tanquā interclusa uirgulis ac frondibus, unde mentis rectè erudiendæ ratio peteretur, negligebantur & disertis scriptores, qui moneant humana. Quāto tolerabilius fuerat pestilitate aut-

ANNONCE

annonæ caritate plecti ecclesiam, quàm tanta amētia.
 Planeq; mihi persuadeo, certum esse diuinæ iræ exem-
 plum, si quando mūdo literæ eripiūtur. Nam reliquis
 pœnis pij quoq; non raro mulctantur. At literarū in-
 scitiam publica comitatur impietas. Nuper uerò cum
 respicere afflitos iterum cœpisset optimus Pater, ef-
 sciq; redditurus nobis Euangelium, pro sua liberalitate
 & literas restituit, quibus Euangelij tractatio adiuua-
 retur. Nec magis nouū uideri debet donū linguarum
 Apostolis collatū, quàm quod hæc à tanto squalore re-
 ceptæ, ex tenebris plus quàm Tartareis in lucem re-
 uocatae sunt. Nec in obscuro est, bonis quibusdam ui-
 ris auxilio fuisse literarū scientiam in Theologia resti-
 tuenda. Primum itaq; ingratitudo fuerit, cœleste do-
 num aspernari: deinde cum beneficio literarum resti-
 tuta sint sacra, impiissimum si nullam harū rationem
 habeamus, sine quibus stare res Theologica nō potest.
 Et ut paucis exponam, quid iudicem ad sacrarū litera-
 rum tractationem conferre linguarum scientiam, non
 sum in eo errore, ut humani ingenij industria sacra
 penetrari statuam. Sunt in sacris, quæ nisi monstratæ
 Deo nemo unquā cernat: nec innotescit nobis CHRIS-
 TUS, nisi doceat spiritus sanctus. Sic enim CHRIS-
 TUS ipse inquit, à spiritu se doctū dicit. Verū præ-
 ter prophetiam uis uerborum cognoscenda est, in qui-
 bus tanquam in sacrario quodam, diuina mysteria re-
 condita

Linguarum
 sciētia quid
 ad sacrarum
 literarū co-
 gnitionē cō-
 ferat.

condita sunt. Quid enim si nō intellecta uerba magi-
comore pronuncies? non ne surdo fabulam? At de ser-
mone iudicare nemo rectè poterit, nisi qui rectè dicēdi
rationem perdidicerit. Quid enim magis procliuē est,
quā uerbo aliquo aut schemate falli? Nuper quidam
ex magistris nostris cum enarraret ea quæ de Melchi-
sedec in Genesi prodita sunt: Rex salem panem ac ui- Gene. 14.
num obtulit, non animaduertens, Salem loci nomē esse,
multa de condimenti ui ac natura differuit. Imposuit
enim bono uiro uocū affinitas. Nam oscitantius omnia
legunt, qui ingeniū dicendi artibus nō exercuere. De-
ceperunt et eruditos figuræ, adeo nulla exercitatio
dicendi ac scribendi satis cautos facit. Interrogabat me
pridem doctus quispiā homo, ecquid sibi uellet P A V-
L V S, cum inquit, in epistola ad Timotheū: Saluatur i. Timō. 2.
mulier per filiorū generationem: si in fide permanse-
rint (nam Græci, plurali numero uerbum extulere.)
Ego cum non haberē quod apte responderi uideretur,
cōmentarios consulo. Ecce uobis Chrysostomū, quā ne-
belle nugatur, cum uerbum μῆλον ad sobolem refert.
Quod quā non cōueniat sententiæ Paulinæ, facile est
iudicare. Nec uidet senex ille Synthesin esse gramma-
ticam, cum uniuersum sexū plurali uerbo cōplectitur.
Similia horū exempla non rara suppeditabit quotidia-
nus scriptorū usus. Postremo quā aliam ob causam So-
phistæ sacris libris ablegatis, nouū Theologiæ genus
repererēt

reperere, quàm quòd illorū sermonē, & differendī ratiōnē non adsequēbātur? Quorū exemplum si quemā barbarie nō deterret, fustuario, nō oratione castigandus est: nā si perrexerit iuuetus bonas literas cōtenne-
re, haud dubie futurū est, optimis neglectis, ut rursus sacræ bonæq; res omnes pessum cant. Fallitur enim quisquis uerbis tantū, non etiā mente barbaros fuisse Theologastros istos cēset. Iā si quādo Ecclesiasticū dogma tuendum fuerit, quid quæso præstabit is, qui quid sentiat, explicare nō potest? An confusaneā aliquam ac Stoicam orationē adferet, in qua de uerborū interpretatiōe rixetur? Ab hoc, auditor cū expectarit perspicuam sacri dogmatis tractationē, perinde ac hiās coruus discedet, diu frustra molestis distinctionibus fatigatus. Itaq; quos pietatis tenet studium, ij uel CHRISTO, uel publice necessitati ecclesiæ, hoc præstēt officij, ut rectē loqui discant. Vocat huc etiā PAULVS, cū in Corinthijs linguarū studium probat, cuius auctoritas merito apud uos ualere debet, quibus in ore tā multus est. Indicaui paucis quid ad literarū prophanarum ac sacrarū tractationem cōducat rectē dicēdi scientia. Nunc uestrū est cū elegātiore literatura in gratiā redire, eāq; cupide amplecti. Video plerosq; intēpestiue properāre ad grauiores, ut uocāt, disciplinas, quosdā ad iura discēda, ad medicinā spes quæstus rapit, alij ad Theologiā contendūt, prius quàm robur aliquod fece-

runt

rint in studio artiũ dicendi. Qui si suo quæq; ordine
adgredierentur, bone Deus, quanto rem felicius gere-
rent: Nunc male tentato cõpendio ipsi sese morantur.

Fuit apud nos Morio quispiam, qui in heri culinam
ex more ligna ferebat. Is solitus est ex infima strue, ea
reuellere, quæ moueri sine magno negotio non pote-
rant. Interrogatusq; cur id fieret, respondit, se difficil-
limam laboris partẽ primum cõfecturum, summa illa
facilius moueri: nec uidit quãtum referret singula or-
dine tollere. Huius mihi persimiles uidentur, qui fasti-
diis his artibus ad sublimia prouolant. Nam & auge-
tur discendi labor, & incõmodius omnia tractãtur, cũ
nondum sint perpoliti primis rudimentis. Deum im-
mortale, quã infeliciter cessit maioribus nostris hæc
precipitantia. Nullum genus artiũ superioribus secu-
lis, non fœde conspurcatũ est, ab his qui cũ elegantio-
res literas nõ attigissent, in optimas quasq; & grauif-
simas disciplinas tanquã in rosas porci irruerũt. Theo-
logia stultis & impijs quæstionibus prorsus obruta
est. Qui philosophiam professi sunt, ne nomẽ quidem
artis satis intellexerũt, de iure æquo ac bono fieri non
potuit, ut quidquã sani cõmiserentur hi, qui elegan-
tioris literaturæ rudes erant, quod & ipsum discipli-
næ genus ex medijs humanitatis artibus deriuatũ sit,
& ueterum Iurisconsultorũ literæ plenæ sint priscæ,
ueræq; eruditionis. Neq; nunc ego sermonis spurcitiẽ

tantum

tantum in artium professoribus accuso, sed imprudentiam, à quo se vitio adferre non possunt, quorū ingenia dicendi artibus non sunt exculta. Quare nō cessō uos adhortari ad elegantiae earumq; artium studium, sine quibus disciplinæ reliquæ nō possunt non infelicissime tractari, quod à uobis par est ut uel publica necessitas impetret. Nā ubi disciplinas grauiiores uitiant barbaries, periclitari solent & hominum mores. Est enim multo uerius hoc, cōparari mores ex doctrina, quàm quod Plato scripsit, ex musicorum cantibus.

DIXI.

CHRISTOPHORVS HEGEN-
DORPHINVS, CVM PRIMIS
nobili & studioso iuueni MAT-
THIAE DE DREVITSH
S. D.

ULTIS iam annis Mathia
Generosissime, expertus sum,
quàm laboriosum, quàm mole-
stum sit iuuentutis mores recte
fingere, iuuentutem ad quātū-
lamcunq; tandē eruditionis frū-
gem perducere. Cæterū non unquam antehac
mihi perinde res ista laboribus iuxta molestis
plena

plena uisa est, atq; hoc tempore, quo præterquã
 quod iuuenes literas bonas perosi sunt, etiã mo-
 ribus impurissimis, pariter & intractabilissimis
 præditi existunt. Etenim quando unquã iuuen-
 tus magis lusit in aleã? quando scortationibus,
 stupris, adulterijs, omnibus libidinũ generibus
 fuit addictior? quando patrimonij profusior?
 quando famæ, rei omniũ pretiosissimæ, magis
 prodiga? quando tẽporis rei irrecuperabilis ni-
 nus curiosa extitit? Breuiter, quãdo in præcepto-
 res præfractior, cõtumeliosior, ingrator unq;
 quando in Deũ magis impia magis blasphema
 in CHRISTVM unquã fuit? At mihi mecũ repu-
 tanti, & animo uoluenti, quid nã isto seculo iu-
 uentutẽ nostram corrũpat, perdat: hæc in men-
 tem ueniũt. Primo, omniũ parentum indulgen-
 tia, qua, ut ille inquit, omnes deteriores reddi-
 mur: pudet me dicere, quæ parentes hoc tẽpore
 liberis suis impudenter permittãt facere. Lude-
 re uolunt filij, sumptũ eis parentes suggerunt:
 si filiũ cum scortis omnia perdere, profundere,
 certò resciscant parẽtes, dissimulant, cõniunt:
 & tantũ non ueluti Melitensem caniculã in de-
 litijs habent, studijs iuvene dignis occupari, cla-
 mitant. Vbi rotos dies perpotauit filiulus, do-
 mum reuersus, ne uerbulo quidem à parẽtibus
 obiurgatur. Execratur horrẽdis diris, tũ suum-
 ipsius, tum aliorũ caput: adplauditur ei, tã à pa-
 tre quàm matre. Totũ diem otio infumit clarũ
 r ; illud

illud caput, id parētibz minus curę est, quā si fulgur, ut in Prouerbio est, ex pelui reddat. Si in Deū Opt. Max. patrē, probra iecerit charus filius, ad hoc parētes piscibus magis muti existūt: si CHRISTI passionē cōuitijs incessat Pamphilus noster, parētes perinde ac in Iouē illū Ethnicorū Deū blasphemus fuisset, ne uerbulo quidem cū illo cōmutant. Quid hic cōmemorē? de uestibus Sybariticis, quibus parentes filios suos (nam de filiabus dicere nihil ad me) nō secus ac puppas exornant. Et in huius rei luxu filijs ad improbitatē & libidinem, materiā & ignē non paruū subdūt. Iā cū uix tandē à bonis uiris persuasi parētes, filiū in Academiā quandā p̄ceptoribus ad humanitatē informandū cōmittunt, multis obtestationibus cū p̄ceptoribus, uerbotenens agūt, ne filiū omne quod sibi cūq; libitum est, facere concedat. Et si minus morigerus futurus sit, uerberibus eum cedat, inhortant. At cū p̄ceptor intractabilē illū Elephantē cicurandum ad se recepit, et aliquñ uerberibus in eū animaduertit, atq; id parentes olfecerunt, mox aut ipsi adsunt, aut per suos ministros cū p̄ceptoribz agi curant, se non mancipiū eis domandū cōcedidisse, sed unicū rerum omniū suarum heredē proinde si illum discipulū habere uelit, à uerberibus abstineat. Id quod cū improbus ille Ctesiphon audit, hui quantum animū ad nulla non audenda sibi sumit. Itaq; ergo indies deterior euadit,

euadit, dum in totum perditus, deploratio domum redeat, quàm abiuerit. Atq; ut iam dixi, illa parentum indulgētia, unus est fons, ex quo hoc seculo corruptela & intractabilitas iuuentutis nostræ manant. Deinde, non parum iuuenes hoc tempore à quibusdam præceptoribus adeò peruicaces, adeò contumaces, adeò effrenes redduntur. Sunt enim in Academijs plerique, qui dum præceptorem aliquem pro suo officio, in discipulos nonnihil duros esse odorentur, illi discipulos adeuntes, Ecquid, clamitant, te tuo præceptori adeò obiurgandum, adeò uerberandum propinas? Ad me demigra, apud me omnia cum dicendi, tum faciendi licentia erit, modò mihi pecuniam numeres, dabitur tibi à me mutuo argentum, ut huc uel illuc comessatum eas. Tum non raro adaures iuuenum occinunt illud Terentij: Liberalitate & pudore liberos retinere satius est, quàm metu. Cur igitur dicunt isti, in tanto metu uiuere uis? Discipuli ut omnes mala obuijs, quod aiunt, manibus arripimus, oblata sibi ad nequitiam tãta & tam ostentata occasione quo iure quaq; iniuria relicto suo uetere præceptore, ad illum nouũ morum corruptorẽ se conferunt. Istæ sanè pestes rerũ publicarum efficiunt, quòd hodie bona pars illorũ iuuenũ, qui in Academias ad cõparandum ingenij & morũ cultũ mittũtur, adeò præcipites in quoduis flagitio-

rum genus ruant. Illos sanè impostores dicam, an corruptores iuuenū publicis Academiarum legibus mulctatū oportuit. Leges imperatoris pœnam statuerunt is, qui seruū alicuius corrumpunt. Merito igitur et pœna adficiēdi ij, qui adolescētes auocātes ad se pertractos misere deprauant: nā quod homines impudentissimi clamitant, Liberalitate & pudore satius esse pueros retinere q̃ metu: uerū quidē fateor, uerū nebulones illi, nō considerāt, non eodē ingenio adolescētes quoslibet p̃ditos existere, proinde nec eadē ratione omnes tolli posse. Sunt qui suapte sponte, quæ optima sunt, faciāt, in quos si quis uerberibus animaduertere uellet, nō min⁹ stulte ageret atq; auriga, qui equos citra calcaria ultro p̃currētes, calcaribus ad cursum incitare uelit. Sūt qui suapte qdē spōte cessatores sunt egregij: ceterū si à p̃ceptorib⁹ uerbis admoneātur, pudore suffusi, quoq̃ uolum⁹ statim se inclināt, & hos uerbis magis corrigendos, q̃ uerberibus ad honestatis studia impellēdos existimo. Sunt uerò iuuenes adeò frōtis p̃frictę, ut nec pudore natuo, nec à p̃ceptoribus obiurgati, id quod suarū partiū est, p̃stēt. Sūt adeò duri, ut nullis uerbis molliri queāt, quos si quis liberalitate et pudore in officio continere uelit, nihilo plus agat, q̃ si agazo asinū ad clitellas ferendas, extimulare conei. In hoc ergo adolescentum genus uirgis animaduertendū est, & faciendū periculum,

lum, an metu tandē coacti, officiū suū facere uelint: quòd si actū esse uidebitur, rus, ut inquit Fabius, ablegādi sunt. Iā satis opinor liquet, q̄ toto, quod aiūt, cœlo isti iuuenū corruptores errent, qui adoleſcētes quoslibet ex senis illius Terentiani sentētia instituēdos esse cōtendunt. Iā satis opinor cōstat, & istam impostorū turbam non parū in causa esse, quod iuueſ hoc nostro seculo, adeò intollerabilis, adeò effrenatā existat. Postremo, illud uel multo maxime iuueſ turē nostrā tam intractabilē, tam immorigerā reddit, quod praeceptores eā, uel nunq̄, uel admodum raro ex literis sacris, quæ unæ mores cum omnīū hominum, tū maxime iuuenū fingunt, quæ aut Deo cordi, aut odio sint, quæ Deo à nobis postulet, quæ in proximū collocāda charitatis sint officia, admonēt. Proinde iuueſ nostra tēca, omnia sibi licere putās, in omne uitiorū genus nostrā suorsum agitur. At uerò, cū hoc ultimū, uel multo maximū sit, ob quod iuuenes hoc nostro seculo, tā efferi sint, ego cū discipulos nō parū multos instituēdos, et habuerim et habeā, officij mei esse duxi, meis in primis, dein uerò & alijs bonæ mentis iuuenibus, ut paruas, ita utiles & uiuēdi et mores corrigēdi, parēneses perscribere: an uel aliquos tandē in officio cōtinere possim: et an quosdā, qui ab officio suo discesserint, in uiā reducere queā. Tradidi uerò, ut et id iudicē, p̄cepta et pietatis, et ciuilitatis. Pietatis

r s quidem

quidem, dū quid iuuetus Deo debeat, quæ Deo arrideant, quæ Deo displiceant, ostendo. Pietatis inquam præcepta trado, dū quæ iuuenis uita fugere, & pietati aduersa sint scelera, quæ in proximū impendenda sint charitatis studia, & pietati cū primis amica sint officia, cōmonstro. Ciuitatis uerò Paræneses obiter aspersi, in quibus quæ cura sit corporis suscipienda, quid inter prandendū, quid inter cœnandū iuuenē deceat, doceo, dū quid in alijs rerū functionibus dextre obeundis iuueni conueniat præscribo. Enimuero, cū tu mi Matthia, is iuuenis sis, qui & uitæ integritate, & morū candore facile alijs ad recte uiuendū, & mores formandos, uiuum exemplū esse possis, & cū adeò luculēter, quæ in hoc libello præcipiuntur amplexeris, quæ uentur fugias, non male congruiturū ratus sum, si hoc quicquid est libelli de moribus iuuentutis corrigendis cōscripti, sub tui nominis auspicio in publicū emitterem. Quòd si forsità libellus ille humilior uidebitur, q̃ qui tibi iuueni adeò et stemmatis & uirtutibus claro dedicetur. Cogitabis, amantes non tã munera, quàm animū illius qui largitur, spectare solere. At cū tu nō minus amore mei flagres, atq̃ ego tui flagro, hoc munusculum re ipsa quidem paruū, at si animū confideres, maximum boni æquiq̃ haud dubie feceris. Vale, Lipsiæ. Anno M. D. XXIX.

DE INSTI-

DE INSTITVENDO VITA, ET CORRI- GENDIS MORIBVS IV- uentutis Paræneses.

IVVENIS in Academia
præptori alicui creditus,
omnes nervos intendat, ut
duo illa assequatur. Vnū;
ut in Eloquentiæ studio
promoueat. At cū eloquen-
tiam dico, non inanem il-
lum uerborum strepitum,

Eloquentia.

non ambitiosum orationis fastū intelligo, sed totā En-
cyclopædiam, id est, orbē illum artiū optimarum com-
prehendo. Ita sanè, ut iuuenis illa, quæ in quavis arte
columnæ, & præcipua sunt, imbibat. Quæ de re in
præsentia à me nihil dicetur. Tū quod Fabius Quint.
ERASMVS ille ROTEROD. hæc iustis uoluminib.
tractarūt, à quibus aliquid de cōparandis studijs iuue-
tutis scribere, est Iliada post Homerū contexere. Tum
quod nostri instituti est ostēdere, quibusnā moribus iu-
uentus perpolitata esse debeat, et mores iuuenū admodū
hoc præsertim seculo prauos & corruptos in melius
instituere. Et illud alterū est quod discipulus apud præ-
ceptorem

Encyclo-
pædia.

ceptorem discat, nimirum ut moribus probatior quam
aduolauit, domū ad suos reuolet. Quæ duo Achillem
à Phœnice optimi præceptoris optimo exemplo, non
parum feliciter edoctum fuisse, Homerus libro Iliados
nono testatur, dum Phœnicem ita ad Achillem uerba
facere introducit:

Τούτῃ καὶ μὲν προῖκεται διδασκίμῳ καὶ τοῖς παῖσι

Μόδῳ τῷ ῥητῇ ἔμμεναι, πρὸς τῷ ῥέτι ἔργῳ.

Quos uersus ego sic utcumq; uerto:

Huic me præmisit te cuncta ut illa docerem

Cum bene dicendi uitæ quoq; noscere normam.

Morum
cura.

Et illa sanè morum cura uel præcipua esse debet.
Quid enim obsecro refert, iuuenē, quamuis omni disci-
plinarum genere excultum existere, si parū Christia-
nus, parum ciuilibus moribus sit præditus? Cum enim
iuuenis uel hoc uno nomine præceptoris ad bonas lite-
ras informandus detur, ut aut aliquando Remp. opti-
mis moribus constituere, cōsilijs regere, prudētia con-
seruare possit: aut si hoc non contingat, ut nō est cuius
homini datum adire Corinthum, alia quadam ratione
proximi cōmodis consulere queat. Meræ pestes Rei-
publ. erunt iuuenes, qui, utut in omni doctrinarū ge-
nere excellent, uita omnibus flagitijs inquinatissima
existunt: qua non dici potest, quam illis, quibus præ-
sunt, officiant: cū, ut Plato inquit, tales ferè sunt subdi-
ti, quales ij, qui Reipubl. clauo admoti existant. Neq;

uictō

verò hic neesse est referre Antonios, Syllas, Marios, Catilinas, qui literis quidē omnibus sese exornarant, sed quia moribus non perinde probatis erāt præditi, Rem. Rom. nō parum uulnerarunt, Ciuium moribus non parum obsuerunt. Quod si non ciuiles magistratus gerere contingat, non potest tamen non nocere is, qui literas non cū morū integritate cōiunxerit. Quid enim magni Ludi Magister, quamuis literis ornatissimus, apud suos effecerit, si uita sit spurcissima præditus? Quid præceptor in publicis Academijs dignum laude in suæ fidei creditis discipulis egerit, nisi uita quoq; sanctimoniā suos docuerit? Pater utut literatus sit, Leonis (ut in prouerbio est) catulū educauerit, nisi moribus quoque suis ab omni parte integris, filio ad optimum uiuēdi iter præiuxerit. Corruptet pupillum tutor, si præter literas nihil Christiano homine dignū in se ostenderit. Est enim ut corporū, ita uitiorū animi contagio: nam ut cōuictor scabiem cōuictori facile adfricat, ita quoq; morū lues non difficulter in animū aliorum serpit. Et id omniū maxime accidit, si is qui animi uitijs laborat, nobis & amicis præcedat, et plus quàm nos sapere & intelligere uideatur. Cuiusmodi parētes nostri sunt, è quibus huius lucis usurā accepimus. Cuiusmodi præceptores animi parētes existunt, quibus ad humanitatē informandi credūtur iuuenes, utriq; tales ferè formāt illi liberos, hi discipulos, quales

Vitiorum
contagio

les ipsi euaserunt. Hinc & illa parœmia uulgò iactatur, Mali corui malum ouum. Nec huc male quadrare uidetur illud Horatianum:

- Fortes creantur fortibus, & bonis
- Est in iuuentis, est in equis patrum
- Virtus: nec imbellem feroces
- Progenerant aquilæ columbam;
- Doctrina sed uim promouet insita
- Rectiq; cultus pectora roborant.

Eloquentia
Sapientie
soror.

Sub hæc morum cognitio adeò necessaria est iuuenibus, ut sine illis, eloquentia, Plinio iuniore teste, egre discatur. Cum Eloquentia Sapientie soror esse & uelit, & debeat: prauos hominū animos, cum uelis tum remis, refugit. Proinde, usu ipso cōperimus, quàm raro aliquid pretium operæ in eloquentiæ, germanæ tñs & q̄is, studio faciāt ij, qui morū ueluti Megarensium, ut in prouerbio est, nullam rationē habent. Et ut aliquando usuueniat, ut malis moribus imbutus aliquòtenus in illa copiose loquēte sapientia progrediatur, id sanè tam eum ornat, quàm si quis optimū unguētum pixidi coenose infundat, aut preciosissimos uniones uasculo limoso inserat. Nā quod Deus Opt. Max. iam olim Ethnicos quosdam, sceleratissimos etiam, sapientie artibus perpoliuit, id ex singulari quadam Dei bonitate factū est: qui, ut de omnibus, ita & de Ethnicis, quamuis impuris, benemereri noluit. Cum uerò morū optima

optimorū cognitio, & honestæ dicam, an potius Christianæ vitæ ratio, iuventuti adco utilis, adco necessaria quoq; sit, putavi officij mei esse vitæ Christianæ iuxta morum corrigendorū præcepta meis, qui mihi ad humanitatem informandi crediti sunt, præscribere. Faciam uerò id quàm possum paucissimis, ueluti digito cōmonstraturus, ad quæ nam iuuentus uitam et mores componere debeat. Enimuero, ut iuuetus recte & honeste uiuat, sic futurū est, si quid pensi Deo, si quid pensi proximo suo persolvere debeat, si quomodo corpus curandum, animus excolendus sit, perspecta habuerit. Porro, quid & Deo & proximo iuuentus debeat, non aliunde rectius, quàm ex decem Dei Opt. Max. præceptis cognoscet, quæ subijciemus, ut in illis ceu in speculo, quæ optima uiuendi ratio sit, perspiciat.

PRÆCEPTUM I.

Vnicrede Deo.

Hoc est, ut Salomon in Gnomis suis interpretatur: Fide Deo toto corde, et prudentiæ tuæ ne innitare. Ne fide tua sapientia. Time Deum, & recede à malo. Hic præcipitur iuventuti, ut Deo fidat, Deum timeat, nec uelut ^{idola} ~~idola~~, quosuis Ethnicos turpiter uiuendo superet. Docetur hic, ut à Deo prosperum studiorum cursum petat: docetur iuuentus, ut se Deo totum, quanta quanta est, in manum, quod aiunt, det. Ita sanè nihil aduersi unquam ei oboriri poterit. Si enim Deus pro
nobis,

nobis, quis contra nos? inquit PAVLVS. Exigit ergo Deus hoc præcepto à iuuenē, fiducia, metū, amorē, sp̃s.

I I.

Non usurpabis nomen Domini tui temere.

Hoc est, laudibus uehe & nomen, & gloriam Dei. Imp'ora nomen Dei, cōfuge ad illud, uelut ad sacram, ut dicunt, ancoram. Et ut Psalmographus Psalm. 49. præceptum hoc exponit: Immola Deo sacrificium laudis, et redde altissimo uota tua. Et inuoca me in die tribulationis, & erua te, & honorificabis me. Huc facit illud Iohelis tredecimo: Reddemus uitulos labiorū nostrorum. Porro quid hic commemorem, quā iuuentus nomen Dei temere usurpet? Et ut alias nominis ἡ τοῦ καταχρησῆς omittam. Quid uerò referam de hoc, quod pleriq; nullum uerbū serē faciunt, quin Dei nomen admisceant? Sunt qui adeo per nomen Dei iurare assueuerunt, ut illius desuescere sit difficillimum. Verum, quā utrisq; uanus ille & temerarius nominis Domini usus fraudi futurus sit, Moses ille nomotheta Exodi 20. indicat, dum inquit: Non usurpabis nomen Dei tui frustra: nec enim insontem habebit Dominus eum, qui assumpserit nomen Domini Dei sui frustra. Tu audis, quod exemplum in illum futurū sit, qui nomine Dei frustra utatur. Audis Dominū, eum non insontem habiturum: hoc est, non impune illi futurū, qui

Nominis Dei
abusus.

nomen

nomen illud *ῥιπνῆσις* ore impuro temere prophatet. Quod, si, ut autor Epistolæ ad Hebræos ait, horrendum est incidere in manus Dei uiuentis: saxeus es, quisquis nō minis Dei deterritus à temeraria nominis diuini usurpatione, uelis quod aiūt, equis q̄; refugis. Et quid hic commemorem de illis nominis CHRISTO Seruatoris nostri blasphemis nebulonibus, qui ob rem, nec *ῥιπνῆσις ἀγλαῶν*, ut Græci dicunt, CHRISTI passionem, ut alicui exitio sit, imprecantur. In illos sanè publicis legibus meritò animaduertendum esset. Ecquid enim capitalius cōmitti possit, quàm passionē CHRISTI, quæ nobis omnibus saluti fuit, quæ ut Græcis in Prouerbio est, Mare omniū bonorum existit, adeò sceleris imprecationibus conspurcari, detestari? Capitale est, si quis Imperatorem terrenū maledictis adficiat. Ecquanto capitalius esse deberet, si quis *ῥιπνῆσις*, cui pater omnia dedit in manus, Ioan. 13. *ὃς* cui data est potestas in coelo *ὃς* terra, Matth. ult. tantis probris adfecerit? Et ut maxime Magistratus ciuiles, in istos passionis CHRISTI blasphemos nō animaduertant, Deus tamē ipse id nunquam inultū dimittet. Sic enim

Id est, ter
maximum

Nepilod-
gnam.

in primo Regum libro, capite secundo pro
ditum est, Quicumq; honorificauerit
me, glorificabo eum. Qui autem
contemnent me, erunt
ignobiles.

6

Sabbato

Sabbata sanctifica.

Sanctifica-
re Sabbata
quid.

Hoc est, diebus festis ferias age. Et quāvis hoc præceptum de Sabbatis, quæ Iudæis sacra & fuerunt & sunt, loquatur: tamē nos de omnibus diebus festis accipere possumus, siue dies Sabbati, siue dies Dominicus, siue alius quispiam dies festus in hebdomade receptus sit. Est ergo caput huius præcepti, ut dies festos sanctificemus: hoc est, sanctis studiis cōsecremus: sancta uerò studia sunt, precibus incumbere, cōcionibus uerbi dīmini interesse, beneficia, quibus nos Deus immerentes per CHRISTVM ornauit, ornatq; in animū reuocare: illi beneficiorū acceptorū ergo nos gratos præbere. Et quid obstat, quo minus hic recenseā nobile illud dictum Gregorij Nazian. in sermone de ferijs Pentecostes: Ἐορτάζομεν ὃ ἡμεῖς ἀλλ' ὡς λέγει τὸ πνεῦμα, λέγει δὲ ἡ λέγοντις τὴν διόντων ἢ πράττοντας, καὶ οὕτως εἰς τὴν εορτάζομεν ἡμῶν ψυχῇ τὴν θεωροῦσαν τῶν ἐσώτων καὶ ἐρατεινῶν ἀλλὰ μὴ τῶν ὑποκωρυόντων καὶ λυομένων καὶ μικρὰ σῶντων πλὴν αἰθισιμ. Quæ sic transpono: Et nos feriamur, sed ita, ut spiritui uidetur: uidetur uerò, ut aliquid honesti et dicamus, et faciamus. Et hoc est nostro, & sic Christianorū more ferias agere: Animæ aliquid earum rerū, quæ consistunt, quæ durant cōgerere: sed non occupari rebus temporari cedentibus, & fluxis, & parua quadam uoluptate sensui blandientibus. An non uerò

uerò Theologus ille paucis uerbis, quibusnam studiis dies festi traducēdi sunt, docet? Vult, & id autore spiritu, ut ijs diebus quibus iustitiū indictū est, honesta dicamus: hoc quid aliud est, quā de rebus honestis sermones cōserere: de pietate, fide, spe, charitate? Nolo uerò, ut his de rebus iuuentus acriter digladietur: sed alter alteri cedat, sed praeceptorū & aliorū, quibus sacrae litterae perspectae sunt, interpretationi, modò non ἀλαζονείᾳ sit, palmam deferat. Vult Gregorius, ut diebus festis, honestarū rerū functionibus distringamur. Ecquid uerò honestius facere potest iuuentus, q̃ si oret, sacris intersit, cōcionibus adsit. In quibus hoc non parum cōmodi iuuentuti attulerit, Nouū testamentum, uel ab ERASMO traductū, uel in sua natiua lingua in manibus habere: & locos à cordatis concionatoribus citatos, repositos, in memoriae thesaurum recondere: In memoriae thesaurū reconditos, crebra usurpatione in medium proferre. Et quod τὸ λεφαλαῖον est, uitam ad locos illos instituere. Sunt quidem hoc nostro seculo iuuenes pleriq; de sacris literis mire loquaces, sed οὐκ ἔστι μὲν ὁμοίως τῶν ἡρώδων εὐτροφορὴ ἔχειν καὶ λευκὴν ἱππεύειν λόγοις ἐγγενέσιν τε καὶ δοκιμασίῃσι οὕτως ὥστε καὶ πρὸς τὰς προφῆας ἡχοῦντο. Hoc est, sed utinam ut linguam quidem ualde uolubilem habent, & ad, de sermonibus honestis & probatis, differendum promptam, sic & operibus uacarent. Sub hac uult Gre-

Id est, irrita, uana, speculatio.

Nouum testamentum.

Id est, caput, praeceptum.

gorius

gorius ille, ut festis diebus bona, quæ nō uetustatis iniuria corrumpuntur, paremus. Ecquæ illa sunt? illa haud dubie, de quibus CHRISTVS Matth. 5. Primum querite regnum Dei & iustitiam eius, & omnia adiicientur uobis. Hæc prolixius tracto, quod sciam iuuentutem nulla omnino cura orationis, sacrarū concionū, & aliorum studiorū, quæ diebus festis cōgruunt, distorqueri. Immo putant iuuenes, illos dies otio & ignauie datos, proinde nullo tempore magis prodeambulant, perpotant, quàm quo ab Ecclesia feriis indictis à laboribus externis supersedetur. Sed ex illis quæ retuli, iuuentus, opinor, quibus rebus dies festi dedicari debeant, liquido intelliget.

I I I I.

Honora patrem & matrem, ut bene sit tibi, & longæuus sis super terram.

Id est, parentibus obtempera, illos cole, metue, illis pro re succurre, coram illis caput aperi, adsurge, sine illos priores partes habere, obedi illis in omnibus. Sic enim PAVLVS ad Collos. 3. inquit: Filij, obedite parentibus in omnibus, hoc enim placet Deo. Porro, quod in præcepto additur, Si uis longæuus esse super terrā, εὐκλείηριον ueluti est, quo iuuentus ad honorem parentibus habendū allicitur. Cum enim iuuentus ferè uite amore flagret, Deus hoc præcepto uitam longeuam pollicetur, si erga parētes, pro eo, ac decet, adfecti fue-

Id est, blandimentum

rint. Vnde et Homerus Ethnicus lib. Iliados. A. scribit:

οὐδὲ τι κεύσει.

Θρίπτα φίλοις ἀπὲ δωκε μιν νουθεσίῃ δέ οἱ αἰῶν.

Hoc est, neq; parentibus præmia nutritionis re-
pendit, breue ei æuū erat. Hinc Salomon, ut sacra pro-
phanis misceam, inquit, Oculum qui patrem fastidit, et
matris imperium contemnit, corui iuxta flumen effo-
dient, & uorabunt aquilæ. Huc refer illas nobiles ue-
terum Sapientum Gnomas, quibus iuuentutem ad pa-
rentibus obtemperandū adeo diligēter cohortati sunt.
Cuiusmodi est illud Pythagoræ, πὺς δὲ γένεῖς τίμα. Id
est, parentes honora. Cuiusmodi est et illud, nescio quo
autore profectum:

Prouer. 30.

Βούλας γονεὺς πρὸ πάντες ἐν ἡμαῖς ἔχει.

Τονς δὲ τίμα καὶ φίλος εὐδρίγεται.

Ἐλπίζε ἡμῶν ὧς γονεὺς πρῶτον λαλῶς.

Θεοὶ μέγιστοι τῆς φρονούσι μὲν οἱ γονεὺς.

Ἰκανῶς βιώσεις γηροβοσκῶν τὸς γονεὺς.

Νόμιζε αὐτῶ τὸς γονεὺς εἶναι θεοὺς.

Id est, Velis parētes ante omnia in honore habere.

Parentes quidem honora, & de amicis bene merere.

Spera si honore adficiis parētes, te facturū esse honeste,

Dij maximi sunt, ijs qui sapiunt parentes.

Commodò uiues, si parentes senio confectos nutrias.

Existima tibi ipsi parentes Deūm loco existere.

Huc facit illud Ciceronis lib. Offic. 1. In ipsa autem

5 3 cōmunitate

communitate sunt gradus officiorum, ex quibus quid cuiq; præstet, intelligi possit. Et prima Dijs immortalibus, secunda patriæ, tertia parentibus, deinceps gradatim reliqua cæteris debeantur. Ad hæc, ut iuuentus parentibus obtemperet, illos uicißim si usus poposcerit, alat, & bruta animantia eã extimulent. Nam Plinius ita de Ciconijs scribit: Ciconiæ nidos eosdem repetunt, genitorũ senectam inuicem educant. Et de gli-ribus quoq; ita ait: Glires genitores suos fessos senectia alunt, insigni pietate. Cæterum hoc præceptum non tantum à iuuentute exigit, ut parentibus, ex quibus lucis huius primordia sumpsit, honorẽ habeat: sed etiam Magistratibus obediat, illos colat, metuat. Nam & illi parentum numero sunt, ut qui nõ secus atq; parentes, ut res & publicæ, & priuætæ singulorum in tuto collocentur, sedulo prospiciunt. Huc refer illud PAULI ad Rom. 13. Omnis anima potestatibus excellentibus subdita sit, &c. Huc facit illud ex Epistola PETRI prioris, capite secundo: Proinde subditi estote maioribus & pater-
 nali-
 bus. Exigit hoc præceptum, ut iuuentus uiros maiores natu, honoret, ueneretur, amet, obseruet. Vnde PAVLVS in Epistola ad Timoth. prioris, capite quinto: Senioremem ne sæuius obiurges, sed adhortare ut patrem. Et Cicero Ethnicus lib. Offi. 1. inquit: Est igitur adolescentis maiores natu uereri, inuentis enim ætatis inscitia secũ constituenda et regenda, prouidentia

Lib. 10.
Cap. 23.

Magistrati-
bus obedi-
entia.

Id est, omni
creaturæ hu-
manæ

Maiores
natu.

dentia est. Huc facit & illud Iuuenalis Satyra. 13.

Improbilas illo fuit admirabilis ævo

Credebant hoc grande nefas & morte piandum.

Si iuuenis uetulo non assurrexerit, & si

Barbato cuicumq; puer licet ipse uideret

Plura domi farra, & maiores glandis acervos.

Tam uenerabile erat præcedere quatuor annis.

Sub hæc iuuentus in hoc præcepto quarto docetur, Præcep-
tores
ut præceptoribus, animorū (ut Fabius inquit) paren-
tibus, quibus ad bonas literas informanda credita est,
honorē tribuat: illos colat, metuat. Nam si carnales pa-
rentes, qui liberis de uictu prospiciāt, honorādi sunt:
meritō & præceptores honorantur, qui de animi di-
scipulorū pabulo interdum noctuq; distorquētur. Si pa-
rentibus corporis honor debetur, quod in lucē liberos
ediderint: meritō & honor præceptoribus debetur, ut
qui id quod parentes progenuerūt, honestis & mori-
bus, & literis formāt, ne bestiae magis quàm hominis
simile existat. Celebres enim sunt illi uersiculi poëtæ:
Artibus ingenuis, quarum tibi maxima cura est

Pectora mollescunt, asperitasq; fugit.

Adde quod ingenuas didicisse fideliter artes

Emollit mores, nec sinit esse feros.

Honorandi sunt parētes, quod infantiae nostrae mo-
lestiam pertulerint: honorātur & meritō præcepto-
res, qui in animo rudi discipulorū erudiendo,

IESV
5 4 bone

bone, quantum molestiæ, quantum laboris deuorant:
 honore adficiendi sunt parentes, quod uitæ nostræ au-
 tores sunt: honore adficientur & præceptores, qui ui-
 tam à parētibus acceptam, ita instituunt, ut & nobis
 ornamento, et alijs usui esse possit. Ideo uerò nos Deus
 uita potiri patitur, ut uita nostra aliorum cōparemus
 cōmoda. Iam uerò cū non aliter sit atq; dixi, iuuentus
 certò animū suum inducat credere, quòd ut Dominus
 ὁ πατριάρχης ut puto, cum, qui, ut Salomon inquit, pa-
 trem adfligit, id est, nō honorat, persecuturus sit. Exē-
 plum habes in Absolone, ita quoq; non parsurus sit ei,
 qui parentem animi, hoc est, præceptorem adfligit, id
 est, nullo honore dignetur. Quid ego hic exempla ue-
 tera cōmemorem? cum nusquam non exempla uel ho-
 die obuiæ sint. Videmus enim istos præceptorum uitu-
 perones & famæ, & rei familiaris naufragium inci-
 dere: uidemus plerosq; mala morte citius opinione oc-
 cumbere: uidemus istos ita ab alijs uituperari, conte-
 mni, ignominia adfici, ut præceptores uituperarunt,
 contempserunt, ignominia adfecerunt. Cū si qui isto-
 rum contemptorū, animi parentum liberos sustollant,
 eos erga se experiuntur, quales olim ipsi erga præce-
 ptores fuerint. Et sunt quidem hæc mala, quæ retuli
 ὁ ἰσχυρὰ, sed nulli dubiū sit, Deū quoq; in futuro se-
 culo, illam τὴν ἀπειδίαν, illam rebellionē discipulorum
 ἀδυσὺς præceptores impunitam nō dimissurum. Et
 ut iuuen-

Id est, omni-
 potens

Id est, ad tem-
 pus durantiā.
 id est, inobe-
 dientiam

ut iuventus propensioribus animis parentes, tam corporis quàm animi obseruet, moueat eam exemplum CHRISTI: qui, ut Lucas scribit, descendit cū parentibus, et erat subditus illis. Moueant eā exempla Ethnorum, qui adeò pij, adeò religiosi in suos praeceptores extiterūt. Et ut ex omnibus unū adferant, non obscurum est ex Homero, quàm Achilles *Ἰφικλῆος ἀχαιοῦ* Phœnicem praeceptorem, & antehac & legatum ad se ab Agamemnone missum, prae cæteris honorifice tractarit. Nec clam esse arbitror, quàm Phylliridē, cui ut cytharæ pulsandæ artem disceret, commissus erat, Achilles obseruarit, coluerit, metuerit. Sic enim de illo inquit poëta Elegiographus:

Id est, munimentum Græcorum

Phyllirides puerum cytharæ præfecit Achillem

Atq; animos molli contudit arte feros.

Qui toties socios, toties exterruit hostes,

Dicitur annosum pertimuisse senem.

Quas Hector sensurus erat poscente magistro

Verberibus iussas præbuit ille manus.

De illo & Iuuen. Saty. 7. scribit:

Qui praeceptorem sancti uoluere parentis

Esse loco: metuens uirgæ cum grandis Achilles

Cantabat patrijs in montibus, &c.

Iam si Achilles rex tantus, Phœnicē praeceptorem suum adeò honorauit, adeò coluit: quantum obsecro dedecus est iuueni, cū Achille ne tantulū quidem com-

s s parando,

parando, se aduersus præceptorem suū tam honorificum, tam irreligiosum præbere? Si fecit rex ille Ethnicus, quantò magis faciet iuuenis plebeius. Et ut maxime quis patricius sit, cōmunibus tamē baptismi sacris inauguratus est, quæ ei aurem, ut in Prouerbio est, uelent, ut præceptori honorem habeat. Achilles Ethnicus etiam Cytharœdum metuit, obseruauit. Et iuuenis Christianus præceptorem suum qui docet eum:

Μὴ βλάπτῃς τὸν διδάσκοντά σε, ὡς καὶ ὁ κύριός σου.

Hoc est,

Et bene dicendi & uiuendi noscere normam:

non metuet? non obseruabit?

Verg. 2. Sed nos immensum spacijs confecimus æquor
Georg. Et iam tempus equūm spumantia soluere colla.

v.

Ne occidas.

Hoc est, neminem manu occide, nemini inuide, neminem uerbis probrosis incesse, nemini successe. Nam sic hoc præceptū ipse CHRISTVS Matth. 5. exponit, Audistis quod dictum sit ueteribus, non occides: quisquis autem occiderit, obnoxius erit iudicio. At ego dico uobis, quisquis irascitur fratri suo temere, obnoxius erit iudicio. Quicumq; uerò dixerit fratri suo Racha, obnoxius erit concilio. Quisquis uerò dixerit fatue, obnoxius erit gehennæ incēdio. Exigit ergo hic à iuuentute Deus, ne homicidiū perpetret, ut quod Deus

non

non unquam multum patietur. Exemplum habes in Cham, Gen. 4. Exigit, ut irā frenet. Vnde ad Eph. 4. inquit PAULVS: Irascimini, et ne peccetis: Sol nō occidat super irā uestrā. Et ut prophana sacris admisceā. Poëta quoq; inquit:

Vince animos iramq; tuam qui cetera uincis.

Et rursus:

Pertinet ad faciem rabidos compescere mores
Candida pax homines, trux decet ira feras.

V I.

Non sis adulter.

Id est, Tu quantus quantus es, & corpore & animo, ne adulterio te conspurca: ne corpus libidinibus aestuet, ne mens cupiditatibus ueneris ardeat, oculos, manus cōprime. Nam sic CHRISTVS Matth. 5. praeceptum hoc exponit, Audistis, quod dictū fuerit antiquis, non cōmittes adulteriū: at ego dico uobis, quod quicumq; aspexerit uxore alterius ad cōcupiscendum eam, iam adulteriū cum ea cōmisit in corde suo. Atq; hic audit iuuentus, Deū summam castimoniā exigere. Audit libidinem omnē, siue illa adulterio, siue scortatione fiat, prohiberi. Et ut de scortatione pauca dicam, hac sanē nulla maior, nulla turpior pestis homini accideret, ut quae totū hominem adeo cōmutat, ut nō cognoscas eundē esse. Testis est David, quo nemo magis masculus, nemo cordatior erat: at is, ubi turpissimē libidinē

De scortatione.

libidinis æstu exardet, adeò sui dissimilis euadit, ut uere de illo, uerbis pauculis cōmutatis dicere posses, O quantum mutatus ab illo es Dauide: usque adeo uerū illud Ozeæ 4. Fornicatio, & uinum, & ebrietas, auferunt cor. Accedit huc quod cum Deus Opt. Max. præcipiat, ut corpori nostro suum honorem, qui est ἡ ἀγλαότης, ut Paulus inquit, & puritas indelibatum seruemus. Is qui scortatur, in corpus suum peccat, i. ad Corinth. 6. hoc est, corpus illo suo honore fraudat. Quid uerò commemorem, quantum ἡ ἀγλαότης (ut in Græcorum prouerbio est) malorū scortatio cū omnis generis, tum liberalibus artibus addictæ, iuuentuti adportet: nimirum patrimonij profusione, famæ dispendium, uiriū corporis eneruationē, innumera morborum agmina, morbum regiū, quem pleriq; Gallicum adpellant, morbū testicularem, φθίσιν: non raro enim compertum est iuuenes non parum multos, qui se scortationi dederant, acceptis ab amicis, imò inimicis potius philtris, contabuisse. Taceo, quod nil scortationi, cum literis cōmerciij sit, id quod etiam poëtæ mirerum omniū adumbratores in hoc designarunt, dum et Palladem è cerebro Iouis natā, et Musas uirgines esse, consinxerūt. Quod si hæc quæ cōmemorauī, iuuenem à scortationis studio non absterreant. Absterreat illud quod Deus non ullum ferè peccatum grauius punit, quàm scortationem. Quid obsecro Sodomam & Gommorram

Id est, sanctificatio

ἡ ἀγλαότης.
Vide Eras.
prouerb. Da
thus honorē.

Scortationi
nihil cum li-
teris.

Scortationis
punitio.

Gene. 19.

morram urbes florentissimas adeò in cinerē redegit,
ut ne ruina quidem supersit? quid illarum urbium in-
colas, æternis cruciatibus destinavit? scortatio & stu-
prum. Sic enim, inquit Iudas in Epistola sua: Sicut So-
doma & Gomorra, & ijs finitimæ ciuitates, quæ ad
con similem modū cum illis stupris inquinatæ fuerāt,
proposito sunt exemplo ignis æterni poenā sustinen-
tes. Cur uerò Dominus uiginti tria milia hominum ex
populo Israëlítico, uno die occidit? scortationis stupri
ergò. Sic certe PAULVS in Epistola ad Corinth. prio-
re, cap. 14. inquit: Neque stupris inquinemur, sicut
quidam illorū stupris polluti sunt, & cōciderunt uno
die uiginti tria milia. Absterreant iuuentutē à scorta-
tione scripturæ sacræ, quæ tam crebro & prohibet, et
poenam huic libidini propositā certo adfirmat. PAULVS
1. ad Corinth. 6. Fugite scortationē, inquit. Et ad
Thessal. 4. Hæc est uoluntas Dei (arrigat aures iuue-
tus) sanctificatio uestra, ut abstineatis à scortatione, et
sciat unusquisq; uestrū, suum uas possidere cū sancti-
ficatione & honore, non cum adfectu concupiscentiæ,
quemadmodū et gentes, quæ nō nouerant Deū. Salo-
mon cap. 5. Stillans fauius est scorti os: & mollius est q̃
oleum collum eius: uerū postrema amara sunt uelut
absynthium, & acuta ceu gladius: proinde fili ausculta
mibi, nec à sermone meo discede, uia eius procul fugito,
nec accede ad fores ædium eius. Porro, poenam propo-
sitam

fitam ostendit PAVLVS ad Corinth. 6. Neq; scortatores, neq; adulteri, regni hæreditatē accipiēt. O sce-
lus abominādū, ô scelus iuueni, cū remis tū uelis fugiē-
dum. Audis scortatores regni æterni hæreditate pri-
uari: hoc est, perpetuis inferni tenebris addici. Inunc
et scortare. At inquiet aliquis, quinā hoc malū tade-
testabile fugere possim? Audi, ut fugias, hoc primū re-
mediū erit, si à CHRISTO Opt. Max. quotidie intimis
precibus cōtenderis, ut pudicitie tue florē illibatū
conseruet: si CHRISTVM ex toto pectore rogaueris,
ut te à turpißimo libidinis incendio liberet, tum sanē
CHRISTVS, ut est erga pudicos animo propensißi-
mo, in te efficiet, ut nullo prorsus scortationis ardore
inflāmeris. Audi obsecro, quid dicat Salomon cap. 2.
Eripiet item sapiētia (id est, CHRISTVS qui est sa-
pientia à Deo, prima Corinth. 2.) à muliere aliena,
quæ te blāditijs uēditat, et relicto pristino marito, pa-
cti diuini obliuiscitur. Vt scortationē effugias, et illud
effecerit, si otii, ut omnium malorum, ita unicū scortatio-
nis seminarium fugeris, noti sunt isti uersiculi Poëtar

Fuga otij. Otia si tollas, periere cupidinis arcus,

Contemptæq; iacent et sine luce faces.

Queritur Aegysius quare sit factus adulter?

In promptu causa est, desidiosus erat.

Quam platanus riuo gaudet, quam populus unda,

Et quam limosa canna palustris humo:

Tam

Tam Venus otia amat: finem qui quæris amori,

(Cedit amor rebus) res æge, tutus eris.

Est & celebris uox senis illius Terentiani cōque-
rentis de amoribus filij. Ex nulla alia re istud, nisi ex
nimio otio uenit. Tū si ab hoc malo immunis esse uis,
illorū cōtubernia cane peius et angue odi, qui in scortis
male audiūt: ut enim corporis, ita et animi uitia conta-
gio serpunt in uicinū. Vnde illud Senecæ in lib. de ira
tertio, quod utinā iuuenes nō legerent solū, uerū etiam
mentibus insculperent: Sumiūtur, inquit, à cōuersanti-
bus mores. Et ut quædā in cōtaclis corpore uitia tran-
siliunt, ita animus sua mala proximis tradit. Ebriosus
conuictores in amorē uini traxit. Impudicorū coetus
fortemq; et si liceat uirū emollit. Porro nec illud parū
ad uitādū hoc scelus fecerit, si prospexeris, ne te illis ad-
iūgas, qui nil nisi de scortatione, de stupris blatterāt.

Fuga impu-
dicorum.

Φθίροισι καὶ ἡθελίαις ὁμιλίαις κακαί.

Id est,

1. Cor. 15.

Corrumpunt bonos mores colloquia praua.

Quem uersum & apostolus PAVLVS priori ad
Corinth. Epistolæ inserere dignatus est. Deniq; si scor-
tari noles, occasione scortandi fugito. Proinde PA-
VLVS dicit φεύγετε τὴν πορνείαν. Id est, Fugite scortatio-
nem. Ecce fugā, et hoc malū à nobis propulsare, adma-
nere uult. Exemplū est nobis Ioseph, qui ne turpi amo-
re uxoris Pharaonis accēderetur, eam quoad cius fie-
ri poterat, fugiebat. Flāma, inquit Comicus quidam,
fumo

Occasio scor-
tandi fugienda.

Prouerb. 6.

fumo proxima est. Si libidinis flamma inflammari nō uis, & loca & homines fuge, à quibus ad hoc uitij incitari potes. Nā ut Salomō inquit, ut fieri nequit, quoniam adurat uestem, quisq; ignem in sinu fouerit: & pedes haud dubie laeserit, quisquis supra carbones incesserit. Ita, quisquis ad alterius uxorē adcesserit, quisquis attigerit, feret infortunium. Et quod penè præterieram: à scortatione alienus esse uis, cura ut immodestam & uini, & cereuisiæ ingurgitationem, id est, ebrietatem uites.

Ebrietas uisanda.

Notum est illud Valerij:
Venter uino æstuans facile in libidinem desipumat.

Notum est illud poetæ:

Vina parant animos Veneri.

De adulterio.

Et hæc quidem, quæ hætenus dixi, ad scortationē pertinet: quid uerò de adulterio dicam? quod ut à scortatione nōnihil diuersum est, ita nō minus malorū inuehit, non minus Deo aduersum existit, non minus poenæ homini creat. Dicit enim PAULVS: Neq; scortatores, neq; adulteri regni hæreditatem accipient: sed de hoc aliàs. In præsentia satis sit iuuentuti cōmonstrasse, quàm turpis, quàm omnibus malis referta, quàm Deo odiosa res sit scortatio, satis est me ostendisse, malum hoc diuina gratia et alijs honestis functionibus expugnari posse. Faxit CHRISTVS, ut hoc scelus quàm est detestabile, tam iuuentuti exosum reddatur. Amen.

NON

VII.

Non furtum facias.

Hoc est, bene merere de proximo tuo, illius bonæ cōpila, ab usuris illicitis tibi tempera. Huc facit illud PAULI: Qui furatur, non amplius furetur, magis autem operetur, laborando manibus quod bonum est, ut possit impartire ei, qui opus habuerit. Ad Ephes. 4.

VIII.

Non loquaris contra proximum tuum falsum testimonium.

Hoc est, neminem falso testimonio opprime: ne in testem uocatus, cōtra proximum circumueni, claram proximi tui famam ne obscura, ne obtreclationibus, ne calumnijs indulgeto. Hic exigit à iuuentute Deus, ut ueritatis amore teneatur, mendacij odio capiatur. Sic enim PAVLVS: Quapropter, deposito mēdacio, loquamini ueritatē quisq; proximo suo, quoniam sumus inuicem membra. Hic exigit Deus, ut iuuentus uitium illud proximo obtreclādi, uel clam, uel aperte, hoc seculo pro dolor adeò uulgatū in omnibus circulis, conuiuijs, prandijs, coenis fugiat. Id quod ut iuuetus faciat præter edictū Dei, etiā illud ab ea impetrauerit, quod in proximo nihil damnare, nihil maledica lingua percerpere potest, quin illum, qui proximū ita labi, ita errare patitur, damnet, lingua petulāti incessat: damnas illum, quod nō insigniter doctus est: sed heus tu an non
Ephes. 4.
Obtreclatio.
t damnas

damnando proximū, damnas Deum, qui pro suo consilio, unicuique impartit id quod uult? Obtrectas huic quod iam hic, iam alibi lapsus sit, at illa obtrectatione insultas Deo, cui stat quilibet & cadit, ut **PAVLVS** ad Romanos scribit: Obtrectas huic, quod non opibus abundet: obtrectas igitur & Deo, à quo paupertas proficiscitur. Ecclesiastici undecimo: Bona & mala, uita & mors, paupertas & honestas, à Deo sunt. Breuiter, quid de ullo homine male prædicare potes? quin male prædicando de homine, & de Deo omnium rerum autore prædices? Quid, quod cum nemo, ut Poëta ille Ethnicus inquit, sine uitij nascatur: qua nam fronte proximo obtrectare audes, qui in te tã multa obtrectationi, si ea licita esset, exposita ostentas? Insanū putas, si claudus loripedem derideat, de illo male prædicet. Cur nō etiam insanū putes, si tu eiusdē, quod aūt, cum proximo monet, in proximo tuo insectando, tam ridicule, tam uirulente declamas. Accedit huc, quod ueritatem uel cum primis ab obtrectandi studio abstrahat, nempe quod sacræ literæ, hoc uitij adeo execrantur, adeo detestantur, adeo interdiciunt, **Leuitici** nono inquit Dominus: Non eris criminator, nec susurro in populis. **Prouerbiorū** uigesimo quarto: Cogitatio stulti, peccatum est, & abominatio hominum detractor.

PAVLVS ad Ro. primo: Inter τῶν ἀνθρώπων ὁ καταλαλῶν, id est, obtrectator, res quoque numerat. Denique ab hoc uitio

Impios detractores,

tie iuventutem absterreat, quod Deus obtrestandi studium grauissime puniat. Cuius exemplum in historia Susannæ, Danielis 13. memoriae proditum est.

I X. E T X.

Non concupisces uxore proximi: non desiderabis uxorem proximi, nō feruum, nō ancillam, non bouē, non asinum, non omnia, quæ illius sunt.

Hoc est, ne bonorū proximi tui cupiditate flagres, ne opta tibi bene esse, etiamsi proximo sit male: ne inuide proximo et honestā, et pudicam uxore, bene educatos liberos, fidelē & sedulam familiā, & ut ἀποτόμως dicam, præceptū hoc exigit, ne quis cupiat omnia sibi ad nutū fluere, etiamsi proximus extrema paupertate distorqueatur. Neq; uerò Christianum est, quod impius ille apud Terent. gannit: Omnes sibi melius esse malunt, quàm alteri: imò omnes alteri melius esse maluerunt, quàm sibi. Charitas enim Christiana nō querit quæ sua sunt, sed quæ aliorū, prima ad Corinth. 13.

Id est, breuiter,

P E R O R A T I O.

EX his decem præceptis, opinor, iuuetus didicit, quid nam Deo, quid nam proximo debeat. Debet uerò Deo, fidem, spem charitatē, religiosam nominis eius usurpationē, Sabbatorū eius sanctificationem. Proximo debet charitatem, quæ est totius legis ἀγαπᾶν τοὺς πλησίον. Iam, ut mea refert sententia, iuuentus

Id est, recapitulatio.

tenet,

tenet, quæ uita Deo cordi, quæ odio sit: qui mores Christianum redoleant, qui paganum resipiant. Ceterum cum Deus Opt. Max. hominem ex corpore & animo constituerit, me pretium operæ facturum reor, si id quod etiam in principio recepi, paucula quædam præcepta de cura, tam corporis quam animi, præscripsero. Tum nec abs re erit, si & in plerisque alijs rebus, quid dignum sit, iuuenibus ostendero. Enimvero cum corpus certis partibus constet, quam potest fieri breuissime, curam ^{τὴν καὶ πρῶτον} partium corporis, non omnium quidem, sed præcipuarum, commonstrabo. Et primum omnium, qualis cura totius corporis iuuenem deceat. Ouidius his uersiculis, ut eruditissime, ita breuissime complexus est:

Id est, de-
centem.

Mundiciæ placeant, fuscetur corpora campo,
 Sit bene conueniens, & sine labe toga.
 Linguaq; nec rigeat, careant rubigine dentes,
 Nec uagus in laxa pes tibi pelle natet.
 Nec male deformat rigidos tonsura capillos,
 Sit coma, sit docta barba resecta manu.
 Et nihil emineant, & sint sine sordibus ungues,
 Inq; caua nullus stet tibi nare pilus.
 Nec male odorati sit tristis anhelitus oris,
 Nec ledat nares uirq; paterq; gregis.
 Quam sæpe admonui ne trux caper iret in alas,
 Quid si præcipiam ne fuscet inertia dentes,
 Oraq; suscepta mane lauentur aqua.

V T

VT OCVLIS VTI IUVENIS
debeat.

Ne passim, ut Salomon inquit, uagentur oculi, sed recte te praecurrant.

QUALIS CVRA MANVVM
iuueni habenda.

Manus sordibus careant. Et, ut Poëta dixit:
Et nihil emineant, & sint sine sordibus ungues.

Dum iuuenis cum uiro aliquo graui colloquitur, manus compositas habeat, nec ut rusticis ferè in more est, inter colloquia aut manibus gesticuletur, aut è mitra plumas, si quæ insederint, carpat.

QVAE PEDVM CVRA IUVENEM
deceat.

Inter colloquendum iuuenis pedes cõiunctos habeat, nec more ebriorũ huc illuc uacillet, id quod moniturus non eram, nisi & id iuueni ornamento esse, satis certo scirẽ. Aliorum membrorũ ἡ ὑπόστασις & curam, in praesentia nō referam, tũ quod infiniti laboris futurũ est, tũ quod membrorũ primariorũ curã ἡ καὶ ἀξίωμα Id est, adolescenti dignũ ostendisse, satis duco. Cum uerò & non parũ referat, quonam incessu utatur, & de illo pauca subijciam.

INCESSVS IUVENE
dignus quis.

Rectà incede, & uiae tuæ rectae sint, nec declina ad dextram nec sinistram, deflece à malo, hæc Salomon.

t 3 Cur

Cur enim nō ex illo potius quàm alio scriptore, iuuentutis mores formem? ut qui spiritu Dei adflatus, Gnomas Christianæ iuuetuti semper in sinu gestādas, imò ediscendas potius ædidi. Huc refer & illud Ciceronis ex lib. Officiorū primo: Cauendum est aut ne aut tarditatibus utamur ingressu mollioribus, ut similes pomparum ferculis esse uideamur: aut in festinationibus suscipiamus nimias celeritates, quæ cū fiunt, anhelitus mouentur, uultus mutantur, ora torquentur. Ex quibus magna significatio sit non adesse constantiam.

QUALIS CVLTVS IVXTA VET

ritus corporis iuuenem ornet.

Cū nō parū referat qui cultu, periter et uestitu corporis iuuenis utatur, libet & de utroq; pauca subijcere: Sint procul à nobis iuuenes ut foemina compti,

Fine coli modico, forma uirilis amat

Forma uiros neglecta decet.

De uestitu iuuentutis nō est quod multa præcipiā, cū tot ferè genera uestitus sint, quot rationes existant, proinde hoc admonuisse satis sit, ut iuuenis uestitu se digno ornet. Et hoc unū cum primis curet, ut membra uirilia obtecla, & ab hominum obtutibus remota sint: quæ enim, inquit Cicero in lib. Officiorum primo, natura occultauit, eadem omnes qui sana mente sunt, remouet ab oculis, ipsiq; necessitati dant operā, ut quàm occultissime pareāt. Hæc ille. Sed quid hodie probi
don

dor sit? Ecce, iuvenes perfricta fronte, coràm honestissimis puellis, coràm integerrimis matronis, coràm ipsis etiam praeceptoribus, membra illa uirilia impudentissime ostentant. Et ubi à praeceptore admonetur, ut illa obtegant, nescio quot paralyfes ei imprecantur: in hos sanè Cynædos, Academiarum moderatores, uel grauissime animaduertere deberent. Indignū enim est iuuentutē in tanta inuerecundia adolescere: indignum est illam inuerecundiam inultam existere.

QVALES MORES IN MENSA
iuvenes deceant.

Cum pleriq; iuvenes adeò incpte, adeò rustice se inter prandendum, iuxta coenandum gerant, proinde ex de mensæ moribus pauca præcipere duxi. At qui mores inter cibum capiendū iuvenes ornent, Ouidius paucis uersiculis scitissime complexus est:

Carpe cibos digitis, est quidam gestus edendi:

Ora nec immunda tota perunge manu.

Né ue diu præsume dapes, sed desine citra

Quàm cupias, paulo quàm potes esse minus.

Et ut obiter quoq; hoc admoneā, iuueni inter prandendum, coenandum, cōmessandum, ebrietatē fugiendam esse. Tum quod literæ sacræ eam Christianis interdican-
Ebrietas fugienda.
Sic enim Lucæ 21. CHRISTVS inquit: Cautete, ne grauētur corda uestra crapula et ebrietate. Et
P A V L V S ad Romanos 13. inquit: Tanquam in die
t 4 compositæ

composite ambulemus, nō in cōmēssationibus et ebrietatibus. Tum quod nulla res sit, quæ plus malorū iuuenibus adportet. Hinc enim, ut Plinius scribit, pallor & genæ pendulæ, oculorū ulcera, tremulæ manus effundentes plena uasa, & (quæ sit pœna præsens) furiales somni, & inquietas nocturna. Salomō in Gnomis suis: Vinum, inquit, subsannatores facit, & tumultus ebrietas. Verū quod omnīū malorum ultimum est: Ebriosos PAULVS regni Dei hæreditatem non consecuturos, in epistola ad Corinthios priore, cap. 6. scribit. Et hæc quidem de ebrietate fugienda ~~maxi~~ ^{pro} iuuentutem admonitam uolo. Quod si bibere uolet, ita bibat, ut officiū præstent mensq; pedesq; suū, sic enim Ouidius in primo artis. Sed cur non alios quoq; illius Poëtæ uersiculos refero?

Lurgia, inquit, præcipue uino stimolata caueto
Et nimium faciles ad fera bella manus.

Occidit Eurytion stulte data uina bibendo
Aptior est dulci mensa merumq; ioco.

Atq; utinam iuuentus studiosa Romuli regis illius
Romanorum exemplū inter bibendum æmularetur,
qui ad cœnam à quodam inuitatus, cū non ita multum
bibisset, quia postridie negotiū haberet, ei dicunt: Romule, si istuc omnes homines faciant, uinum uilius sit.
Tum ille: Imò uerò carum, si quantum quisq; uolet, bibat: nam ego bibi quantum uolui. Quod si iuuetus so-

briat

Mala ebrietas
eum sequētia.

Id est, obiter.

brias, ut æquum est, cōpotatiunculas adornauerit, & inter præbibendum aliquid serij agat, ne & hoc tempus frustra adfluat. Nimirū iuuenis præbiturus suo compotori, uersiculo aliquo ex tēpore conficito præfetur. Et ut docendi gratia exempla pauca subiijciam.

F O R M U L A E P R A E -

bibendi.

Hoc tibi rās x̄lpiros; poclum do chare sodalis.

Vel sic,

Præbibo quicquid id est pocli studiose Iacobe.

Vel sic,

Iam bibo, deinde statim me Petre sequare bibendo.

Vbi is cui præbitur, respondere poterit uersiculo quoq; eiusdem farinae, hoc est, extemporario. Et hoc quidem uel pentametro, uel si potest, hexametro;

Sit felix faustum Petre diserte tibi.

Vel sic,

Sit felix charus, potus utriq; tuus.

Vel sic,

Accipio oblatum pergrato pectore poclum.

Q V I B V S D E R E B V S I V V E N T V S

inter cibum capiendum confa-

bulari debeat.

In mensa iuuenes nec omnino muti sint, nec nimis loquaculi, siquidem illud tristis, hoc stolidæ mentis indicium est. Quod si uerò loqui uolent, de rebus hone-

tis,

stis, et illis è quibus tam ipsi quàm alij cōuictiores meliores abeant, loquantur. Et ut syluā quandam sermonum, qui iuuenes inter edēdum deceant, cōmonstrem. Aliquando de nomenclaturis ferculorū, quæ in mensam apponūtur, inter se sermones conferant. Aliquando de uarijs potus generibus confabulentur. Neq; uerò ἀνθρώπων fuerit, illa, quæ interdum uel à præceptoribus audiuerūt, uel priuatim suo Marte legerūt, ueluti contentionis malum in mediū conijcere, et aliorum quoq; de illis sententiam inquirere. Non ineptū fuerit & de carnum uarietate, salubritate, facili digestionē differrere. Nimirū aues imbecillius alimētū sufficere quàm quadrupedes, præsertim quàm sues, sed cōcoctu facilius. Aues iuniores ueteribus humidiores existere, iuxta coctu faciliores, tū alimenti ualidioris. Anseris carnem plurimū superfluitatis in humano corpore relinquere, ægre cōcoqui. Præterea carnē suillam ualidam quidem esse, sed ex illius esu alimētū contrahi & glutinosum, & haud facile dissipatu. Ouillam carnem superfluitatibus redundare, maliq; succi esse. Bubulam carnem, atram bilem parere. Leporinam carnē crassi succi existere. Cerui carnē duram coctuq; difficilē prebere alimoniā. Hec & huiusmodi (quæ cū aliās, tū in Paulo Aegineta traduntur) inter comedendū producere admodum et decorū, et utile erit: tum si quis quid de hac uel illa aue, de hac uel alia fera, de hoc uel illo piscium

Id est, absurdum.

Carnium uarietas.

Aues.

Anserina.

Suilla.

Ouilla.

Bubula.

Leporina.

Geruina.

piscium genere, quod memorabile sit, uel legerit, uel audiuerit, exponat. Cuiusmodi est illud Martialis (Exempla enim pauca, ut iuuentus ad similia & obseruanda, & promenda acuatur, adferam.)

Inter aues Turdus, si quis me iudice certet,

Inter quadrupedes gloria prima lepus.

Sic eiusdem est illud de Anserc:

Hæc seruauit auis Tarpeia templa tonantis:

Miraris, nondum fecerat illa Deus.

Sic Plin. de uulpe scribit, animal esse solerti auditu, Vulpe;
ut quod aure ad glaciem adposita, conieceret crassitudinem gelu. Sic de ceruis scribit, quod cum crexerint aures Ceru;
res acerrimi auditus, cum remiserint, surdi existant.

Huc refer & sermones de lacte. Nimirum lac co- Lac.
ctum alere quidē corpus, sed gingiuis dentibusq; officere. Lac Caprinū mediocris esse substantiæ, Ouilum

crassioris. Huc accerse & colloquia de ouis Gallinarum, Phasianorumq; oua prima existere. Oua.

Sorbilia melius descendere, et gutturis asperitatem lenire, reliqua omnia coctu difficilia existere. Porro, fricta in sartagine omnium pessima esse. Adhæc & de uini generibus pa- Vini ge-
riter, quod uinū alio præstantius, quod magis nutriet, nera.

iuuentus confabulabitur. Sic nullū non uinū nutrire, sed rubicundū magis. Ceterū rubicundum uinū non boni succi esse, dulce nutrire quidē, sed stomacho inimicum existere. Acerbum, ut stomacho gratū sit, ita non facile

facile transmitti, ac minus alere, & id multo minus, si album existat. Sub hæc inter comedendū & illud non absurdum erit, si iuuctus inter se colloquatur, ubi Virgilius, uel Theocritum, uel Homerū uersibus suis expresserit. Cuiusmodi est illud (ut & huius rei gustum quendam præbeam) apud Virgilium in Eclogis:
 Ut uidi ut perij, ut me malus abstulit error.

Quem uersiculum ex Theocriti Idyllio appositissime traduxit.

Ἦς ἰδορ ὧς ἰμάντω μὲρ περὶ θυμὸς ἰαφθεκ.

Cuiusmodi est & ille uersiculus Eclogæ 3.

Nec dum illis (de poculis uerba faciens)

Labra admouit, sed condita seruo.

Quem ex Theocriti illo in Idyllio primo bellissime deriuauit:

Οὐκ ἴπω περὶ χεῖρας ἰμὲρ βίην ἄλλ' ἔνδ' ἑστῶτα.

Est apud Virgilium in 2. Aeneidos Periphrasis uenientis noctis:

Vertitur interea coelum & ruit Oceano nox

Inuoluens umbra magna terramq; polumq;.

Hanc Periphrasin ex libro Iliad. Homeri 6. transtulit, uersus Homeri sunt:

Ἐρ δ' ἔπεισ' ὠκίαν φάλαγγος φάθ' ἡλιοιο

Ἐκπορνύκτα μίλαιναρ ἰπὶ χεῖδωρον ἄρεσσαν.

Et quod penè oblitus eram, inter comedendum de sacris quoq; literis iuuenes cōferent, & in memoriam reuocabunt

reuocabunt ea quæ ab eruditis cōcionatoribus audiuerunt. Conferent inter se locos quosdam PAVLI, qui prima fronte pugnare uidentur. Pluribus monco, quolibus sermonibus iuuentus inter edendum utatur, idq; hoc nomine, quod exploratū habeam, quā friuolis, quā obscuris sermonibus omnia prandia, omnes cœnæ, omnes cōmessationes iuuenū perstrepan. Quotus enim quisq; uel Latine loquitur? quotus quisq; inter prandiū, inter cœnam uel uerbulo rerū, quarum modō mentionē iniēci, meminit? Optimus ferē conuictor est, qui quā spurcissima euomat. Bellus conuiuia est, qui non nisi Bacchū, Venerē, & nescio quæ alia *μη λυβή-
κοντα*, ut PAVLI uerbis utar, effutit. Ceterū cum Dominus de quolibet uerbo otioso à nobis rationē excludurus sit, Matth. 12. curabit iuuenis, ut sermonis rationem habeat, & nihil dicat, nisi quod, ut PAVLVS inquit, *πρὸς αὐτὸν οἷος λόγος* proximi redundet. Neq; uerō inter comedendū, tantum ne os sermonibus lapsa undis & uanis scateat, cauendū est, sed ubi ubi erit iuuenis, ne quid pestilens, ne quid spurcū euomat, prospererit. Sic enim PAVLVS ad Colos. inquit: Sermo uester semper cum gratia sit sale cōditus, ut sciatis, quomodo oporteat uos unicuiq; respondere. Porro, ut hoc obiter indicem, sermonē sale conditum, PAVLVS uocat sermonem non insulsum, ineptū, spurcum, sermonem qui erudiat rudem, consoletur pusillanīmem, erigat

Id est, nō conuenientia.

Id est, ad edificationem.

Sermo sale cōditus, quis Paulo.

gat lapsum. Et hæcenus quidem de sermone iuuenibus digno, ultra modum, uel potius intra modum diximus.

DE ANIMI CURA

ἡπιότης.

CVM, quæ cura corporis iuuentuti suscipienda sit, quàm fieri potuit paucissimis, à nobis dictum sit, paucula quoque de animi cultu, ut et paulò antè recepimus, iuuenes admonebimus. Primo omnium curet iuuenis, ut animum diuinæ particulæ auræ, ut Horatius inquit, clarum uirtutibus politicis reddat: cuiusmodi sunt, sapientia, prudentia, pietate, iustitia, liberalitate, temperantia, modestia, & si quæ aliæ uirtutes politice existant. Deinde, si ad bonas literas discendas traditus est, à Deo Opt. Max. prosperum in literis successum petat. Siquidem ut literæ bonæ Dei dona sunt, i. ad Corinth. 12. ita quoque illo fortunante in illis progressum facimus. Sic enim inquit Salomō: Deus ex ore suo sapientiam, scientiam, & intelligentiā largitur, rebus dat successum. Tū ubi iuuenis literis operā nauare coeperit, urgeat institutum: non secus uocationi (ut **PAULUS** uerbo utar) atque Poëta scenæ seruiat, animum inducens, credere tamen Deo exosum esse, si præceptori ad humanitatem informandus creditus, non officium suum faciat, quàm in re alia quapiam: non quod & se dignum sit, & Deus uelit, præstet. Vult enim Deus, ut quisque uocationi suæ pro sua uirili faciat satis. Iam si ad animi

cultum

cultum capiendū Dei Opt. Max. benignitate uocatus es, tuum erit officiū uocationi tuæ, quantum in te est, respondere. Id quod utinā pleriq; iuuenes hoc nostro seculo, & scirent, & secum reputarēt, haud dubie non tam segnē operam in literas collocarent. At uerò cum Deum in illorum segnitie nō animaduersurum credant, mirum est quā frigide literarum studia excolant. Præterea hic omnem, quod aiunt, rudentem moueat iuuenis, ut literarum sacrarū panoplia, animum suum aduersus diaboli, mundi, carnis, capitales iuuentutis hostes, aduersus omnia uitiorū genera propulsanda munitū & infractū habeat. Nulla enim est tam ualida tētatio, quin eam sacræ literæ retūdant ac frangant. Et ut paucula exempla docēdi gratia proferam:

DIABOLO RESISTENDUM esse.

Docet Petrus in Epist. priore, cap. 1. Sobrii estote, uigilate, quoniā aduersarius uester diabolus tanquā leo rugiēs obābulat, quæres quē deuoret, Cui resistite, solidi fide. Iacob. 4. Resistite diabolo, et fugiet à uobis.

NON ANIMUM DESPONDENDUM in aduersis.

Docet CHRISTVS Ioannis decimoquarto: Non relinquam uos orphanos, ueniam ad uos. Et Ioannis decimosexto: Vos autem mœrore adficiemini, sed mœror uester uertetur in gaudium, &c.

NON

NON CARNIS LIBIDINIBVS
obtemperandum.

Ad Romanos 13. Carnis curam ne agatis ad concupiscentiam, &c.

NON MVNDI ILLECE-
bris indulgendum.

Prima Ioannis secundo: Ne diligatis mundum, neq; ea quæ in mundo sunt: si quis diligit mundum, non est charitas patris in eo.

VITANDAM ESSE
scortationem.

Prima ad Corinth. sexto: Fugite scortationem, Omne peccatum quodcunq; fecerit homo, extra corpus est: qui autem fornicatur, in corpus suum peccat.

EVGIENDAM ESSE EBRIE-
tatem & crapulam.

Luce uigesimoprimo: Cauete autẽ uobis, ne quando grauentur corda uestra crapula & ebrietate.

NON INSOLESCEN-
dum esse.

Prima ad Corinthios tertio: Quid autem habes quod non accepisti? quid gloriaris quasi non acceperis? Prima Petri quinto: Humilitatem animi uobis infixam habete: propterea, quod Deus superbis resistit, humilibus autem dat gratiam.

(NANEM

IN ANEM GLORIAM

fugiendam.

Quinto ad Galatas: Ne efficiamini inanis gloriæ
cupidi, inuicem uos prouocantes, inuicem inuidentes.

A CALVMNIA LINGVAM

frenandam.

Leuitici nono: Non eris criminator & susurro in
populis.

BENE MERENDVM DE

male merentibus.

Ad Romanos duodecimo: Si esurit inimicus, pasc
illum: si sitit, da illi potum.

IRAM DOMAN-

dam esse.

Ad Ephesios quarto: Irascimini, & non peccetis.
Sol ne occidat super iram uestram, &c.

SERMONES SPVRCOS

uitandos,

Omnis sermo spurcus ex ore uestro nē procedat,
sed si quis est bonus, ad ædificationē, etc. ad Ephes. 4.

Hæc paucula exempla docēdi gratia subiecisse suf-
fecerit: aduersus alia uitia, alios scripturæ sanctæ lo-
cos iuuenis cōquirat. Et in primis illos locos in prom-
ptu habeat, qui conscientiam consolentur. Cuiusmodi
est ille Ioan. 2. Sic Deus dilexit mundū, ut filium suum
unigenitum daret, ut omnis qui credit in eum, non pe-
reat, sed habeat uitam æternam. Et ille apud Matth. 11.

u cap.

cap. Et uocabis nomen eius IESVM, is enim saluū faciet populum suum à peccatis suis. Teneat & iuuenis locos, qui ad charitatem proximi nos uocāt, ut est ille Ioannis 11. Præceptum nouū do uobis, ut diligatis uos inuicem, sicut dilexi uos, ut & uos diligatis inuicem. Sed quid multa, hæc de instituendis iuxta corrigendis moribus iuuentutis, in præsentiarū dicta à me sint: qui plura scribere, hac de re uolet, scribat, per me licet, excipiat lampada curſu: nobis sat est, ut cūq; uiam quandā et cōponēdi, et corrigēdi mores iuuenib. aperuisse.

FINIS.

DE DISCIPLINA ET PVERORVM INSTITV- TIONE, OTHONIS BRUNFELSII Parænesis.

QVOMODO MANE SVRGENDVM.

T TENVANT, ut inquit Ouidius, uigilate corpora noctes.

Quare in primis habenda cura somni, ne aut plusquā oportet tenuior sit somnus, aut quā expedit lethæus.

Septem

Septem horis dormisse, etiam puero satis est.

Surgens itaq; mane, primū ab ipso lecto in nomine patris, & filij, & spiritus sancti, Dei auspicaberis initium, & dominica oratione cōmendabis te CHRISTO.

Gratias ages, quod eam noctem uoluit esse prosperam tibi.

Deinde precaberis, ut diem itidem illum totum tibi fortunet bene, ne impingas in peccatum.

Mox ueniens in conspectum, felicem diem precaberis parentibus.

Inde capillitium comabis, manus & uultum laudabis, ut quā primum recipias ad ludum te.

Ante ingressum, spiritum suum, ut tibi largiatur CHRISTVS, orabis, quia citra illius opem, frustraneum est quod tentatur.

Interim tamen sic stude, quasi nihil sit ille auxilij laturus, nisi gnauiter laboranti.

Diuis deferre salutem, aut inuocare, ut scientiam dent, Christiano puero piaculum est.

Vnus est enim Deus, qui uult adorari & coli solus, qui solus ministrat omnibus omnia.

DE DILIGENTIA ADHIBENDA IN LVDO.

Libenter ausculta.

Et quod agis, toto pectore agito.

Responde uerecunde.

Praua non mordicus confuta, sed uerecunde.

¶ 2 Ante

Ante omnia caue, ne meritò uapules.

*Ne quid dicto factōue, uel præceptorem offendas,
uel sodales tuos.*

Disputantem contra te, magis doce, quàm uince.

Lectiōe assidua, pectus tuum bibliothecam fac

C H R I S T I.

Ab infantia disce sacras literas.

Pro lectiōe quotidiana, pensum fixum habeto.

*Neq; antè somno indulgeas, quàm præclaris ali-
quot sententijs pectoris calathum oppleueris.*

*Interdum si quid de penso lectiōis omissum, mul-
tam tibi iniungito.*

*Disce certis quibusdam ingenijs assuescere & in-
niti, quæ exprimas.*

Probatiores autem legito semper.

*Non abscedat dies, in quo non aliquid adijcias, ut
melior fias.*

*Nam eloquentiæ tantum studere, ut eruditione do-
ctior fias, non melior, diabolicum est.*

Prodest eloquentia, si VIRTUS fuerit magistra.

Et mores dicentis sunt, qui persuadent, nō oratio.

*Autores quibus paratur eloquentia, sunt, Cicero,
Terentius, Gellius, Quintilianus, Sallustius, ERA-
B M V S. His præcipuè uelut principibus eloquentia,
nitendum est.*

*Terentium quosdam audio contemnere, & ueta-
re, ne*

re, ne pueris prælegatur: sed eos qui nunquam assequuti sunt Terentium.

Neq; nos unquam passim, & absq; delectu omnes poëtas probauimus.

In disciplinis quoq; liberalibus, itē in Geographia, historijs, & in studijs linguarum cōuenit saltem prima elementa attingere in pueritia. Sed de hoc aliās.

DE REDITV EX LVDO.

DImissus à ludo domum propera rursus, nec in platea moram feceris.

Domi si quid est obsequij præstandum parentibus, diligenter obi.

Quòd si uacat tecum repetere, quod prælectum est in schola, repete.

Nihil enim in uita pretiosius tempore.

Cogita enim quòd irreuerabile est, & perit, & quòd transigitur.

Vbi hora ingruerit prandij, mensam adornato.

DE APPARATV MENSAE.

Mensam in tempore adornato: Sed ante apparatus, pocula diligenter mundato.

Mensæ primum supponitur mappa.

Inde circulus æreus.

Proxime salina.

Post hæc orbes.

Ad postremum panis.

De poculorū appositione, patriam imitare. Nam
hic variant regiones.

CONSECRATIO MENSÆ
ex Chrysostomo.

Benedictus Deus, qui me pascis à iuuetute mea,
qui cibum præbes omni carni: reple letitia &
gaudio corda nostra, ut affatim, quod satis est, habentes,
abūdemus in omne opus bonū in CHRISTO IESU
domino nostro: cum quo tibi gloria, honor, & imperium,
cum sancto spiritu, in ævum, Amen.

ALIA CONSECRATIO BREVIS.

Quicquid appositum est, & quicquid appo-
netur, felix ac sacrum esse iubeat, qui sua
benignitate pascit uniuersa, Amen.

DE REMOTIONE MENSÆ.

Eodem autem modo quo apparatus, ita & re-
mouetur mensa.

Orbes colligentur primum.

Post hæc salsamenta & sal.

Inde caseus, uel quicquid aliud est *πικνυλιν*, id est,
secundarum mensarum.

Ad ultimum unā cum pane remouetur & mappa.

HYMNVS ET GRATIARVM ACTIO
post sumptum cibum.

Gloria tibi domine, gloria tibi sancte, gloria
tibi rex, quoniā dedisti nobis escas: imple nos
gaudia

gaudio & letitia in spiritu sancto, ut inueniamur in
cōspectu tuo acceptabiles: nec pudefiamus, quādo red-
des unicuiq; secūdū opera sua, Amē. Pater noster, etc.

ALIA GRATIARVM ACTIO.

Gratias agimus tibi pater cœlestis, qui tua in-
effabili potentia cōdidisti omnia, tua inscru-
tabili sapiētia gubernas uniuersa, tua inexhausta bo-
nitate cūcta pascis ac uegetas. Largire filijs tuis, ut ali-
quādo tecū bibāt in regno tuo nectar illud immortali-
tatis, quod promissisti, ac pręparasti uere diligentibus
te. Per IESVM CHRISTVM, Amen. Pater noster.

DE GESTIBVS IN MINI-
sterio mensæ.

Erectus et compositis pedibus sta, sollicite ani-
maduertens ne desit quid. Et cum infunden-
dum, siue quid porrigendum, apponendum, aut tol-
lendum, ciuilitate id feceris.

Amandatus aliquò, reditum matura.

*Ante & post epulas Deo benedicas, & consecra-
tionem recitabis.*

*Astans non turbabis, seu interturbabis aliorū ser-
monem: sed interrogatus, breuiter respondeto.*

*Cantharos & uasa ne per obliuionem confundas,
ne alterum fundas pro altero, si uaria sunt uina.*

Salis ne obliuiscitor.

Sciſſum uel confractum, mense ne apponito.

Internoctu sub coenā aduigilato attente pro emungendis lucernis, & ne quid foedi odoris in nares redolcat conuiuantium.

Emungens ne exstinguito.

Sed nec assuesces etiam quicquid de mensa remotum est, uel reconditum domi habetur, abligurire.

Actis gratijs, & sublatis omnibus, si quid uacat, lusu quoque honesto animum laxa cum sodalibus, donec hora reuocet in ludum à lusu.

DE MORIBVS OBSERVANDIS IN CONUIUIO.

SI autem contingat, ut ipse quoque mense accumbas, hæc obseruabis:

In primis ungues præcisos habeto.

Manus lauato.

Erectius accumbito.

Hospiti collocanti acquieueris.

Ebrietatem fuge.

Sobrius esto.

Sic præbebis hilarem te, ut semper memineris quid deceat ætatem tuam.

Postremus omnium admouet manus patinæ.

Si quid datur lautius, recusato modeste.

Si instabitur, accipe, & gratias age.

Mox decerpta portiuncula, quod reliquum est, illi reddito, aut alicui proxime accumbenti.

Alicuius

Alterius tamen uxori, marito aſſidente, nihil reddideris.

Similiter principi aut magnati nihil reddideris.

Parenti, amico, cognatis licet frangere, & diſtribuere, quæ optima uidentur.

Si quid lautius miniſtratur, ut hepar piſciũ, & alia quædam, parcius guſtaueris, & reliquum diſtribuas.

Si quis præbibet tibi hilariter, illi bene precato.

Sed ipſe bibito modice.

Si non ſitis, tamen admoueto cyathum labijs.

Arride loquentibus.

Ipſe ne quid loquare, niſi rogatus.

Si quid obſcœni dicetur, ne arride, ſed cõpone uultum quaſi non intelligas.

Ne cui in menſa obtrectato.

Ne cui temet anteponito.

Ne tua iactato.

Ne aliena deſpicio.

Eſto comis erga tenuis fortunæ ſodales.

Deſerto neminem.

Ne ſis lingua futuli.

Ita fiet, ut ſine inuidia laudem inuenias, & amicos pares.

Si uideris conuiuium eſſe prolixius, precatus ueniam, ac ſalutatis conuiuiis ſubducito te à menſa.

Panem pectore ne proſcideris.

a s

Digitulos

Digitulos proscindens cultro ne apposueris.
 Quæ ante & iuxta te posita sunt, edito.

Decerpturus ex catino quippiam, summo cultro
 comprehendito.

Ne ut succundas te supra cibum.

Ne confundas uel turbaueris, præsertim digitis,
 quæ posita sunt in catino.

Oua manducaturus, panem conscindito frustilla-
 tim prius.

Verum nequid præterfluat curabis.

Mature edes ouum.

Testas non confractas in catinum reijcito.

Inter edendum ouum non potabis.

Comesturus, thoracem præseruaòis, ne cõmacules.

Piper quoq; edens digitos ne prælinges.

Suprema labia, aut nasum manica non emunges
 inter epulandum.

Nasum non absterges, nisi strophio, idq; civili-
 ter & modeste.

Mucum digito non excalpes.

Salino digitos ne indas, ne ue salsamentis & piper-
 atis omnibus.

Bucellas ne nimis densas sumito, uel amplas, sed
 singulas conscindito.

Ex ore nihil extraxeris in orbem.

Caput inter epulas ne scalpito.

Omnis

Omnis cachinnus effusus in conuiuio turpis est.

*Potaturus duobus digitulis labia suprema abster-
gito.*

*Non appareat supernatās in poculo tuo sagimen,
aut pinguedo.*

*Sed neq; cibum habens in ore, & necdum uorato
potabis.*

Simul & mandere & loqui rusticum est.

*Screare similiter, aut oscitare, aut expuere cre-
brius, similiter inciuiile habetur.*

Agreste et ethnicū est, in supremo cubito recūbere.

*Panem tinctum uino edere ex poculo in coetu ho-
minum, ridiculum est.*

Non recumbas in dorso supinus.

Cochleari quantum satis est haurito & sorbeto.

*Inter sorbendum nihil distilles, neq; bis uno hau-
stu sorpseris.*

Donec manderis & glutiueris, ne sorbeas iterum.

Caninū est, immēfos bolos uorare, & ossa rodere.

*In ossibus si quid pulpamenti hæret, modeste cultro
proscindito.*

*Alij uerò conuiuæ quid præcerpant uel appositum
habeant, ne temere circumspectaueris.*

*Quod semel dentibus demorsum ac rosū, paro-
psidi ne inferas.*

*Italica, et Galliēsis ciuilitas est, sed apud Germanos
turpis,*

turpis, ossium & eduliorum quisquilias sub mensam deijcere.

Indecens quoq; unguibus, lingua, aut cultro repurgare dentes, sed agendum id est extra convivium.

DE HIS QVAE POST
prandium.

Compositis & remotis omnibus, atq; gratijs actis, si quid uacat, lusu quo piã honesto laxa cū sodalibus animū, donec hora reuocet à lusu in ludū.

Ad lectionem adsis rursus in tempore, totis uiribus hoc agens, quod postulat locus.

DE REFECTIONE PRIVATA.

Cibus sit temperatus, ac tempestiuus.
Prande liberalius,

Coena parcius.

Cibi uel potus non quantum libidini, sed quantum naturæ satis est, sume.

Pransus hilariter quædam facito.

Sub coenam paulisper ambula.

Coenatus idem facito.

Ieiunus studebis ac scribes.

DE PRAECEPTORE ELIGENDO,
& obedientia illi exhibenda.

Praeceptorẽ tibi deligas quàm eruditissimum.

Neq; enim fieri potest, ut is recte quenquã erudiat, qui sit ipse inruditus.

Quem

Quem simul atq; nactus fueris, fac modis omnibus efficias, ut ille patris in te, tu filij uicissim in illum induas affectum.

Neq; minorem enim honorē debemus ijs, à quibus recte uiuendi rationem, quàm à quibus uiuendi initia sumpsimus.

Alioqui credito te frustra literatum præceptorem habiturum, nisi habueris & amicum.

Deinde ut te illi attentum, & assiduum præbeas.

Optima quæq; statim ac primū discere.

Extremæ est dementia, discere dediscenda.

Præceptorem interpretantem, non attentus modò, sed & audius auscultato.

Non contentus impigre sequi differentem, aliquoties præuolare contende.

Omnia illius dicta memoriæ, præcipua etiam literis mandabis, fidelissimis uocum custodibus.

Noli committere, ut codices eruditos habeas, ipse ineruditus.

Audita ne effluant, aut apud te, aut apud alios retracta.

Diem in horas partire, quibus certa habeas quæ legas.

Nec his contentus, aliquam temporis partem tacita cogitationi tribuere memento.

Consiectatio, & tanquam palæstra ingeniorū ner-

uos

uos animi præcipue tum ostendit, tum excitat, tum adauget.

Nocturnas lucubrationes atq; intempestiua studia fugito.

Nam & ingenium extinguunt, & valetudinem uehementer offendunt.

Aurora Musis amica est, apta studijs.

DE RATIONE STUDII EX

Rodolpho Agricola.

IN Studijs formãdis, duo præcipue spectãda sunt.

Primũ, quod studiorũ genus maxime sectari uelis.

Secundum, qua ratione, in eo quod elegeris plurimum efficias.

De primo, si facultatum uberior copia, & felicior ingenij uis tributa est, quantum in te est, totis uiribus ad optima te conferto.

Optima autem sunt, studia linguarũ, Poësis, Oratoria, Geographia, Medicina, Historiæ, & cognitio sacrarum literarum.

Steriles & ieiunæ scientiæ sunt, quas uocamus artes, Ius canonicũ, Barbaries grammatarũ, & sophistica philosophorũ, quæ miseras adolescentiũ onerant aures, & meliorem ingenij spem in plerisq; tenerioribus adhuc annis, uelut in herba enecant.

Meliores artes sic recte ab infantia disces, si quod apud probatos autores legeris, id ipsum quàm maxime

mè proprijs & idē significantibus uerbis reddere uernaculo sermone coneris : ut quoties dicendum tibi aliquid est, aut scribendum, quando concipiendis uerbis apud animum tuum, sese quo natura fert, uernaculus sermo protulerit, statim quoq; Latina uerba iam pridem illi hoc usu accommodata sequantur.

Ad hæc, si scribere uoles, optimum erit id ipsum quàm plenissime, rectissimeq; patrio sermone intra animum tuum formare: deinde latinis pure, proprièq; id significantibus explicare. Sic fiet, ut omnia aperte, & quàm maxime planè dicantur. Et alia multa in epistola, quàm de formando studio autor is scripsit elegantissimam.

QVAE SIGNA OPTIMAE

indolis, ex ERASMO

atq; Politiano.

M Agistris dare operam non assiduam modò, sed alacrem.

Doctioribus condiscipulis se adiungere.

Et quos moribus uel fame obfore credat, ab eorum consuetudine penitus abstinere.

Nullum cum alijs certamen habere, nisi de literis, ac de ijs perpetuum.

Facile percipere quæ traduntur, retinere fideliter, imitari feliciter, pronuntiare eleganter.

Vt caueat ne loquēdo præcipitet sermonē, aut hæsitet

sitet lingua, aut palato immurmuret. Sed distincte, clare, articulateq; singula uerba proferre consuescat.

Vt pudeat ab alijs superari, imò magis praeuolare contendat.

Emendatus non irascatur, laudatus gaudeat.

Vt studeat ne quid ineptum, immodestum, improbum siue durum in se appareat.

Ne inuerecunda frons, elatum supercilium, licentes oculi, proteruior lingua siue inconstans uultus notari possit.

Et non aliquid postremo uel in facie tota, uel in gestu, uel in statu, uel in incessu quod offendat, quod molestum aut odiosum esse possit.

MODVS REPETENDAE LECTIO-
NIS EX ERASMO.

Quibusdam prima ac unica ferè cura est, statim ad uerbum ediscere: quod equidem non probo.

Est enim tum magni laboris, tum fructus propè nullius.

Quorsum enim attinet p̄sitaci more uerba non intellecta reddere? Commodiorem igitur uiam accipe.

Lectionem quidem auditam continuo relege, ita ut uniuersam sententiam paulò altius animo infigas.

Deinde à calce rursus ad caput redibis, & singula uerba excutere incipias, ea dumtaxat inquirens: quae
ad

ad grammaticam curam attinet, uidelicet, si quod uerbum obscuræ, aut ancipitis deriuationis, si heteroclitæ coniugationis, quod supinum, quod præteritū faciat, quos habeat maiores, quos nepotes, quam cōstructionem, quid significet, & huiusmodi nonnulla.

Hoc ubi egeris, rursum de integro percurrito, etiam potissimum inquirens, quæ ad artificium rhetoricum spectant.

Si quid uenustius, si quid elegantius, si quid cōcinnius dictum uidebitur, annotabis indice, aut asterisco appposito.

Verborum compositionem inspicias, orationis decora sciscitare. Autoris consilium indagabis, quæ quicq; ratione dixerit.

Vbi quid te delectauerit uehementius, caue præter easam (quod aiunt) fugias. Fige pedem, ac abs te ipso rationē exige, quare tanto perere sis ea oratione delectatus: cur nō ex cæteris quoq; parē coeperis uoluptatē.

Inuenies te acumine aut exornatione aliqua oratoria, aut compositionis harmonia, aut (ne omnia persequar) simili quadam causa commotum fuisse.

Quod si aliquod Adagium, si qua sententia, si quod prouerbum uetus, si qua historia, si qua fabula, si qua similitudo non inepta, si quid breuiter, acute, aut alioqui ingeniose dictum esse uidebitur, id tanquam thesaurum quendam animo diligenter reponendum ducito

ad usum & imitationem.

His diligenter curatis, ne pigeat quarto iterare.

Nam hoc habent eruditorum uirorum, summo ingenio, summis uigilijs elucubrata scripta, ut millies relecta magis magisq; placeant, semperq; admiratori suo nouum miraculum ostendant.

Id quod tibi in tabula tua sæpenumero, nec sine causa laudata, euenire solet, quod antea nō animaduertisses, idē tibi multo amplius in bonis autorib. eueniet.

Releges igitur quarto, ac quæ ad philosophiā, maxime uerò Ethicē referri posse uideātur circūspicies, si quod exemplum quod moribus accommodari possit.

Quid autem est, de quo non uel exemplum uiuendi, uel imago quædam, uel occasio sumi queat?

Nam aliorum pulchre ac turpiter factis, quid deceat, quid non, iuxta uidemus.

Hæc si facies, iam uel edidiceris, quanquam aliud egisti.

Tum demū, si libet, ad ediscendi laborem accedito, qui tum aut nullus erit, aut certè perquam exiguus.

Quid deinde? Restat ut cum studiosis congregaris, tuas annotationes in medium proferas, uicissimq; illorum audias: alia laudabis, alia reprehēdes: tua partim defendes, partim castigari permittes.

Postremo, quod in alijs laudasti, tuis in scriptis imitari conaberis.

Item,

Item, à lectione subinde surgas, ac tecum in ambulans quæ legeris repetas.

DE GESTIBVS IN LVDIS ET
recreatione animi.

Interdum animus laxandus à studio, remittendusq; est. Id efficitur honestis ludis, & laxamentis.

Laxamenta honesta sunt, quæ pueros decent, trochus, pila, globi, agitatio corporis cursus, ludus sphaeræ, saltus.

Saltus genera sunt, saltus locustarum, utraq; tibia, iunctis pedibus, unica tibia.

Probatur & palestra, & gladiatoria, si in præsentia præceptoris & absq; inuidia fiat.

Natandi artis præstat spectatorem esse potius quam actorem.

Præstat & in cantionibus, & instrumentis musicalibus ingenium exercere, quo delectamento nihil civilius, nihil Musis magis accommodum.

Ludi prohibiti sunt, alea, tesserae, carthæ, natæ in aquis: & si qui sunt alij huius generis, ganneorum exercitamenta.

Decorant ludum, gravitas, honesta lætitia, iuuacitas, vigor animi, ordo, charitas mutua, ingenue & legitime ludere, uirtute, non fraude uincere.

Dehonestant ludum, nimia insolentia, clamor, insa-

x a nia

nia, immoderate & stultæ gesticulationes, nimia turba, dolus malus.

In honestis ludis pulchrum est arte uincere: & si quilibet locum suum gnauius tuctur.

Hanc gratiã cõciliat quibusdã lætioris gestus spes.

Leges ludorũ hæ sunt, ne quis inter ludendũ natiua, aut uernacula lingua loquatur: sed uel ea, quæ familiaris minus est: inde fiet, ut & ludendo discatur.

Longe utilissimum fuerit statuta mercede, certatim ex autoribus aliquid recitare.

Id fieri curabit diligens præceptor.

MONITORIA IN COMMUNIBUS CONGRESSIBUS.

Quoties alloquitur te quispiam, cui debes honorem, cõpone te in rectũ corporis statum. Aperi caput.

Vultus sit nec tristis, nec toruus, nec impudens, nec proteruus, nec instabilis, sed hilari modestia temperatus: oculi uerecundi, semper intenti in eum cui loqueris: iuncti pedes, quætiæ manus.

Nec uacilles alternis tibijs, nec sint gesticulosæ manus.

Nec mordeto labra.

Nec scabito caput.

Nec fodito aures.

Vestis

Vestis item ad decorum componatur.

Totus cultus, uultus, gestus, & habitus corporis ingenuam modestiam, & uerecundam indolem præseferat.

Nes sis inepte loquax, aut præceps.

Nec uagetur animus interim, sed sis attentus quid ille dicat.

Si quid erit respondendum, id facito paucis, & pudenter, subinde præfatus honorem: nonnunquam & addito cognomento, honoris gratia.

Atq; identidem, modice flectas alterum genu, præsertim ubi responsum absolueris.

Nec abas, nisi præfatus ueniã, aut ab ipso dimissus.

DE VITANDO PRAVORVM consortio.

A Diuina & profectũ bonæ educationis præuorum consortia uitare.

De his sic admonet & Salomon: Fili mi, si te lactauerint peccatores, ne acquiescas eis.

Ne delecteris in semitis impiorum.

Nec tibi placeat malorum uia.

Et PAULVS:

Corrumpunt bonos mores colloquia praua.

ET:

Modicum fermentũ totam massam corrumpit.

x 3 D B

N Vllibi libentius uerferis, quàm in conspectu
magistrorum.

Doctiores & modestiores condiscipulos humani-
tate tibi & obsequio deuincito.

Nam hoc omnium maxime conducit ad eruditio-
nem, si quis cum studiosis & eruditis assiduam & do-
mesticam consuetudinem agere possit.

DE VERECUNDIA ADHIBEN-
da in incessu.

S Vnt qui sensim ambulando gressus imitatur hi-
strionum, & quasi fercula pomparum portan-
tium: & quotiescūq; gradū transferūt, modulos quos-
dam seruare uidetur: horū gressum ut pestem fugito.

Nec cursim nimis ambules, nisi cum causa exigat
alicuius periculi, uel iustæ necessitatis, sed nec lente
nimis.

Est gressus probabilis, in quo est species autorita-
tis, grauitatisq; pondus, tranquillitatis uestigium:
hunc imitare.

In summa, Motus sit purus & simplex.

Nihil fucatum & affectatum placet.

Motum natura informet.

Si quid autē in natura uitij est, industria emendet.

Vt ars desit, non etiam desit correctio.

DE PUDICITIA ET CASTITATE.

V Erecūdia pudicitia proxima est, quæ nunquā tutius retinetur, quā per uerecundiam & oculorū industriā: ut intueri impudice mulieres parui pendas: non ut execreris sexū, sed ut effugias flagitiū.

DE VESTITU.

I N uestitu mediocritas, & decentia plurimum commendatur.

Sint igitur uestes nec preciosæ nimis, nec nimis sordidæ, sed quæ publicam honestatem deceant.

Semper hæreat hoc Ouidianum:

Procul sint à te iuuenes ut scemina, compti.

DE NVTRITIONE COMÆ.

D E hoc audistatutū Apostoli: Vir si comā nutriat, signominia est illi: Mulier uerò si comam nutriat, gloria est illi, quoniam capilli ei pro uelamine dati sunt.

Vir autem non debet uelare caput suum, quoniam est imago & gloria Dei.

MONITORIA AD CIVILITATEM ET
conuictum humanum.

P Rincipio cum animū obtine, qui nihil acerbū, nihil durum existimet quod sit honestum.

Qui nullo uel metu deterritus, uel spe captus, ab officio desleclatur.

Quā optimos tibi adiungito.

x 4

Malos

Malos ne laceſſito.

Tua ne iacſes.

Aliena ne carpas, aut deſpicias.

*Fac cum omnibus ſis anteferendus, ipſe te præſeras
nemini.*

Cum bonis officijs certa.

Nemini aduerſeris.

Neminem deſerto.

Esto comis, etiam erga tenuis fortunæ ſodales.

Omnibus te affabilem præbeto.

Domi hilaris.

Foris compoſitus.

*Nemini tua arcana committas, memor quàm fallax
ſit multorum amicitia.*

Beneficium conſer libenter.

Inuitus accipe.

*Gloriam ſi contemnes, ultrò te ſequetur: ſin ſequi-
ris, fugiet ſequentem.*

Ne capta laudari, ſed fac laudanda.

Cū potentibus aut nulla ſit conſuetudo, aut comis,

Nullus ſumptus tibi ſit pretioſior tempore.

DE DISCRETIONE IN ſtudijs.

Contentione immodica obruuntur ingenia di-
ſcentium.

*Aſſiduitas uerò & mediocritate perdurat, & quo-
tidianis*

tidianis exercitationibus, maiorē opinione aceruum
accumulat.

Satiētatē cum omnibus in rebus, tum precipue in
literis nihil est perniciosius.

DE REDITV POST HORAS POME-
ridianas ad domum.

D Omum reuersus idem ages quod ante pran-
dium.

DE HIS QVAE POST COENAM.

A Coena suauibus fabulis temet oblecta.
Mox prosperam noctem parētibus pre-
catus & familiæ, mature te conferto ad nidum.

Illic flexis ante lectum genibus, tecū reputa, qui-
bus studijs dies tibi peractus sit.

Si quid est grauioris admissi, CHRISTI clemen-
tiam implora, ut ignoscat, pollicereq; meliora.

Si nihil est, age gratias illius beneficentiæ, quod te
seruarit ab omni uitio.

Deinde toto pectore te illi cōmendato, ut protegat
te ab insidijs mali genij, & ab obscœnis somnijs.

His factis lectum ingressus, modeste te componi-
to in somnum.

Neq; pronus cubueris, neq; supinus, sed primum
lateri dextro innitens, brachijs ita transuersim com-
plicatis, ut pectus muniant figura crucis, dextra ma-
nu sinistro admotā humero, leua dextro.

X S DE

DE MEDITATIONE IN LECTO
subrequiem nocturnam.

Sub somnum exquisiti quippiam ac dignum memoria legito: de eo cogitantem sopor opprimat. Id ex perrectus à te ipso reposcas.

In summa, Plinianum illud semper animo insideat tuo: Omne tempus perire, quod studio non impertiat.

FINIS,

INSTITVTIO

PVELLARVM EX EPISTOLA

LA DIVI HIERONYMI

ad Lætam.

Et erudienda est anima,
quæ futura est tēplū Dei.

Nihil aliud discat audire,
nihil loqui, nisi quod
ad timorē Dei pertinet.

Turpia uerba non intelligat,
cantica mundi ignoret.

Adhuc tenera lingua dulcibus Psalmis imbuatur.

Procul

Procul sit ætas lasciuia puerorum,

Ipsæ puellæ & pedisse quæ à secularibus consortijs arceantur, ne quod male didicerint, peius doceant.

Fiant ei literæ uel buxæ, uel eburnæ, & suis nominibus appellentur.

Ludat in eis, ut & lusus ipse eruditio sit.

Et non solum ordinem teneat literarum, ut memoria nominum in notitiam transeat, sed & ipse inter se crebro ordo turbetur, & medijs ultima, primis media misceantur, ut eas non sono tantum, sed & uisu nouerit.

Quum uerò coeperit trementi manu stylum ducere in cera, uel alterius, superposita manu teneri regantur articuli: uel in tabella sculpantur elementa, ut per eosdem sulcos inclusa, marginibus trahantur uestigia, ut foras non queant euagari.

Syllabas iungat ad premium, & quibus illa ætas deliniri potest, munusculis inuitetur.

Habeat & in discendo quæ secum exerceantur, quibus inuideat, quorum laudibus excitetur.

Non obiurganda est si tardior, sed laudibus excitandum est ingenium, ut & uicisse gaudeat, & uicta doleat.

Cauendum in primis, ne oderit studia, ne amaritudo eorum percepta in infantia, ultra rudes annos transeat.

Ipsa

Ipsa nomina per quæ consuefcit paulatim uerba contexere, non fint fortuito, fed certa & coaceruata de indultria, Prophetarum uidelicet, & Apoftolorum, & omnis ab Adam Patriarcharum ferie, de Matthæo in Lucam defcendat, ut dum aliud agit, futura memoria præparetur.

Magifter probæ ætatis & uitæ atq; eruditionis eft eligendus.

Nec puto erubefcere uirum doctum id facere in anima Chriftiana, quod Aristoteles fecit in Philippi filio.

Non funt contemnenda quafi parua, fine quibus magna conftare non poffunt.

Ipfæ elementorū fonus, & ipfa inftitutio præceptoris, aliter de erudito, aliter de ruftico ore profertur.

Vnde fummo opere prouidendum eft, ne aliorum uitio corrumpatur, difficulter enim eraditur, quod rudes animi perbiberunt.

Lanarum conchilia quis in priftinum candorem reuocet?

Græca narrat hiftoria, Alexandrū potentiſſimum regem, orbisq; domitorem, & in moribus, & in incefſu Leonidis pædagogi fui, non potuiſſe carere uitij, quibus adhuc paruulus fuit infectus.

Procliuius eft enim malorū æmulatio, & quorum uirtutes aſſequi nequeas, cito imitaris uitia.

Nutrix

Nutrix ipsa nō sit temulēta, nō lasciua, nō garrula.
Habeat modestam gerulam, nutrīcium grauem.

Caue ne aures uirgunculæ perfores, ne cerussas, &
purpurisso consociata CHRISTO ora depingas.

Nec collum auro, & margaritis premas, nec caput
gemmis oneres, nec capillum crispes, & ei aliquid
de gehennæ ignibus auspiceris.

Non uestatur in publico, id est, in parentum conui-
uiis, ne uideat cibos quos desideret.

Discat iam nūc uinū non bibere, in quo est luxuria.

Ante annos robustæ ætatis, periculosa est teneris
grauis abstinentia.

Vsq; ad id tempus, si necessitas postulauerit, &
balneas adeat, & uino utatur modico, si libet, propter
stomachum, & carniū edulio sustentetur, ne prius
deficiant pedes, quā currere incipiant. Et hoc dico
iuxta indulgentiam, non iuxta imperium, timens de-
bilitatem, non docens luxuriam.

Surda sit ad organa. Tibia, lyra, cythara cur fa-
cta sint, nesciat.

Reddat sibi pensum quotidie de scripturarum flo-
ribus carptim.

Discat Græcorum uersuum numerum.

Sequatur statim, & Latina cruditio, quæ si non ab
initio ostencrum composuerit, in peregrinum homi-
num lingua corrumpitur, & externis uitijs sermo
patrius

patrius sordidatur.

Discat & lanam facere, tenere colū, ponere in gremio calathum, rotare fusum, stamina pollice ducere.

Spernat bomicū telas, serum uellera, & aurum in fila lentescens.

Talia uestimenta paret quibus pellatur frigus, non quibus uestita corpora nudentur.

Sic comedat, ut semper esuriat: ut statim post cibū possit psallere & legere.

Si quando ad suburbana pergis, domi filiam non relinquas. Nesciat sine te, nec possit uiuere: & cum sola fuerit, pertimescat.

Non habeat colloquia secularium, non malarum uirginum contubernia.

Non intersit nuptijs seruulorū, neq; familie perstreptentis lusibus misceatur.

Scio præcepisse quosdam, ne uirgo CHRISTI cum Eunuchis se lauet, nec cum maritalis sceminis, quia alij non deponunt animos uirorum, alie tumen-
tibus uteris proferunt foeditatem.

Mihi omnino in adulta uirgine lauacra displicent, quæ scipsam debet erubescere, et nudā uidere nō posse.

Si enim flammā libidinis, & incētiua feruētis ætatis extinguere cupit cōtinētiæ frigore, si appetitis sordibus turpare festinat naturalem pulchritudinem, cur è cōtrario balnearum sōmentis sopitos ignes suscitāt?

Pro

Pro gemmis & serico diuinos codices amet, in quibus non auri, & pellis Babylonica uermiculata pictura, sed ad fidē placeat emendata & erudita distinctio.

Discat primo Psalterium, hic se canticis auocet. Et in prouerbijs Salomonis erudiatur ad uitam.

In Ecclesiaste consuescat, quæ mundi sunt conculcare, in Iob uirtutis & patientiæ.

Hucusq; Hieronymi uerba per censuimus, quibus Lætæ filiam instituit CHRISTO dicatam, sed quæ in quemuis puerum, quamuis uirginem Christianam applicari non inepte possint.

FINIS.

GENERALIA

EX SOCRATE, STOBEO,
SEPTEM SAPIENTIBVS,
& cæteris.

VANTVM in te est, pacē cum omnibus habeto.

Temere nihil feceris.

Amicis aduersa fortuna utentibus idem esto.

Infortunium tuum cæ lato, ne uoluptate afficiat inimicos.

Veritati

Veritati adhæreto.

Pietatem sectare.

Misericors esto.

Sapientum utere consuetudine.

Bonos in precio habeto.

Age quæ iusta sunt.

Principibus cede.

A iureiurando abstine.

Laudato honesta.

Beneficium repende.

Litem oderis.

Audi quæ ad te pertinent.

Probrum fugito.

Ea facito, quorum non possit aliquando poenitere.

Ne cui inuideas.

Benemeritos honora.

Calumniam oderis.

Cum erraueris, muta consilium.

Affabilis esto.

Concordiam sectare.

Sperato tanquàm mortalis, Parce tanquàm immortalis.

Ne effreris gloria.

Cede magnis.

Mortuum ne rideto.

Arcanum cæla.

Faxis ut libeat, quod est necesse.

Uultis

Multis terribilis, caucto multos.

Ne extollaris fortunæ prosperitate.

In rebus aduersis ne frangaris.

Audito multa.

Loquere pauca.

Prius intellige, & deinde ad opus accede.

Ne ob diuitias laudaueris hominem indignum.

Compara in adolescentia quidem modestiam, in senectute uerò sapientiam.

Diues est, qui nihil cupit.

Pauper est, omnis auarus.

Opus prudentis, cum possit uelle nocere.

Stulti proprium est, non posse, & uelle nocere.

Quæ facturus es, ne dixeris, frustratus enim rideberis.

A familiaribus, in minutis rebus læsus, feras.

Ne contende cum parētibus, etiamsi dixeris iusta.

Ne lingua præcurrat mentem.

Nosce te ipsum.

Ne quid nimis.

Inimicitias solue.

Suspitiones abijcito.

Aliena ne concupiscas.

Ne te ipsum præcípites in discrimen.

Quæ oderis, alteri ne feceris.

Ne cui mimiteris, est enim muliebre.

y

Quanto

Quanto plus licet, tanto libeat minus.

Susurronem fuge.

Qualis fueris in alios, tales alij futuri sunt in te.

Bis est gratum, quod opus est, ultrò si offeras.

Ne sis proclivius in risum.

Quæ facere turpe arbitraris, ea ne dictu equidem putes honesta.

Assuesce non esse tristis, nec cogitabundus.

Exerce te ipsum ad pietatem.

Adulantium ne capiaris amore.

Delibera diu, confice uerò statim quod decreuisti.

Duo tempora tibi deputa ad dicendum, uel dum quid noris aperte, uel ubi necesse est loqui.

Vince dolorem patientia.

Tristitiam, si potes, non admiseris: si non potes, ne ostendas tamen.

Neminem citò accusaueris, ut licentiosa mancipia.

Coërce linguam, uentrem, & libidinem.

FINIS.

EX

EX SENTENTIIS NILI EPISCOPI ET MAR-

TYRIS, GNOMAE QVAE-

dam selectiores.

IMOREM pariter, & desiderium erga Deum habere necesse est, erga homines uero cunctos puro cōscientiæ testimonio uti decet.

Deum ipsum in singulis quæ agis, semper præ-

sentem esse existima.

Cum uirtuose quid agis, gaude. Ideo tamen te extollere noli, ne in portu naufragium accadat.

Quanto magis in lege proficies, tanto plus ad perfectionem tibi deesse intelliges.

Vnius cuiusque rei, ante principium, finem exquire.

Die ac nocte, ultima tibi coram oculis uersetur hora, & nullum uitæ desiderium ad terrena te detrahet.

Cum eo homine, à quo bonos abhorrere cernis, nullum tibi sit commercium.

Nemini siue dictis, aut factis, uel studijs tuis, nocere uelis.

2 2 Ob

Ob ea quæ in præsentî uita florida esse uidentur, ne læteris. Nam graminis flos, & si leuiter attrectetur, tabescit.

Recte agere potius, quàm alios reprehendere conemur: nam & multa in nobis existunt, quæ ab alijs taxari queant.

Oratio cum sobrietate fiat, ne Deum in his quæ respuit placare conemur.

Semper mens Deo inhæreat, cœlestisq; tua fiat cogitatio.

Oculos refrena, nam cum haud aduertis circumflectuntur.

Linguam coërce, sæpius enim profert quæ satius est calare.

Legis meditatione intellectus agrum colito, id si frequentabis, cogitationes peruersas extirpabis.

Carnis uoluptates odio prosequere, nam corporis sordes, animam quoq; inficere solent.

Ventri quantũ indiget, non quantũ cupit impende.

Delicias ne amplectere, amorem enim præsentis uitæ conciliant, uerum Dei odium generant.

Vitæ gaudia fuge, nam labilia cum sint, in eis exultantes deserunt.

Ieiunia armaturam, orationem muros, lachrymas uerò balneum existima.

Exitus nouissimi cū gemitu recorderis, hinc enim
animæ

animæ compunctio oritur assidua.

Pauperes foueto, illi enim iudicem nobis placatum reddunt.

In ecclesia non secus ac coelo uersare, ideo in ea nil loquere uel cogita terrenum.

Carnem tuam sanctis afflige laboribus, ueruntamen penitus eam domari posse haud existimes.

Vino utere moderate, quemadmodum enim ingurgitatum haud mediocriter offendit, ita temperate haustum bibentem corroborat.

Iram compeſce, nam cum modum exceſſerit fanie flamma exiſtit.

In ualitudine aduerſa, oratione primo, inde uerò medicis ac pharmacis utere.

Sacerdotes omnes honora, cum bonis uerò tantum conuerſare.

Dei domum uenerare, at Dei domum conſtruere ex te ipſo adnitere.

Eccleſiam frequentato, à motibus enim ac perturbationibus exterioribus nos liberare ſolet.

Cum omnia terrena ſint fluxa, ne te perturbent euanida.

Quotieſcunq; te uoluptatis inuadit affectus, turpitudinem humanam, offenſamq; oppone diuinam.

Præcipue auditum ac uiſum munire memento, poſtiſimum enim illac malitiæ tela penetrant.

2

3

Cum

Cum oras, ad Deum mentem attolle, quod si inde exorbitet, iterum colligere stude.

Sensus haud unquã desinit cogitationes generare, at tu prauas expellere, bonas uerò fouere assuesce.

Humilitate gaude, nam ex ipsa decidere haud poteris alte.

Cum Deum humiles exaltare, potentes uerò deprimere cernis, non tantum Deo, quantum hominibus id acceptum refer, quibus haud tutum est mediocritatem supergrediendo attolli.

A risu immoderato abstine, nam animam eneruat, legis quoq; frenum laxare conatur, ni tempestiue remedium adhibeatur.

Vere sanctos ab operibus dignosce, à fructu enim omnis discernitur arbor.

Cum conuitio afficeris, considera, nū rem aliquam conuitio dignam perpetraueris, quod si insonem te esse cognoueris, conuitium, sumum existima.

Nullam rem uirtute pretiosiore existima, nam cum imago Dei sit, quemadmodum & ipse immutabilis existit.

Matrem uitiorum segnitiam putato, quæ enim possides, auferre solet: quæ uerò non possides, ne ea consequaris prohibet.

Philosophia præcipua est hominib. possessio, at cū sit unigenita, sola, à solo possessore intelligi dignatur.

Cum

Cum uirtutis te labor affligit, cogita quòd labor est
temporaneus, merces uerò æuiterna.

Cuncta corruptioni subiaccere existima, uirtutem
uerò solam corruptionis expertem.

Fortiter tribulationes perfer, eis enim qui in illis
decertant, coronæ plicantur.

Mortem semper expecta, nō tamen timeas, utrūq;
etenim ueræ philosophiæ est character.

Si cœlum desideras, nil tibi cum terra, haud enim
illa ad illum tendere permittit.

Si potus aquæ frigida iustificat misericordē, quam
retributionem pauperibus denegantem manere exi-
stimas?

Ne compassionem negligas, illa enim ex cœlo nobis
salutem nostram detraxit.

Ne dicas, ex inimicis ultionē sumam, iustum enim
iudicem in cœlis habebimus.

Mortuum ne fuge, communis etenim est uia, &
beatus qui præcessit.

Deo loquere multa, hominibus uerò pauca, at legis
meditatione utraq; recte dispones.

Balneum animæ bonum, oratio est lachrymosa,
at cum oratione memor sis, cuius rei gratia lachrymas
effundis.

Seculi principes ne beatos existima, potentes enim
cum potenter præsent, ipsi quoq; iudicem austerio-

7 4 rem

rem habebunt.

In rebus gerendis conscientia pro lucerna utre,
hæc enim quid nam in uita bonum, pariter & quid sit
malum, ostendit.

Timor pariter ac pudor à peccato te absterreant,
quamuis facile sit his utrisq; recte uti.

Malis patrocinium ne præstes, quod si secus fece-
ris, non solum scelerum adiutor eris, sed & peccati
communione inquinaberis.

Peccantem admonere, priusquam accusare uelis,
contumelia enim posterior, compassio uerò prior.

Si errantem redarguis, compassionis benignaq;
commisce uerba, & aures emolientur, cor uerò illu-
minabitur.

Quemadmodum neq; uirtutes, ita neq; uitia ab-
sconsa remanere ualent.

Ita curras ut uincas, hoc est, indefinenter, per uir-
tutis enim semitam currere oportet, donec uitæ sta-
dium exuperemus.

Patientiã ad necessitatẽ exerce, ut in ea necessitatis
tempore omnem armaturam præparatam inuenias.

Diligentia multa, à rebus terrenis oculos contine,
ex illis enim fumus oritur, qui animam fuligine deni-
grare solet.

Si cõsuetudine aliqua praua detineris, eam paulatim
rescindẽ, & sine labore ab anima spinas extirpabis.

NIL

Nil philosophia gloriosius puta : nam cum mater legis sit, regni quoq; Dei consors existit.

Cum à Deo corripieris, ne murmura: nam ut pater castigat, ideo tanquam benefaciens gratiarum actione dignus existit.

Quæ tristitia & hilaria in uita occidunt humana, umbræ, fumo, & rotæ equipara, tanquam enim umbra haud permanent, & ueluti fumus euanescent, instarq; rotæ uertuntur.

Alieno infortunio ne arrideas, ne & tu cum haud uelis, ab alijs irridcaris.

Semper in operibus bonis ulterius procedere cura: nam si minutum minuto accumulaueris quotidie, breui diuitias ab omnibus expetendas congregabis.

Si uitam expetis sempiternam, humanam mortem semper expecta.

Odio præsentem uitam prosequere, quàm inordinate enim ipsius uersetur rota, cernis.

Fortunate agentes ride, infortunatis uerò condole, illud enim philosophiæ est documentum, hoc uerò misericordiæ indicium.

Omnia terrena sunt corruptibilia, anima uerò est immortalis, quapropter immortalia corruptibilibus anteferre decet.

Fortiter perfer aduersa, & consequeris æterna.

Paupertatem incusare noli, immobilem enim le-

9 5 gis

gis athletam constituit.

Diuitijs ne exultes, illarum etenim curæ, ut plurimum hominem à Deo separant.

Humilitatem, & si magnus existas, dilige, ut in die iudicij exaltari queas.

Ne temere quempiam increpa, ne ab hominibus arrogantia inculperis.

Bonorum futurorum multitudo, pulchritudo, & magnitudo est inexperta, at præsentia, umbra, fumus, bulla.

Ve impio, quia cum illuminabuntur omnia, tum ipse solus obscurabitur.

Ve blasphemo, nam lingua eius ligabitur, & quo pacto iudici loqui poterit?

Ve iniusto, ad iudicem enim austerum, & iustum legislatorem perget.

Ve auaro, quia diuitiæ ipsum fugient, & ignis suscipiet.

Ve secordi, quæret enim tempus quod malè consumpsit, & quærens non inueniet.

Ve superbo, nam cum sepulchrum ingreditur, quis nam sit intelliget.

Ve scortatori, quoniam stola eius nuptialis sordabit, ex regijsq; nuptijs turpiter eijcietur.

Ve conuiciatori, & cum ipso ebrio, cum moechis enim constituentur, & cum homicidis punientur.

Ve

Ve delicatis, nam tempore exiguo, tanquam uultus iugulandus saginantur.

Ve hypocritæ, quia pastor suum esse negabit, & iudex eum lupum esse demonstrabit.

Beatus qui per angustam incedit semitam, coronatus etenim coelorum regnum ingreditur.

Beatus qui uoluptates calcatur, nam coram illo demones tremunt.

Beatus puro corde, & anima simplici, iudicare enim dignus est mundum, & non ipsum mundus.

Beatus uita sublimis, humilis uero prudentia, CHRISTVM enim imitatur, cui & assidebit.

Beatus à cuius lingua lex non recedit, ab huius enim tabernaculo Deus non separetur.

Beatus qui multis benefacit, iudicandus enim multos inueniet aduocatos.

Beatus qui uirtutem non corrumpit, in iudicis enim uentilabrum haud incidet.

Beatus qui uirtutes exornat proprias, antequam accendatur ignis.

Beatus qui ad uitam sempiternam festinat, praesentia enim corruptiones esse, ad mortemque trahentia intelligit.

Beatus qui mala abigit, purusque cum puro conglutinatur.

Beatus qui audit, & custodit admonitiones istas.

Beatum

Beatum enim est timere Dominum, & sollicite cogitare diem illam, cum occulta cuncta manifestabuntur, & quid facient negligentes? cum nullam amplius utilitatem poenitentia afferet.

Hortor igitur omnes, ut his dictis mentem adhibeant, gnauiterq; perpendant, qua nam lance eorum facta paulo post expendi debeant.

FINIS.

D. ERASMI ROTE
RODAMI DE RATIONE
STVDII, AC LEGENDI
interpretandiq; autores, Libellus uerè aureus,

DES. ERASMVVS ROTE
RODAMVS PETRO VITERIO,
liberalium disciplinarum professori
eximio, s. d.

AE tu rem istam, mi PETRE
 suauissime, & perspicis acute,
 & grauius uerèq; iudicas, plu-
 rimū referre qua ratione, q̄q;
 ordine, quid instituas, idq; ma-
 ximum habere momentum,
 cum

cum ceteris in rebus omnibus, tum uerò præcipue in bonarum studiis literarum. An non uideamus ingentia pōdera, si artem adhibeas, minimo tolli negotio, quæ nullis alioqui uiribus moueri poterant. Quemadmodum & in bello non perinde refert, quantis copiis, quantisque uiribus hostem adoriaris, ut quàm probe instructo exercitu, quo cōsilio, quoque ordine pugnam capeffas. Ac multò celerius quò tendunt, perueniūt n̄, qui semitas cōpendiarias norunt, quàm qui amnē (ut ait Plautus) ducē sequuntur, & uel contempto Pythagora τῆς λωφός ingrediuntur, uel uariis etiam errorū ambagibus circumaguntur. Proinde rogas, ut tibi studiorū ordinem, ac uiam formamque præscribā, quam tu ueluti Thesei filiū secutus, & in autorum labyrinthis citra errorē uersari queas, & ad eruditionis summā celerius emergere, uel magis aliorū studiis cōsulere, quos bonis literis institutis, quandoquidē ipse iam propemodū ad eruditionis fastigiū peruenisti. Equidē pro mea certe uirili nō grauatim parebo homini tā amico, ut nephas sit quiduis etiā flagitanti negare, nedū rem tam honestam, tamque frugiferā. Quod si senseris nostrum hoc consiliū tibi cōmodo fuisse, tui candoris erit, & alijs ad bonas literas enitentibus, digito uiam indicare. Vale.

PRINCI-

RINCIPIO duplex omnino uidetur cognitio, rerū, ac uerborū. Verborū prior, rerum potior. Sed nonnulli dum *ἀντιπρὶς* (ut aiunt) *πρὸς* ad res discendas festinant, sermonis curam negligunt, &

male affectato cōpendio, in maxima incidunt dispendia. Etenim cum res non nisi per uocum notas cognoscantur, qui sermonis uim non calleat, is passim in rerum quoq; iudicio cæcutiat, hallucinetur, deliret necesse est. Postremo uideas nullos omnium magis ubiq; de uoculis cauillari, quàm eos, qui iactitant sese uerba negligere, rem ipsam spectare. Quapropter utroq; in genere statim optima, & quidem ab optimo, & quidem ab optimis sunt discenda. Quid enim stilius, quàm magno labore discere, quæ peste a maiori cogaris dediscere? Nihil autem facilius discitur, quàm quod rectum ac uerum est. At praua si semel in hæserint ingenio, dictu mirum quàm non possint reuelli. Primum igitur locum grammatica sibi uendicat, eaq; protinus duplex tradenda pueris, Græca uidelicet, ac Latina. Non modò quod his duabus linguis omnia ferme sunt prodita, quæ digna cognitu uideantur, uerum etiam quòd utraq; alteri sic affinis est, ut ambæ citius percipi quæant coniunctim, quàm altera sine altera, certè quàm

quàm Latina sine Græca. A Græcis auspiciarios mauult Quintilianus, sed ita, si his literis perceptis, non longo interuallo latinæ succedant, sanè utrasq; paricurat tuendas esse monet, atq; ita futurũ, ut neutræ alteris officiant. Ergo utriusq; linguæ rudimenta, & statim, & ab optimo præceptore sunt haurienda: qui si forte non contingat, tum (quod est proximũ) optimis certe utẽdum autoribus, quos equidem per paucos, sed delectos esse uelim. Inter Græcos grammaticos nemo non primũ locum tribuit Theodoro Gazæ, proximum mea sententia Constantinus Lascaris sibi iure suo uendicat. Inter Latinos uetustiores Diomedes. Inter recentiores haud multum uideo discriminis, nisi quod Nicolaus Perotius uidetur omnium diligentissimus, circa superstitionem tamen. Verũ ut huiusmodi præcepta fateor necessaria, ita uelim esse, quoad fieri possit, quàm paucissima, modò sint optima. Nec unquam probaui literatorum uulgus, qui pueros in his inculcandis complures annos remorantur. Nam uera emendate loquendi facultas optime paratur, cum ex castigate loquentium colloquio, conuiuq; , tum ex eloquentium autorum assidua lectione, è quibus ij primum sunt imbibendi, quorũ oratio præterquam quod est castigatissima, argumenti quoq; illecebras aliquas discentibus blandiatur. Quo quidem in genere primas tribuerim Luciano, alteras Demostheni, tertias Herodoto.

doto. Rursum ex Poëtis primas Aristophani, alteras Homero, tertias Euripidi. Nam Menandrum, cui uel primas daturus eram, desideramus. Rursum inter Latinos quis utilior loquendi autor, quàm Terentius? purus, tersus, & quotidiano sermoni proximus, tum ipse quoq; argumenti genere iucundus adolescentiæ. Huic si quis aliquot selectas Plauti Comœdias putet addendas, quæ uacent obscœnitate, equidem nihil repugno. Proximus locus erit Virgilio, tertius Horatio, quartus Ciceroni, quintus C. Cæsari. Sallustium si quis adiungendum arbitrabitur, cum hoc non magnopere contenderim, atq; hos quidem ad utriusq; linguæ cognitionem satis esse duco. Neq; enim mihi placent, qui in euoluēdis hunc in usum autoribus, etiam quibuslibet, uitam omnem conterūt. Proxus infātem existimantes eum, quem ulla chartula suffugerit. Ergo paratæ sermonis facultate, si non luxuriosa, certè casta, mox ad rerum intelligentiam cōferendus est animus. Tametsi ex his quoq; scriptoribus, quos expoliendæ linguæ gratia legimus, nō mediocris obiter rerum quoq; cognitio percipitur, uerū ex instituto omnis ferè rerum scientia, à Græcis autoribus petēda est. Nam unde nam haurias uel purius, uel citius, uel iucundius, quàm ab ipsis fontibus? Sed quo ordine disciplinæ discendæ sint, & ex quibus potissimum præceptoribus, id aliās fortasse rectius ostendemus. Interim ad primæ
etatis

ætatis studia reuertamur. Vt igitur ex his autoribus unde linguæ copiam petendam esse diximus, fructum capias, & maturius & uberiolem, Laurentiū Vallam tibi censeo diligenter euoluendum, qui de Latini sermonis elegantia scripsit elegantissime. Huius adiutus præceptionibus, ipse per te nō pauca annotabis. Neq; enim te uelim per omnia uelut addictum, Laurentianis seruire præceptis, adiuuabit hoc quoq; , si figuras grammaticas à Donato ac Diomede traditas ediceris, si carminis leges ac formas omnes tenueris, si Rhetorices summam, hoc est, propositiones, locos probationum, exornationes, amplificationes, transitionum formulas in promptu habueris. Conducūt enim hæc non solum ad iudicandum, uerumetiam ad imitandum. His itaq; rebus instructus, inter legendū autores non oscitanter obseruabis, si quod incidat insigne uerbum, si quid antiquæ aut nouæ dictum, si quod argumentum, aut inuentum acute, aut tortū apte, si quod egregium orationis decus, si quod Adagium, si quod exemplum si qua sententia digna quæ memoriæ commendetur. Isq; locus erit apta notula quapiā insigniendus. Notis autem non solum uarijs erit utendum, uerumetiam accommodatis, quo protinus quid rei sit admoneant. Ad hæc si quis dialecticē addendam statuet, non admōdum refragabor, modò ab Aristotele eam discat, non ab isto loquacissimo sophistarum genere, neq; rursum

z ibi

ibi desideat, & uelut ad scopulos (ut inquit Gellius)
 apud Syrenes consenescat . Verum illud interim me-
 mineris, optimum dicendi magistrum esse stylum. Erit
 hic igitur in carmine, in oratione libera, in omni ar-
 gumenti genere diligenter exercendus. Neq; negligenda
 memoria, lectionis thesaurus. Eam tametsi locis &
 imaginibus adiuuari non inficior, tamen tribus rebus
 potissimum constat optima memoria, intellectu, ordi-
 ne, cura. Siquidem bonæ memoriæ pars est, rem peni-
 tus intellexisse. Tum ordo facit, ut etiam quæ semel
 exciderint, quasi postliminio in animum reuocemus.
 Porro, cura omnibus in rebus, non hic tantum pluri-
 mum ualeat. Itaq; quæ meminisse uelis, ea sunt attentius,
 ac crebrius relegenda, deinde sæpius à nobis ipsis exi-
 genda, ut si quid forte suffugerit, id restituatur. Illud
 minutius, sed tamē haud indignum quod admonetur.
 Adiuuabit nō mediocriter, si quorū necessaria quidem,
 Sed subdifficilis erit memoria ueluti locorū, quos tra-
 dunt Cosmographi, pedum metricorum, figurarum
 grammaticarum, genealogiarū, aut si quæ sunt simi-
 lia, ea quā fieri potest breuissime simul, & luculen-
 tissime in tabulas depicta, in cubiculi parietibus su-
 spendantur, quo passim & aliud agentibus, sint obuia.
 Item, si quædam breuiter, sed insigniter dicta, uelut
 apophthegmata, prouerbia, sententias, in frontibus,
 atq; in calcibus singulorū codicum inscribes, quædam
 annulis.

annulis, aut poculis insculpes, nonnulla pro foribus, & in parietibus, aut vitreis etiam fenestris depinges, quo nusquam non occurrat oculis, quod eruditionem adiuvet. Hæc enim tametsi singula per se pusilla videantur, tamen in unum collata acervum, doctrinæ thesaurum lucro augent, haud quaquam negligendo τῶν τῶν ἀφ' οὗτοι πορεύονται, id est, his opibus properanti ditescere. Postremo illud non ad unum aliquid, sed ad omnia simul plurimum conducet, si frequenter alios quoq; doceas. Nusquam enim melius deprehenderis quid intelligas, quid non. Atq; interim nova quædam occurrunt commentanti, differenti q; nihil non altius infigitur animo.

F I N I S.

DE RATIONE INSTITVENDI DI- SCIPVLOS.

ED uideo te cupere, ut de docendi quoq; ratione nonnihil attingamus. Age mos geratur Viterio, quanquam uideo Fabium hisce de rebus diligentissime præcepisse, adeo ut post hunc de iisdem scribe-

Σ 2 16

re prorsus impudentissimum esse uideatur. Ergo qui uolet instituere quempiam, dabit operam, ut statim optima tradat: uerum qui rectissime tradat optima, is omnia sciat necesse est: aut si id hominis ingenio negatum est, certè uniuscuiusq; disciplinæ præcipua. In hoc non ero contentus decem illis, aut duodecim autoribus, sed orbem illū doctrinæ requiram, ut nihil ignoret, etiam qui minima paret docere. Erit igitur huic per omne scriptorum genus uagandum, ut optimum quenq; primum legat, sed ita, ut neminem relinquat ingustatum, etiam si parū bonus sit autor. Atq; id quo cumulatione fructu faciat, ante locos & ordines quosdam ac formulas in hoc paratas habeat, ut quicquid usq; inciderit annotandū, id suo adscribat ordini. Sed hoc qua ratione fieri oporteat, in secūdo de copia commentario demonstraui. Verum si cui uel ocium uel librorum copia defuerit, plurima Plinius unus suppetabit, multa Macrobius, et Athenæus, uaria Gellius. Sed in primis ad fontes ipsos properandū, id est, Græcos & antiquos. Philosophiam optime docebit Plato & Aristoteles, atq; huius discipulus Theophrastus, tum utrinq; mixtus Plotinus. Ex Theologis secūdum diuinas literas, nemo melius Origene, nemo subtilius aut iucundius Chrysostomo, nemo sanctius Basilio. Inter Latinos duo duntaxat insignes in hoc genere Ambrosius mirus in allusionibus, et Hieronymus in arcā-

tis

nis literis exercitatisimus. Quod si minus uocabit immorari singulis, omnes tamē cenſeo deguſtandos, quorum in præſentia catalogum texere, non eſt ratio. Certe propter poëtarum enarrationem, quibus mos eſt, ex omni diſciplinarum genere ſua temperare, tenenda eſt fabularū uis, quam unde potius petas, quàm ab Homero, fabularum omnium parente? Tametſi Metamorphoſes, ac Faſti Naſonis nō leue momentum adferent, etiamſi Latine ſcripti. Tenenda Coſmographia, quæ in hiſtorijs etiam eſt uſui, nedum in poëtis. Hanc breuiſſime tradit Pōponius Mela, doctiſſime Ptolemæus, diligentifſime Plinius. Nam Strabo nō hoc tantū agit. Hic præcipua pars eſt obſeruafſe quæ montium, fluminum, regionum, urbium, uulgo recepta uocabula, quibus antiquis reſpondeant. Eadem debet eſſe cura in arborum, herbarum, animantiū, inſtrumentorum, uestium, gemmarum nominibus, in quibus incredibile dictu, quàm nihil intelligat literatorū uulguſ. Horum notitia partim ē diuerſis autoribus, quæ de re ruſtica, de re militari, de architectura, de re culinaria, de gemmis, de plantis, de naturis animantium conſcripſerunt, colligitur. Quancūq; Iulius Pollux ex profeſſo de rerum uocabulis tradidit, quæ utinam tam accurate diſtinxiſſet, quàm cōgeſſit copioſe, partim ex Etymologijs, partim ex his linguis, quæ priſci ſermonis incorrupti, manifeſta uestigia ſeruant in hanc uſq; æta-

tem,

tem, cuiusmodi lingua Constantinopolitanorum, Italorum, & Hispanorum, nam Gallorum oratio longius degeneravit. Tenenda antiquitas, quæ non modò ex uetustis autoribus, uerum etiam è nomismatis priscis, è titulis saxisq; colligitur. Ediscenda & Deorum genealogia, quibus undiq; refertæ sunt fabulæ. Eâ post Hesiodum felicius, quàm pro suo seculo, tradidit Bocatius. Non ignoranda astrologia, quòd hanc passim suis figmentis aspergunt poëtæ, præsertim Higini. Tenenda rerum omniũ uis atq; natura, propterea quòd hinc similia, epitheta, comparationes, imagines, metaphoras, atq; alia id genus schemata solent mutuo sumere. In primis autem omnis tenenda est historia, cuius usus latissime patet, non tantum in poëtis. Iam si quis Prudentium, unum inter Christianos uere facundum poëtam uolet enarrare, literas etiam arcanas calleat oportet. Postremo, nulla disciplina est, nec militia, nec rei rusticæ, nec musices, nec architecturæ, quæ non usui sit ijs, qui poëtæ, aut oratores antiquos susceperint enarrandos. Sed uideo, iam dudum frontem cõtrahis. Ne tu inquis, immensum onus imponis etiam literatori. Onero sanè, sed unũ ut quamplurimos exonerem. Volo ut unus euoluat omnia, ne singulis uniuersa sint euoluenda. Iam uerò de formando puero-
rum ore, deq; tradendis ceu per lusum, iocũq; literarum figuris, satis præcepit Fabius. Equidem post tra-
dita

data elementa prima, malim ad usum loquendi statim
vocari puerum. Etenim cum intra pauculos menses,
quàmuis barbaram linguam ætas ea sonet, quid uetat,
quominus idem fiat in lingua Græca, siue Latina? Ve-
rùm id nec in magno puerorum grege locum habet,
& domesticam præceptoris consuetudinem requirit.
Quanquam in ludo quoq; dabit operam, ut siue plu-
ribus loquatur, siue seorsum uni, quàm potest emen-
datissime dicat. Quædam obiter interpretetur, & ut
imitentur, admoneat. Loquētes illos aliquoties collau-
det, si quid dictum erit aptius, aut emendet, cum erra-
bunt. Ea res efficiet, ut illi quoq; consuescant circum-
spectius & accuratius loqui, & præceptorem loquen-
tem attentius obseruent. Iuuabit & illud, si præposi-
tis præmiolis aut poenis, uelut ex lege prouocentur,
ut ipsi quoq; inter sese alius alium emendent. Porro
præceptor eruditiores aliquot deliget, qui controuer-
siam finiant. Neq; fuerit inutile, ceu formulas aliquot
proponere pueris, quibus orationibus in lusu, quibus
in congressu, quibus in conuiujs uti debeant. Has sic
oportet esse doctas, ut simul & faciles sint, & iucun-
dæ. Porro, doctor ille diligens & doctus, acriq; iudi-
cio, nō grauabitur, collatis omnibus Grammaticorum
præceptis, excerpere quædam, & simplicissima, quo
ad fieri potest, & breuissima, tum ordine quam maxi-
me commodo. Posteaquam ea tradidit, statim ad au-

torem aliquem ad id accommodatissimum, ac loquendi, scribendiq; consuetudinē uocentur. Hic præceptiones ante traditas ut incident, exemplaq; diligenter inculcabit, quibus etiam addet nonnihil, uelut iam tum ad maiora properans. Hinc iam thematijs exerceri debent, in quibus illud in primis cauendum, ne (quod fieri solet) aut sensu sint inepto, aut sermone infuso, sed argutam aliquā, aut uenustam habeant sententiam, quæ tamen ab ingenio puerili non nimium abhorreat, ut interim aliud agentes, simul et aliquid discant, in grauioribus studijs usui futurū. Habeat igitur thema, quod pueris proponas, aut historiam memorabilem. Quod genus sunt illi, Marcelli præcepti calorem Romanam subuertit, Fabij prudens cunctatio restituit. Quanquam hic subest etiam sententia. Nimirum præcipitata consilia parum feliciter euenire solere. Item, difficile iudicatu sit, uter altero fuerit stultior, Crates, qui aurum abiecit in mare, an Midas, qui existimauit nihil auro melius esse. Item, Demostheni ac Ciceroni immodica eloquentia exitio fuit. Rursum, nulla laus Codri regis meritis par esse potest, qui ciuium salutem propriæ uitæ dispendio redimendam putauit. Sed non magni negotij fuerit huiusmodi uim ex historiographis, præcipue Valerio Maximo, colligere. Aut fabulā habeat, ut illud, Hercules expugnandis monstris immortalitatem sibi parauit. Musæ fontibus ac nemoribus

bus unice gaudent, à fumosis urbibus abhorrent. Aut Apologum, ut rectè docuit Cæsita, non esse commit-
tendum amicis negocium, quod per te possis cōficere. Item, manticam pectore propendentem uident omnes:
eam, quæ à tergo pendet, uidet nemo. Item, Sapiebat uulpes, quæ maluit muscas iam propè saturas retine-
re, quàm his expunctis, uacuas ac sitientes admittere,
quæ quicquid reliquum esset sanguinis, epotarèt. Aut Apophthegma, ut, Longe dissentiebat à uulgo nostræ
ætatis, qui maluit uirū absq; pecunia, quàm pecuniā
sine uiro. Item, Iure Socrates contemnit eos, qui non
edunt ut uiuant, sed uiuunt ut edant. Meritò non pro-
bauit Cato eos, qui plus sapiunt palato, quàm animo.
Aut Prouerbum, ut, Ne sutor ultra crepitam. Et non
cuiuslibet hominis Corinthum nauigare. Ac nos quidē
editis tot Chiliadibus, effecimus, ne difficilis esset ho-
rum inuentio. Aut sentētiam, ut, Nihil carius constat,
quàm quod precibus emitur. Et, Obsequium amicos,
Veritas odium parit. Et, Amici qui procul absunt, ami-
ci non sunt. Aut rei cuiuspiam insignem naturam. Vt,
Magnes ad sese ferrum attrahit, Naphtha ignē. Item,
Palmæ ea est natura, ut pondere imposito, non modò
nō deprimatur ad terram, uerū etiam sursum nitatur,
& altius erigat sese. Item, Mirum Polypi ingenium,
qui ad speciem subiecti soli mutat colorem, quo fallat
insidias piscatoris. Aut figuram eximiam, aut gradationem.

tionem. Diuitiæ luxum pariunt, luxus saturitatem, saturitas ferocitatē, ferocitas odium multorū, odium perniciem. Aut Similitudinem, ut, Quemadmodum ferrum si exerceas, usu atteritur: si nō exerceas, exeditur rubigine: Ita ingenium si exerceas, labore absuitur: si non exerceas, magis otio, situq; læditur. Aut Allegoriā: ut, Non est addendus ignis igni, Nō est addendum oleum incendio. Aut cōmutationem: ut, Non ideo te talem iudico, quod uehementer amem: sed ideo uehementer amo, quod talem iudicari. Aut distributionem: Stultior est, quā ut possit tacere: infantior, quā ut possit loqui. Simpliciorē, quā qui possit mentiri: grauior, quā ut uelit. Sed mihi sat est indicasse tantum. Aut exquisitam aliquā elegantiam. Cuius rei non est necesse ponere exemplum. Nihil autem obstat, quō minus plures cōmoditates in eandē incidant orationem: ueluti sententia, historia, prouerbiū, et figura. Ergo præceptor, quem oportet assidue in bonis autoribus obuersari, huiusmodi ceu flosculos undiquaquā colliget, eosq; delectos proponet: aut etiam in eam formam demutabit, ut puerorum ingenijs sint accommodati. Postquam his rebus ad aliquantam sermonis peritiam prouectus erit puer, tum si uidebitur, ad maiora grammatices præcepta reuocetur: Quæ per locos et ordines quosdam ita tradenda sunt, ut primo loco simplicissima proponantur, eaq; paucis. Deinde ut-

cunq;

cumq; adoleſcunt diſcentium ingenia, ita maiora ſuis
 quæq; locis oportebit ſubiycere. Is ordo cuiuſmodi ſit,
 è Theodori Gaſæ grammatica exemplum ſumas lice-
 bit. Nec in his tamen uelim eos detineri longius, ſed il-
 lico ad autores grauiores reuocari. Præſertim ſi prius
 ſummam illam, de qua dixi, rhetorices ac figuras, &
 carminum formas teneant. Interim thematis quoq;
 difficilioribus ſunt exercendi, in quibus deligendis ac
 narrandis, diligentem ac doctum præceptorem requi-
 ram. Qui ſi ſit mediocris, modò ſit idem modeſtus, nõ
 grauabitur hæc ab alio doctiore petere. Thematum
 autem formæ huiuſmodi ſerè poſſint eſſe. Nunc epiſto-
 læ breue argumentum, ſed argutum, lingua uulgarĩ
 proponat, Latine Græcèq;, aut utroq; ſermone tra-
 ctandum. Nunc Apologum, nunc narratiunculam
 non inſipidam, nunc ſententiam ex quatuor conſtan-
 tem partibus, utriq; ſimili aut ratione ſubiec̃ta. Nunc
 argumentationem quinq; tractandam partibus, nunc
 dilemma duobus, nunc expolitionem quam uocant,
 ſeptem partibus explicandam, aliquando tanquam
 ad rhetorica præludentes, unũ aliquod membrorum
 ſeorſim tractent. Cuiuſmodi progymnaſmata ſcripſit
 Aphthonius. Aliquando laudem, uituperationem, fabu-
 lam, ſimilitudinem, comparationem. Aliquando figu-
 ram, uel deſcriptionem, diſtributionem, ſermonicatio-
 nem, ſubiectionem, notationem. Aliquoties iubeantur
 carmen

carmen aliquod solvere, aliquoties solutam orationem pedibus alligare. Interim Plinianam aut Ciceronis epistolam, uerbis ac figuris imitentur. Nonnunquam eandem sententiam uariatis uerbis ac figuris, sæpius efferrant. Nonnunquam eandem Græce simul ac Latine metro & oratione prosa uariant. Nonnunquam eandem quinque aut sex carminum generibus, quæ doctor præscripserit, explicant. Nonnunquam sententiam eandem per locos quamplurimos ac schemata diffingant. Plurimum autem fructus est in Græcis uertendis. Quare conueniet eos, hoc in genere sæpiissime ac diligentissime exerceri. Nam simul & exercetur ingenium in deprehendendis sententijs, & utriusque sermonis uis ac proprietas penitus inspicitur: & quid nobis cum Græcis commune sit, quid non, deprehenditur. Denique ad reddendam Græcanicam emphasim, omnes Latinæ linguæ opes excutias oportet. Hæc si initio pueris difficilia uidebuntur, tum usu fient facilia, tum præceptoris ingenium ac studium, bonam negotij partem pueris adimet, indicantis quæ putet esse supra uires illorum. Atque ijs interim exercitamentis crebræ prælectiones autorum misceantur, ut suppetat quod imitentur. Quanquam is, qui docet, proposito themate, simul uerborum quoque & figurarum copiam debet indicare. Sub hæc ad inueniendi quoque laborem prouocentur, ita propositis nudis argumentis, ut suo quisque

quisq; Marte reperiatur, quæpertinebunt ad rem tractandam, ornandam, locupletandam. Et hic delectum acuarietatem requiram à præceptoris eruditi diligentia, gustum interim exhibebo. Sæpius argumentum epistolæ proponet suasoriæ, dissuasoriæ, exhortatoriæ, dehortatoriæ, narratoriæ, gratulatoriæ, expostulatoriæ, cōmendatoriæ, consolatoriæ. Et uniuscuiusq; generis naturam locos, ac formulas quasdam cōmunes, deinde etiam argumento proposito, peculiare indicabit. Aliquando cœu declamatorium thema dabit, in diuersis generibus, puta si iubeat eos uituperare Iulium Cæsarem, aut laudare Socratem, in genere demonstratiuo. Item, statim optima discenda. In opibus non esse felicitatem. Matrem proprio lacte nutrire debere, quod peperit. Literis Græcis non esse dandam, aut esse dandam operam. Vxorem esse ducendam, aut non esse ducendam. Peregrinandum esse, aut non esse peregrinandū, in genere suasorio. Item, M. Horatium indignum esse supplicio, in genere iudiciali. Verum hanc palæstram primum ingredientibus, non grauebitur is, qui docendi prouinciam suscepit, primum indicare, quot propositionibus id argumentum tractari possit. Præterea propositionum ordinem demonstrabit, ex quo pacto alia ex alia pendeat. Deinde quot rationibus unaquæq; propositio fulciri debet, quot confirmationibus unaquæq; ratio. Tum circumstantias.

dc

ac locos, unde ista peti possint. Deinde quibus similibus, dissimilibus, exemplis, collationibus, sententijs, proverbijs, fabulis, Apologis unaquæq; pars locupletari queat. Ostendat & schemata, si qua insigniter ui debuntur incidere posse, quæ uel acriorem, uel amplio rem, uel magis dilucidam, uel iucundiorē reddāt orationem. Si quid erit amplificandum, rationem demonstrat: siue per locos communes, siue per eas rationes, quas in quatuor formas distribuit Quintil. Quod si qui inciderint affectus, hi quoq; quo pacto tractandi sint, admonebit. Quin & connectendi rationes præscribat, quis sit optimus futurus transitus, ab exordio ad narrationem, à narratione ad diuisionē, à diuisione ad argumentationē, à propositione ad propositionem, à ratione ad rationem, ab argumētatione ad epilogum, aut perorationē. Ostendat et formulas aliquot, quibus ibi cōmode possint exordiri, aut etiā perorare. Postremo si potest, locos aliquot in autoribus indicet, unde ualeant aliqui imitandū sumere, propter rerum affinitatem. Id ubi septies, aut octies crit factum, iam incipient (quod ait Horatius) sine cortice nare: & satis crit nudum thema ministrasse, nec necesse fuerit, semper uelut infantibus cibum præmansum in os inserere. Nec mihi displicet illud exercitationis genus, quod apud antiquos in usu uidco fuisse: ut ex Homero, Sophocle, Euripide, Virgilio, aut etiā ex historijs aliquando

aliquando legantur themata. Puta, ut Menelaus apud Troianam concionem repetat Helenam. Aut Phoenix suadeat Achilli, ut redeat in praelium. Aut Vlysses suadeat Troianis, ut Helenam reddant potius, quàm bellum experiantur. Quo in genere extant aliquot Libanij & Aristidis declamationes. Præterea, uti suadeat aliquis amicus Ciceroni, ne conditionem ab Antonio oblatam accipiat, quod argumentum est apud Senecam. Vti Phalaris suadeat Delphis, ut taurū æneum Deo suo consecrent. Ad hoc genus pertinent epistolæ, quæ Phalaridis, ac Bruti nomine circumferuntur. In emendando collaudabit, si quid felicius inuentum, tractatum, aut imitatū uidebitur, si quid prætermissum, aut non suo loco positum, si quid nimium, aut remissius, si quid obscurius, aut etiam si quid parum eleganter dictum erit, admonebit. Et quo pacto mutari possit ostēdet, ac mutari, & sæpius iubebit. Extimulabit autem præcipue discentium animos, cōparatione profectus, uelut æmulatione quadam, inter ipsos excitata. Iam in prælegendis autoribus nolim te facere, quod praua quadam ambitione uulgi professorum hodie facit, ut omni loco coneris omnia dicere, sed ea duntaxat, quæ explicando præsentī loco sint idonea, nisi si quando delectandi causa digrediendū uidebitur. Quod si huius quoq; rei rationem à me requiris, hæc mihi quidem uidebitur optima. Primo loco ad cōciliandos auditores,

laudes

laudes eius, quem prælegēdum sumit, paucis explicet. Deinde argumenti iucunditatem, utilitatemq; ostendat. Deinde uocem argumenti, si forte (ut faciunt pleræq;) uarios habeat usus, explicet ac distinguat. Veluti Comœdiam (ut hoc exempli loco sumamus) Terentianam interpretaturus, in primis de auctoris fortuna, de ingenio, de sermonis elegātia paucis differat. Deinde quantum habeat & uoluptatis, & utilitatis Comœdiarum lectio, deinde quid significet ea uox, & unde ducta, & quot sint Comœdiarum genera, & quæ sint Comœdiæ leges. Deinde, quàm potest & dilucide, & breuiter summam explicet argumenti. Carminis genus diligenter indicet. Post ordinet simplicius, deinde singula fusius explicet. Deinde si qua insignis elegantia, si quid prisce dictum, si quid nouatum, si quid Græcanicum, si quid obscurius, aut longius redditum, si durior aut perturbator ordo, si qua Etymologia, si qua deriuatio aut compositio scitu digna, si qua Orthographia, si qua figura, si qui loci rhetorici, si qua exornatio, si quid deprauatum, diligenter admoneat. Tum loca similia ex auctoribus conferat, si quid diuersum, si quid affine, si quid imitatum, si quid allusum, si quid aliunde translatum, aut mutuo sumptum, ut sunt pleræq; Latinorum à Græcis profecta, ne id quidem taceat. Postremo ad philosophiam ueniat, & Poëtarum fabulas apte trahat ad mores, uel tanquam exempla.

Vt

Vt Pyladis & Orestis, ad amicitiae cōmendationem. Tantalifabulam ad auaritiæ detestationem. In his nō mediocriter adiuuabit docentem Eustathius, Homeri interpres. Atq; ita fiet (si modò sit ingenij dextri præceptor) ut etiam si quid inciderit, quod inficere possit ætatem illam, non solum non officiat moribus, uerum etiam utilitatē aliquam adferat, uidelicet animis partim ad annotationem intentis, partim ad altiores cogitationes auocatis. Veluti si quis prælecturus secundam Maronis Aeglogam, cōmoda præfatione præparet, uel potius præmuniat auditorū animos, ad hūc modum, ut dicat, Amicitiam non coire, nisi inter similes: similitudinē enim esse beneuolentiæ mutuae conciliatricem: contrā, dissimilitudinē odij, dissidiq; parentē. Quoq; maior ac uerior, stabiliorq; similitudo fuerit, hoc firmitior, atq; arctior est amicitia. Id nimirū sibi uelle tot apud autores prouerbia: Boni ad bonorum conuiuia, et inuocati accedūt. Et, Simile gaudet simili. Et, Aequalis æqualem delectat. Et, Aequalem tibi uxorē quære. Et, Vt semper similem ducit Deus ad similem. Et, Semper graculus aspidit graculo. Et, Similes habēt labra laelucas. Et, Pares cum paribus facillime cōgregantur. Et, Cascus Cascam ducit. Et, Balbus balbum rectius intelligit. Et, Cicada cicadæ chara, formica formicæ. Et, Cretensis cum Aegynita. Contra tot dissimilitudinis Adagia, nihil aliud sibi uelle, quàm inter eos, qui dissimili

A mil

mili sunt fortuna, dissimili uitæ instituto, dissimilibus studijs, aut omnino non coire amicitiam: aut si coierit, non coherere, citoq; dirimi: atq; ob id fieri, ut idiota studiosum literarū oderit, prophanus sacerdotem, rusticus aulicum, iuuenis senem. Atq; in eodem genere, Epicureus Stoicum, philosophus iuriconsultum, Poëta Theologum, balbus eloquentem. Hinc geminorum gratiam fratrum, Amphionis & Zeti penè dissiliisse, quod alter lyrae studiosus esset, alter agris colēdis gauderet, ac dissilierat, nisi Amphion abiecta lyra fratris ingenio cecisset. Ob eandem causam in sincera fuit Castoris & Pollucis amicitia: neq; caruit infamia tentati parricidij, cum uterq; eodem ex ovo essent prognati, ut iam magis esse gemelli nō possent, quod alter pugil esset, alter equis delectaretur. Hinc male conuenisse Remo cū Romulo, quod alter tristioribus ac sæueris esset moribus, alter blandior, unde & Romulo pro Remo mutatum nomen. Pessime cōuenisse Caīm cum Abel, quod diuerso uitæ genere caperentur. Summum autem amorē summæ similitudinis esse comitem atq; ideo uictum à Poëtis, quemadmodum Narcissus, antè ab omni abhorrens consortio, simul atq; suam ipsius imaginem in limpidissimo fonte cōspexisset, protinus amore flagrantissimo cœpit ardere. Quod enim nostrū similius, quàm ipsa imago? Ergo cum doctus doctum amat, sobrius sobriū, modestus modestum, probus pro-

bum.

bum, nihil aliud amat uterq; quàm suam ipsius in altero imaginem, hoc est, se ipsum, sed alio modo. Verùm ea similitudo, siquidem sita est in bonis animi, quæ vere sunt bona, hoc est, pietate, iustitia, temperantia, tum eiusmodi nascitur amicitia, cuiusmodi sunt ea res, quibus amicitia conciliatur, hoc est, honesta, uera, sincera, stabilis, æterna. Contrà, si in rebus corporeis ac fluxis, aut etiam turpibus, eam nec uere esse amicitiam, nec iucundam, nec diuturnam ostendet. Proinde, Platonem duas finxisse Veneres, alteram coelestem, alteram terrestrem. Duos item Cupidines, suæ utrunq; matri respondentes. Coelestem ueras gignere formas, et huius filium ueros et honestos immittere amores. Inter bonos semper amorem esse mutuum: Inter uulgares plerunq; alterum amare, alterum odisse, alterum prosequi, alterum fugitare. Id accidit ferè propter ingeniorum, uitaq; dissimilitudinem. Quod quidem eleganter significat apud Poëtas Cupido, qui nonnunquàm hunc aurea cuspide figit, illi plumbea, illum ut amet, hunc ut abhorreat: atq; hoc amicitiae genere nihil esse potest infelicius. Eius igitur amicitie male coherētis, quasi simulachrum quoddam, in hac Aegloga proponit Virgilius. Corydon rusticus, Alexis urbanus. Corydon pastor, Alexis aulicus. Corydon indoctus (nam huius carmina uocat incondita) Alexis eruditus. Corydon ætate prouectus, Alexis adolescens. Corydon

A 2 deformis,

deformis, hic formosus. Breuiter diſſimilia omnia. Quare prudentis eſt, amicum ſuis moribus aptum diligere, ſi uelit amari mutuum. Hæc inquam ſi præfertur, tum autem locos demonſtratorios perperam, & bucolice à ruſtico affectatos indicet, nihil opinor turpe ueniet in mentem auditoribus, niſi ſi quis iam corruptus acceſſerit: nam iſte uenenum nō hinc hauſerit, ſed huc ſecum attulerit. Hoc exemplum uerboſius expoſui, quo facilius in cæteris, item ſibi quisq; ſimiliare periat. Iam, in aggreſſu cuiusq; operis cōueniet in genere demonſtrare, quæ ſit argumenti natura, & quid in eo potiſſimum ſit ſpectandum. Velut in Epigrammatiſ argutum, breuitatem laudari. Tum iocandi rationes, quas Fabius & Cicero tradunt, indicabit. Hoc genus præcipue gaudere Epiphonematiſ, cōmode in fine adiectiſ, quæ cogitationem uelut aculeatū in animo lectoriſ relinquant. In Tragœdia præcipue ſpectandos affectus. Et quidē ſerè acriores illos, ij, quibus rebus moueantur, paucis oſtendet. Tum argumenta ueluti declamantium. Poſtremo deſcriptiones locorum, temporum, rerū, aliquoties & argutas altercationes incidere, quæ nunc diſtichis, nunc ſingulis uerſibus, nunc hemiſtichijſ abſoluantur. In Comœdia cum primis obſeruandum eſſe decorum, & uitæ cōmunis imitationem, affectus eſſe mitiores, & iucundos magis, quàm acres. Decorum autem in primis ſpectari, non ſolum

solum illud commune, ut adolescentes ament, lenones peierent, blandiatur meretrix, obiurget senex, fallat seruus, iacet se miles, atq; id genus alia. Verum peculiare quoddam, quod suo arbitratu alius alijs affingit poeta. Velut in Andria duos inducit senes, longe diuerso ingenio. Simonem uehementē, ac submorosum, haud stultum tamen, nec improbū. Contrā, Chremetem ciuilem, ac semper placidū, ubiq; sibi præsentem, omnia, quantum potest, pacātem; at ita tamen lenem, ut minime stupidum. Duos item adolefcētes dissimili natura. Pamphilum cordatum pro ratione ætatis, & consultandum, sed acriorem, ut Simonis filium possis agnoscere. E' diuerso Charinum puerilem, ineptum, consilijq; inopem. Rursum seruos duos diuersis moribus. Dauum uasfrum, et consilij abundantem, ac sperandi pertinacissimum autorem. E' regione Birriam nullius consilij, tantum perpetuū desperationis autorem herro. Ad eundem modum in Adelphis, Mitionem etiam in obiurgando mitem, ac festiuum. Demeam etiam in blandiendo amarulentum. Rursum Aeschinum propter urbanæ uitæ consuetudinē, & Mitionis fiduciam nihil non audentem, sed ita ut probum ingenium deprehendas, officiosum in fratrem, fidum in puellam. E' diuerso Ctesiphontem subrusticum ac timidum, propter earum rerum insolentiam. Syrum callidum, & audacem, nihilq; nō simulantem, ac dissimulantem adeo, ut

A 3 sola

sola ebrietas detexerit illius fucos. Dromonem stupi-
dum, atq; hebetem. Sed ista persequi nō huius est insti-
tuti, in præsentia satis est uiam indicasse. In Aeglogis
admoneat esse aurei seculi, ac priscæ illius uitæ imagi-
nem. Proinde, quicquid illic est sententiarū, similitum,
aut comparisonū, à uita pastorali sumi affectus sunt
simplices, cantionibus, sententijs, ac prouerbijis dele-
ctantur, superstitione et augurijs capiuntur. Ad eun-
dem modum, quid propriū habeat carmen Heroicum,
quid historia, quid dialogus, quid apologus, quid Saty-
ra, quid Oda, quid reliqua scripti genera, curabit ad-
monere. Tum quæ sint singulorum autorum in singu-
lis argumentis dotes, aut etiam uitia, non grauabitur
indicare. Quo iam tum asuescant adolefcetes, ei quod
est in omni re præcipuum (iudicio) atq; in hac parte
præceptorem, præter artem, & ingenium, adiuuabit
etiā libellus Ciceronis de Claris oratoribus, et Quin-
tilian, Senecæ, atq; Antonij Campani de Scriptoribus
censuræ: neq; non ueteres interpretes, præcipue Do-
natius hac in re peculiariter occupatus. Huc pertinet
& consilij ratio, ueluti, quare M. Tullius in defensione
Milonis finxerit sese timere. Et quare Virgilius tanto-
pere laudibus uehat Turnum hostem Aeneæ, et quare
abdicatus medicus apud Lucianum non lædit nouer-
cam, sed magis laudat, & in patrem acrior est, quàm
in nouercam. Sed id quoq; in immensum patet. At in-
dicabit

dicabit aliquis hæc nimium habere negotij, equidem præceptorem eruditum, longoq; usu exercitatũ uolo esse. Is si continget, hæc etiam facile percipient pueri. Quod si qua initio erunt duriora, progressu & assuetudine mollescent. Optima certè sunt, nisi fallor, & optimis cõuenit statim assuescere, quanquam hæc non ubiq; omnia sunt inculcanda, ne tedio grauentur ingenia discentium, sed ut inciderint insigniora. Neq; uerò minorem adhibeat curã præceptor in exigendo quæ commiserit, quàm in prælegendo. Est omnino labor hic doceti grauissimus, sed discentibus utilissimus. Nec ordinem exigat duntaxat, sed quicquid scitu dignum fuerit creditum, id assuescant bona cum fide reddere. Neq; uerò deterreat ab hac re difficultas, quæ uel menstro tempore spacio uincitur. Mihi nũquam placuit, ut omnia dictata scribant adolescentes, fit enim hoc pacto, ut memoriæ cultus negligatur, nisi si qui pauca quedam notulis uelint excipere, idq; tantisper donec usu confirmata memoria, scripti non desiderent adminiculum. Postremo tamẽ arbitror esse momenti incommoda docendi ratione, si modò diligens & eruditus contigerit præceptor, ut non dubitarim meo recipere periculo, me minore negotio, ac paucioribus annis adolescentes ad utriusq; linguæ mediocrem etiam eloquentiam perducturũ, modò dentur ingenia nõ omnino infelicia, quàm isti literatores ad qualemcunq; il-

lam suam balbutiem, uel infantiam potius prouehume
 suos. His igitur rudimētis puer in prima imbutus scho-
 la, deinde bonis auibz ad altiores disciplinas cōferat
 sese, & quocumq; se uerterit, facile declarabit, quanto
 pere referat ab optimis auspiciatum fuisse. Hæc habui
 in præsentia mi charissime PETRE, quæ tibi de stu-
 dij ratione scriberem, ea si placent, utere: sin minus, se-
 dulitatem certè nostram pro tuo candore boni consu-
 les. Tu modò perge ita ut instituisti, in bonas literas
 incumbere, ac Galliam tuam alioqui florentissimam,
 honestissimis etiam studijs illustra. Vale.

FINIS.

CONCIO DE PVE
 RO IESV, PRONVNCIATA
 ▲ PVERO IN SCHOLA
 Coletica, nuper instituta
 Londini.

VER apud pueros uerba fa-
 clurus de ineffabili puero
 IESV, non optarim mihi
 Tullianā illam eloquentiam,
 quæ breui atq; inani uolu-
 ptate aures delinuat. Quan-
 tum enim abest CHRISTI
 sapientia

sapientia à sapientia mundi (abest autem immenso intervallo) tantum oportet Christianam eloquentiam à mundana differre eloquentia. Sed illud unà mecum ardentibus uotis impetretis uelim ab optimi IESV optimo patre Deo, à quo cœu fonte bonorum omnium summa proficiscitur, quiq; solus foecundo illo suo spiritu linguas infantium reddit disertas, uel è lactentium ore laudem absolutā depromere solitus, ut quemadmodum omnis nostra uita non alium exprimere debet, quàm ipsum, de quo dicturi sumus IESVM: ita & oratio nostra illum sapiat, illum referat, illum spiret, qui & uerbum est patris, & uerba uitæ solus habet, cuius sermo uiuus, & efficax, penetrantior est quouis gladio accipiti, ad intimos etiam cordis recessus penetrans. Utq; ipse, de cuius uentre flumina promanant aquæ uiuæ, non grauetur per organum uocis nostræ, uelut per canalem, in omnium uestrum animos influere, multoq; gratiæ cœlestis irrigare succo. Id ita futurum confido, commilitones mei charissimi, si pijs uotis purgatas, ac uere sitientes aures adiungetis. Eas uidelicet aures, quas æternus ille sermo requirens in Euangelio, Qui habet (inquit) aures ad audiendum, audiat. Nos porro cur non audiamus rem hanc, arduam quidem illam, sed tamen piam aggredi? Præsertim ipso adiutore Deo, in quo hoc plus potest mortalis infirmitas, quo minus suis nititur uiribus, et in quo PAVLVS omnia se posse gloriatur.

gloriatur. Iam uerò cum tanto studio flagrent isti, qui mundanæ, hoc est, diabolicæ militiæ dedere nomina, ut suum quicq; ducẽ laudibus uehant. Nobis quid prius aut antiquius esse debet, quàm ut præceptorem, uindictam, imperatorem nostrum IESVM, ac eundem quidem omniũ, sed tamen peculiariter nostrum, id est, puerorum principẽ, certatim pijs celebremus preconijs? Hunc in primis cognoscere studeamus, cognitum laudemus, laudatum amemus, amatum exprimamus, atq; imitemur, imitantes eo fruamur, fruente immortalifelicitate potiamur. Sed in tam ubere tanquam immensa rerum copia, unde quæso initium aut ubi finem nostra reperiet oratio? Cũ is, de quo loqui paramus, fons sit, uel (ut uerius dicam) oceanus bonorũ omnium. Verum ut ipse natura incõprehensus & infinitus, tamen sese uelut in arctum cohibuit, contraxitq;. Itidem & nostra oratio in explicãdis eius laudibus, quæ modum nesciunt, modum tamen ipsa sibi faciat oportet. Equidem tria potissimum esse uideo, quæ uel discipulorum, uel militũ animos solent ad grauiter agendum inflammare, ea sunt ducis admiratio, amor & præmiũ. Itaq; quo præceptori nostro ac duci IESV studijs alacrioribus pareamus, agendum singulatim hæc in eo pia curiositate consideremus. Primo loco quàm fit suscipiendus undiq; ac stupendus. Deinde quantopere diligendus, atq; ob id imitandus. Postremo, quàm ingens dilectionis

etionis fructus. Ac mos quidem est rhetorū in hoc dicendi genere, illustrium principū adhibere exempla, uidelicet quo collatione crescat is, quem conantur laudibus attollere. Verū imperator noster usque adeo superat omne celsitudinis humanæ fastigiū, ut quicquid quantumuis egregiū adhibueris, tenebras admoueris, non lucem. Cuius enim imagines, ac natalium splendor non uideatur esse fumus, si cum IESV cōponas. Qui quidem, ineffabili, immò etiam incogitabili ratione Deus à Deo semper absq; tempore nascitur, æterno summoq; parenti per omnia æqualis? Quanquā huius uel humana natiuitas non ne facile regum omniū claritatem obscurauerit? Quippe qui stupente rerum natura, autore patre, afflante spiritu, pronubo Angelo, citra uirilem operam, uirgo de uirgine coelitus grauida, natus est homo in tempore: & rursum ita natus homo, ut neq; Deus esse desineret, neq; sordidum nostrarum quicquam omnino contraheret. Iam uerò quid eo fingi potest amplius, qui infusus per omnia, nullo tamen loco cohibitus, in se ipso manet immensus? Quid illo ditius, qui summum illud est bonum, à quo bona promanant omnia, nec tamen ipse diminui potest? Quid illustrius eo, qui splendor est paternæ gloriæ, quiq; solus illuminat omnem hominem uenientem in hunc mundum? Quid illo potentius, cui pater omnipotens uniuersam tradidit potestatem in cœlo & in terra? Quid efficacius

efficacius eo, qui simplici nutu condidit uniuersa, ad cuius iussum silescit mare, uertuntur rerum species, fugiunt morbi, concidunt armati, pelluntur dæmones, seruiunt elementa, stinduntur petrae, reuiuiscunt mortui, resipiscunt peccatores, deniq; nouantur omnia? Quid augustius eo, quæ admirantur superi, tremunt inferi, medius hic orbis supplex adorat, ad cuius comparisonem summi reges nihil aliud quàm uermiculos esse se confitentur? Quid eo fortius atque inuictius, qui solus mortem alijs inuictam, sua morte deuicit, ac sathanæ tyrannidem cœlesti uirtute demolitus est? Quid triumphantius eo, qui per fractis ac spoliatis inferis, tot pijs comitatus animabus, uictor cœlos adiit, ibiq; sedet ad dexteram Dei patris? Quid illo sapientius, qui tam admirabili ratione cuncta condidit, ut uel in apicula tot, tantaq; suæ sapientiæ reliquerit miracula? quiq; tam stupendo rerum ordine, atq; harmonia nec sit, continet, administrat uniuersa, obiens omnia: nec tamen à seipso discedens, omnia mouens ipse immotus, omnia concutiens ipse tranquillus, postremo in quo id, quod stultissimum est, uniuersam mortaliū sophorum sapientiam longo superat interuallo. Cuius debet nobis esse grauior autoritas, quàm eius de quo pater ipse palàm est testificatus: Hic est filius meus dilectus, in quo mihi cōplacui, ipsum audite. Quid æque reuerendum, atq; is cuius oculis perspicua sunt omnia? Quid
perinde

perinde formidandum atq; ille, qui solo nutu potest et animam, et corpus in tartara mittere? Quid aut formosius eo, cuius uultu intueri summa est felicitas? Deniq; si multis pretium reddit antiquitas, quid illo antiquius, qui nec initium habet, nec finem est habiturus. Sed fortasse magis conuenerit, ut pueri puerum admireremur, quando quidem hic quoq; stupendus occurrit, usque adeo, quod illius est infimū, sublimius est ijs, quæ sunt apud homines excelsissima. Quantus erat ille, quem infantulum uagientem, pannosum, abiectum in præsepe, tamen coelitus canunt angeli, adorant pastores, adorat et quæ genuit, agnoscūt bruta animantia, indicat stella, uenerantur Magi, timet rex Herodes, trepidat omnis Hierosolyma, sanctus amplectitur Symeon, uaticinatur Anna, in spem salutis erigūtur pij? O humilem sublimitatem, et sublimem humilitatem. Si noua miramur, quid simile unquam aut factum, aut auditum, aut cogitatum? Si magna suspicimus, quid nostro IESV modis omnibus amplius, quem nulla creatura possit uel exprimere uoce, uel cogitatione concipere. Huius magnitudinem, qui uelit oratione completi, is multo stultius agat, quam si conetur uastissimum Oceanū angusto exhaurire cyatho. Adoranda est eius immensitas magis, quam explicanda, quam uel hoc ipsa magis mirari conuenit, quo minus assequimur. Quid ni nos faciamus? Cum magnus ille præcursor indignum

indignum sese pronunciet, qui corrigia calciamentorum eius soluat? Agite igitur pueri suauissimi, hoc tam inclyto puero IESU præceptore, hoc tam insigni duce sancta superbia goriemur, huius sublimitas nobis ad pie audendum animos addat, in hoc uno nobis ipsi placeamus, ut existimantes illius omnia nobis esse cōmunia nos ipsos meliores arbitremur, quàm qui semel tali addicti imperatori, mūdo, uitij s'ue, sordidissimis utiq; dominis seruiamus.

S E C V N D A P A R S.

S Ed admirantur & contremiscunt etiam demones, at amant soli pij. Quamobrem altera huius orationis pars, ut propius ad nos pertinet, ita est attentioribus auribus accipienda. Videlicet quot nominibus IESVS sit nobis amandus, uel redamandus magis, ut qui nos & nondum conditos ante omnetem pius amarit in se, in quo iam tum erant omnia. Ita natua sua bonitate cum nihil essemus, nos finxit: finxit autem non quoduis animal, sed hominem, & finxit ad suam ipsius imaginem, hoc est, summi boni capaces, ac sacro sui oris afflatu spiritum uitalem indidit. Ad hæc cæteris animantibus imperio nostro parere iussit. Quinetiam angelis in nostri tutelam designatis, latissimam hanc, ac pulcherrimā mundi fabricam nostris addixit usibus. In qua nos uelut in admirabili quodam theatro constituit, ut in rebus creatis opificis sapien-
tiam

tiam admiraremur, bonitatem amaremus, potentiam veneraremur: quoq; id magis fieret, tot sensuum adminiculis instruxit, tot animi dotibus ornauit, tam perspicaci ingenij lumine cōdecorauit. Quid hoc ani-
 mātē fingi poterat uel admirabilius uel felicius? Sed ō
 semper felicitatis comitem inuidiam. Rursum serpen-
 tis astu in peccatū, hoc est, plusquam in nihilum rela-
 psus est miser. Sed hic tu rursus optime IESV, quā
 ineffabili consilio, quā inaudito exemplo, quā in-
 comparabili charitate, tuū figmentū restituiſti? Nam
 ita restituiſti, ut labi propemodū expedierit, eāq; cul-
 pam quidā nō absurde felicē uocauerit. Omnia debe-
 bamus conditori, at reparatori plusquam omnia debe-
 mus. Vltro te metipsum ē regno patris in hoc nostrum
 exiliū demisiſti, ut nos in Paradiso exactos, cœli ciues
 redderes: nostram humanitatē assumpsisti, ut nos in
 tuæ diuinitatis cōsortiū ascisceres: nostrū hūc limum
 induisti, ut nos immortalitatis gloria uestires: nostra
 tectus forma, nobiscū in hoc calamitoso mundo cōplu-
 res annos agere uoluisti, ut uel sic in tui raperes amorē
 nudus in hanc lucē, immo noctē emersisti nobiscū: atq;
 adeo pro nobis uagisti, sitiisti, esuristi, alsisti, aestuasti,
 laborasti, deſſatus es, egisti, uigilaſti, ieiunaſti, tot
 malis nostris obnoxius eſſe uoluisti, ut nos ab omni-
 bus exēptos malis, in tui, hoc est, summi boni cōmunio-
 nē aſſereres. Deinde per omnē sanctiſſimæ uitæ tuæ se-
 riu

riem, quàm efficacibus exemplis animos nostros inflammas? qui salutaribus præceptis erudis, ac formas? quam stupēdis miraculis expergefacis? quàm blandis monitis trahis? quàm certis promissis inuitas? ut nō sit alia commodior uia ad te, nisi per te ipsum, qui unus es uia, ueritas, & uita. Sed uiam non indicasti modò, uerum etiam aperuisti, dum pro nobis uinciri, trahi, damnari, rideri, cædi, conspui, uapulare, probris affici, demum & in ara crucis agnus sine macula immolari uoluisti, ut nos tuis uinculis solueres, tuis sanares uulneribus, tuo lauares sanguine, tua morte ad immortalitatem eueheres. In summa, totum te nobis impēdisti, ut tui (si fieri possit) iactura nos perditos seruares, uitæ redditus toties tuis apparuisti, atque illis intuentibus patrem repetisti, ut membra confiderent eo se peruentura, quo caput iam præcēssisse conspicerent. Deinde quo magis confirmares amicos, patre placato egregium illud perpetui amoris tui pignus misisti, sacrum illum spiritum, quo mortui mundo longe uerius ac felicius iam uiueremus in te, quàm nostro hoc spiritu uiuimus. Quæso quid his summæ charitatis argumentis poterat accedere? Ne hæc quidem tam multa, tam magna flagrantissimo tuo in nos amoris sat erant. Quis enim commemorare posset, quod martyrum moribus nos ad huius uitæ contemptum animas? quot uirginum exemplis ad continentiam accendis? quot san-

florum

florum monumentis ad pietatem sollicitas? quàm admirandis ecclesie tue sacramentis communis pariter ac ditas? ut consolaris, erigis, armas, doces, mones, trahis, rapis, mutas, transformas nos arcanis tuis literis, in quibus uiuas quasdam tui scintillulas condi uoluisti, magnum amoris incendium excitaturas, si quis modò pia diligentia conetur excutere. Deniq; quàm undiq; nobis obuius es, ne quando liceat obliuisci tui. Ad hæc quàm paterne toleras peccantes? quàm clementer recipis ad te redeuntes? Nec imputas benefacta tua gratis, nec resipiscentibus nostra imputas malefacta, ut subinde tacitis uellicas, ac trahis instinctibus? ut emendas aduersis? ut allicis prosperis? ut omnem moues lapidem? ut nusquã cessat ardentissima charitas in fouendis, asserendis, tuendis, beãdis nobis? Sed quàm pauca de tam innumeris perstrinximus commilitones, & tamen uidetis quàm sit immensus beneficiorum aceruus. Eat nunc qui uolet, & Pyladas, Orestes, Pirithoos, Theseos, Damonas, ac Pythias uerbis phaleratis efferrat mera præ his nugamenta. Atq; hæc quidem contulit ultro nihil promeritis, immo transfugis, atq; hostibus, & à quibus nihil omnino mutui beneficij redire poterat. Si mediocribus officijs homines ad amandum hominem accendimur, hunc cõditorem, uindicem, sic amanti, sic promeritũ, nõ saltem redamabimus? quandoquidem hanc solam gratiam ille à nobis reposcit,

B quam

quam tamen ipsum in nostrum refundit lucrum. Adamas sanguine mollescit hircino, aquilæ, leones, pardi, delphines, dracones, agnoscunt ac referunt beneficium: Et ô duritiâ cordis humani plusquam adamantinam, si tam inaudita charitate non mitescit: ô ingratitudinem plusquam beluinam, si tantorum meritorum potest obliuisci: ô singularem impudentiam, dicam an potius dementiam, si sic conditus, sic restitutus, sic locupletatus, tanta obrutus beneficentia, ad tantas uocatus spes, quicquam amare potest, præter illum unum, in quo Et à quo sunt omnia, quiq; nobis omnia secum impertit. Porro autem quanquã hæc mortalis omnis complectitur, tamen nos illi peculiariter debemus, propterea quod in nostrum, hoc est puerorum ordinem singulari quadam propensione, atque indulgentia fuisse sese pluribus declarauit argumentis. Primum, quod ita ut erat uatum oraculis promissus, puer paruulus nasci uoluit cū esset immensus. Præterea quod adhuc uteri uirginei latebris inclusus, infantis item nondum nati, gestu atq; exultatione gauisus est salutari. Deinde quod statim innocentium puerorum sanguine, suam natiuitatē uoluit consecrari, ut his quasi uelitibus dux inuictus bellum auspicaretur. Adde his quod instante morte triumphali, Hierosolymam ueniens, puerorum occursum atq; officio decorari, puerorum uoce suas laudes decantari maluit. Iam uerò quàm amantem, quàmq; sollicitum

solicitem puerorum patronum agit? cum matribus
 infantes suos offerentibus, ut IESV contactu conse-
 crarentur, discipulis ne possent admitti uctantibus in-
 dignans, Sinite (inquit) paruulos uenire ad me. Neq;
 uerò pueris benedixit tantum, uerum etiam negat ul-
 li mortalium aditum patere in regnum coelorum, nisi
 qui ad paruulorū formam descenderit. Rursum quā
 amanter & illud? cum tam grauitè deterret ab offen-
 dendis pusillis, affirmans magis expedire, ut molari
 saxo collo alligato præceps in mare detur aliquis,
 quā ut unam quemlibet ex his paruulis offendat.
 Atq; his quā insigne addidit elogium ad puerorum
 commendationem? Amen dico uobis, angeli eorū sem-
 per uident faciem patris. Gratias agit tibi tuus, tibi que
 dicatus grex IESV præceptor, cui quæso, ut sacras
 tuas manus semper admouere uelis, & ab omni scan-
 dalo procul arceas. Quid illud? non ne magnum amo-
 ris inācium, cum puerum in medio collocatum disci-
 pulis eum exemplum proponit? Nisi inquit, cōuer-
 si fueritis, & efficiamini sicut paruulus iste, non intra-
 bitis in regnum coelorū. An non eodem pertinet? cum
 Nicodemo sciscitanti, qua uia possit ad uitam immor-
 talē pertinere, iubet ut denuo renascatur, hoc est, in
 puerum redeat. Vsq; adeò CHRISTO duci nostro
 placuit infantia, ut senes etiam cogat repuerascere, si
 modo uelint in illius admitti consortium, extra quem

B 2 nulla

nulla salutis spes est. Neq; uerò à CHRISTO dis-
 sonat Petrus, cum admonet, ut tanquam nuper editi
 infantes lac concupiscamus. Neque discrepat PAULUS,
 Filioli mei, inquit, quos iterum parturio, do-
 nec formetur CHRISTVS in uobis. Idem paru-
 los in CHRISTO lacte potat. Multa sunt id genus
 loca in mysticis literis. Omnino Christianismus nihil
 aliud est, quàm renascētia, quàm repuerascentia quæ-
 dam. Magnum igitur pueri, magnum pueritiæ sacra-
 mentum, quæ IESVS tantopere delectatus est. Non
 cōtemnamus ætatem nostram, quam uerus ille rerum
 æstimator tanti fecit. Tantum demus operam, ut eiuf-
 modi simus pueri, cuiusmodi diligit IESVS. Diligit
 autem innocuos, puros, dociles, simplices: atque illud
 interim meminerimus hanc Deo gratam pueritiam,
 non in annis esse sitam, sed in animis: non in tempori-
 bus, sed in moribus. Est enim præposterum quoddam,
 nobisq; magnopere fugiendum puerorum genus, qui
 mento leui, mente sunt hirsuta, & ætate impuberes,
 uitiosa astutia senes sunt. Est igitur nouum quoddam
 pueritiæ genus, quod à CHRISTO probatur, pue-
 ritia citra puerilitatem, & omnino senilis quædam
 pueritia, quæ non annorum numero constat, sed inno-
 centia, sed ingenij simplicitate. An non id palàm indi-
 cat Petrus cum ait: Deponentes igitur omnem mali-
 tiam, & omnem dolum, & simulationes, & inuidias,
 &

et detractioes, sicut modo geniti infantes, rationabile, et sine dolo lac concupiscite, ut in eo crescatis in salutem. Cur addidit rationabile, nempe ut excluderet stultitiam, quæ huius ferè ætatis consuevit esse comes. Cur detrahit inuidias, simulationes, ac reliqua id genus uitia, quæ senum sunt quasi peculiaria? nimirum ut intelligeremus CHRISTI pueros simplicitate ac puritate æstimare, nō natalibus. Ad eundem modum et Paulus: Malitia, inquit, paruuli est ote, sensibus autem perfecti. Quanquam est omnino in ipsa puero- rum ætate natiua quædā bonitas, ac uelut umbra quædam, ac simulacrum innocentie, uel spes potius atque indoles futuræ probitatis. Mollis, et in quemuis habitum se quax animus, pudor optimus innocentiæ custos, ingenium uitijs uacuum, corporis nitor, ac ueluti flos quidam uernantis æui, et nescio quomodo quiddam spiritibus cognatum ac familiare. Neq; enim temere fit, ut quoties apparent angeli, puerili specie sese offerant oculis. quimetiam magi si quando suis incantamentis spiritum eliciunt, in puerile corpus feruntur accersere: at quāto libentius spiritus ille diuinus, pijs ac sanctis euocatus uotis, in huiusmodi domicilia demigrabit? Ergo ad has naturæ dotes, si accesserit summi illius et absoluti pueri imitatio, tum demum et grati in illum, et illo digni pueri uidebuntur. Etenim sic promeritum quis possit non amar e? Verum enim uero

ea ueri amoris uis est, ut eius quod ames quam simili-
mus esse cupias. Quod si in nobis efficit amor huma-
nus, quantum æmulandi studium excitabit amor diui-
nus, cui ille collatus uix amoris umbella est? Proinde
si uere atq; ex animo non uerbotenus IESVM ama-
mus, IESVM pro nostra uirili conemur exprime-
re, uel potius in illum transformari. Quod si uirum
assequi nō possumus, saltem pueri puerum imitemur,
Quamquam hoc ipsum facinus est haudquaquam pue-
rile, imò senilibus etiam uiribus maius, sed quod ferè
nusquam succedat felicius quàm in pueris. Etenim
quoties negotium ab humano pendet præsidio, tum
robur, ætas, sexus expenditur: uerùm ubi gratiæ res
agitur, nō naturæ, tum hoc efficacius exerit sese mira-
culum spiritus, quo minus erat opis ac fiduciæ in car-
ne. Denique quid dubitemus, aut diffidamus, ipso for-
mante, fingente, ac transformante nos, quem cone-
mur exprimere? Quis Danieli puero tantum addidit
prudentiæ? quis puero Salomoni tantū tribuit sapien-
tiæ? quis tribus illis pueris tantum adiunxit toleran-
tiæ? quis puerū Hely dignū diuino fecit alloquio? quis
Nicolao puero? quis Aegidio? quis Benedicto? quis
Agneti? quis Cæciliæ? quis tot tam teneris uirguncu-
lis, tam masculam atq; inuictam uirtutem dedit? Pro-
fectò non natura, sed gratia: et ubi minus succurrit na-
tura, ibi mirabilius operatur gratia. Hac igitur freti,
magnò

magno animo studium æmulandi puerum IESVM
capessamus, nec unquam oculos ab eo uelut à scopo
deflectamus. Absolutum exemplar habemus, nihil est
quod aliunde petere oporteat. Omnis illius uita, quid
nos sequi debeamus, clamat. Quid autē docuit puer
ille purissimus, de purissima uirgine natus? nisi ut o-
mnem huius mundi spurcitiem, & inquinamenta ui-
temus, atq; angelicam quandam uitam iam nūc in ter-
ris meditemur, hoc est, id esse meditemur, quod illic
semper sumus futuri. Porro spiritus IESV cum o-
mnibus sordes auersatur & odit, tum præcipue belui-
nam illam, & prorsus hominem indignam libidinem.
Quid autem docuit nos, natus peregre, editus in tu-
guriolo, abiectus in præsepe, pannis inuolutus? nisi ut
semper meminerimus nos hic paucorum dierum ho-
spites esse, utq; calcatis opibus, spretis mundi falsis ho-
noribus, per pios labores ad cœlestem illam patriam
expediti festinemus, in qua iam nunc animo uiuamus
oportet, etiā si corporeis interim pedibus terrā con-
tingimus. Rursum quid admonuit in Aegyptum ausu
giens? nisi ut inquinantium commercium modis omni-
bus deuitemus, qui IESVM in nobis, hoc est, inno-
centiā, ac mundi neglectum conatur extinguere. Quid
uero docuit circumcisis? nisi ut omnes carnis affectus
ad CHRISTVM properantibus obstrictos am-
putemus, ac tanquam in nobis ipsis mortui, solo IESV

B 4 spiritu

*Spiritu ducamur ac uegetemur? Quid docuit oblatus
 in tēplo, nisi ut totos nos ab ipsa iam infantia Deo re-
 busq; sacris dedicemus, consecremusq; ac protinus re-
 centi adhuc mentis testa I E S V M imbibamus? Ne-
 que enim ulla ætas ad discendam pietatem immatura
 est, immo non est alia magis tempestiua ad discen-
 dum C H R I S T V M, quàm ea, quæ mundum adhuc
 nescit. Iam ipsi apud uos æstimate pueri, puer ille sic
 natus, sic Deo dicatus, quàm sanctis studijs totam pue-
 ritiam transegerit, non otio, non cibo, non somno, non
 ineptis lusibus, non stultis fabulis, non euagationibus,
 quemadmodum puerorum uulgus facit, sed aut paren-
 tum obsequijs, aut sacris orationibus, aut auscultan-
 dis doctōribus, aut pijs meditationibus, aut sanctis ac
 serijs cum equalibus pueris colloquijs. An nō hæc, &
 multa similia summatim complexus est sanctus Lu-
 cas? cum scribit ad hunc modum: Puer crescebat, &
 confortabatur, plenus sapientia, et gratia Dei erat in
 illo. An non palàm uidetis nouum pueritiæ genus? De
 pristinis pueris dictum est: Stultitia colligata est in
 cordi pueri. De nouo hoc auditis, plenus sapientia.
 Quid adhuc ætatis inciscitiam præteximus, cum au-
 diamus non sapientem, sed plenum sapientia puerum?
 Videte ut omnem rerum ordinem hic puer inuertit,
 qui loquitur in Apocalypsi: Ecce ego noua facio o-
 mnia. Perditur sapientia senum, ac prudentia pruden-
 tium*

tium reprobatur, ac pueri implentur sapientia. Nimirum hoc nomine gratias agens patri. Quoniam, inquit, abscondisti hæc à sapientibus, & reuelasti ea paruulis. Porrò ne stultam huius mundi, ac fucatam sapiëntiam affectaremus, protinus adiecit: Et gratia Dei erat in illo. Is uerò demũ sapit, qui mũdo desipit, et nil nisi CHRISTVM sapit. Is non è philosophorum libris, non è scoticis argutijs, sed sincera fide cognoscitur, spe tenetur, charitate deuincitur. Iã uerò quàm multa docuit nos? Vbi duodecim natus annos, à parentibus furtim subducit sese, ne inter notos quidem ac propinquos repertus, post triduum deniq; inuentus est. Sed ubi tandè inuētus? Nũ in circulis? num in choris? num in uijs aut foro? Audite pueri, ubi repertus sit IESVS, relictis parentibus, quodãmodo fugitiuus, et ubi uos uersari conueniat, intelligetis. In templo inquam, inuentus est, in medio doctorum sedens, audiēs illos, ac uicißim interrogans. Quid docuit nos IESVS his tam admirandis factis? Non dubium quin rem magnam, rem seriam, rem imitandam docuerit. Quid autem? quid? nisi ut grandescente in nobis CHRISTO, quandoquidem & in nobis nascitur, & habet suos ætatũ gradus, donec occurramus in uirũ perfectum, & in mensuram plenitudinis eius. Ergo cum grandescit in nobis, docet ut naturales parentum. & amicorum affectus in Deum transferamus, nihil hic

B 5 amenus,

amemus, nihil miremur, nisi in CHRISTO, & CHRISTVM in omnibus. Meminerimus nos uerum patrem, patriam, cognatos, amicos habere in cœlis. Verum ne quis imaginetur hunc parentum neglectum, fastum, aut inobedientiam sapere, cōsequitur, Et erat subditus illis. Imò nemo suos parentes uerius amat, nemo magis pie colit, nemo obseruantius morem gerit, quàm qui sic contemnit. Quid autem est sedere in templo, nisi in rebus sacris conquiescere, & ad discendum animum ab omnibus tranquillum curis adferre? Nihil autem uitij est turbulentius, & ocium ac quietem amat sapientia. Iam quo tandem nos grauemur discere, quàm attentas aures præceptoribus præbere cōuenit, cum puer ille cœlestis, sapientia Dei patris, in medio doctorum sedcat, audiens uicissim ac respondens: sed ita respondēs, ut omnes eius sapientiam admirarentur. Neque id mirum, cum is esset, ad quem omnis mundi sapiētia stulta est. Præclara res legum prudentia, egregia res philosophiæ cognitio, suspicienda res theologiæ professio. Verum si quis IESVM audiat, ilico stultescunt omnia. At nostra responsio, si sapientiæ miraculum excitare non potest, certe sapiat modestiam, sonet innocentiam. Rursum obsecro, quàm morigeros, quàm obsequentes nos esse decet parentibus ac præceptoribus, quos potiores ueluti ingenij parentes habemus, posteaquam ille domi-

nius

nus omnium cum à parentibus non intelligeretur, tamen subditus illis redierit in Nazareth. Debetur hoc pietati, debetur parentum reuerentiæ, ut aliquoties illorum uoluntati concedamus, etiam si nos meliora uiderimus. Sed iam operæ præciū est audire, quàm apto fine Lucas IESV pueritiam concluderit. Et IESVS (inquit) proficiebat sapientia, ætate & gratia apud Deum, et apud homines. Quàm multa, quàm paucis nos docuit? Primum, cum ætatis acceſſione, pietatis item acceſſionem oportere copulari, ne illud in nos iure dici poſſit, quod in hominum uulguſ diuus dixit Auguſtinus: Qui maior eſt ætate, maior eſt iniquitate. Né ue in hoc pulcherrimo certamine unquam reſtemus, aut nos aſſecutos arbitremur, ſed in morem currentium in ſtadio, à tergo relicta negligentes, in anteriora nitamur, ac ſemper à bonis ad meliora, à melioribus ad optima proſicere concemur, donec ad metam, hoc eſt, huius uitæ finem peruentum erit. Socrates iam admodum ſenex, perinde quaſi nihil ſciret, ita ſemper & à quouis diſcere ſitiebatur. Itidem & nos quo magis in CHRISTO fuerimus, hoc minus nobis placebimus, ſi modò uerè in illo fuerimus progreſſi, ad còpulationem peſtis eſt & ſtudiorum, & pietatis. Ac iuxta Fabium, præcox illud ingeniorum genus, non temere peruenit ad frugem, uel eruditionis, uel innocentie. Equidem nec ordinem ocioſum eſſe puto apud Deum,

Deum & apud homines, ut intelligamus in primis dandam operam, ut uita nostra Deo placeat. Id agentes, humanus fauor ultrò consequetur. Nihil enim uirtute pulchrius, nihil amabilius, quàm laus hoc magis sequi solet, quo minus appetitur. Paucis, ut potuimus, uobis expressimus exemplar pueri, quem & amare plurimum, & imitari studiosissime debemus. Atq; omnino tantum uidebimur amare, quantum fuerimus imitati. Rursum, tanto plenius imitabimur, quanto amabimus ardentius. Proinde hoc ipsum ab illo quotidianis ac puris precibus flagitemus, ut nobis donet amore sui flagrare, sui similes euadere, hoc est, castos, puros, incontaminatos, mites, simplices, tractabiles, expertes fuci, ignaros doli, nescios inuidiæ, parentibus morigeros, præceptoribus dicto audientes, mundi contemptores, rebus diuinis addictos, pijs literis intentos, nobis ipsis quotidie meliores, probatos superis, gratos hominibus, odore, bonæ famæ quamplurimos ad CHRISTVM allicientes. Hæc inquam assidue flagitemus, hæc manibus pedibusque conemur, dū habilis ætas, breui alioqui fugitura. Etenim si recte monuit Fabius, optima statim ac primo discenda. Quid prius disci debet, quàm CHRISTVS, quo nihil est melius? Immo quid aliud discere oportet Christianum, quàm eum unum, quem nosse, uita est æterna? quemadmodum ipse testatur, patrem orans

in

in Euangelio. Id si curabimus, ut cunq; pro uirili gratiam referemus, tam singulariter de nobis merito, & illi referendo gratiam, ipsum nobis lucrifaciamus. Referemus autem hoc plenius, quo uehementius redamabimus. Porro hoc magis illum redamabimus, quo magis uita ac moribus exprimemus. Iam quo magis exprimemus, hoc magis ipso locupletabimur.

TERTIA PARS.

AT interim nonnullis forsitan succurret animo, duram hanc esse militiam, repudiatis omnibus, cum CHRISTO crucem tollere. Sed meminertis fratres dilectissimi, longe diuersam mundi & CHRISTI esse naturam. Mundus ceu fucata meretrix, prima fronte blandus nobis, & aureus occurrit: postea quo ingrediare altius, quo propius inspicias, hoc magis ac magis tetra, putida, fellita sunt omnia. Ediuerso CHRISTVS procul intuentibus durior apparet, dum cruces uidemus, dum uoluptatum ac uitæ contemptum. Verum si quis fidenti animo totum sese in illum reijciat, reperiet nihil esse mollius, nihil expeditius, nihil dulcius. Nisi forte uerum nõ dixit ueritas in Euangelio, cum ait: Tollite iugum meum super uos, & inuenietis requiem animabus uestris: iugum enim meū suauē est, & onus meum leue. Hæc nimirum uerè est ardua illa uirtutis uia, quam & olim tanto ante CHRISTVM, ut cunque somniauit

*somniauit Hesiodus, primo aditu asperior, progressu
 semper & faciliior & amœnior. Sed quid tandē aspe-
 rum uideri potest, quo ad tam ingens, tam certum itur
 præmium? Si iuxta Sapientis dictum, spes præmij mi-
 nuit uim flagelli, quis in hac momentanea uita, non
 leue, non dulce iudicet, quo cœlestem illam, & nun-
 quam desituram sibi paret uitam, æternum regnare
 cum CHRISTO, assidue summum illud inue-
 ri bonum, uersari in angelorum contubernio, ab omni
 malorum metu procul abesse? Quis oro tantum hoc
 præmium, non uel sexcentis mortibus emptum uelit?
 Atqui hoc tantum donatiuum pollicetur militibus suis
 imperator noster IESVS, qui neq; fallere potest,
 neq; mentiri nouit. Iam apud uosmetipsos expendi-
 te fructus, æternitatem ac magnitudinem, cōtra quam
 breue huius militiæ tempus nimirum haud longius
 ipsa uita: quæ quid aliud est, quàm uapor ad exiguum
 tempus apparens, aut unius horæ somnium? Sed age
 dum de hoc interim inæstimabili præmio sileamus, at-
 que inspiciamus quàm abunde magna mercede dux
 noster militum suorum labores etiam in hac uita com-
 penset, quanq; disparem metant messem, qui mundo
 militant, & qui merent sub CHRISTO IESV.
 Audiamus quid ipsi dicant impij in libro Sapientiæ:
 Lassati sumus in uia iniquitatis & perditionis, ambu-
 lauimus uias difficiles, uiam autem domini ignorauimus.*

mus.

mus. Ille ētat mūdus fucatis honorum simulacris, quæ nihil aliud sunt, quàm mellita uenena, mox attractos, & uelut inauthoratos. Deum immortalem, in quas curas, quas sollicitudines, quas turbas, quæ dispēdia, quæ dedecora, inquam conscientiae mentis carnificinam, in quam infelicem exitum miseros adducit? Vt hic quoq; iam abunde magnas impietatis pœnas dedisse uideantur, etiam si nulli consequantur inferi. Atqui reiectis mundi fucis, in IESVM, hoc est, summum bonum, omnem amorem, curam, studiumq; transferunt, totiꝫ ab illo pendent ij iuxta promissum euangelicum, non modò uitam æternam possidebunt, uerum etiam in hoc seculo centuplum accipient. Quid est autem accipere centuplum? Nempe pro fucatis bonis uera, pro incertis certa, pro fluxis æterna, pro ueneno tinctis sincera, pro curis ocium, pro solitudine fiduciam, pro turbulentia tranquillitatem, pro dispendijs utilitatem, pro flagitijs integritatem, pro conscientiae cruciatu, secretum & ineffabile gaudium, pro turpi atq; infelici exitu, gloriosam ac triūphalem mortem. Spreuisti diuitias amore CHRISTI, in ipso ueros inuenies thesauros. Reiecisti falsos honores, in hoc longe eris honoratior. Neglexisti parentum affectus, hoc indulgentius fouebit te pater uerus qui est in cœlis. Pro nihilo habuisti mundanam sapientiam, in CHRISTO longe uerius sapiēs, ac felicius.

cius. Aspernatus es pestíferas uoluptates in ipso multo alias inuenies delitias. Breuiter, ubi arcanas illas, sed ueras opes CHRISTI, dispulsa mundicali-gine uideris, omnia, quæ prius arridebant, quæ solici-tabant, ea non solum non admiraberis, sed perinde ut pestes quasdam fugies, reijcies, aduersaberis. Fit enim mirum in modum, ut simul atq; coelestis illa lux animos nostros penitus attigerit, protinus noua quæ-dam rerum omnium facies oboriat. Itaq; quod pau-lo ante dulce uidebatur, nunc amarescit: quod ama-rum, dulcescit: quod horrendum, blanditur: quod blan-diebatur, horrescit: quod splendidum antè, nunc sor-didum: quod potens, infirmum: quod formosum, defor-me: quod nobile, ignobile: quod opulentũ, egenũ: quod sublime, humile: quod lucrum, damnum: quod sapiens, stultum: quod uita, mors: quod expetendum, fugien-dum. & cõtrà. Vt repente mutata rerum specie, nihil minus esse iudices, quàm id quod esse uidebantur. Er-go in uno CHRISTO compendio, ac uera repe-riuntur omnia bona, quorum inanes ac mendaces ima-gines & umbras, ceu præstigias, mundus hic osten-dit, quas miserum mortalium uulgus tanto animi tu-multu, tantis dispendijs, tantis periculis, per fas ne-fasq; persequitur. Quam obsecro beatitudinem cum hoc animo conferre queas? qui iam liber sit ab errore, liber ab effectibus, securus semper gaudens ob testimo-nium

nium conscientie, nulla de re sollicitus, altus, sublimis, ac coelo proximus. iamq; supra sortem humanam, qui in CHRISTO excelsissima petra nixus, omnes huius seculi fucos, tumultus, procillas ex alto rideat, negligat, uel potius cōmiseretur. Quid autem timeat is, qui propugnatorem habeat Deum, ignominiam? At summa est gloria, pro CHRISTO ignominiam pati, Paupertatē? At opū sarcinam lubēs abijcit, quisquis ad CHRISTVM properat, Mortem? At ea maximè in uotis est, per quam scit sese ad immortalē uitam esse trāsmittendum. Qua de res it sollicitus, cuius pater coelestis etiam pilos habet annumeratos? Quid autem cupiat is, qui in CHRISTO possidet omnia? Quid enim non cōmune membrīs & capiti? Iam uerò quanta est hominis non modò felicitas, uerū etiam dignitas, uiuum esse membrū sanctissimi corporis ecclesie, idem esse cum CHRISTO, eandem carnē, eundem spiritum, communem cum illo habere patrem in coelis, CHRISTVM habere fratrem, ad cōmunem cum illo hæreditatem destinātū esse: breuiter, iam non hominem esse, sed Deum? Adde his gustum quendam felicitatis futuræ, quem piæ mentes subinde percipiūt. Hæc nimirū uiderat, hæc senserat Propheta, cum ait: Nec auris audiuit, nec oculus uidit, nec in cor hominis ascendit, quæ præparasti Deus diligentibus te. Proinde charissimi sodales, si dabimus operā, ut uere CHRI

C S T E

STI membra simus, iuxta illud propheticum dictum:
Iustus ut palma florebit. etiā in hac uita perpetua qua-
dam adolescentia uernabimus, nō animo tantū, uerum
etiam corpore. Etenim quemadmodum floribus ille
I E S V spiritus in nostrum spiritū redundabit, ita no-
 ster uicissim in suū corpus influet, & quoad fieri pote-
 st, in sese transformabit. Nec poterit tantus animi ac
 corporis nitor uestium sordes ferre. Nam animus no-
 ster habitaculum est Dei, animi domiciliū est corpus.
 Porro uestis & ipsa corporis, quodammodo corpus
 est. ita fiet, ut capitis puritati totus homo respondeat,
 donec p̄rfecta hac uita ad immortalitatē traducatur.

E P I L O G V S.

A Gite igitur optimi commilitones, ad hanc
 tantam felicitatem, summis uiribus enita-
 mur, ducem nostrum **I E S V M** unum admiremur,
 quo maius nihil esse potest, immo sine quo nihil est o-
 mnino magnum. Hunc unum amemus, quo nihil esse
 melius potest, immo extra quem nihil est omnino bo-
 num. Hunc imitemur, qui solus est uerum & abso-
 lutum pietatis exemplar, extra quem quisquis sapit,
 desipit. Huic uni inhaereamus, hunc unum amplecta-
 mur, hoc uno fruamur, in quo est uera pax, gaudium,
 tranquillitas, uoluptas, uita, immortalitas. Quid mul-
 tis? Summa bonorum est omnium. Extra hunc nihil
 suspiciamus, nihil amemus, nihil appetamus, huic uni
 placere

placere studeamus. Meminerimus nos sub illius oculis, & illius angelis testibus quicquid agimus agere, Zelotypus est, nec ullas mundi sordes patitur. Quare puram & angelicam in illo uiuamus uitam, ille sit nobis in corde, in ore in omni uita. Hunc penitus sapiamus, hunc loquamur, hunc moribus exprimamus. In illo negocium, ocium, gaudium, solatium, spem, præsidium omne collocemus. Hic à uiigilantium animis nunquam discedat, hic dormientibus occurset. Hunc & literæ nostræ, et lusus etiam sapiant, per hunc & in hoc crescamus, donec occurramus in uirū perfectum, & gnauiter obita militia, perpetuum cum illo triumphum agamus in cœlis.

DIXI.

C O N C I O N I S D E
P V E R O I E S V
F I N I S.

C 2

D ▶ ERASMI ROTE

RODAMI, VTRIVSQUE
LINGVAE DOCTISSIMI, EXPO-

stulatio IESV cum homine sua-
pte culpa pereunte.

V M mihi sint uni bona, quæ
uel frondea tellus,
Vel olympus ingens cõtimet.
Dicite mortales, quæ vos de-
mentia coepit?
Hæc aucupari ut undeuis
Malitis? quàm de proprio de

poscere fonte:

Adeò benigno, & obuio?
Mendacesq; iuuat trepido, miseroq; tumultu
Vmbra bonorum persequi?
Pauci me, qui sum ueræ largitor & autor
Felicitatis, expetant.
Forma rapit multos, me nil formosius usquam est.
Formam ardet hanc nemo tamen.
Suspiciunt ceras, antiquaq; stemmata multi:
At me quid est illustrius?
Vt qui sim genitore Deo, Deus ipse profectus,
Genitrice natus uirgine.

Vnde

Vnde fit, ut mecum uix gestiat unus & alter
Affinitatem iungere.
Maximus ille ego sum coeliq; soli q; monarcha,
Seruire nobis cur pudet?
Diues item, & facilis dare magna, & multa roganti,
Rogari amo, nemo rogat.
Sumq; suocorq; patris summi sapientia, nemo
Me consulit mortalium,
Ipse ego sum ætherei splendorq; decusq; parentis.
Me nemo stupet, aut suspicit.
Sum firmus iuxta, ac iucundus amicus amico.
Me pariter, ac meas opes
Candidus, atq; lubens charis impertio: nemo hanc
Ambit necessitudinem.
Sum uia, qua sola coeli itur ad astra, tamen me
Terit uiator infrequens.
Cur tandem ignarum dubitat mihi credere uulgus?
Aeterna cum sim ueritas.
Pollicitis cur stulte meis diffidere perstas?
Cum sit nihil fidelius
Autor ad hæc uitæ cum sim unicus, ipsaq; uita,
Cur sordeomortalibus?
Lux ego sum, cur huc uertunt sua lumina pauci?
Dux, cur grauantur insequi?
Viuenti recte certissima regula solus,
Aliunde formas cur petunt?

C 3 Ipse

Ipse ego sum solus uera, & sine felle uoluptas,
Quid est quod ita fastidior?

Vnica pax animi, quin huc deponitis ægri
Curas edaces pectoris?

Si benefacta truces etiam meminere leones,
Referuntq; beluæ uicem.

Respondere feri merito didicere dracones,
Si meminit officij canis.

Si redamant aquilæ, redamant delphines amantes,
Cur effractor feris.

Me me non redamas homo? cui semel omnia feci,
Quem condidi, quem sanguine

Afferui proprio, propriaq; à morte recepi
Dispendio uitæ uolens.

Si bos agnoscit dominum, si brutus asellus
Agnoscit altorem suum,

Cur me solus homo male gratus nosse recusat,
Et conditorem, & uindicem?

Vnus ego hic tibi sum cunctorum summa bonorum,
Quid est quod extra me petas?

Quorsum distraheris per tot dispendia, grassans
Laboriosa inertia?

Sum placabilis, & pronus miserescere, quin hoc
Miser ad asylum confugis?

Idem iustus, & implacabilis ultor iniqui,
Cur non times offendere?

Corpus

Corpus ego, atq; animum nutu sub tartara mitto,
 Nostri metus uix ullum habet.

Proinde mei desertor homo, secordia si te
 Adducet in mortem tua.

Præteritum nihil est: in me ne reiice culpam.
 Malorum es ipse autor tibi.

Nam quid adhuc superest? si te neq; prouocat ardens
 Suiq; prodiga charitas.

O' bis marmoreum pectus, neq; mitigat unquam
 Adeo profusa benignitas.

Sineq; tantarum spes uel certissima rerum
 Expergescit, & allicit.

Si neq; tartaræ cohibet formido gehennæ:
 Nec ullus admonet pudor.

Immo si durant magis hæc adduntq; stuporem,
 Tam multa, tamq; insignia,

Vt facile immanesq; seras, chalybemq; petramq;
 Rigore uicto molliant.

Quid faciat pietas, quibus artibus abstrahat ultrò
 Deuota morti pectora?

Inuitum seruare, nec est mentis (puto) sanæ,
 Et patria prohibet æquitas.

IMAGO PVERI IESU POSITA IN
 ludo literario, quem nuper
 instituit Coletus.

Discite me primum pueri, atq; affingite puris

C 4

Moribus,

Moribus, inde pias addite literulas.

CARMEN PHALÆ-
cium.

*Sedes hæc puero sacra est IESU,
Formandis pueris dicata, quare
Edico: procul hinc faceffat, aut qui
Spurcis moribus, aut inerudita:
Ludum hunc inquinet eruditione.*

CARMEN IAMBICUM.

*Non inuenusto antiquitas ænigmate
Studij magistram, uirginem
Finxit Minervam, ac literarum præfides
Finxit Camœnas uirgines.
Nunc ipse uirgo matre natus uirgine,
Præfideo uirgineo gregi.
Et suspicator huius, et custos scholæ,
Adsunt ministri uirgines,
Pucros meos mecum tuentes angeli.
Mihi grata ubiq; puritas.
Decetq; studia literarum puritas.
Procul ergo sacro à limine
Morum arceant mihi literatores lucem.
Nihil huc recipiant barbarum.
Procul arceant illiteratas literas,
Nec regna polluant mea.*

ALIUD.

A L I V D.

Quin hunc ad puerum pueri concurritis omnes?

Vnus hic est uitæ regula, fonsq; piæ.

Hunc qui non sapiet, huius sapientia stulta est:

Absq; hoc uita hominis mors (mibi crede) mera est.

S A P H I C V M.

Coeperit faustis auibus precamur,

Semper augescens meliore fato.

Hic nouæ sudor nouus officinæ,

Auspice I E S V.

Hic rudis (tanquam noua testa) pubes

Literas Græcas, simul & Latinas,

Et fidem sacram, tenerisq; C H R I S T V M

Combibet annis.

Quid fuit læta sobolem dedisse

Corporis forma? nisi mens & ipsa

Rite fingatur, studijsq; castis

Culta nite scat?

Stirpe ab hac sensim noua pullulabit

Ciuium proles, pietate iuxta, ac

Literis pollens, breuiterq; regno

Digna Britanno.

Ludus hic syluæ pariet futuræ

Semina, hinc diues nemus unde quaq;

Densius surgens decorabit Anglum

Latius orbem.

C S

E P I T A

temulenti, Scazon.

Pax sit uiator, tacitus hos legas uersus,
 Ut sacra uerba musitant sacerdotes.
 Ne mihi suauem strepitus auferat somnum,
 Repetatq; uigiles illico sitis fauces.
 Nam scurrula hocce sterto conditus saxo,
 Quondam illi magni clarus Euij mystes,
 Ut qui bis octo lustra perbibit tota.
 Oculis profundus deinde somnus obrepfit.
 Ut fit, benigno membra cum madent Baccho.
 Atq; ita peractis suauiter bonis annis.
 Idem bibendi finis, atq; uiuendi
 Fuit. Sed etiam me aliquis ebrium credat,
 Aut somniare, qui ista dormiens dicam.
 Vale uiator, iam silenter abscede.

FINIS.

QVO

Q V O P A C T O I N
G E N V I A D O L E S C E N
T E S F O R M A N D I
S I N T.

GEROLDO MEYGER ADO-
LESCENTI OPTIMO, CHRISTIA-
nus Theodidactus gratiam et pacem à Deo,
et domino nostro IESV
CHRISTO,

V V M te nuper à thermis redeū-
tem læti omnes excipiunt, alijsq;
alijs te munerib⁹ honorare cer-
tant, uisus sum ipse mihi pror-
sus inciuilis futurus, si te non
qualicunq; dono afficerem, Gerolde adolescēs
suauissime, præsertim cum mos iste lauantes
honorandi sit uulgo inter amicos receptus, in-
ter quos te duplici nomine censem⁹, & quòd
literis operam feciliter nauas, et quòd sub Ioan-
nis nostri signis meres. Cumq; diutius apud me
quærerem, quid nam tibi possit esse gratissi-
mum, inuenio tandem aut sanctum, aut do-
ctum, aut utrunq; esse oportere, quod tibi pla-
cere cupiat. Nam ut natura uideris ad pietatem,
uirtutēq; natus esse, ita urbanitatis ac elegantie
fructus,

fructus, præcoces quidem illos, sed eò gratiores, sponte iam nūc præbes. Docta autem, per-
lustrata, quamuis diligenter omni supellectile,
cum præstare nulla uia possemus, reliquū erat,
ut pijs quibusdā ac ad salutē, tum animi, tū cor-
poris uirtutēq; cōducibilibus te demereremur.
Olim itaq; cum consiliū, quemadmodum inge-
nuos instruere adolefcētes oporteat, condendi
libellum cœpimus, propositumq; ut est præsē-
tium rerum status, uarij tumultus morati sint,
subueniebat tamen anxie munus diligenti, in
animum, capiti olim cōsiliij mentio. Et quamuis
plerosq; uideam sollicitos esse, ut absolutum la-
borem digno alicui patrono nūcupent, nobis
tamen cōtrā euenit: nam cui nūcupari oportet,
præsto est, sed deest ocium, nouemq; illi anni,
quibus premi oportet opus. Quapropter inter
ista duo incommoda, quòd ad te aliquid o-
mnino missitandum est, & quòd occupationes
istuc, ut digne fiat, haud permittūt, inueni, quo
in præsētia utriq; nostrum satisfaceret. Furatus
sum ipse mihi tantū tempusculi, ut tumultua-
rie præceptiones pauculas cōgesserim: & certe
in uniuersum paucas esse oportet, sed probè
expensas, ne copia fastidiū pariat: ita enim ferè
comparatū est, ut quæ parcius propinētur, au-
dius hauriātur. Quas tu nō ab ornatu æstima-
bis, sed à sensu, & ab animo à q̄ profectæ sunt.
Pia enim sancte polliceri possumus, si sumus
ipsi

ipsi non impij. Docta promittere, etiã si sis ipse doctissimus, pudor est. Habent primæ præceptiones, quemadmodum sit tener ingenui hominis animus, in his quæ ad Deũ attinent, imbuendus. Secundæ, quemadmodum in his quæ ad se. Tertiæ, quemadmodũ in his quæ ad alios spectant. Neq; hic propositum est à cunis ordiri, sed neq; à rudimentis: uerũ ab ea ætate quæ iam sapere, ac sine corrice natare incipit: in qua etiamnum ipse degis. Has tu diligenter, ut spero, leges, teq; in ipsas trãsfigurabis, ut alijs quoque uiuum specimẽ exhibeas. Id faxit **C H R I S T V S** Opt. Max. Amen.

**PRIMARVM PRAECEPTIO-
NVM APHORISMI.**

N T E omnia, cum nõ sit humanarum uiriũ cuiusquã pectus ad fidẽ unius Dei pertrahere, etiam si quis Periclẽ suadẽdo superet, sed coelestis tantũmodo Patris, qui nos ad se trahit, adhuc tamen iuxta

Ioan. 6. Nemo potest uenire ad me, nisi Pater, qui misit me, traxerit eum.

uerbum Apostoli: Fides ex auditione est, modò auditio sit uerbũ **C H R I S T I**: non hercle, quòd ipsa uerbi prædicatio

Rom. 10.

dicatio tantū polleat, ni spiritus intus canens moueat. Ideò uerbis purissimis instillanda est, oreq; Dei usitatissimis, fides: iungendæ simul preces ad eum, qui solus fideles facit, ut quem nos docemus uerbo, ipse afflatu suo illuminet.

Nec fortasse alienū fuerit ab instituto CHRISTI, si in agnitionē Dei etiam per uisibilia adducamus: Puta, si uniuersam mundi molē ante oculos aduocemus, singula digito monstrātes esse mutationi obnoxia, sed immutatū immotumq; esse oportere eū, qui omnia, cū tā uaria sint, tā firma, mirabiliq; cōcordia conciliauit.

Rursus eum qui tanta solertia cuncta disposuit, ne suspicandum quidem esse, negligentem operis sui futurum, cum inter mortales uitio uertatur, si quis rei domesticæ parum diligens fuerit.

Hinc discet ille noster, Dei prouidentia res omnes curantem, omnia disponentē, omnia seruantem. Nam Matth. 10. duorum passerū, qui asse parati sunt, alter ne in terrā modò nobis decedit citra eius consiliū: quæ pilos quoq; capitis nostri numerauit, nihil prorsus hac cura uilescens. Quo manifestū fit, eā nō modò quibus anima, sed ea quoq; quibus corpus eget, destinare: cū coruos Psal. 146. uideamus tam liberaliter ab ea excipi, lilia uerò tam Matth. 6. splendide uestiri. Hacenus de diuina prouidentia recte imbuta mēs, fieri nō potest, ut unquā anxia fiat, aut sordide cupida. Quem adfectū, si in ipsa herba reciderimus,

ciderimus, iam nocentissima peste mentē liberauimus.

Sciet enim Deum non solummodo Dominū, sed & patrem esse omnium in se credentium, hoc est, fidentium: cupereq; ut ad se pro imploranda ope haud segnius accurramus, quā ad parentem qui genuit, proprijsq; uerbis opem pollicitum, quod orari nimirum amet.

Proinde, si ægrotudo uel animi, uel corporis adffligit, medelam ab illo impetrandā: si urget hostis, si degrauiat inuidia, ad eum confugiendū: si sapientiam, si eruditionem adfectamus, apud hunc ambiendas, imò coniugem quoq; & liberos hinc petendos esse. Res et honores si paulò uberius adfluāt, ab eo petendū, ne animū his emoliri patiatur, inq; transuersum abduci.

Quid multa? in uniuersum omnia sciet hinc esse petenda, nefasq; putabit, quicquā ab illo petere, quod ei præstare indecorū esset: pudebitq; tādē quicquā uel cupere uel habere, quod per Deū nō licet, et eas res unice cōparabit ac reponet, quæ uerè beatos reddūt. Euāgelij mysteriū hac uia capiet, statū primi hominis ante omnia resciet, nēpe ut is sit morte mortuus, posteaquā præceptū Dei præuaricatus esset, ut suo facinore posteritatem omnē uitiarit: mortui enim uiuos generare nequeūt: nec æthiopē uidimus unquā apud Britannos natum: unde hic noster suum quoq; morbū agnoscet.

Agnoscet hinc quoq; si sciat, ut omnia ex adfectibus in τῶν ἀνθρώπων geramus nos, Deus autē, ut sit ab eis alienissimus.

alienissimus. Ex quo indubie sequitur, nos quoq; alienissimos esse oportere, si cū Deo habitare cupiemus. Vt enim innocentissimus quisq; nihil commercij cum flagitiosissimis habet, atq; ē diuerso iustum ferre nequit iniquissimus (Nerones enim ut Senecas duci iubent, ita ē diuerso Ennios cum Scipionibus idem tumultus tegit) sic cum Deo quoq; nō alius habitabit, quā qui incedit sine macula: & sanctus est quemadmodū ipse sanctus est, cordisq; mundicia præditus. Beati enim mundo corde, quoniam ipsi Deum uidebunt.

Psal. 14.

Matth. 5.

Ro. 8. Nani uelle adiacet mihi, perficere aut bonum non inuenio. Non enim quod uolo bonum, hoc facio, sed quod nolo malum, hoc ago.

Tantam aut innocentiam qua ratione parabimus, qui adfectibus impurissimis undiq; sepi sumus? Hic inter malleū & incudem positi, cum Deu tantam innocentiam exigit, nos aliud uitiati præstare nō possumus quā uitium, uelimus, nolimus, Deo manus dare cogimur, et eius gratiæ permittere. Hic Euangelij lux oritur. His angustiis inclusos CHRISTVS eximit, qui nos longe melius quā ullus Iupiter seruator liberauit, conscientiam desperationi proximā ante omnia erigens, ac mox certissima spe sibi iunctam, felicē reddens. Ipse enim ab omni labe quorumcūq; uitiosorum adfectuum cum sit alienissimus, de spiritu enim sancto conceptus, exq; uirgine illibata genitus est: primum, ut liberaret, hanc innocentiam suam pro nobis expausit: nā labores & dolores nostros ipse uere tulit: post, eos, qui hoc inconcusse credunt, beatos efficit.

Qui

Qui enim hanc liberalem condonationem crediderit, à Deo per CHRISTVM misero mortaliũ generi præstitam, saluus erit, & coheres CHRISTI factus, apud Patrem in æternũ letabitur. Vult enim ille, ut ubi ipse sit, illic sit & minister suus.

CHRISTI innocentia pro reis, imò damnatis exposita nos absoluit, ac Deo dignos hac potissimum causa reddit, quòd ipse modum et mensuram diuinæ iustitiæ adimplere potuit: alienissimus enim erat à corruptis adfectibus: Cumq; talis, tãtusq; sit, nempe Deus, noster tamen factus est. Ex quo sequitur, quia una caremus, iustitiã quoq; suam nostram esse factã. Ipse enim factus est nobis à Deo, sapientia, iustitia, sanctificatio, & redemptio. Cor. 3

Iam per ipsum accessum habemus ad Deum, noster enim est, pignus gratiæ Dei est, aduocatus, uas, præses, intercessor, mediator, prora & pupis est, & c. Rom. 9

Qui hanc lenus Euangelij mysteriũ tenent, eoq; fidũt, ex Deo nati sunt: nam humanæ imbecillitatis captus, tã profundũ gratiæ Dei cõsiliũ non adsequitur.

Hinc fluit, ut qui per Euangelium renati sunt, nõ peccet: omnis enim qui natus est ex Deo, nõ peccat: atq; credit Euangelio, ex Deo natus est: nõ ergo peccat qui per Euangelium renati sunt, id est, peccata eis ad damnationẽ ac mortẽ non imputantur, quòd ea CHRISTVS precio mortis suæ redemit.

D NAM

Nam & si ipsi, dū in hoc corpore peregrinamur, à Domino, sine adfectibus esse non possumus, & hinc etiam non sine peccato: CHRISTVS tamen, quoniam noster est, omnem hanc impotentiam sarcit. Aeternus enim Deus, ac spiritus cum sit, preciosior est ad omnium hominū flagitia redimenda, quàm ipsa commereri possint.

Quæ quidem fiducia non segnes reddit, sed accingit & urget ad recte gerendū rem, non enim ab homine nata est: qui enim fieri posset ut humana mens, quæ à sensibus ferè pendet, tota in id incumberet, quod sensu nullo pacto percipitur? sed à Deo. Nunc ubi Deus operatur, caue anxius sis quomodo res recte geratur.

Deus enim, ut est Endeuchia, quæ immota cuncta uersat & mouet, eum etiam, cuius pectus ad se traxerit, desiderare nō patietur. Quæ quidē sententia probationibus nō constat, sed usu: soli enim fideles experiri tur quàm nihilocij det suis CHRISTVS, quàmq; hilariter in negotio eius iucundeq; uersentur.

Quisquis igitur Euangelij mysterium capit, recte uiuere conatur: quamobrem tradi dportet, quoad fieri potest, mundissime ac diligentissime.

Iam hoc quoq; tempestiue tradendum est, quibus nam officijs Deū maxime demereamur, eis nimirum quibus ipse nunquam non erga nos utitur, iustitia, fide, misericordia. Deus enim cum sit spiritus, non alia
quàm

quàm spiritali deditæ mentis hostia coli recte potest. Huc igitur acie dirigat adolescens, ut mature bonũ uirum meditetur, qui sit innocentissimus, ac Deo quàm simillimus. Is prodest omnibus, nocet nemini, ni quis sibi ipsi prius nocuerit: sic, qui omnibus prodesse, omnibus omnia fieri studet, ac omni prorsus iniuria manũ abstinet, Deo simillimus est. Ardua sunt hæc si uires nostras spectes, sed credeti omnia sunt possibilia.

SECVNDARVM PRÆCE
PTIONVM APHORISMI.

OSTEAQVAM animus solida uirtuti destinandus per fidẽ recte formatus fuerit, proximũ est, ut se totũ intus belle adornet et cõponat: nã si apud se recte cõparata sunt omnia, facile alijs recte consulet.

Rectius autem animum componere non poterit, quàm si uerbum Dei nocturna manu diurnaq; uerset, Id autem cõmode faciet, si linguas, Hebraicã & Græcam probè calleat: quod sine altera uetus instrumẽtũ, sine altera nouum pure capi difficulter possit.

Quoniam uerò istos docere suscepimus, qui iã prius rudimẽta exantlarũt, latinãq; passim apud omnes obtinuit, deserendã omnino non censemus: nam & si

Linguae

Latina

D 1 ad

ad sacrarum literarū intellectu nō minus faciat, quā
uel Græca, uel Hebraica, ad reliquū tamen uitæ usum
haud mediocriter proderit. Vsuuenit etiam aliquādo,
ut apud Latinos quoq; CHRISTI negotium agere co
gamur. At linguis ad quæstum abuti, id uerò à Chri
stiano homine debet alienissimum esse: Sunt enim lin
guæ diuini spiritus donum.

Græca. Proxima ab ista, cui operā demus, erit Græca, pro
pter nouū instrumentū, ut dictū est: nā ut pace omnīū
dicā quod sentio, doctrinā CHRISTI iā inde ab exor
dio uideo minus digne tractatā à Latinis hominibus,
quā à Græcis. Ad fontes igitur hic noster mittendus est.

Quanquam in utraq; istud obseruandū est, ut fide
innocentiāq; pectus præmunitum habeat: sunt enim
haud parū multa, quæ pnciosè discerētur, petulantia,
imperādi belligerandiq; libido, uafricies, inanis philo
sophia, & similia, quæ tamen omnia præmonita mens
instar Vlyssis intacta præterire poterit, cū scilicet ad
primā uocē sic se admonuerit, hæc audis ut caueas, nō
ut capias. Hebraicæ ultimū hac potissimū causa damus
quod, ut paulo ante dictū est, Latina apud omnes mo
leuit, & eā oportunissimè Græca sequitur, aliq; He
braicæ merito primas tribuissēmus, quod sine huius
schematis, apud Græcos etiā, multis in locis sudet, qf
qs germanū scripturæ sensum eruere uelit. De lingua
rū utilitate ad saturitatē dicere nō est huius propositi.

Hic

His armis ad sapientiã istam coelestem, cui humana nulla comparari, nedũ equiparari iure debet, irrupere poterit, quisquis humili sitibũdaq; mēte accedit.

Quo cũ irruerit, omnigenas recte uiuendi formas inueniet, nēpe CHRISTVM absolutissimũ omnis uirtutis exemplar: quem ubi ex dictis factisq; planè cognouerit, ita amplectetur, ut in omni uel actione, uel consilio, partem aliquam uirtutum ipsius exprimere, quoad humanæ tenuitati fas est, conetur.

Tempestiue ab eo & loqui, & tacere discet: pudebit immature de his loqui, quæ maturimos requirũt, quòd CHRISTVM uidcat anno uix tandẽ tricesimo reposuisse: quamuis duodecimo quoq; anno periculũ Luc. 2 sui legis peritis dederit. Quo nos exemplo non tam docemur cito prodire, quàm à teneris res magnas, sed Deo dignas, moliri.

Nam ut fœminæ summũ per omnẽ uitã ornamen-
tum est silentiũ, ita adolescentẽ nihil cõmendabiliore
facit, quàm ad certũ tempus silentij studiũ, donec &
mens & lingua, tam seorsim quàm inter se probe con-
stent. Neq; hic Pythagoricũ silentium exigimus, sed
loquendi cupiditatem premimus. Ac nisi tempestiue,
loquuturos sit adolescens, loqui omnino uetamus.

Eloquentia dum apud praeceptores meditatur, nõ
deformabit ad horũ exemplum, si quid uitij habeat.
Neq; id præcepti leuis momenti quis putet, nam uete-

Silentiũ pue-
ros & mulie-
res debere.

D s rum

rum quoque memoria proditum est, auditores quosdam non modò linguae praeceptorum uitia, sed corporis quoque imitatos esse.

Linguae
uitia.

Vitia linguae cuiq; obuiū est cognoscere, orationis autem habitus, tum praepter artificium, de quo hic dicendi locus non est, uitiosus est, si nimis celeriter aut tarde nimis incedat oratio, si accentus sit nimis humilis, & languens, aut uehemēs nimis, si in quauis causa & genere quolibet idem sit oris habitus, eademq; hypocrisis, ut uocant, uel gesticulatio insolens.

Gestus mode-
randi.

Elephantos obseruatum est anxie solos, pro quibus uapulassent, meditados esse: sic adolescens crebro secum meditabitur, ut sit os compositurus, ut manus prolaturus, ut cis uerecunde, quod oportet, indicaturus, non remigaturus. Atque haec omnia ita moderabitur, ut ueritati seruiant, non ut alijs lenocinetur. Nam meretricei quorundum mores, ut ferri à Christiano pectore possent? Vnde isto exercitio, quod hic requirimus, non aliud intendimus, quàm ut quisque apud se exterioribus uitijs imperare discat, quae uitiosae mentis haud incertissima signa sunt. Hanc igitur primum integram esse oportet, quae ubi fuerit, facile tempestatem exteriorū membrorū moderabitur, ne aut immodice frontem cōtrahamus, aut os transformemus, aut caput concutiamus, aut manus dissipemus, sed in adfectata, rustica, & simplici quadam modestia haec omnia tempere-

temperemus. Hæc de oratione & silentio.

Vini saturitatē æque ac cicutā fugiet: nam secundū hoc, quod iuuenile corpus, quod suapte sponte ad uehementiam procliuum est, ad insaniam adigit, senectam etiam adhuc dubie nos expectantē, in herba uitiat: quo fit, ut cum sors ad eam uentū sit, morbum non requiem reperiamus. Fieri enim non potest, ut qui se impensius uino proluere cōsueuerit, ut non in aliquem santicum morbū tandem incidat, ut est epilepticus, paralyticus, hydropicus, elephanticus, et consimiles. Quapropter mature fias senex, si uis diu esse senex.

Ebrietas fangienda.

Reliquis uictus parabilis esto: nam quid adolescenti, cuius stomachus natura expeditus est ad perfectionem, cū perdicibus, turdis, ficcūlis, capris, capreis, ac id genus lauticijs? quin eos dentibus tandem obtusis, palato detrito, gulæ diuturno usu callosæ, stomacho iam segni, corpori semimortuo utendos reponit. Nam fouendi senij, quæ spes erit, si, quorū cupidum est, lasciuia iuuentus per intemperantiam fastidiosa fecerit?

Victus ratio.

Fames interim uincēda modo est, non profligāda: nam Galenum perhibent annos centum uiginti uixisse, quod à tabula nūquā satur abierit. Neq; hic exigo, ut fame te ipsum cōficias, sed ne supra q̄usus uitæ postulat, implacabili uoracitati seruias: nō enim ignoro, facile peccari posse in utrāq; partē, si uel in lupos uoracitate abeamus, uel fame inutiles nos reddiderimus.

Nihil

Vestium
luxus,

Nihil esse stolidius autumo, quàm uestiũ precio claritatem ambire, cum hoc pacto pontificiæ quoq; mulæ claræ fieri possent ac celebres: ut enim robustæ sunt, plus auri, argenti, gemmarumq; ferre possent, quàm ullus Milo. Quæ uerò ambitiosi uestitus non pudeat, qui filium Dei ac uirginis audiat in præsepi uagitus suos edere, tot solummodo fascijs inuolutum, quot uirguncula ad partum imparata secum gestabat?

Peregrinas aut nouas uestium figuras, qui quotidie producunt, inconstantissimæ: uel si id nimis est, effœminatæ mentis aut teneræ certissimũ signũ dāt, CHRISTI non sunt. Nam egenos interea frigore perire sinunt & fame. Vnde à uestium luxu tam est temperandum, quàm à quauis mali specie.

Amare dũ incipit adolescens, animi sui tyrocinium exhibere debet: ac dum alij uiribus & armis per tumultum lacertos suos explorant, hic noster omne robur huc uertet, ut se ab amoris insania tueatur: cumq; amandum prorsus esse uiderit, caueat ne decereat, sed talẽ eligat ad amorẽ, cuius se ferre mores in perpetuo matrimonio posse cõfidat: eiq; congressum suũ usq; ad connubium tam illibate custodiat, ut præter hanc ex omni mulierum uirginumq; corona nullam nouerit.

Auaritia,

Pecuniæ gloriæq; cupiditatem quid hic uetare attinget, cum apud Gentiles quoq; malum istud male audiat? & hic noster non sit Christianus futurus, si ei seruiat.

seruiat, quæ non unum & alterum pessundedit, sed
 florentissima regna euertit, urbes potentissimas ex-
 cidit, rem quancunq; publicam inuasit, funditus perdi-
 dit. Hæc ubi arcem mentis occupauerit, nihil recti ge-
 ri permittit: nocentissima pestis est, sed heu potens:
 quam per solum CHRISTVM iugulabimus, si assidui
 æmulatores eius fuerimus: is enim quid aliud hic egit,
 quàm huic malo mederi?

Mathematicas disciplinas, quibus Musicen quoq; Disciplina
mathema-
tica.
 connumerant, non leuiter, tametsi perfunclorie, attin-
 gēdas esse putamus: ut enim cognitæ magno sunt usui,
 neglectæ uerò impedimento haud mediocri: ita si quis
 in eis consenescat, nihil aliud emolumentum reportabit,
 quàm id, qui ne ocio pereant deambulando subinde lo-
 cum mutant.

Palæstram nō usque adeo damnamus, aliter tamen
 pronuntiaturi, si non uideremus quosdam prædiuites
 constanter abhorrere ab eo labore, qui cōmunem ui-
 tam iuuat. Christiani tamen hominis fuerit, ab armis
 prorsus abstinere, quoad per reipublicæ statū & tran-
 quillitatē licet. Nam Deus qui David armorū rudem 1. Reg. 17
 contra Goliath funda proficiscentem uictorē reduxit,
 & inermes Israëlitas ab imminēte hoste seruauit, nos
 etiam indubie seruabit: aut si aliter ei uisum erit, dexte-
 ras armabit: ipse enim docet manus nostras ad præ- Psal. 17
 lium. At si omnino statutum est palæstram quoq; ex-

D s periri.

periri, hic unicus sit scopus, ut patriā uelimus, ac eos quos Deus iubet, tueri.

Velim itaq; cunctos, præcipuè tamen eos, qui officio uerbi Dei destinandi sunt, nō aliter putare, quā quod una solaq; priscorum Massiliensium ciuitate potiri queant, qui neminem in ciuium numerum censebant, qui nihil artificij nossset, quo uictū pararet: hoc enim pacto fieret, ut ociū omnis lasciuie seminarium exularet, & corpora nostra longe salubriora, diuturniora, robustioraq; euaderent.

P R A E C E P T I O N U M V L -
T I M A R U M A P H O -
R I S M I .

PRINCIPIO ita secū reputabit ingenua mens: CHRISTVS sese pronobis exposuit, nosterq; factus est, ita & te oportet omnibus expositū esse, non te tuum putare, sed aliorum: non enim ut nobis uiuamus nati sumus, sed ut omnibus omnia fiamus.

Solas igitur, iustitiam, fidem, cōstantiam, à teneris meditabitur, quibus Reipub. Christianæ, quibus patriæ, quibus sigillatim omnibus sit profuturus. Languidæ mentes sunt, quæ hoc solummodo spectant, ut sibi

bi tranquilla uita contingat: nec Deo tam similes, atq;
eæ, quæ omnibus suo etiã cū periculo prodesse studēt.

Hic tamē providē custodiendū erit, ne quod ad glo-
riam Dei, patriæ, omniūq; utilitatē suscipitur propo-
sitū, à diabolo aut philautia uitietur, ut quod aliorum
gratia suscepisse uideri uolumus, ad nos tandem traha-
mus: multos enim uidere licet, qui ab initio recta feli-
citer incedunt, post pauca uerò à uana gloria omnium
bonorum consiliorum peste in transuersum aguntur.

In secundis & aduersis aliorum, nū aliter se geret,
quàm si sibi ipsi accidissent: si alij secūda euenerint, si-
bi euenisse putabit, æque si aduersa. Rem etenim publi-
cam unam, ueluti domum ac familiam, existimabit,
imò unum corpus, in quo membra ita simul gaudent,
mœrent, ac se mutuo iuuant, ut quicquid uni acciderit,
omnibus acciderit.

Ad hunc modum gaudebit cum gaudentibus, flebit
cum flētibus, omnium enim euentus suos putabit. Ad-
de quod iuxta Senecæ uerbum cuius potest contingere
quod cuiquam.

Neq; hos adfectus, gaudiū & mœrorem, ita præ-
standos esse docemus, ut uulgo mos est: non enim uolu-
mus, ut secundis rebus exultemus, et aduersis despere-
mus, sed posteaquā sine his alijsq; adfectibus nunquā
sumus: ita, si sapiamus, temperemus, ut à decōro nus-
quam recedamus. Gaudebimus ergo de aliorū felicitate

Gaudium ac
mœror quo-
modo mode-
randa.

te æque ac de nostra, nec aliter cōtristabimur, hoc est, moderate omnia feremus.

¶ A congressibus publicis non abhorrendum.

Ioan. 2

Ab his coetibus quò uel promiscuè uel publicè cōuenitur, quales sunt propinquorū nuptiæ, & annui tū ludi, tum feriæ, non solcite arceo: quod CHRISTVM uideam nuptiarū aliquādo partem nō ingratiſsimam fuisse. Magis enim nobis probatur, si quod omnino fieri oportet, in publico fiat, quàm si in angulis aut ganeis: testiū enim multitudo quosdam uehementius terret, quàm propria mens: & omnino deploratus erit, quem publicè indecòre se gerere non puduerit.

Ex publicis cōgressibus semper aliquid boni auferre cōtendet, ne quemadmodum Socrates querebatur, semper deterior domum redeat. Obseruabit, si quis in publico uerecunde se gerat, & imitabitur: si contrà, impudenter despuet.

Hoc autem cum ægre qui maturimi sunt, præstare possint, suadeo quàm rariſime fieri potest in publico coetus coire: & si omnino insaniam sociare oportet, max nos ipsos repetamus: desertioni facile prætexitur causa, cui adquiescant ij, qui hos bonis studijs semper intentos esse norunt.

In rebus asperis, laxis, frenis adcurrere decet: hic primū postremūq; esse præclarū est, hic tēdi nerui debēt, considerari malū, tractari, amoueri, consiliū dari.

¶ Parentum reuerentia.

Parentes secundum immortalem Deum summo in precio

precio habendos esse, apud infideles quoq; receptum est. His igitur ubiq; cedendum est. Et si quando se nō ex sententia CHRISTI, quæ & nostra est, gerunt, non est importune illis obluclandū, sed quod dictū factum ue oportet cum mansuetudine summa proponendum: quod si recipere nolunt, potius deserendi sunt, quàm contumelia adficiendi.

Iram ex calida causa nasci perhibent Physici: cūq; hæc ætas sit calidissima, diligenter ab illa cauendum est, ne quicquam ex eius impulsu uel dicamus, uel agamus. Suspectum esse debet quicquid in mentem uenit, hoc adfectu feruente.

Calumnia, si deuorare præ amaritudine prorsus nō possumus, ad iudicem aut magistratū referri oportet: nam conuiuium pro conuiuitio reddere, & contumeliam regerere in eum qui dedit, aliud nō est, quàm talem fieri, qualis is est quem damnas.

Lusus quum æqualibus suo tempore permittimus, sed doctos tantum, & ad corporis exercitium utiles. Docti sunt, certare numeris, quod Arithmetice docet: aut locationibus, quod laterunculorum excursiones & cunctamina, stationes quoque & insidiæ. Is enim ludus præ omnibus docet, ne quid temere suscipiatur: modus tamen interim in eo seruandus est: fuerunt enim, qui posthabitis serijs huic uni hærent. Subcisiuis tantum horis hæc obiter tractanda permittimus,

Calumnia nō reuerenda.

Lusus docti.

mittimus. Talorum tabularumq; , quas chartas uocant, ludos, *is ló, xax* relegamus.

Exercitatio
corporis.

Corpus exercebūt, cursus, saltus, discus, palestra, lucta (qua uerò parcius utendū est, nam sæpe in seriū abiit) lusus apud omnes ferè gentes usitati, sed apud maiores nostros, Heluetios dico, usitatissimi, & in uarios euentus utilissimi. Natationes paucis uideo esse proficiuas, tametsi nōnunquā iuuēt membra in flumē suspendere, piscemq; fieri: utiles tamen ad quosdā aliquando casus fuēre, natauit ex Capitolio qui Camillo nunciaret miserabilem auaræ Romæ statum. Cloelia membrorum remigio ad suos remeauit.

Conuersatio uniuersa simul & oratio talis sit, ut eos, quibus cum uiuimus, iuuēt.

Alium si obiurgare oportet, tam cordate, tam salse, tamq; festiuiter id fiat & consulte, ut uitium propellamus: hominem autem lucrifaciamus, arctiusq; nobis iungamus.

Studium ue
riratis.

Veritatis studiū tam constans & unicū esse oportet, ut semper tum nostrum, tum aliorū sermonem ita expendamus, ne quid doli commentī ue admixtum habeat: debetq; bona mens nō alia sibi causa magis displicere, quā si uel inuitæ solummodo quiddam mendacij excidisse deprehenderit: taceo quanto illam deceat pudore confundi, si se tam leuem ac uanam inuenierit, ut uel ipsa cudad, uel ab alijs cusa reddat. Veritatem

ritatem enim quisq; cū proximo loqui iubetur. CHRISTVS ueritas est. Christianum igitur oportet ueritatis esse tenacissimum. Vir duplici animo incōstans est in omnibus uijs suis. Nihil tutō ei committi potest, qui lingua uariat. Oratio cordis est nuncius: proinde si hęc fuerit uana, mendax, inconstans, certissimum signum est peccius longe peius habere. Adde quod mēdacium aliquandiu, sed perpetuo latere non potest. Vnde stultum fuerit malitiā domesticam latendi spe, uel alcre, uel solari.

Quod de ueritatis studio diximus, in actionibus cunctis obseruādum est, ne scilicet fiete quicquam agamus, ne frons, ne oculi alios se esse mentiantur quā cor ipsum, quod actionum omnium fons est.

Incessus quoq; ascitus, argumēti satis præbet, qualis uir sit, qui aliter incedit atq; ingeniū flagitat: nempe uanus, & mente prostibulari.

Quid multa? huc omne studiū accelerandum est, ut CHRISTVM adolescens quā purissime hauriat: quo hausto, ipse sibi regula erit. Recte faciendo nunquam concidet, nunquā extolletur, augefcet quotidie, sed sibi decrefcere semper uidebitur: promouebit, at postremum se esse ducet omnium: bonum erga omnes operabitur, sed nō imputabit quicquā: sic enim CHRISTVS fecit. Absolutus igitur erit, qui CHRISTVM unice statuerit emulari.

Hec

Hæc sunt elegatissime Gerolde, quæ ad educandos ingenuos adolescētes profutura auximus, quāuis ita sint cōfuse tradita, ut ne indicari quidem opus fuerit: oculis enim omniū facile patet. Tu uerò ista tecū sepe uoluta: & quod hic calamo rudi delineatū uides, moribus exprime: ita enim fiet, ut quæ hic ordine fermè nullo effusa sunt, tute factis in ordinē pulcherrimum cogas, & huius formulæ spirans ac uiuum exemplar sis. Quin cōstantius dicā, fieri nequit, ut nō aliquando absolutior euadas, quān nos uerbis adsequi potuimus, si modò neruos omneis instāter intēdas: id quod supra modum proderit ad propellendum ocium: quo quidā ex recepta, sed pessima, cōsuetudine usque adeo impudenter in ipso uitæ limine torpent, ut uideantur non aliud fieri cupere, quān fuci & uitiorū omnium lernæ. Tibi autem utendum est (ut ille inquit) ætate: cito pede labitur ætas. Nec bona tam sequitur, quān bona prima fuit. Christiani hominis est, nō de dogmatibus magnifice loqui, sed cum Deo ardua semper ac magna facere. Perge igitur optime adolescens, genus, formam, patrimonium, quæ tibi omnia magnifica contigerunt, hisce ueris ornamentis clariora reddere: minus dixi, sola ista ornāmēta putare, illa uerò fortunæ esse cognoscere, Deo Opt. Max. duce, qui te incolumen seruet, Amen.

F I N I S.

L O C O R V M

LOCORVM ALIQVOT

EMENDATIO R LECTIO.

Pagina 30. uersu 9. totum. 32.15. superbire.
 33.3. fit. 35.12. dissyllabis. 36. & 37.26. & 1. possint.
 39.2. animo. 47.22. æque. & 25. mollicie. 48.9.
 maxime. 49.21. exurit. 50.10. moderationē. 60.
 24. iniuria. 68.19. hilariter. 69.5. peccatum. 86.
 21. moderatio. 113.13. fortunæ. 120.24. adeam. 125.
 4. nimietate. 130.24. inferri. 133.10. facinora. &
 15. sapientissimis. & 16. exiguis. 143.7. dorsum
 156.19. necessitatibus. 170.2. inuentione. 175.2.
 hortos. 181.6. ἀρεσφόντης. 183.2. fingentem. 184.18.
 ἑβραῖος ὑποκλιώμενος. 187.15. honores. 197.18. perhi-
 bentur. 199.21. φίλω τι. 202.23. Verū. 203.16. Ma-
 themata. & 24. λογίας. 205.18. διεντρεπώτωρ. 207.4.
 iudicium. & 10. offuderunt. & 14. dialecticæ. &
 15. ceu. & 21. Simplicius Peripatereticus. 213.21. re-
 cte. 217.3. pulcherrime. 219.3. ἀφροδίτη. 220.25. suis
 228.10. uēdicat. 229.19. refert. 232.2. Mercurio. 245
 6. Chrysippo. 249.11. omni. & 17. meditandæ.
 252.15. poëtica. 255.10. obsoluerant. 262.22. paren-
 tes. 263.29. præcipites. 273.6. nomini. 274.19. ὑπο-
 κωλύοντωρ. 277.11. γονίς. 282.9. μύθωρ τι. 286.17. uendi-
 cat. 287.17. φθείρεσιμ. 293.18. παρίσταν. 294.13. pariter.
 & 16. pateant. 344.13. emollientur. 345.6. acci-
 dunt. 350.17. postea. 351.14. Perottus. 353.9. edidi-
 ceris. 355.7. ἀνύδιν. 358.21. Næ. 360.5. thematis.
 & 12. proponat. 361.12. crepidam. 362.12. Simpli-
 cior.

cior est. 363. 12. possunt. & 25. sermocinationem.
368. 3. pleriq. 369. 21. assidet. 370. 11. in syncera.
372. 13. argutam breuitatem. 378. 24. sit suspicien
dus. 379. 17. sordium 393. 5. adiecit. 394. 5.
inobedientiam. 399. 3. inauto-
ratos, Deum;

BASILEAE, PER BALTHA-
SAREM LASIVM, MENSE
MARTIO, ANNO
M. D. XXXIX.

